

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT DOKTORA PROGRAMI

**DÖNGÜSEL GÖÇ HAREKETİNİN EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ:
GÜRCİSTAN - TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Yılmaz Onur ARİ

MAYIS-2018

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT DOKTORA PROGRAMI

**DÖNGÜSEL GÖÇ HAREKETİNİN EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ:
GÜRCİSTAN - TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Yılmaz Onur ARİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Adem KALÇA

MAYIS-2018

TRABZON

ONAY

Yılmaz Onur ARİ tarafından hazırlanan “Döngüsel Göç Hareketinin Ekonomik Belirleyicileri: Gürcistan - Türkiye Örneği” adlı bu Çalışma 05/11/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı İktisat Programı’nda **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Adem KALÇA	Başkan	☒	☐	
Prof. Dr. Cengiz BAHÇEKAPILI	Üye	☒	☐	
Prof. Dr. Doğan UYSAL	Üye	☒	☐	
Prof. Dr. Cemil RAKICI	Üye	☒	☐	
Doç. Dr. Murat Can GENÇ	Üye	☒	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEŒEN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Yılmaz Onur ARİ

05/11/ 2018

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Gürcistan'dan Türkiye'ye yapılan spontane döngüsel işgücü hareketini ortaya koyan ekonomik faktörler ve Türkiye'nin bu göç hareketine ön ayak olduğu nedenler ortaya konmuştur. Bu bağlamda uygulanan anket çalışması ile Gürcistan vatandaşı döngüsel göçmenlerin yaş, medeni durum, cinsiyet, eğitim durumu gibi demografik özellikleri ile Türkiye'de kazandığı ücret, çalışma saati ve harcama kalemleri gibi ekonomik özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmada Gürcistan'dan Türkiye'ye gerçekleştirilen spontane döngüsel göç hareketinin oluşturabileceği sonuçlara vurgu yapılarak, programlı döngüsel göçlerdeki üçlü kazanım ilkesi doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

Öncelikle bu tez konusunu seçmede ve kaynak araştırma sürecimde bana yardımcı olan tez danışmanım Prof. Dr. Adem KALÇA'ya teşekkürlerimi sunarım. Anketlerin uygulanmasında yardımcı olan, Prof. Dr Cemil RAKICI ve babasına, değerli arkadaşlarım Okutman Yıldırım KURNAZ'a ve Köksal ALTINKAYA'ya, verilerin analizinde Doç. Dr. Murat Can GENÇ'e, ve tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve sevgili eşim ZEYNEP ARİ'ye teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Trabzon, 2018

Yılmaz Onur ARİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	IX
ABSTRACT	X
TABLolar LİSTESİ.....	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XIV
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XV
GİRİŞ	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI, KÜRELLEŞMENİN BOYUTLARI VE BÜYÜME-KALKINMA İLE İLİŞKİSİ.....	5-34
1.1. Küreselleşmenin Tanımı	5
1.2. Küreselleşmenin Tarihi	7
1.2.1. Birinci Küreselleşme Dönemi.....	8
1.2.2. İkinci Küreselleşme Dönemi.....	10
1.2.3. Üçüncü Küreselleşme Dönemi.....	13
1.3. Küreselleşmenin Boyutları.....	16
1.3.1. Ekonomik Küreselleşme	16
1.3.1.1. Ticaretin Küreselleşmesi	17
1.3.1.2. Üretimin Küreselleşmesi	18
1.3.1.3. Finansal Küreselleşme	19
1.3.1.4. Çokuluslu Şirketler	20
1.3.1.5. İşgücünün Serbest Dolaşımı ve Küresel Göç Hareketleri.....	21
1.3.2. Siyasi/Politik Küreselleşme	22
1.3.3. Sosyo-Kültürel Küreselleşme	23
1.4. Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar	24
1.5. Küreselleşme-Kalkınma ve Büyüme İlişkisi.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÖÇ KAVRAMI, GÖÇ TEORİLERİ VE GÖÇÜN SINIFLANDIRILMASI.....	35-56
2.1. Göçün Tanımı	35
2.2. Göçün Tarihi	36
2.2.1. Küreselleşmenin Erken Döneminde Göç.....	37
2.2.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Göç.....	38
2.2.3. 21.Yüzyılda Göç	40
2.3. Göç Teorileri.....	43
2.3.1. Erken Dönem Göç Teorileri.....	43
2.3.2. Çağdaş Göç Teorileri	46
2.3.2.1. Neo-Klasik İktisat Teorisi.....	47
2.3.2.2. Zelinsky'nin Hareketlilik Geçiş Teorisi	47
2.3.2.3. Dual İşgücü Piyasası Teorisi	48
2.3.2.4. Merkez-Çevre Kuramı	48
2.3.2.5. İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi Teorisi.....	49
2.3.2.6. Göç Sistemleri Teorisi	50
2.3.2.7. Stres Eşiği Modeli.....	51
2.3.2.8. Network (Ağ) Teorisi	52
2.3.2.9. Ulusötesi Sosyal Alanlar Teorisi	53
2.3.2.10. Kurumsal Teori.....	53
2.3.2.11. Kümülatif Neden-Sonuç Teorisi.....	53
2.3.2.12. Ulusaşırı Göç Teorisi.....	54
2.3.3. Yakın Dönem Göç Teorileri	55
2.4. Göçün Sınıflandırılması	55
2.4.1. Kalıcı (Daimi) Göç	56
2.4.2. Geçici Göç	56
2.4.3. Döngüsel Göç.....	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DÖNGÜSEL GÖÇ VE DÖNGÜSEL GÖÇ POLİTİKALARI	57-94
3.1. Döngüsel Göçün Tanımı ve Terminolojisi.....	57
3.1.1. Spontane Döngüsel Göç Hareketleri.....	62
3.1.2. Programlı Döngüsel Göç Hareketleri.....	64
3.2. Döngüsel Göçün Fayda ve Maliyeti.....	67
3.2.1. Üçlü Kazanım Senaryosu.....	68
3.2.1.1. Göç Veren Ülke	69
3.2.1.2. Göç Alan Ülke	72
3.2.1.3. Göçmenler	73

3.2.2. Üçlü Kazanım Senaryosunun Dezavantajları	75
3.3. Döngüsel Göç Programları ve Politika Önerileri	77
3.3.1. Birinci Nesil Göç Programları	82
3.3.1.1. Bracero.....	82
3.3.1.2. Gastarbeiter.....	84
3.3.2. İkinci Nesil Göç Programları	85
3.3.2.1. SAWP	85
3.3.2.2. Almanya.....	86
3.3.2.3. İspanya (Pagesos)	88
3.3.2.4. Yeni Zelanda (RSE).....	90
3.4. Spontane Döngüsel Göç Politikaları	90
3.4.1. Doğu Avrupa Ülkeleri'nden Rusya ve AB'ye Yapılan Döngüsel Göçler	91
3.4.2. Hindistan'dan Körfez Ülkeleri'ne Yapılan Döngüsel Göçler	92
3.5. Türkiye'de Spontane Döngüsel Göçler	94

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DÖNGÜSEL GÖÇ HAREKETİNİN EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ: GÜRCİSTAN- TÜRKİYE ÖRNEĞİ.....	95-148
4.1. Gürcistan Ekonomisinin Genel Görünümü.....	95
4.2. Türkiye Ekonomisi'nin Genel Görünümü.....	97
4.2.1. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Ekonomik Görünümü.....	100
4.3. Gürcistan- Türkiye Göç Hareketi.....	103
4.4. Araştırmanın Tasarımı ve Yöntemi.....	109
4.4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	109
4.4.2. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları	111
4.4.3. Araştırmanın Modeli ve Değişkenleri.....	112
4.4.4. Araştırmanın Alternatif Hipotezleri	117
4.4.5. Araştırmanın Yöntemi	117
4.5. Bulgular ve Yorumlar	118
4.5.1. Lojistik Regresyon Model Sonuçları	118
4.5.2. Göç Grubu ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analizi ile İncelenmesi	124
4.5.2.1. Göç Grubu ile Cinsiyet Arasındaki İlişki	124
4.5.2.2. Göç Grubu ile Medeni Durum Arasındaki İlişki	125
4.5.2.3. Göç Grubu ile Yaş Arasındaki İlişki	126
4.5.2.4. Göç Grubu ile Eğitim Durumu Arasındaki İlişki.....	127
4.5.2.5. Göç Grubu ile Beraber Çalışmaya Geline Kİşi Arasındaki İlişki	128
4.5.2.6. Göç Grubu ile Çalışılan Sektör.....	130

4.5.2.7. Göç Grubu ile Günlük Çalışma Saati Arasındaki İlişki.....	131
4.5.2.8. Göç Grubu ile Türkiye’de Yapacakları İşlerle İlgili Önceden Bilgi Verilme Durumu Arasındaki İlişki	132
4.5.2.9. Göç Grubu ile Ülkeye Döndüklerinde Türkiye’de Yaptıkları İşle Aynı İş Yapma Durumu Arasındaki İlişki.....	134
4.5.2.10. Göç Grubu ile Ülkeye Döndüklerinde Türkiye Dışında Başka Ülkelerde Çalışma Durumu Arasındaki İlişki.....	135
4.5.2.11. Göç Grubu ile Sarp Sınır Kapısı’nın Vizesiz Geçişe Açılması Hakkındaki Düşünce Arasındaki İlişki.....	137
4.5.2.12. Göç Grubu ile Sürekli Olarak Türkiye’de Yaşamayı Düşünme Arasındaki İlişki.....	138
4.5.2.13. Göç Grubu ile Türk Vatandaşlığına Geçmeyi Düşünme Arasındaki İlişki	139
4.5.3. Diğer Veriler	140
4.5.3.1. Göçmenin Gürcistan’da Yaşadığı Şehir	140
4.5.3.2. Göçmenlerin Türkiye’de Kazandıkları Parayı Harcadıkları Tüketim Kalemleri	141
4.5.3.3. Göçmenlerin Türkiye’de Çalışmaya Başladıktan Sonraki Maddi Durumları.....	142
4.5.4. Çapraz Tablo (Cross Tab) Analizi	143
4.5.5. Derinlemesine Görüşmeler ve Gözlem Notları Bulguları.....	144
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	149
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	157
EKLER.....	176
ÖZGEÇMİŞ.....	179

ÖZET

Kitle iletişim ve ulaşım araçlarının gelişme ve yaygınlaşmasıyla küçülen dünyada insanların birbirleriyle etkileşim yoğunluğunun ortaya çıkmasını sağlayan küreselleşme, özellikle 1980’li yıllardan itibaren işgücü göçünün hızlanmasına yol açmış, bu bağlamda yeni göç türleri ve göç akımları ortaya çıkmıştır. Bu türlerden biri de göçün yerleşme süresine göre sınıflandırıldığı döngüsel göçtür.

Döngüsel göç, genellikle göç edenlerin tarım, turizm ve inşaat gibi sektörlerdeki sezonluk işlerinde çalışmak amacıyla göç veren ülke ile göç alan ülke arasında gerçekleştirdikleri geçici ve tekrarlayan bir harekettir. 21. yüzyılda birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke merkezli döngüsel göç programları sayesinde; göçmenler hem gittikleri ülkedeki işgücü açığını gidermekte, hem de ülkelerine gönderdikleri işçi dövizleri ile göç veren ülkenin ekonomisine katkıda bulunmaktadır. “Üçlü kazanım senaryosu” döngüsel göçün bu üç unsuru için, göç hareketinin düzenlenmiş ve bir programa tabi olması şartıyla birçok ekonomik fayda sağlamaktadır. Düzensiz bir şekilde gerçekleştirilen döngüsel göçler bir programa bağlı olmamakla birlikte, kaçak istihdam, kötü yaşam koşulları ve göçmenlerin bilgi ve becerilerden yoksun olmaları gibi birçok olumsuz duruma yol açmaktadır.

Literatürde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yapılan döngüsel göçlerle ilgili yapılmış çalışmalar olmasına rağmen, Gürcistan’dan Türkiye’ye yapılan göçler üzerine geniş kapsamlı araştırma yapılmamıştır. Bu çalışma Gürcü göçmenlerin Türkiye’ye gerçekleştirdikleri döngüsel göçün ekonomik belirleyicilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma kapsamında Artvin, Rize ve Trabzon illerinde tarım, inşaat, turizm ve diğer hizmet sektörlerinde çalışan Gürcü uyruklu göçmen işçiler üzerinde bir anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonucunda Gürcistan’dan Türkiye’ye döngüsel şekilde göç eden göçmenlerin genel profili ortaya konmuş olacaktır. Çalışma saatleri, çalışma şartları ve göç politikaları göç alan ülkeyi yani Türkiye’yi ilgilendirmektedir. Göçmenin çalışma saatlerinin tespit edilmesi, yasal engeller ve sosyal güvence gibi çalışma şartlarının sağlanıp sağlanmadığı, bir döngüsel göç programının gerekliliğini ortaya koymada yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Döngüsel Göç, Üçlü Kazanım Senaryosu, Gürcü Göçü, Göç Politikaları

ABSTRACT

Globalization, which enabled people to interact with each other in the shrinking world due to the development and spread of mass communication and transportation tools, has paved the way for the acceleration of labor migration especially since the 1980s and new migration types and migration flows have emerged in this context. One of these species is circular migration, which is classified according to immigration settlement period.

Circular migration is a repetitive and temporary movement of migrants who plan to work in seasonal sectors like agriculture, tourism and construction between their home country and destination country. Today, thanks to circular migration programmes in many developed and developing countries, migrants not only meet the manpower deficit in destination country but also contribute to economic development of their home country by sending remittances. Triple win scenario provides many economic benefits for the three components of circular migration provided that circular migration is subject to a legal program. Unfortunately circular movements from Georgia to Turkey are not subject to a program and it causes many problems like illegal employment, bad living conditions and lack of migrants' skill and knowledge development.

Although there are studies about circular migrations to developed countries in the literature, a farreaching and numerical study about migrations from Georgia to Turkey has not been done so far. This study aims to determine the factors of Georgian migrants' length of duration in Turkey based on which type of migration-circular or permanent- would be beneficial for Turkey. From this point of view this study aims to analyze the effects of variables such as economic, social, labor force and migration experience on migrant's movement.

In this context, it's applied a survey study on Georgian migrant workers who come to Artvin and Rize to work in agriculture, tourism, construction and other service sectors. It's expected to apply a circular migration program (which has been using in developed countries like USA, Germany and Spain) for movements from Georgia to Turkey, improve the relationship between Georgian migrant workers and employers, gain them new skills and experience. It is finally expected to make an economic contribution to region by decreasing tax loss(due to illegal employment) thanks to triple win.

Keywords: Globalization, Circular Migration, Triple Win Scenario, Georgian Migration, Migration Policy

TABLULAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablonun Adı	Sayfa Nr.
1	Dünyanın Çeşitli Bölgelerinde Kişi Başına Düşen GSMH Büyüme Oranı (Yıllık Ort.).....	15
2	Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar	25
3	Kalkınma Grupları ve Kıtalaraya Göre Küresel Göçmen Nüfus Sayıları ve Ortalama Yıllık Değişimi	40
4	Analiz Düzeyine Göre Tanımlanmış Göç Teorileri.....	54
5	Göç Türleri ve Göç Alan Ülkede Kalma Süreleri.....	60
6	Döngüsel ve Geçici Göçler Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar	66
7	Daimi ve Döngüsel Göçün Göç Veren Ülkeye Muhtemel Etkileri	71
8	Fakirliğin Azaltılmasında ve Büyümede Göçmenlerin Etkisi	74
9	Hedef Ülkenin Döngüsel Göçten Elde Ettiği Muhtemel Avantajlar ve Dezavantajlar...76	
10	Döngüsel Göç Literatürü	81
11	Doğu Avrupa Ülkelerinden Göç Eden Spontane Döngüsel Göçmenlerin Profili.....92	
12	Gürcistan'ın Ekonomik Göstergeleri (2010-2017)	96
13	Türkiye'de İstihdam Edilenlerin Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların İşteki Durumlarına Göre Dağılımı	98
14	Türkiye'nin Ekonomik Göstergeleri (2010-2016)	99
15	İl Bazında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Bin TL)	100
16	İl Bazında Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (TL).....	101
17	TR90 Bölgesi'nin İktisadi Faaliyet Kollarına Göre GSYİH Dağılımı (TL).....	101
18	Doğu Karadeniz Bölümünde Temel İşgücü Göstergeleri	102
19	İller Açısından Doğu Karadeniz Bölümünde İşsizlik, İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranı (2013).....	102
20	Gürcistan'dan Türkiye'ye Gelen Ziyaretçi Sayısı	104
21	Orta ve Doğu Karadeniz'e Gelen Gürcü Vatandaşlarının Sınır Kapılarına ve İllere Göre Dağılımı	105
22	Gürcü Vatandaşlarına Türkiye'de Verilen İkamet İzni Sayıları	106
23	Gürcü Vatandaşlarına Türkiye'de Verilen Çalışma İzni Sayıları	108
24	Türkler ile Evlilik Yapan Gürcü Erkek ve Gürcü Kadınların Sayıları	109
25	Analizde Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları	116
26	Lojistik Regresyon Model Sonuçları	119

27	Bağımsız Değişkenlerin Anlamlılık Düzeyleri	121
28	Bağımsız Değişkenlerin Ortalama Değerleri	122
29	Göç Grubu ile Cinsiyet Arasındaki İlişki	124
30	Göç Grubu ile Medeni Durum Arasındaki İlişki	125
31	Göç Grubu ile Yaş Arasındaki İlişki.....	127
32	Göç Grubu ile Eğitim Durumu Arasındaki İlişki.....	127
33	Göç Grubu ile Beraber Çalışmaya Geline Kİşi Arasındaki İlişki	129
34	Göç Grubu ile Türkiye’de Çalışılan Sektör Arasındaki İlişki	130
35	Göç Grubu ile Günlük Çalışma Saati Arasındaki İlişki.....	131
36	Göç Grubu ile Türkiye’de Yapacakları İş ile İlgili Önceden Bilgi Verilme Durumu Arasındaki İlişki	133
37	Göç Grubu ile Ülkeye Döndüklerinde Türkiye’de Yaptıkları İşle Aynı İş Yapma Durumu Arasındaki İlişki	134
38	Göç Grubu ile Ülkeye Döndüklerinde Türkiye Dışında Başka Ülkelerde Çalışma Durumu Arasındaki İlişki	136
39	Göç Grubu ile Sarp Sınır Kapısı’nın Vizesiz Geçişe Açılması Hakkındaki Düşünce Arasındaki İlişki.....	137
40	Göç Grubu ile İlerde Sürekli Olarak Türkiye’de Yaşamayı Düşünme Arasındaki İlişki	138
41	Göç Grubu ile İlerde Türk Vatandaşlığına Geçmeyi Düşünme Arasındaki İlişki	139
42	Çapraz Tablo 1.....	143
43	Çapraz Tablo-2	143
44	Çapraz Tablo-3	144
45	Çapraz Tablo-4	144

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Küreselleşmenin Boyutları	16
2	Küreselleşen Dünyada Ulus-Devlet.....	23
3	Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki	28
4	Göçmen-Ekonomik Büyüme Döngüsü.....	32
5	Bilginin Ekonomik Büyüme Etkilemesinde Küreselleşmenin Rolü.....	33
6	Lee'nin Göç Modeli.....	45
7	Göç Sistemleri	51
8	Spence'in Hareketlilik Kararı Vermede Taşınmayı Düşünme Unsurları	51
9	Göç Kararı ve Döngüsel Göçün Meydana Gelmesi.....	59
10	Döngüsel Göçün Meydana Gelmesi	60
11	Döngüsel Göç (Kompleks)	60
12	Üçlü Kazanım: Döngüsel Göçün Göçmenler, Göç Alan Ülkeler ve Göç Veren Ülkeler Üzerindeki Pozitif Etkileri	69
13	2017 Yılında Yakalanan Kaçak Göçmenlerin İsy Haritası.....	107

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafiğin Adı	Sayfa Nr.
1	Küresel Doğrudan Yabancı Yatırım Miktarları (Milyar Dolar)	21
2	KOF Küreselleşme Endeksi.....	28
3	GSYH'e Göre En Büyük 15 Ekonomi.....	29
4	En Fazla İşçi Döviz Elde Eden Ülkeler	30
5	2015 Yılında En Fazla Küresel Göçmen Alan 10 Ülke (1990-2015).....	41
6	En Kalabalık Göç Koridorları (Bin Kişi).....	42
7	Göç Grubu ile Cinsiyet Arasındaki İlişki	124
8	Göçmenlerin Göç Eğilimi ile Medeni Durum Arasındaki İlişki.....	126
9	Göç Grubu ile Eğitim Durumu Arasındaki İlişki.....	128
10	Göç Grubu ile Beraber Çalışmaya Geline Kişi Arasındaki İlişki	129
11	Göç Grubu ile Türkiye'de Çalışılan Sektör Arasındaki İlişki	130
12	Göç Grubu ile Günlük Çalışma Saati Arasındaki İlişki.....	132
13	Göç Grubu ile Türkiye'de Yapacakları İş ile İlgili Önceden Bilgi Verilme Durumu Arasındaki İlişki.....	133
14	Göç Grubu ile Ülkeye Döndüklerinde Türkiye'de Yaptıkları İşle Aynı İş Yapma Durumu Arasındaki İlişki	135
15	Göç Grubu ile Ülkeye Döndüklerinde Türkiye Dışında Başka Ülkelerde Çalışma Durumu Arasındaki İlişki	136
16	Göç Grubu ile Sarp Sınır Kapısı'nın Vizesiz Geçiş Açılması Hakkındaki Düşünce Arasındaki İlişki.....	137
17	Göç Grubu ile İlerde Sürekli Olarak Türkiye'de Yaşamayı Düşünme Arasındaki İlişki	139
18	Göç Grubu ile İlerde Türk Vatandaşlığına Geçmeyi Düşünme Arasındaki İlişki	140
19	Gürcistan'dan Gelen Göçmenlerin Şehirlere Göre Dağılımı.....	141
20	Göçmenlerin Türkiye'de Kazandığı Parayı Harcadıkları Tüketim Kalemleri.....	142
21	Göçmenlerin Türkiye'de Çalışmaya Başladıktan Sonraki Maddi Durumları.....	142

KISALTMALAR LİSTESİ

- ÇSGB : Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
- DYY : Doğrudan Yabancı Yatırım
- EMN : European Migration Network- Avrupa Göç Ağı
- GATT : General Agreement on Tariffs and Trade- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
- GEL : Georgian Lari (Gürcistan Para Birimi)
- ILO : International Labor Organization- Uluslararası İşgücü Organizasyonu
- IMF : International Monetary Fund- Uluslararası Para Fonu
- INEGI : Instituto Nacional de Estadística y Geografía-Ulusal İstatistik ve Coğrafya Enstitüsü
- IOM : International Organization for Migration- Uluslararası Göç Organizasyonu
- OECD : Organization of Economic Cooperation and Development- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
- OPEC : Organization of Petroleum Exporting Countries- Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
- RSE : Recognised Seasonal Employer- Onaylı Sezonluk İşveren Programı
- SAWP : Seasonal Agricultural Working Program- Sezonluk Tarım İstihdamı Programı
- TOBB : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
- UN : United Nations-Birleşmiş Milletler
- UNESCO : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
- YÖK : Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı'yı temsil eden Amerika Birleşik Devletleri ile Doğu'yu temsil eden Sovyetler Birliği arasındaki iki kutbun mücadelesi, yalnızca iki süper gücün yarışması değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal alanda iki farklı ideolojinin birbiriyle olan çekişmesiydi. Bu çekişme zamanla öyle bir hal aldı ki, spordan sanata, özetle yaşamın her alanına sirayet etti. Hatta yerküre üzerindeki bu mücadele, daha sonraları uzaya taşındı. 'Soğuk Savaş' olarak da adlandırılan bu dönem bu sayede birçok teknolojik yeniliği de beraberinde getirdi.

Berlin Duvarı'nın 1989 yılında yıkılması, Batı'nın savunduğu kapitalizmin, Doğu'nun savunduğu sosyalizme karşı üstünlüğünü işaret ediyordu. Zaten kısa bir süre sonra sosyalizmi savunan Sovyetler Birliği parçalanıyor ve yayılma Batı'nın istediği doğrultuda gerçekleşiyordu. Artık 1980'li yıllardan itibaren kapitalizmin felsefesinin dikte ettiği ekonomik sistem ve dünya görüşü 'küreselleşme' kavramı ile açıklanacaktı.

Küreselleşme ile ilgili birçok farklı tanım yapılsa da tartışmasız olan durum hayatın her anını her geçen gün daha da etkilemekte olduğudur. Küreselleşme 7 milyar insanın yaşadığı 6 kıtadan oluşan Dünya'yı bir köye dönüştürmüştür. Bu dönüşüm gerçekte, devletlerin arasındaki ekonomik, siyasi ve sosyal ilişkilerin gelişmesi, farklı özelliklere sahip kültürlerin, değer yargılarının ve gelecek beklentilerinin tanınması, diplomatik ilişkilerin yoğunlaşması gibi birçok konuyu kapsamaktadır. Bir Almanın Münih'te Türk usulü döneri yemesi, ABD'li rock grubu Metallica'nın albüm kayıtlarını Çekya'nın Prag şehrinde tamamlayıp Japonya'nın Tokyo kentinde konser vermesi, Dubai'de New York mimarisinden etkilenip inşa edilmiş gökdelendeki lüks bir restoranda Fransız ve İtalyan mutfağından yemekler sunulması, Portekizli futbol yıldızı Ronaldo'nun Türkiye'den Brezilya'ya dünyanın pek çok ülkesinde reklamlarda oynaması ve isminin yazılı olduğu formaların satışı küreselleşme denilen olgu sayesinde mümkün olabilmektedir. Özellikle iletişim ve haberleşme teknolojilerine bakıldığında durum daha anlaşılır olmaktadır. İnternetin ve özellikle akıllı telefonların ortaya çıkmasıyla dünyanın herkesin elinin altında olduğu bir devirde, insanlar sosyal medya denen internet uygulamaları aracılığıyla gerek dünyanın muhtelif yerlerinde meydana gelen olayları, gerekse diğer insanların yapıp ettiklerini canlı bir şekilde takip edebilmektedir. Hatta insanlar sosyal medyadan örgütlenecek eylem yapabilmekte ve bu sosyal hareketler hükümetleri ve resmi kurumları etkileme gücüne ulaşabilmektedir. Sosyal medya üzerinden devlet yetkililerinin söyledikleri bir cümle ve verdikleri bir görüntü, kitleleri peşinden sürükleyerek huzuru bozmak isteyen terör örgütlerinin darbe girişimlerini önlemektedir.

Küreselleşmenin yukarıda bahsedilen olumlu etkileri dışında olumsuz etkilerinin de olduğu tartışılmaktadır. Kültürel çeşitliliğin kaybolması, bu nedenle dünya üzerinde homojen bir kültürün oluşması bunlardan biridir. Ancak kaybolmaya yüz tutmuş el sanatları gibi kültürel değerlerin de UNESCO gibi küresel örgütler tarafından korunması da ikilemli bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Ekonomik açıdan ise ülke borsalarının ve finans kurumlarının küreselleşme sayesinde birbirlerini daha fazla etkilemeleri, krizlerin bulaşıcı yönünü ortaya çıkarabilmektedir. Küreselleşmenin ekonomik anlamda olumsuzluklarına rağmen, ülkelerin büyüme ve kalkınmalarında önemli rol oynadıkları açıktır.

Küreselleşmenin büyüme ve kalkınmayı uluslararası ticaret, finansal entegrasyon ve teknolojik yenilikler aracılığı ile etkilemesinin yanında, bu çalışmanın konusunu oluşturan küresel işgücü akışları da büyüme ve kalkınmayı etkilemede önemli bir işleve sahiptir. İnternet teknolojisinin de gelişmesinin etkisiyle, farklı ülkelerin farklı insanların arasındaki gerçek ve sanal etkileşim göreceli yoksulluk hissini uyandırmıştır. Özellikle az gelişmiş ülkelere çok sayıda insan refah dünyası ile kendi ekonomik durumları arasındaki büyük açıklığın farkına varmışlardır. Göç veren ülkeye gönderilen işçi dövizleri, o ülkeden yaşayanların satın alma güçlerini yükselterek dünya piyasasına daha iyi entegre olmalarını sağlamaktadır. Göç alan ülkelerde üretilen mal ve hizmetlerin ihraç edilmesi de çok etnik yapıya, çok kültürlü, çok dilli topluluğun şekillenmesine katkıda bulunmaktadır.

Küreselleşmeyle sınırlar aşılmasına rağmen ülkelerin uyguladıkları sınır politikaları, vize ve pasaport işlemlerinin zorluğu ve bazı hukuki yaptırımlar göçlerin sürelerinin de çeşitlenmesine yol açmıştır. Göçler sürelerine göre değerlendirildiğinde daimi veya geçici olabilmektedir. Küreselleşmenin yol açtığı küresel göç hareketleri özellikle 1980'li yıllardan sonra geçici göçlerin en önemli ve genel bir alt türü olan döngüsel göçlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Döngüsel göç hareketleri de kendi içerisinde iki gruba ayrılmaktadır. İki ülke arasında belirli bir göç programına bağlı olmayan düzensiz göç hareketlerine spontane döngüsel göç adı verilmektedir. Bu noktada Gürcistan'dan Türkiye'ye sezonluk yapılan göçler spontane döngüsel göçlerdir. Diğer döngüsel göç türü ise programlı döngüsel göçlerdir. Bu göç hareketleri iki ülke arasındaki anlaşmalarla belirlenmekte ve bir göç programına dayandırılmaktadır.

Üçlü kazanım senaryosu unsurlarının (göçmen, göç alan ülke ve göç veren ülke) döngüsel göç hareketinden kazançlı çıkabilmeleri için bu göç hareketinin düzenli bir şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu da döngüsel göç hareket programlarıyla mümkün olmaktadır. Döngüsel göç hareketi düzensiz ve programsız bir şekilde olduğunda, her üç unsur için dezavantajlı durumlar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, Gürcistan'dan Türkiye'ye yapılan spontane döngüsel göçlerde göçmenler kaçak olarak istihdam edilmekte ve sosyal güvenceleri olmamaktadır. Bu da onların uzun saatlerce ve kötü şartlarda çalışmalarına neden olmaktadır. Türkiye'ye olması gerekenden

fazla Gürcü akışı olmakta, bu Gürcüler yerli işgücünün işlerini ellerinden almaktadırlar. Suça meyilli Gürcüler de sınırdan geçerek toplumun huzurunu bozabilmektedirler. Göç programsız olduğu için Gürcüler yeni bilgi ve becerileri kazanamamakta, kazandıklarında ise ülkelerinde uygulayamamaktadırlar.

Göçmenler için spontane göç hareketleri onların göç alan ülkede kaldıkları sürede zor ve kötü şartlarda barınmalarına ve çalışmalarına neden olmaktadır. Ayrıca yerli işçiler ile göçmen işçiler arasında iletişim eksiklikleri ve buna bağlı olarak işverenle aralarında sorunlar çıkabilmektedir. Göçmen işçiler inşaat, turizm, tarım gibi sezonluk işlerde çalışmakta, fakat yeni bilgi ve beceriler kazanamamakta, bunları da kendi ülkelerindeki iş yaşamlarında kullanamamaktadırlar. Spontane göç hareketlerinin göç alan ülke için de bazı dezavantajları bulunmaktadır. Bunların en önemlisi yabancı göçmen işçilerin kaçak çalıştırılmasıdır. Bu durum göç alan ülke ekonomisinde vergi kaybına yol açarak olumsuz etkiye bulunmaktadır. Ayrıca göç hareketi programsız olduğundan işgücü talebini aşan boyutlarda yabancı işçi göç alan ülkeye geçiş yapmakta, bu durum yerli işçilerin de istihdam alanlarını işgal etmektedir. Bu duruma bağlı olarak, göç veren ülkede de özellikle hizmet sektöründe işgücü açığı yaşanabilmektedir.

Döngüsel göç hareketinin programlandırılması durumunda ise, göçmenler hem çalıştıkları işlerde yeni bilgi ve beceriler kazanabilecek, hem de bunları ülkelerine döndüklerinde uygulayabileceklerdir. Döngüsel göçmenler daimi göçmenlere göre daha fazla ülkeleriyle bağlantı halinde olduklarından, daha fazla tasarruf yapmaya ve ülkelerine işçi dövizini göndermeye isteklidirler. Dolayısıyla döngüsel göç programları sayesinde göçmenler ülkelerinde daha fazla yatırım yapıp kazançlarını arttırabileceklerdir. Göç alan ülkede ise döngüsel göç programlarıyla gereken iş alanlarına gereken sayıda göçmen işçi istihdam edilebilecek, böylelikle yerli işgücünün yeterli olmadığı sektörlerde işgücü açığı giderilmiş olacaktır. Ayrıca göçmenler belirli bir çalışma programına bağlı olduklarından, işverenin göçmenleri takibi mümkün olacaktır. Göç veren ülke ise döngüsel göçü yaygınlaştırarak sürekli göçlerle ortaya çıkan beyin göçü olgusunu en aza indirebilecektir. Buna ilaveten ülkeye devamlı bir işçi dövizini girişi olacak ve göçmenlerin ülkelerine yaptıkları yatırımlarla göç veren az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirebileceklerdir.

Literatürde gelişmiş ülkelere yapılan döngüsel göçlerle ilgili yapılmış çalışmalar olmasına rağmen, Gürcistan'dan Türkiye'ye yapılan göçler üzerine geniş kapsamlı ampirik bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma Gürcü göçmenlerin döngüsel göçünü etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Buradan yola çıkarak bu çalışma döngüsel göçmenin hareketi üzerine göçmenin Türkiye'deki iş yaşamıyla ilgili ekonomik değişkenlerin etkilerini araştırmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde küreselleşme kavramı ele alınmış, küreselleşmenin tarihi, boyutları ve küreselleşmeyle ilgili olumlu ve olumsuz yaklaşımlara değinilmiştir. Bölüm sonunda

küreselleşmenin büyüme ve kalkınmaya etkisi ele alınarak, küreselleşmenin büyüme ve kalkınmayı küresel işgücü akışlarıyla nasıl etkilediği ortaya konmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde göç kavramı ele alınmış olup, göç teorileri üzerinden çalışmanın iktisadi boyutu çerçevelendirilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde göçlerin kalma süresi açısından sınıflandırılması yapılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde döngüsel göçler ele alınmıştır. Döngüsel göçlerde göç alan, göç veren ve göçmen üzerinde göçlerin ekonomik ve sosyal etkileri tartışılmıştır. Ayrıca döngüsel göçler programlı ve spontane olmak üzere incelenmiş ve Gürcistan'dan Türkiye'ye yapılan spontane göçlere benzer özellikteki göçlere değinilmiştir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise Sarp Sınır Kapısı'ndan Türkiye'ye yapılan Gürcü göçleri üzerine bir anket çalışması uygulanmıştır. Çalışma küresel döngüsel göçleri ele aldığı için Gürcü uyruklu göçmen işçilerle sınırlandırılmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde sezonluk işlerde çalışan ülke içindeki göçmen vatandaşlar çalışmaya dâhil edilmemiştir. Oluşturulan hipotezler doğrultusunda elde edilen bulgular bu bölümde yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI, KÜRESELLEŞMENİN BOYUTLARI VE BÜYÜME-KALKINMA İLE İLİŞKİSİ

Küreselleşme, ülkelerin arasındaki sınırların ortadan kalktığı; bilginin, hammaddenin ve sermayenin uluslararası anlamda dolaşımının ve paylaşımının arttığı bir süreçtir. Bu süreç özellikle 1980’li yıllardan itibaren gerek iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle, gerekse politik ve ekonomik dinamiklerin etkisiyle hızlanmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde, küreselleşme kavramını ayrıntılı bir şekilde ele almak için kavramın tanımı, tarihsel gelişimi, boyutları ve küreselleşme konusundaki çeşitli yaklaşımlar irdelenecek, küreselleşmenin küresel işgücü aracılığıyla ülkelerin büyüme ve kalkınmalarına olan etkisine değinilecektir.

1.1. Küreselleşmenin Tanımı

İngilizce “globalization” kelimesinden Türkçe’ye çevrilen küreselleşme kavramının ilk kullanımlarından biri 1930 yılında “Towards New Education” başlıklı, eğitimde insan deneyimlerini anlatan bir yayındır. Yakın bir kavram olan “dev şirketler” ise Charles Russell Tazel tarafından 1897 yılında büyük ulusal girişimleri tasvir etmek amacıyla kullanılmıştır. Her iki kavram da sosyal bilimlerde araştırmacılar ve ekonomistler tarafından 1960’lı yıllardan beri dönüşümlü olarak kullanılmaktadır (Cuterela, 2012: 137). 1961 yılında Webster sözlüğüne giren, 1980’lere doğru da Harvard, Stanford, Columbia gibi tanınmış üniversitelerin iktisat fakültelerinde kullanılmaya başlanan küreselleşme kavramı ile ilgili yapılmış birçok tanım bulunmaktadır (Debroise, 2001: 44).

Toplumların tarihsel sürecinde belli dönemleri açıklamak üzere çeşitli teoriler ve kavramlar geliştirilmiştir. Dolayısıyla, küreselleşme; bilgi işleme, iletişimde ve uluslar arası ulaşım alanında hızlı ve baş döndürücü gelişmelerin yaşandığı, dünya genelindeki bağlantıların, ortaklaşa yapılan iş ve hareketlerin, uluslararası kurumsal yapıların oluşması ve sürdürülmesinde etkili olan bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Strenski, 2004: 632).

Küreselleşme, ülkeler ve ülkelerin vatandaşları arasında artan karşılıklı bağımlılık sürecidir. Ticaret, göç, uluslararası mal ve hizmet akışı, hisse ve tahvil şeklindeki yatırımların hareketliliği

şeklinde ürün ve kaynak piyasalarının artan entegrasyonunu içermektedir. Küreselleşme sadece ekonomik değil, aynı zamanda siyasi, kültürel ve çevresel öğeleri de içermektedir. Özellikle çokuluslu şirketler aracılığıyla, ürünlerin, sermayenin ve işgücünün hareketini arttırmaktadır (Carbaugh, 2005: 2-3).

Wallerstein'e göre küreselleşme, küresel bir iş bölümüyle bağlantılı kapitalist dünya ekonomisinin zaferini temsil etmektedir (Wallerstein, 1974: 59). Gilpin (2001:364) küreselleşmeyi dünya ekonomisinin entegrasyonu olarak tanımlamaktadır. Giddens ise (1990:64), küreselleşmeyi çok uzakta meydana gelen olaylarla şekillenen yerel olayların birbiriyle bağlantılı olarak dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak değerlendirmiştir. Scholte (1999: 14) küreselleşmenin, toplumsal ilişkilerin nispeten uzaktan ve sınırsız nitelikler kazandığını, böylece insan hayatlarının dünyada giderek tek bir yer olarak artan şekilde yaşandığını dile getirmiştir. Friedman (1999: 7-8) küreselleşmeyi bireylerin, şirketlerin ve ulus devletlerin dünyanın her yerine daha hızlı, daha derin ve daha ucuz ulaşmasını sağlayan bir şekilde, piyasalara, ulus devletlere ve teknolojilere, daha önce hiç görmediği derecede entegrasyonu olarak tanımlamıştır. Friedman'a göre küreselleşme, serbest piyasa kapitalizminin dünyadaki hemen hemen her ülkeye yayılması anlamına gelmektedir. Benzer şekilde Cullen ve Parboteeah'a göre (2010:6), küreselleşme giderek sınırları ortadan kaldıran ve bütünleşen şirketlerin artık kendi yerel sınırları içinde kısıtlanmadığı ve dünyanın her yerindeki herhangi bir firma faaliyetini yürütebildiği dünya ekonomisinin dünya çapındaki eğilimidir. Bazı yazarlara göreyse küreselleşme insanlığın dünya çapındaki entegrasyonuna ve hem insan arasındaki etkileşimin hem zamansal hem de mekânsal boyutlarının sıkıştırılmasına değinmektedir. 19. yüzyılda Avrupa'nın sömürge egemenliğine girdikten sonra Latin Amerika'yı karakterize eden ekonomik istismar ve toplumsal eşitsizlik gibi çoğu bölgenin en kronik sorunlarını ağırlaştırmıştır (Harris, 1995: 279-280).

Uluslararası Para Fonu'nun tanımına göre, küreselleşme malların, hizmetlerin ve uluslararası sermaye akışlarının sınır ötesi işlem hacminin ve çeşitliliğinin artması ve ayrıca teknolojinin daha hızlı ve yaygın yayılımı yoluyla, ülkelerin dünya çapında artan ekonomik bağımlılığını ifade etmektedir (IMF, 1997: 45). Castells ise küresel göç hareketlerine vurgu yaparak küreselleşmenin en çarpıcı unsurlarının fikirlerin ve insanların artan bir biçimde sınırlar arası dolaşımı ve çok farklı konumlardan elde edilen küresel göç ağlarının yaygınlaşması olarak ifade etmektedir (Castells, 2010: 1).

OECD'ye göre (1993:7) küreselleşme malların ve hizmet ticaretinin dinamiği ve sermaye ile teknolojinin akışları nedeniyle farklı ülkelerdeki piyasaların ve üretimin giderek birbirine bağımlı hale geldiği bir kavramdır. Üretim miktarı, sermaye birikimi, teknolojik birikim, kültürel derinlik ve askeri güç itibarıyla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere çok daha ileride olan gelişmiş ülkelerin sahip olduğu zenginlik, gelişmiş ülkelere doğru yoğun bir baskının yaşanmasına neden olmaktadır. Devletlerin arasındaki sınırların 1970'li yılların sonlarındaki Neo-

Liberal politikalarla kaldırılması veya hafifletilmesi, gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru yoğun bir şekilde mal, hizmet, sermaye, kültürel ve siyasi değerlerin akmasına yol açmıştır (Siddiqui, 2012: 13).

Küreselleşmenin egemen ekonomik yönü göz önüne alındığında Soros küreselleşmeyi finansal ve küresel piyasaların gelişimi, ulusötesi şirketlerin küresel büyümesi ve bunların ulusal ekonomiler üzerindeki artan egemenlikleri olarak tanımlamıştır. “Küresel Kapitalizmin Krizi” adlı çalışmasında yazar, küresel bir topluma giden yolda sistemin eksiklerini ortaya koymuştur. Soros’a göre, gerçek bir küresel ekonomiyi düzenlemek ve desteklemek için, politik karar alma çerçevesi olan küresel bir sistem gereklidir (Soros, 2002: 2).

Bu tanımlardan çıkan ortak görüş, küreselleşmenin gelişmesini devam ettiren üretimin, tüketimin, mal ve hizmet ticaretinin değişen doğasından çıkan ekonomik, sosyal, teknolojik, politik ve kültürel süreçlerin ve yapıların varlığına atıfta bulunmaktadır (Donciu, 2013: 179). Bu bağlamda en genel tanımıyla küreselleşme, insanlığın ve insan-dışı faaliyetlerin ulusötesi ve kültürlerarası entegrasyonun nedenlerini, seyrini ve sonuçlarını kapsayan bir süreçtir (Al-Rodhan, 2006: 5).

1.2. Küreselleşmenin Tarihi

Küreselleşmenin kökeni üzerinde yapılan araştırmalar küreselleşmenin M.Ö. 3000’li yıllarda ilk çağ Sümer Uygarlığı (21. Yüzyıldaki Irak toprakları) ve Indus Vadisi (Pakistan ve Hindistan arasında kalan bölge) topraklarında başladığını göstermektedir. Antik dünyadaki en ünlü ticaret yolu olan İpek Yolu da bu dönemde Çin’i antik Avrupa’ya bağlamıştır. Helenistik dönemde ise Doğu ve Batı arasındaki ticaret yolları giderek aktifleşmiştir. Bu dönem Büyük İskender’in ölüm tarihi olan M.Ö. 323’ten Mısır’ın Romalılar tarafından fethedildiği M.Ö. 50 yılına kadar sürmüştür (Mukerjee, 2017: 19)

Birçok yazar küreselleşmenin MS 1000 yılı ve öncesinde Asya’nın çeşitli bölgelerinin birbiriyle olan ticari ve kültürel bağlarını ve aynı zamanda bugün Orta Doğu olarak bilinen İslami coğrafya ile ilişkilerini milattan sonraki ilk küreselleşme hareketleri olarak değerlendirmektedir. Bu dönemde gerçekleşen kavimler göçü de batı toplumlarının siyasi ve etnik yapısını değiştirmiştir (Rowley, 2017: 3).

1500’li yıllardaki denizaşırı keşif yolculuklarından sonra dünya sistemi yeni bir nitelik kazanmıştır. Büyük keşiflerden sonra dünya pazarına entegrasyon özel bir üretim ve yaşam tarzına tabi olmak anlamına da gelmektedir. Kapitalist toplumsal biçimlenmede, küresel dolaşım zincirine uyum sağlamada veya askeri fetihlerde, toplumsal biçimi değiştirme talepleri de yükselmektedir. Sermaye kavramı altında her şeyi reel olarak toplamak, işi ve iş ilişkilerini, tekniği veya teknik yeniliğin biçimlerini, doğayı ve toplumla olan ilişkilerini siyaset ve siyasetin ekonomi ile

ilişkilerini; bunların kültüre, sanata ve estetiğe radikal etkilerini sessizce değiştirmektedir (Altvater ve Mahnkopf, 1996: 21).

Küreselleşme için 21. yüzyılda kabul edilen şey, çok daha yeni bir dizi etkinliğin sonucudur:

- 16. yüzyılda ulaşım maliyetlerinin keskin bir şekilde düşmeye başlaması
- 1760'lı yıllarda Endüstriyel devrimin buhar gücünü tanıtmayı, böylece insanları ve eşyaları büyük mesafelere taşımak için maliyeti düşürmesi
- 1830'larda mal ve hizmet fiyatı ile seyahat bedelinin ortalama bireye ulaşmaya başlaması

Küreselleşmenin yakın tarihi ise 19. yüzyılda İngiliz Emperyalizmi ile başlamıştır. İngilizler tüm dünyada ekonomik anlamda güçlü kolonileri sayesinde dev bir yatırım ağı yarattıkları için finansal sermayenin küreselleşmesinde muazzam bir başarı elde etmişlerdir (Mukerjee, 2017: 20). 1870'li yıllardan 2000'li yıllara kadar olan yakın tarih küreselleşme süreci başlıca şu kısımlara ayrılarak incelenebilir: Birinci Küreselleşme (1870-1913), İkinci Küreselleşme (1945-1971), Üçüncü Küreselleşme (1980 ve sonrası)

1.2.1. Birinci Küreselleşme Dönemi (1870-1913)

Tarihçiler ilk modern küreselleşme sürecinin 1870 ile 1913 yılları arasında gerçekleştiğini kabul etmektedirler. Bu dönem eski dünya ile yeni dünya arasında, ürünlerin ve finansal sermayenin kıtalararası bağlantısının hızlı adımlarla inşa edildiği ve muazzam değişimlerin yaşandığı bir zaman dilimi olarak kabul edilmektedir (Mukerjee, 2017: 22).

Değerli madenleri biriktirerek devlet kredisi sağlama, savaş finanse etme ve ithalata karşı önlem olarak ihracatı teşvik etme yoluyla iç üretimi canlandırma görüşünü benimseyen Merkantilizm, 17.yüzyılda önce İngiltere'de, daha sonra da Fransa'daki büyük merkezi monarşiler sayesinde ortaya çıkmıştır. Avrupalı dünya ekonomisine o zamana dek hükmeden Birleşik Eyaletler olarak anılan Hollanda devleti sömürgelerle ilişkilerde tekel rolü oynayan ilk büyük şirketleri kurmuşlardır. Bununla birlikte bu ülke diğer alanlarda, gümrük vergilerini düşük tutarak, serbest para dolaşımına izin vererek ve tüccarlarına savaşın ortasında düşmanlarıyla ticaret yapma hakkını vererek liberalizmin öncülüğünü yapmıştır. Avrupa'da o dönemde bölgesel uzmanlaşmanın olmaması, ekonomik rekabetler ve askeri çatışmalar devletleri her alanda kendi kendine yeterli olmaya itmiştir. İşte bu önemli noktada İngiltere'de liberal bir tepki ortaya çıkmış ve bu ulusun ekonomik hegemonyasının temellerini attıktan sonra, 1800'lü yılların ikinci yarısında resmi politika haline gelmiştir (Adda, 2013: 40-42).

Sanayileşme çağının kapsamlı bir liberal iktisat teorisinin ve ideolojisinin oluşturulmasına öncülük edenler, 1700'lü yıllarda ilk kuşak Britanyalı iktisatçılar Adam Smith, David Ricardo ile John Stuart Mill'di. Görüşleri Newton fiziği ile Aydınlanma ve Britanya Pratiği ve öz çıkarıcılığı temellerine dayanmaktadır. Fizik açısından ele alındığında evren gibi, insan da kendi kendini devam ettiren bir doğal işleyişin yönetimindedir. Bu yeni bakış açısı, özgür insanın doğa yasalarından elde ettiği bilgiyi, toplumda ve ekonomide uyumlu bir bütünlük sağlamak üzere kullanılabileceğini öngörmektedir. Bu görüşe göre dışarıdan müdahale zararlıdır. Britanya Pratiği de benzer şekilde devlet müdahalesinden muaf serbest bir ekonomi ile ticaretin üstünlük getirdiğini söylemektedir. Bu yeni teoriler, en sonunda, dünya genelinin çıkarlarını temsil eden doğal kanunlar olarak biçimlendirilmiştir (Berend, 2011: 18). Bu düşüncüyü ilk dile getiren Klasik İktisatçı Smith 1776'da "Ulusların Zenginliği" adlı eserinde herhangi bir kısıtlama ya da zorlama olmaksızın işler kendi seyrine bırakıldığında, farklı işkollarının her birinin avantajlı olacağını dile getirmiştir. Smith'e göre, herhangi bir endüstri kolunun ürünü ülke talebinin gerektirdiği düzeyi aştığı zaman, yurtdışına ihraç edilmesi, karşılığında yurtiçi talebi olan bir malın ithal edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle Britanya'nın toprağı ve emeği yurtiçi piyasanın gereksindiğinden daha fazla tahıl, kumaş ve madeni eşya ürettiğinden, bunların artan kısmının ihraç edilmesi, karşılığında Britanya'nın talep ettiği ürünlerin ithal edilmesini ifade ederek, uluslararası anlamda serbest ticaretin önünü açmıştır (Smith, 1776: 503-509).

Klasik İngiliz iktisat ve siyaset teorisinde, laissez-faire¹ ekonomisi ile kişisel özgürlük ya da demokrasi arasındaki bağ doğal olup, bu bağlamda evrensel özgürlüğün ve uyumun güvencesi olarak görülmüştür. 19. yüzyıl boyunca sanayileşmenin öncü ülkesi Britanya, serbest ticaret ve iktisat felsefesi ile giderek büyümüş ve klasik iktisat ideolojisi geniş kesimlerce kabul edilmiştir. Klasik iktisat ideolojisinin liderliğinde, Avrupa ekonomisinin ilk küreselleşme eğilimi büyük bir ilerleme kaydedip kurumsallaşmıştır.

Serbest ticaret ve altın standardı sistemi hızla yayılmış, bu da Avrupa'da aşırı derecede istikrarlı döviz kurlarına sahip konvertibl bir para biriminin doğmasına yol açmıştır. Altın değerinde olan İngiliz sterlini, uluslararası para birimi haline gelmiştir. Başta okyanus-aşırı ticaret ve haberleşme ile Avrupa demiryolu sistemi olmak üzere, uluslararası bir iletişim ağının kurulması serbest ticareti kolaylaştırmıştır. 1910 yılında kadar Avrupa'da 363.000 km demiryolu inşa edilmiş, bu da taşımacılık süresi ve maliyetleri önemli ölçüde azaltmıştır (Berend, 2011: 20).

Birinci küreselleşme döneminde yaklaşık 60 milyon insan kaynakların kıt, işgücünün bol olduğu Avrupa'dan; kaynakların bol, işgücünün kıt olduğu "Yeni Dünya" olarak da tabir edilen

¹ Dini inançlarda, politik faaliyette ve ekonomik yaşamda kişisel serbestiyi ve bireysel davranışların özgürlüğünü savunan dünya görüşü. Liberalizm ekonomik anlamda; "bırakınız yapınlar, bırakınız geçsinler" (laissez faire laissez passer) sözünde ifadesini bulmaktadır (Arolat, 2010: 295).

ABD, Kanada, Arjantin, Avustralya ve Yeni Zelanda'ya göç etmiştir. Göçmenler yalnızca İngiltere, Almanya, Fransa gibi merkez Avrupa ülkelerinden değil, aynı zamanda Portekiz, İtalya, Rusya, Romanya gibi çevre Avrupa ülkelerinden de göç etmişlerdir. Bu dönemde Yeni Dünya ülkelerindeki göç politikaları, işgücü arzını arttırmak ve hızlı büyümeyi desteklemek amacıyla oldukça esnek tutulmuştur. Özellikle Arjantin bu dönemde Avrupa'dan gelen yoğun göç hareketlerinin etkisiyle hızlı bir ekonomik büyüme göstermiş ve ülkeye yabancı sermaye akışları artmıştır. Öyle ki, o dönemde ülkede kişi başına düşen gelir İspanya ve İtalya'dan sırasıyla yüzde 33 ve yüzde 38 daha fazlaydı. Ancak bu liberal göç politikaları 1920'li yıllarla birlikte giderek kısıtlayıcı hale gelmiştir. Bu dönemde özellikle Asya'dan gelen göçmenlere yapılan ırk ayrımcılığı bazı göç alan ülkelerde yaygınlaşmıştır (Solimano, 2004: 2).

Klasik ekonomi politiğin etkisinde kalan ve serbest ticaretçi olan söylemin karşısına, 19. yüzyılın ortalarından itibaren aynı gelişmişlik düzeyinde olmayan uluslar arasındaki rekabetin olumsuz sonuçları olduğunu ve devletlerin yeni doğan sanayilere aktif olarak müdahale etmesi gerektiğini savunan bir karşı söylem çıkmıştır. Sanayi devrimi ile altüst olan merkantilist konular yeniden gündeme gelmiştir (Adda, 2013: 47-48). 19. yüzyıl sonlarında serbest piyasa ekonomisinden erken ekonomik milliyetçiliğe geçiş, özellikle Güney ve Doğu Avrupa ülkelerinde hız kazanmıştır. Bu dönemde devlet müdahaleciği güçlenmiş, devrimci siyasal akımlar, ekonomik, sosyal ve siyasal kurumlarıyla Avrupa'nın dünya sistemine farklı biçimlerde, farklı araçlarla meydan okumuş, gerek serbest piyasa ekonomisini, gerekse parlamenter siyaset sistemini reddetmişlerdir. 20. yüzyılın başlarında Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika'nın iç özerkliğe sahip olması, sömürgeciliği tehlikeye sokmuş, ABD'nin ekonomik güç olarak belirmesi ise Avrupa yüzyılımı sona erdirmiştir. 1900 yılında yükselmekte olan dört denizaşırı ülke (ABD, Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya) Britanya'nın kişi başı gelirinin % 84'üne erişebilirken, 1913 yılında bu dört ülkenin ortalama gelir düzeyi Britanya'ninkine eşitlenmiştir. 1. Dünya Savaşı sırasında ise, ABD dünya sanayisinin lider gücü haline gelmiştir. Savaştan önce Avrupa, dünya üretiminin % 43'ünün gerçekleştirirken, savaştan sonra % 34'ünün gerçekleştirerek ABD'nin gerisinde kalmıştır. Avrupa savaş öncesi dış yatırımlarının üçte birini kaybederken, ABD uluslararası kreditor ülke olarak liderliği ele geçirmiştir (Berend, 52-55).

1.2.2. İkinci Küreselleşme Dönemi: 2. Dünya Savaşı Sonrası (1945-1971)

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok ülke mümkün olduğunca eski finansal güvenliğe ve savaş öncesi istikrarlı duruma dönmek istemesine rağmen, altın standardına geri dönüş tartışmalarıyla 1926 yılında tüm önde gelen ekonomiler sistemi yeniden kurmak zorunda kalmıştır. Buna göre, her ulusun dolaşımdaki parası, altın ve yabancı para birimleri tarafından bir ölçüde desteklenmeliydi. Ancak altın standardının uygulanmasındaki bazı hatalar ekonomik ve siyasal ilişkilerin çökmesine, 1929 yılında Büyük Buhran'da zirve yapmasına neden olmuştur. Bu yıllarda her bir ülke ödeme dengesi açığını azaltmak için ihraç ettiği ürünlerin rekabetini karşılıklı para

arzını kısarak arttırmaya çalışmıştır. Bu olay birçok ülkede hiperenflasyonla birlikte, kitlesel işsizlik, işletmelerin iflası ve kredi kuruluşlarının başarısızlığına neden olan uluslararası bir deflasyon rekabeti ile sonuçlanmıştır (Dammach, 2007: 4).

Yüksek enflasyonla geçen 1920'li yıllar ve ekonomik bunalımla geçen 1930'lu yıllar, özellikle ABD gibi bazı ülkelerde sıkı küresel göç politikalarının uygulanmasına neden olmuştur. Bu amaçla ABD, Avrupa'dan gelecek göçmen akışlarını durdurmak için 1921 ve 1924 yıllarında göç kotalarını yasalaştırmıştır. Ekonomik bunalımın da etkisiyle 1920'li yıllarda ABD'ye gelen 3 milyon Avrupalı göçmenin 2 milyonu ülkelere geri dönmüştür. Bazı göçmenler de Brezilya ve Arjantin'e gitmiştir (Solimano, 2004: 3).

İktisadi dalgalanmaların geçici olduğu, ekonomide devletin müdahale etmemesi varsayımı üzerine kurulu olan Klasik İktisat teorisi, 1929 bunalımını açıklamakta yetersiz kalmıştır. 1929 Büyük Buhran'ı sonrasında Keynes genel teorisini öne sürerek, serbest piyasa ekonomisinin her zaman tam istihdamı sağlayamayacağını, dolayısıyla piyasaya devlet müdahalesinin elzem olduğunu dile getirmiştir (Bleaney, 1985: 2). Keynes "Genel Teori: İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi" adlı eserinde genel istihdam teorisini şu şekilde anlatmaktadır (Keynes, 1936: 26-27) :

1. Kullanılan teknik, kaynaklar ve maliyetler veri olduğunda, gelir (parasal ve reel gelir) istihdam hacmine, N 'e bağlıdır.
2. Toplum sahip olduğu gelir ve D_1 olarak gösterilen ve yapması beklenen tüketim harcaması arasındaki ilişki, toplumun tüketim eğilimi olarak adlandıracağımız psikolojik niteliklere bağlıdır. Yani tüketim, tüketim eğiliminde bir değişme olmadığı sürece, toplam gelir ve dolayısıyla da, istihdam düzeyine bağlıdır.
3. Girişimcinin istihdam etmeye karar verdiği emek miktarı, N , toplumun harcaması beklenen tüketim miktarı, D_1 , ve yeni yatırım için ayırması beklenen miktarı, D_2 , biçiminde ifade edilen miktarla toplamına (D) bağlıdır. D efektif taleptir.
4. $D_1 + D_2 = \emptyset(N)$ ve de \emptyset toplam arz fonksiyonu olduğundan ve yukarıda (2) no'lu ifadeye gördüğümüz gibi, D_1 'de, tüketim eğilimine bağlı olarak, $x(N)$ biçiminde de yazılabilecek N 'in fonksiyonu olduğundan, $\emptyset(N) - x(N) = D_2$ eşitliği yazılabilir.
5. Bu nedenle, dengede istihdam hacmi (i) toplam arz fonksiyonuna, \emptyset , (ii) tüketim eğilimine, $x(N)$ ve (iii) yatırım hacmine, D_2 , bağlıdır. Genel İstihdam Teorisi'nin özü bu şekildedir.

1930'lu yıllarda Britanya ve Batının gelişmiş ülkeleri klasik iktisadın açıklayamadığı endüstriyel durgunlukla birlikte yoğun işsizliği deneyimlemiştir. Bu ortamda Keynes, belirsizliğin iktisadi analizlerdeki önemi, paranın ekonomide değişen rolü ve eksik istihdam varsayımı ile klasik iktisadı sarsmış ve bir devrim yaratmıştır (Fisunoğlu ve Tan, 2009: 32-33).

İki savaş arasındaki dönemde, milliyetçi ruhun tırmanışı ve refah düzeyi yüksek ülkelerin içe dönük politikaları nedeniyle uluslararası ticaret ve piyasa bağlantıları aşırı derecede siyasallaştırılmıştır. Buna rağmen, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte açık bir küresel ekonomi ile yüksek getiri sağlayabilecek yerel ürünler arasında makul bir denge bulmak için yeni bir algı oluşmuştur. Bu bağlamda, ilk olarak Marshall Planı adı altında, ABD savaştan dolayı çökmüş Avrupa ve Japonya'ya kolay kredi sağlamak ve ticaret yollarını yeniden açmak suretiyle birtakım yardımlarda bulunmuştur (Mukerjee, 2017: 23).

Ülkelerin altın standardını terk etmesiyle birlikte, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Temmuz 1944 tarihinde ABD'nin New Hampshire eyaletine bağlı Bretton Woods'da imzalanan anlaşma ile ülkelere kendi para birimlerini altına bağlamasına olanak verilse de, sistem sabit kura dayalı dolar sistemine dönüşmüştür. Bu sistem altında sadece ABD kendi parasını altın olarak tanımlamakta (1 ons altın= 35 ABD doları), diğer ülkeler ise kendi para birimlerini ABD dolarına sabit kur üzerinden bağlamıştır. Bu sistem fazlalık sorununu çözmüştür² (Müslümov ve diğerleri, 2003: 15).

Bretton Woods anlaşması, dünya ekonomisini uluslararası kuruluşlar tarafından tamamen belirlenebilen ticaret kurallarıyla donatan mükemmel bir kurumsal mühendislik parçasıydı. Bretton Woods kapsamında kurulan üç anahtar kurum küreselleşme dinamiklerini denetlemiştir. Bu kurumların ilki Uluslararası Para Fonu (IMF), uluslararası parasal işbirliğini teşvik etmek, döviz kurlarında istikrarı sağlamak, uluslararası ticaretin dengeli bir şekilde büyümesini sağlamak ve çok taraflı ödemeler sisteminin kurulmasına yardım etmek gibi görevler taşımaktaydı. Bir diğer kurum olan Dünya Bankası (WB) ise, üye ülkelerin savaş sonrası kalkınma ve yeniden yapılanma çabalarına, verimli sermaye yatırımları yoluyla yardımcı olmayı, uluslararası ticareti geliştirmeyi ve uluslararası yatırımları özendirilmeyi, diğer kanallardan sağlanan kredileri yeniden düzenleyerek veya garanti ederek öncelikli olarak daha faydalı alanlarda kullanılmasını sağlamayı amaçlamıştır. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ise tarifeler ve ticarete konan diğer kısıtlamaları azaltmayı ve serbest ticaretin kurallarını yeniden koymayı amaçlamıştı. (Crowley, 2003: 42-43; Mukerjee, 2017: 24).

1946 yılında uygulanmaya başlayan ayarlanabilir sabit kur sistemi, oluşan sorunlar giderilmeye çalışılmasına rağmen 1970'li yıllarda terk edilmek zorunda kalmış ve sabit kuru sürdürmek mümkün olmamıştır (Garber, 1993: 461-463).

1950'li yıllarda Avrupa'nın yeniden imarı nedeniyle yaşanan dolar kıtlığı yerini, 1950'li yılların sonunda ABD'nin dış açıklarının yarattığı dolar bolluğuna bırakmıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde oluşan dolar bolluğu dolardan kaçışı ve altına olan talebi arttırmıştır. Altın

² Fazlalık Sorunu (Redundancy problem): Fazlalık sorununa göre dünyada N ülke varsa, N-1 sayıda ülkenin kur politikası N. Ülkenin kurunu belirlemek için yeterlidir. Dolayısıyla N. Ülke bağımsız hareket etmemeli ve pasif kalmalıdır. Bretton Woods sisteminde bu N. Ülke ABD idi (McKinnon, 2010: 2).

fiyatlarındaki yükselişi önlemek için Londra Altın Fonu kurulmuş ve merkez bankaları piyasaya altın sürmüş, buna rağmen spekülörlerin güvensizliği azalmamış ve dolardan kaçış artmaya devam etmiştir. Uluslararası piyasalarda başlayan istikrarsızlığı gidermek amacıyla 1971 yılında önde gelen sanayileşmiş ülkeler Smithsonian toplantısını düzenleyip paralarının dolar paritesini düşürme kararı almışlardır. Ancak bu önlemler de spekülatif atakları önlemekte yetersiz kalmış, 1973 yılında başlıca gelişmiş ülkeler sabit kur rejiminden çıkarak paralarını dalgalanmaya bırakmışlardır (Garber, 1993: 463-463, 468).

Avrupa'nın 2. Dünya Savaşı sonrası yeniden imarı ve Latin Amerika ülkelerinin ekonomik performansının yavaşlaması nedeniyle, 1940'lı yılların ortalarına kadar süren Avrupalı göçleri, 1950'li yılların sonlarına doğru azalmaya başlamıştır. 1950 yılında Arjantin, Uruguay ve Venezuela'da kişi başına düşen gelir, İtalya, İspanya gibi çevre Avrupa ülkelerinden fazla olmasına rağmen, Avrupa'dan Latin Amerika'ya gelen göçmenlere yönelik ekonomik teşvikler ve iş fırsatları zamanla kaybolmuş ve bu durum 1970'li yıllarda tam tersine dönmüştür (Solimano, 2004: 3).

1.2.3. Üçüncü Küreselleşme Dönemi: 1980 ve Sonrası

II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllardan 1970'li yılların başlarına kadar dünya ekonomisi uzun bir genişleme dönemi yaşamıştır. 1950-1973 arası yıllarda dünya ekonomisi çok yüksek büyüme hızları ile büyümüş, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler arasındaki ticaret hacmi büyük bir hızla artmıştır. Bu dönemde merkezdeki sermaye birikim modeli ABD önderliğinde petrol, elektro-mekanik, otomotiv ve kimya sanayilerine dayalı olmuştur. Dönemin artan reel ücretler ile sağlam verimlilik kazançlarını birleştiren fordist birikim tarzı, işgücü üretkenliğindeki artış ile kişi başına sabit sermaye miktarındaki artışı birleştirmiştir. Böylece savaş sonrası dönemde sanayi kitle üretiminin artışı, üretim verimliliğini ve bölüşüm potansiyelini yükseltmiş, reel ücret artışları gerçekleşmiş ve maddi yaşam standardı yükselmiştir (Lipietz, 1982: 447-448).

ABD yeni ekonomik güç olarak önceleri reform politikalarının uygulanması için uygun ortamı oluşturmuş, uluslararası düzenlemeler özellikle ABD sanayisinin sermayesi tarafından belirlenmiştir. Bu dönemin uluslararası düzenlemelerinin temelini mal ticaretinin zamanla serbestleşmesi ve ABD dolarına bağlı sabit kur sistemi oluşturmuştur. Çok düşük düzeylerdeki dünya ticareti tekrar artmaya başlamış, ancak bu defa dış ticaret daha çok endüstri içi ticaret niteliği kazanmıştır (Becker, 1999: 46).

1970'li yıllarla birlikte belirginleşmeye başlayan bunalım, gelişmiş ülkelerdeki ekonomik büyümenin yavaşlaması, enflasyon ve işsizlik oranlarının artışı, verimlilik ve kar oranlarının düşüşü ile somutlaşmıştır. Örneğin Almanya'da 1951-1965 arasında % 7'lik büyüme hızı, 1965-1975 arasındaki dönemde % 3.2'ye düşmüştür (Kurz, 1988: 3). Ekonomik büyümedeki yavaşlama sermaye ve işgücü arasındaki bölüşüm mücadelesini keskinleştirmiş, ücretler maliyet unsuru olarak

değerlendirilir olmuştur. Böylece fordizmin kitle alım gücünü korumak üzere gerektirdiği görece yüksek ücretler, verimlilik artışı sağlanamadığından korunamamıştır. Ücret gelirlerinin duraklaması ise talep açısından da sorunlar getirerek, fordist sistemi tekrar baskı altında bırakmıştır (Novy vd. 1999: 14).

Ücret gelirlerindeki duraklamanın talep açısından getirdiği sorunları aşmak üzere, talep açığının ülke dışından kapatılması yoluna gidilmiş, böylece ihracat konjonktürün lokomotif rolünü oynamaya başlamıştır. Bu süreçte ağırlık noktası iç piyasalar olan sosyal devletin yerini, bütün araçlarla dünya piyasasındaki payını arttırmayı deneyen rekabetçi devlet almıştır. Ülke içindeki işsizlik, aşırı birikim gibi sorunları ihraç etmeyi ve ticaret ortaklarına aktarmayı deneyen rekabetçi devlet, gerek sosyal harcamaların arttırılmasını, gerekse ücretlerin yükseltilmesini küresel rekabet açısından 'maliyetleri arttırıcı unsur' olarak değerlendirmiştir (Demir, 2001: 89).

Gelişmiş ülkelerde reel üretimde değerlendirilme olanakları daralan sermayenin ulusal sınırların ötesinde rant arayışı, sermaye hareketlerine ilişkin sınırlama ve kontrollerin adım adım kaldırılması gereğini ortaya çıkarmış, iktisat politikaları da bu olanağı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Özellikle dünyanın az gelişmiş bölgelerinde, gerek Keynesyen ekonominin gerekse kalkınma iktisadının desteklediği politikaların başarısızlığı, devletin 1970'li yıllardan sonra oluşan ekonomik sorunlara yanıt veremediğini ortaya koymuştur. Tablo 1'de dünya genelinde kişi başına gelirin büyüme hızının 1950-1973 aralığında % 2.9, 1973-1992 aralığında ise % 1.2 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Gerek gelişmiş, gerekse az gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerde büyüme hızlarının 1970'lerle birlikte düşmüştür. Sonuç olarak devlet müdahaleli kalkınma politikası cazibesini yitirmiş ve 1980'li yıllardan itibaren neoliberal kuramın önerdiği piyasa mekanizmasının işleyişine ağırlık verilmeye başlanmıştır (Huffs Schmidt, 1997: 101).

Berlin Duvarı'nın yıkılması ile SSCB ve Doğu Blokunun çöküşü ile küreselleşme tekrar hızlanmış, küreselleşmeyi destekleyen neoliberal politikalar bu iki olayın ardından önem kazanmış ve uygulanmaya başlanmıştır. Örneğin 1990 yılında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nda, Sovyetler Birliği de dâhil tüm Doğu Avrupa hükümetleri, arz ve talebe dayalı fiyatlamının ve özel mülkiyet hakkının bulunduğu rekabetçi piyasa ekonomilerini gerçekleştirmek için çaba göstereceklerini garanti etmişlerdir (Killick, 1990:4).

Tablo 1: Dünyanın Çeşitli Bölgelerinde Kişi Başına GSMH Büyüme (Yıllık Ort.)

BÖLGELER	1950-1973	1973-1992
Batı Avrupa	3.9	1.8
Gelişmiş Diğer Batı	2.4	1.4
Güney Avrupa	4.9	1.7
Doğu Avrupa	3.5	-1.1
Latin Amerika	2.5	0.5
Asya	3.8	3.2
Afrika	2.0	-0.1
DÜNYA	2.9	1.2

Kaynak: Maddison, 1995: 60

Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması şemsiyesi altında yürütülen ve Uruguay Turu adıyla anılan çok taraflı ticaret müzakereleri kapsamında 117 ülkenin katılımıyla Aralık 1993'te mutabakata varılarak 1994 yılında Fas'ta Nihai Senet'in imzalanmasıyla sonuçlanmış olan tarihin en kapsamlı ticaret anlaşması ekonomik küreselleşme açısından önemli bir aşama olmuştur. Bu anlaşmayla uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik önemli kararlar alınmıştır. 1994'te Dünya Ticaret Örgütü (WTO) GATT'ın yerini almış ve kapsamı genişletilmiş, hizmetler ticareti ve fikri mülkiyet hakları da gözden geçirme uygulaması kapsamına alınmıştır (Karluk, 2007: 301-307). 2014 Haziran ayı itibariyle Dünya Ticaret Örgütü'ne üye ülke sayısı 160'tır (Mukerjee, 2017: 43).

Berlin Duvarı'nın yıkılması ile Doğu Bloku'nun çöküşünün yanı sıra, Asya Kaplanları olarak da adlandırılan Güney Kore, Tayvan, Singapur, Hong Kong gibi ülkeler 90'lı yıllarda ithal ikameci politikalarından vazgeçerek ekonomilerini dış rekabete açmış ve yabancı sermayenin ülkelere girmesine izin vermişlerdir. Yabancı sermaye, ekonomilerin serbestleşmesiyle, özellikle emeğin fiyatı olmak üzere girdi fiyatlarının düşük olduğu bölgelere ve ülkelere hızla girmiş ve büyük yatırımlar yapmışlardır. Ancak 1996 yılından sonra ekonomiler istenilen performansları gösterememiş ve Rusya Krizi, Güneydoğu Asya Krizi gibi krizler ani spekülasyon atakları, merkez bankalarının yanlış para politikaları gibi nedenlerle ortaya çıkmış, bu gelişmelerden sonra ülkeler yabancı sermayelerini denetim altına almaya çalışmıştır (Krugman, 2006: 92-93, 143; Özkan, 2008: 16).

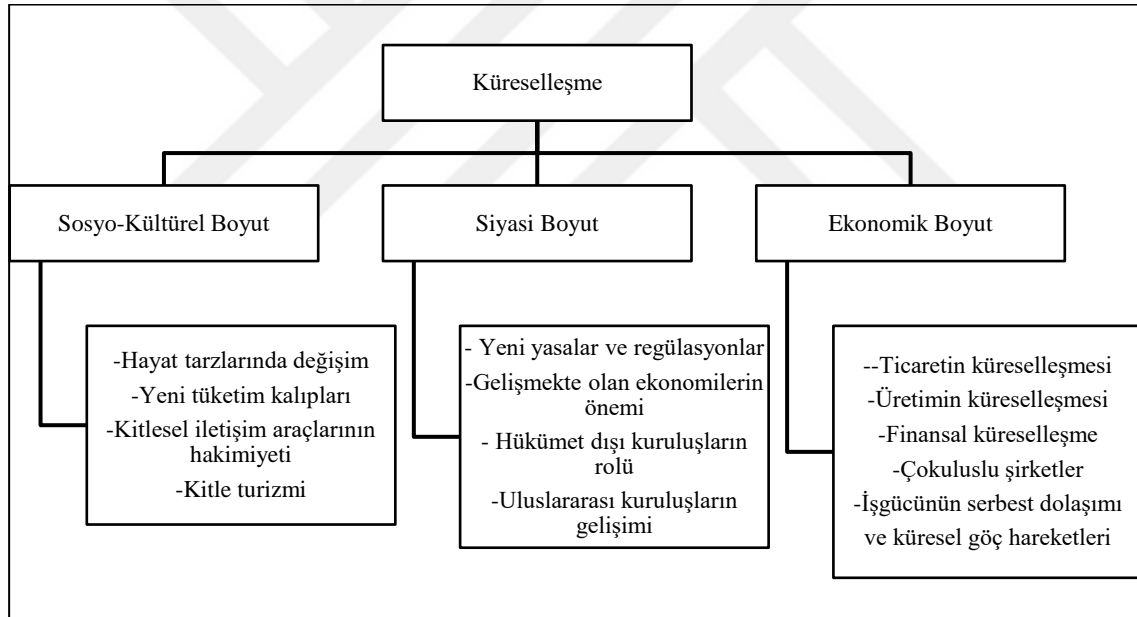
20. yüzyılın sonlarından itibaren teknoloji ve politika alanlarında görülen yenilikler küreselleşme sürecinin dinamosunu oluşturmuştur. Temelleri dünya savaşlarındaki çabalara dayanan ulaştırma ve iletişim teknolojilerinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle kıtalararası uçuşlar, uluslararası telefon görüşmeleri, uydu ve televizyon kullanımındaki yaygınlaşma göçmenler arasındaki ağ bağlantılarını arttırarak küresel işgücü hareketlerini hızlandırmıştır

(Stearns, 2010: 128-136). İkinci Küreselleşme dalgasının sonunda ortaya çıkan ülkeler arasındaki gelir farklılıkları, fakir bölgelerden göçler için ekonomik bir baskı faktörü olmuştur. Bununla birlikte bazı gelişmiş ülkelerin göçmen kontrollerini gevşetmesi ile işgücü hareketliliğinde artışlar gerçekleşmiştir. Sadece 1980-2000 yılları arasındaki 20 yıllık süreçte küresel göçler % 75 artışla 100 milyondan 175 milyona ulaşmıştır (World Bank, 2002: 31-43).

1.3. Küreselleşmenin Boyutları

Küreselleşme ekonomi, sosyo-kültür, siyaset, iletişim ve teknoloji ile reel ve hizmetler sektörü gibi çok çeşitli disiplinlerde uluslararası toplumun yapısını değiştiren bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda birçok olguyu açıklamakta kilit bir kavram olan bu gücün temel boyutları ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel küreselleşme olarak incelenebilir. Bu çok boyutlu küreselleşme yaklaşımı Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1: Küreselleşmenin Boyutları

Kaynak: Grebosz ve Hak, 2015: 70 ‘tan yararlanılarak yazar tarafından geliştirilmiştir.

1.3.1. Ekonomik Küreselleşme

Ekonomik küreselleşme, genel anlamda ülke ekonomilerinin entegrasyonunu, yani dünyanın tek bir pazarda bütünleşmesini ifade eder. Bir başka deyişle ekonomik küreselleşme, ülkeler arasında mal, sermaye ve emek akışkanlığının artması sonucu ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesi, dünya ölçeğinde karşılıklı etkileşimlerin yoğunlaşması ve yaygınlaşması olarak ifade edilmektedir (Fischer, 2003: 2).

Küreselleşmenin ekonomik boyutu dünyadaki değişimin en büyük yön vericilerinden biridir. Ayrıca dünyadaki politik gelişmelerle de sıkı bir şekilde bağlantılıdır. Ekonomik küreselleşmenin malların, hizmetlerin, işgücünün, sermayenin ve teknolojinin artışıyla paralel olarak ulusal ve uluslararası şirketlerin, ticaret organizasyonlarının ve devletlerin artan bağlılığı üzerine temellendirilmiştir (Grebosz ve Hak, 2015: 72-73).

Özellikle 1980'li yıllarda önem kazanan ekonomik küreselleşme ile firmalar, hızlı piyasa değişikliklerinden, ürün ve üretim teknolojilerindeki gelişmelerden ve giderek güçleşen rekabet ortamından büyük ölçüde etkilenmişlerdir. Houghton ve Sheehan'a göre (2000: 4-5), küresel bilgi ve iletişim teknolojileri devrimi aşağıda belirtilen ekonomik serbestlik hareketlerinin yaygınlaşmasına neden olmuştur:

1. Hem ürün hem de hizmetlerdeki gümrük vergilerinin azalması
2. Finansal piyasalarda serbest hareketlerin ve para akışının sağlanması
3. Teknoloji transferinin ve uluslararası para akışının gerçekleşmesi, buna ilaveten doğrudan yabancı yatırım engellerinin azalması
4. Özellikle sigorta, finans, hava taşımacılığı ve iletişim gibi alanlarda ulusal tekellerin güç kaybetmesiyle birçok ülkede üretim pazarlamasının serbest olması.

Teknolojinin gelişmesi ülkeler ve insanlar arasındaki sınırları sanal olarak da olsa kaldırmış, insanlar ve ülkeler ister istemez birbirleriyle bağlantılı hale gelmişlerdir (Tsatsou, 2009: 15). Bu nedenle küreselleşme sürecinde küreselleşmenin ekonomik boyutunun etkilendiği birçok faktörle birlikte düşünmek daha doğru olacaktır. Bu faktörler, ticaretin küreselleşmesi, üretimin küreselleşmesi, uluslararası sermaye hareketlerinde serbestleşme, çokuluslu şirketler, işgücünün dolaşımı ve küresel göç hareketleri olarak sıralanabilmektedir.

1.3.1.1. Ticaretin Küreselleşmesi

Globalleşme, ticaretin, finansmanın, insanların ve fikirlerin bir dünya pazarında artan entegrasyonundan kaynaklanan, ülkeler arasındaki artan karşılıklı bağımlılığı ifade eder. Ticaretin küreselleşmesi de bu küresel entegrasyonun ana elementlerinden biridir (Dzaleva ve Lazarovski, 2011: 1).

Dış ticaret kazançlarının nasıl arttırılabileceği hususu, uluslararası ekonominin önemli konularından biridir. 16. yüzyılda modern ulus devletlerin ortaya çıkması, hükümetlerin yerli sanayiye küresel rekabetten koruma çabaları, ithal ürünlerin kısıtlanması ya da ihracatı sübvansede ederek yerli üretimi destekleme gibi uygulamalar korumacılığın eleştirilmesine neden olmuştur. Korumacılığı eleştirenler serbest ticaretin avantajlarını ortaya koymak yerine, büyük oranda korumacı politikaların etkilerini analiz etmişlerdir. 90'lı yıllarla birlikte Dünya Ticaret Örgütü'nün

kurulması ve diğer gelişmeler dış ticaretin serbestleşmesi ve ticari küreselleşmenin yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Göç, seyahat ve sermaye akımları da ticaretin küresel anlamda ilerlemesinde büyük önem arz etmektedir (Krugman vd, 2012: 5-6; Weede, 2012: 37; Weinstein, 2005: 2).

Serbest ticaretin küreselleşmenin asli bir unsuru olmasının yanında, küreselleşme de serbest ticareti azaltmamaktadır. Serbest ticaretin maddi faydaları yanında entelektüel faydaları da bulunmaktadır. İnsan etkileşimini zorunlu kılmasında bu yana ticaret, bazı düşüncelerin yayılmasını da teşvik etmektedir. Sınırlar arası etkileşimin gelişmesiyle paralel olarak küreselleşme ister istemez bilişim transferi, entelektüel araştırma ve bilginin gelişmesi alanlarındaki imkânları da arttırmaktadır. Batının Arap sayılarını ithal etmesi, Hindistan'daki Budizm'in Çin'e, oradan da Japonya'ya yayılması, Batı ticaret hukukunun Singapur'a ve oradan da artan şekilde Çin'e ihraç edilmesi geçmişten gelen bazı örneklerdir (Weede, 2012: 33-34).

Prensipte küreselleşme, ailelerin ev halkının geçimi için üretmek ve yetiştirmek amacından piyasa için üretime yönelmeleriyle başlayan bir ekonomik dönüşümün mantıken son noktasıdır. Bu bağlamda küreselleşme tamamlanmadığı müddetçe, daha fazla piyasa genişlemesi ile ticaretten kazanç sağlanmaya devam edilecektir (Weede, 2012: 35).

1.3.1.2. Üretimin Küreselleşmesi

Çokuluslu şirketlerin mal ve hizmet üretimini gerçekleştirdiği sınır ötesi katma değer yaratan ağlar 20. Yüzyılın ikinci yarısında küresel ekonomiyi önceki dönemlere göre somut bir biçimde değiştirmiştir. Birden fazla ülkedeki tedarik zinciri faaliyetlerini kimizaman kendi bünyesine dahi almadan eşgüdümleme ve kontrol etme gücüne sahip olan çokuluslu şirketler küreselleşmenin tetikleyicisi olmuşlardır (Dicken, 2003: 85).

Adam Smith bütün üretimin tek amacının tüketim olduğunu söylerken, Marx ve Engels kapitalist üretimin tek amacının insan ihtiyaçlarını karşılayacak nesnelere üretimi olmadığını, sermaye birikimini sürdürmek amacıyla kara duyulan sürekli açlık olduğunu ifade etmiştir. Bu düşüncelerin temelindeki düşünce üretimin bir şekilde küreselleşmesi fikridir. Çünkü üretim sermaye birikimi önünde bir engel olarak görülmektedir. Bunun için de, üretim maliyetlerini azaltmak için sürekli yenilik ve yatırım yapmak, hammadde ve ara girdi mallarını ucuza almak, emek verimliliğini arttırmak, işgücü maliyetlerini aşağı çekmek (çalışma saatlerini arttırmak, ücretleri düşürmek, işgücü göçü vb.) gerekmektedir (Saad ve Johnston, 2007: 98).

1.3.1.3. Finansal Küreselleşme

Finansal küreselleşme, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, uluslararası nitelikteki finansal işlemlerin tüm finansal işlemler içerisindeki payının artmasından anlaşılabilir. Az gelişmiş ülkelerde ise, bu süreç daha çok sıcak paraya aşırı bağımlılık, spekülasyon hücum ve mali krizler şeklinde yaşanmaktadır. Bu sürecin finansal araçların çeşitlenmesi, yeni finansal kurumların yaratılması ve yabancı sermaye girişinin kolaylaşması şeklinde pozitif etkilerinden söz edilebilir (Schmukler, 2004: 1).

1970'li yıllarda ticari banka kredileri olarak artan sermaye akımları, 1980'lerde ivme kazanmış ve 1990'larda portföy yatırımları (hisse senedi, tahvil, ticari kağıtlar ve mevduat sertifikası) olarak önemli bir artış yaşamıştır. 1980'den sonra özellikle hükümetlerin bankacılık sistemi üzerindeki denetimleri zayıflattığı deregülasyon uygulamaları sonucunda, uluslararası sermaye akımları ve finans piyasaları üzerinde olumlu uyarıcı etkiler oluşmuştur. McKinnon ve Shaw'a göre iç finansal serbestleşme ile birlikte faiz oranlarının artması ve tasarrufların üzerindeki baskının kalkması finansal araçları arttırmış, finansal derinleşme sağlanmış ve finans sektörüne etkinlik gelmiştir. Öte yandan tasarrufların yükselmesi ile fon maliyetleri düşmüş ve yatırımlar artmıştır (Orji vd., 2015: 664).

1980'den sonraki dönemde gelişmekte olan ülkelerin doğrudan yabancı yatırımlarda daha liberal bir sisteme geçmesiyle, sermaye girişi, sermaye arzını arttırarak faiz hadlerini azaltmış, bu da yatırımları uyararak işgücü talebi ve ücretlerde artışa yol açmıştır. Ancak, kalifiye işgücü talebinin artmasıyla da ücret farklılıkları genişlemiştir. Özellikle gelişmekte olan birçok Latin Amerika ve Asya Pasifik ülkeleri 1980'li yıllarla birlikte aşırı derecede hızlı oluşan ve her şeyi içeren yeni ekonomik kuralları uygulamaya başlamıştır. Finansal serbestleşme programları bu ülkelerin serbestleşme stratejilerinin önemli bir bölümünü oluştursa da, finansal krizlerle sonuçlanmış ve üretim olmadan kar etme, spekülasyon faaliyetlere adil olmayan kredilendirme gibi eleştirilere neden olmuştur (Gabel, 1995: 127-128).

Finansal serbestleşmeden beklenen yararlar, rekabet, esneklik ve kaynak dağılımında etkinliğin sağlanmasıdır. Uluslararası finans piyasalarının gelişmesinin finans sektöründe rekabeti ve esnekliği arttırdığı açıktır. Ancak kaynak dağılımında etkinlik, finansal sistemin mümkün olan en düşük maliyetle finansman sağlama yeteneğine bağlıdır. Buna ilaveten, faiz hadlerinin ve çeşitli finansal varlık fiyatlarının gelecekte alacağı değerlere ilişkin belirsizliğin artması, borç veren açısından bir risk faktörüdür. Yüksek faiz oranları ve geleceğin belirsizliği uluslararası sermayenin serbestleşmesinin önündeki en önemli sorundur³ (Öztürk ve Kuşçu, 2011: 15-16).

³ 1997 yılındaki Doğu Asya krizinin meydana gelmesindeki en önemli etken finansal serbestleşmenin ülke koşullarının uygunluğu araştırılmadan yapılması, hükümetlerin bankacılık sistemine yönelik açık bir garantisinin bulunmaması ve

1.3.1.4. Çokuluslu Şirketler

Çokuluslu şirketler, iki ya da daha fazla ülkede faaliyet gösteren ve bu ülkelerde üretim, pazarlama, finansman ve diğer işletme fonksiyonlarını yerine getiren şirketlerdir (Wheelen ve Hunger, 2012: 57). Bir başka tanıma göre çokuluslu şirketler, küresel bir temele dayalı rekabetçiliği benimseyen, ilave işletme birimleri ile mal ve hizmetlerin ihracına dönük olarak kurulan çok büyük kuruluşlardır (Nelson, 1990: 155).

Geleneksel olarak çokuluslu şirketler, yabancı bağlı kuruluşları olan, bir yönüyle ulusal şirketlerdir. Bağlı kuruluşlar ana işletmenin neredeyse kopyalarıdır. Örneğin bir ABD şirketinin bağlı olduğu Alman kuruluşu, hemen hemen sattığı her şeyi Almanya içinde üreten, malzemelerini oradan satın alan ve büyük ölçüde Almanları çalıştıran müstakil bir girişimdir. 21. yüzyılda küresel iş yapan çoğu şirket geleneksel çokuluslu şirket modelini terk edip ulusötesi şirketlere dönüşmüştür. Ulusötesi bir şirkette ise, yalnızca tek bir ekonomik birim vardır. Satış, servis, halkla ilişkiler ve yasal işler yerel olmakla birlikte, tasarım ve üretim, finansman, pazarlama, fiyatlandırma ve yönetim küresel piyasalar göz önünde alınarak yürütülür. Örneğin ABD’li bir lider mühendislik firması, dünyaya yayılmış 43 fabrikasının tümü için gerekli olan çok önemli parçayı Belçika’da üretmekte ve orada başka bir faaliyette bulunmamaktadır. Öte yandan aynı firma, uluslararası düzeyde ürün geliştirme işini üç farklı yerde, kalite kontrolünü ise dört ayrı yerde örgütlendirebilir (Drucker, 2003: 171-172).

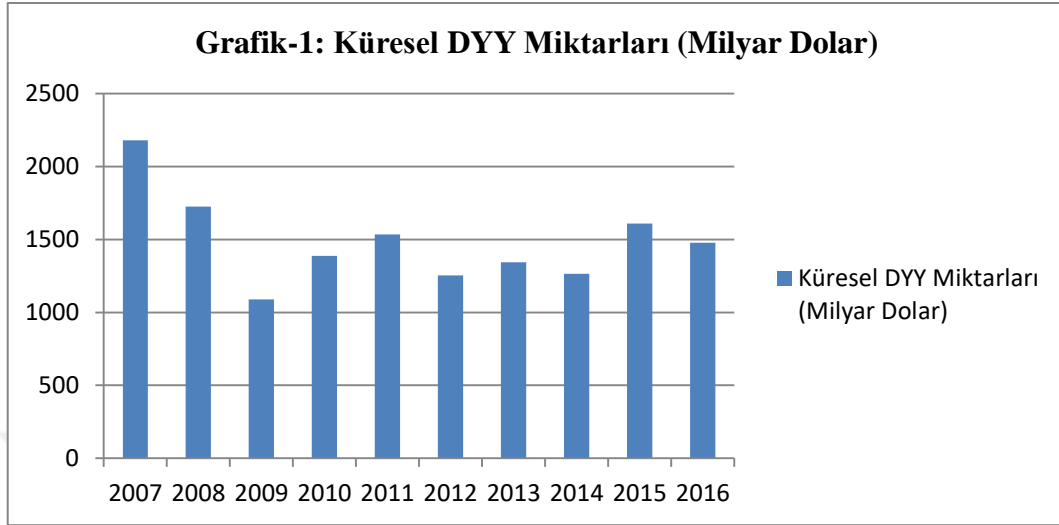
21. yüzyılda çokuluslu şirketlerin küresel örgütlenmesi, geçmişte olduğundan çok farklıdır. Bu şirketler görece maliyetlere göre üretimin her aşamasını farklı bir ülkede gerçekleştirip bu yarı mamulleri başka bir ülkede birleştirmektedirler. Çokuluslu şirketler imalat sanayi gibi, bankacılık, turizm, toptan ve perakende ticaret gibi hizmet sektörlerine de girerek, yerli sermaye ile ortaklık kurmaktadır. (Kazgan, 2009: 201-202).

Çokuluslu şirketlerin küresel etkilerini anlamak bakımından doğrudan yabancı yatırım⁴ tutarları büyük bir öneme sahiptir. Grafik-1’den görüldüğü üzere 2008 küresel kriziyle gerileyen yabancı yatırımlar son yıllarda yavaş bir toparlanma gösterse de halen kriz öncesi düzeye gelememiştir. Özellikle 2016 ve sonrasındaki süreçte ABD’de Trump’ın Başkanlık görevini devralmasının ardından korumacı politikalara yönelmesinin piyasalarda yarattığı belirsizliklerin artması, Trump ve Brexit sonrası küreselleşme karşıtı popülist eğilimlerin güçlenmesi, Çin ekonomisindeki yavaşlama ve Avrupa Birliği’nin geleceğine ilişkin belirsizlikler doğrudan yabancı

aşırı borçlanan bankaların borçlarının riskini kontrol edecek yöneticilerden yoksun olmalarıdır (Kansu, 2010: 121-122).

⁴ Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) bir firmanın yabancı ülkede şube açması, mevcut bir yerli firmayı satın alarak veya sermayesini artırarak kendisine bağlı bir şirket kurması şeklinde gerçekleşen yatırımlardır (Rutherford, 2002: 237).

yatırım girişlerini olumsuz olarak etkilemektedir (Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, 2017:1).

Kaynak: OECD verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

1.3.1.5. İşgücünün Serbest Dolaşımı ve Küresel Göç Hareketleri

İnsanın gelişim aşamasında coğrafya, maddi dünyanın üretimi ve gelişmesinde önemli bir rol oynarken artan nüfus, insanları yenilikler yapmaya ve yaşamını çeşitlendirmeye itmiştir (Zubritski vd., 2011: 19-21). Tarımla uğraşan insan yaptığı icatlar sayesinde dünya coğrafyasında gezintiler yaparak yeni kültürel varlıklar üretmeye, yeni teknikler icat etmeye ve yaşam olanaklarını iyileştirmeye yönelmiştir. Tarım sektörü insan yaşamına etkili olan üç faktörü; göçleri, ticareti ve devletlerin özgün kimliği olan fethediciliğini tetikleyen uygarlığın gelişmesine çıkış olmuştur. Göçler insan uygarlığı için süreklilik arz eden bir konudur. Göçlerle insan küreselleşir ve bu hareketleri sonucunda küresel üretimleri de süreklilik kazanır (Chanda, 2009: 27).

Küreselleşme ile akla gelen bir diğer alan ise işgücü piyasalarının bütünleşmesidir. Amerika'nın keşfinden sonra sözleşme veya cebir yoluyla Avrupa ve Afrika'dan yapılan göçler 18. yüzyılın sonunda ise Amerika'ya çoğunluğu köle olan 8 milyon kişi göç ettirilmiştir. 1850-1913 yılları arasında ise Avrupa'dan kitlesel göçlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. I. Ve II. Dünya Savaşı yıllarında duraklama yaşayan işgücü hareketliliği daha sonraki yıllarda çeşitli kısıtlamalara maruz kalmıştır. Ülkeler göç akımlarını çeşitli göçmenlik politikalarıyla kontrol etmeye çalışmıştır. Pasaport uygulamasının da 20. yüzyılın başlarında geliştiği hesaba katıldığında bu tarihe kadar işgücü hareketliliği önünde tam bir yasal sınırlamanın olmadığı ifade edilebilir. Bununla birlikte söz konusu dönemde bireylerin göç etmenin maliyetini karşılayabilme gücü ve güvenlik gibi faktörleri kısıtlayıcı bir unsur olarak değerlendirmek mümkündür (Chiswick ve Hatton, 2003: 66-76).

Castles ve Miller'a göre, "göç çağının ayırıcı özelliği uluslararası göçün küresel bir nitelik kazanmasıdır. Öyle ki, giderek daha fazla ülkeyi ve bölgeyi kapsamakta, bütün dünyayı etkileyen karmaşık süreçlerle birbirine bağlanmaktadır (2008: 405). Uluslararası göçlerin küreselleşmesinin somut yansımalarında biri de, işgücü piyasalarının çok çeşitli göçmen işçileri bünyesinde barındırmasıdır. Bu anlamda, göç ve çalışma edimi arasında güçlü bağlar bulunmaktadır.

Çalışma amacıyla gerçekleştirilen göçler, esasında işgücü göçleri olarak adlandırılmaktadır. Bartram ve diğerlerine göre, "geleneksel anlamda işgücü göçü işçilerin, zengin ülkelerdeki yerlilerin istemediği düşük nitelikli, düşük maaşlı işleri yapmak için fakir ülkelere zengin ülkelere yaptığı hareketi içermektedir" (Bartram vd.,2017: 197-198).

İşgücü piyasası, küreselleşmenin en olumsuz etkilediği alanı simgelemektedir. Dış ticaretin uzmanlaşma modeli, niteliksiz işgücünün yoğunlaştığı az gelişmiş ülkeler için düşük ücret sorununun önemli bir nedenidir. İşsizlik sorunu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere öne çıkmıştır. Küreselleşme sonucu sermayenin belirli merkezlerde yoğunluk kazanması, yerel yapıların hızlı bir şekilde güç kaybına neden olurken, kutuplaşan yeni bölgeler emek, sermaye ve girişimcilerin göç hareketinin merkezi olmaktadır (Bildirici ve Aytekin, 2016: 30). Küreselleşmeyle birlikte gelişmiş merkez ülkelere yaşanan sorunlar, bir şekilde az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere de sirayet etmektedir. Çoğu ülkede işçilerin işsiz kalma korkusu nedeniyle sendikal hareketlerde azalma gözlenmektedir. Bu ülkelere gelişmiş ülkelere göçmenler kaçak çalışmak veya sığınmak amacıyla gitmek istemektedirler (Dirik, 2007: 44).

Siyasi aksaklıklar büyük ölçekli göçlere yol açtığı zaman, işgücü akışı kaçınılmaz olarak ilk bakışta büyük bir ekonomik yük olarak görülmektedir. İlk göçmen dalgalarının deneyimlediği ekonomik zorluklar, eski Sovyet sakinlerinin İsrail'e taşınmalarında olduğu gibi, sonraki göç dalgalarına karşı caydırıcı olabilmektedir. Ancak ekonomide önemli artışlar varsa, GSYH'de yüksek ticari paylarına sahip ülkelerde bile olabileceği gibi, göçün uzun vadede etkisi genellikle daha düşük reel ücretlere nazaran artış eğiliminde olacaktır. Brezis ve Krugman, çalışmalarında büyük göç dalgalarına maruz kalan ev sahibi ülkelerin zor bir kısa dönem geçirdikten sonra uzun dönemde başarıya ulaşacaklarının garanti olmadığını dile getirmişlerdir. Göç alan ülkelerin yatırımın teşvik edilmesi için aktif bir hükümet programı ile yatırımcının güveninin artırılmasının uzun dönemde potansiyel göçmen akışlarından faydalanmak için hayati öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır (Brezis ve Krugman, 1996: 92).

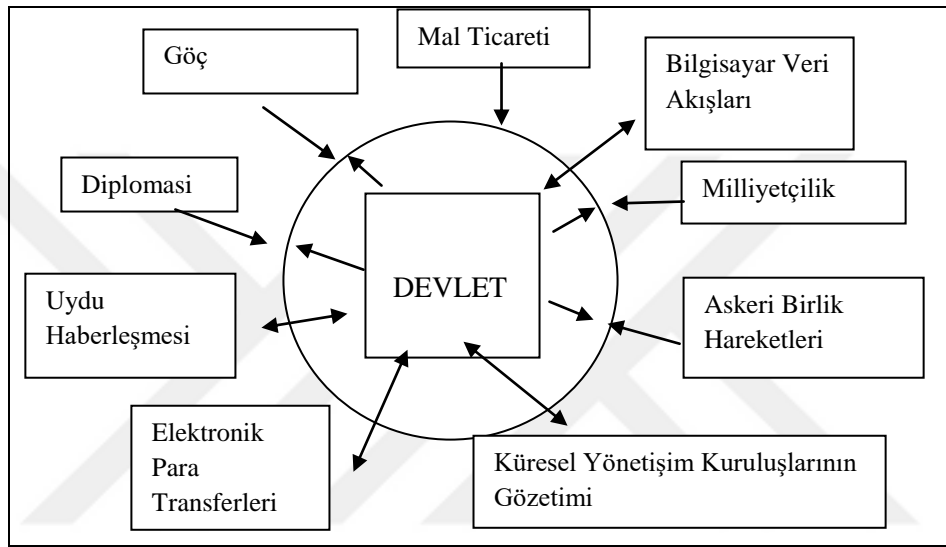
1.3.2. Siyasi/Politik Küreselleşme

Siyasi küreselleşme, dünyadaki siyasi ilişkilerin yoğunlaşması ve genişlemesini işaret etmektedir. Bu süreç, devlet egemenliği ilkesi, hükümetler arası artan etki ve bölgesel ve küresel

yönetişim için gelecekteki ihtimallerle ilgili önemli bir siyasi meseleyi ortaya çıkarmaktadır (Steger, 2013: 73).

Toplumsal yapıların temel siyasi örgütlenme biçimi olan ulus-devlet, genel anlamda kolektif bir kimlik anlayışına sahip, toplumda aynı fayda ve endişelerle birbirine bağlanmış bireylerden meydana gelen uluslararası siyasal bir oluşum olarak tanımlanabilir. Siyasi küreselleşmede dünya piyasaları politik yerel yapıları yok etmiş ve onların yerini almaya başlamıştır (Beck, 2009: 169).

Şekil 2: Küreselleşen Dünyada Ulus-Devlet

Kaynak: Scholte, 2001: 22 ‘den faydalanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 2’de ulus-devletin küreselleşme sürecinde çeşitli çevrelerle ilgili etkileşimleri şematize edilmiştir. Görüldüğü üzere ulus-devlet; mal ticareti, göç, bilgisayar veri akışları, küresel kurumlar, diplomasi gibi birçok etmenden etkilenmekte ve bu etkilere de çeşitli tepkiler vermektedir. Örneğin, sermaye hareketlerinden faydalanmak isteyen devlet, çoğu zaman küresel piyasalardan bağımsız politikalar hazırlayamamakta ve tam egemenlik ilkesinden ödün vererek iradesini ulus-ötesi kurumlar ya da bölgesel oluşumlarla paylaşmak durumunda kalmaktadır. Ancak bu durum, ulus-devletin bütünüyle etkisizleştiği anlamına gelmez. Bu bağlamda politika yapıcılar, ekonomilerini küresel yatırımlara daha cazip hale getirecek önlemleri devreye sokabilirler. Ayrıca ulus-devletler; göç, nüfus planlaması ve altyapı gibi fonksiyonlarda da etkili sayılabilirler (Steger, 2013: 91).

1.3.3. Sosyo-Kültürel Küreselleşme

Waters, küreselleşmeyi “toplumsal ve kültürel yapılar üzerindeki coğrafya ile ilgili sınırların ortadan kalkması süreci ve insanların da bu sürecin farkında olmaları” şeklinde tanımlamaktadır. Waters’a göre küreselleşme, Avrupa kültürünün göç, sömürgecilik ve kültürel taklitler aracılığıyla

dünya geneline yayılmasının bir sonucudur. Bu bağlamda küreselleşme, semboller düzeyinde gerçekleşecek bir olgudur ve bunun sonucunda ulaşılacak olan kültürel küreselleşmedir. (Waters, 1995: 6).

Sosyal ve kültürel anlamda küresel bütünleşmenin gelişimini, dünya genelinde gittikçe yaygınlık kazanan küresel göçmen hareketlerinde, televizyon, radyo, internet ve filmler aracılığıyla, batının tüketim alışkanlıklarının, fikirlerinin, modanın ve müziğin yaygınlaşmasında gözlemlemek mümkündür (Hirst ve Thompson, 1998: 214).

Bununla birlikte, kültürel küreselleştirmenin dünyayı homojenleştirici özelliğinin olmasının yanı sıra, kimlikleri ayrıştırıcı ve öne çıkarıcı niteliği de vurgulanmalıdır. Evrensel tek tip bir kültürün oluşmasının olumlu ve olumsuz yanları bulunmaktadır. Örneğin, insan haklarına, çevreye, evrensel etik değerlere vb. olgulara tüm insanlar tarafından saygı gösterilmesi insanlığa önemli kazanımlar sağlayabilir. Ancak homojen kültür, insanlık tarihin çeşitli coğrafyalarda oluşturduğu kültür değerlerinin ve varlıklarının tahribatına da neden olmaktadır. Bu olumsuzluğun giderilmesine yönelik çabalar değerlendirildiğinde ortaya iki farklı boyut çıkmaktadır. İlki, el sanatlarının UNESCO aracılığıyla korunma altına alınması gibi, kaybolmaya yüz tutan kültürel değerlerin küreselleşmenin bazı aktörleri tarafından kurtarılmaya çalışılmasıdır. İkincisi ise, kendi kültürlerini korumak adına devletlerin milliyetçi akımlara yönelmesi ve ırkçı politikalar izlemesidir. Bu da beraberinde yıkıcı sonuçlar getirebilmektedir (Seymen ve Bolat, 2005: 38).

1.4. Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar

Literatürde küreselleşme süreç ve yaklaşımlarına yönelik çeşitli gruplandırmalar olmasına karşın, küreselleşme konusunda yapılan çalışmalarda, küreselleşmeye yönelik tutum ve değerlendirmeler genel olarak Held ve diğerlerinin çalışmasında sunduğu üçlü gruplandırma şeklinde ifade edilebilir (Held vd., 1999: 1-4).

1. Hiperküreselciler (Radikaller)
2. Kuşkucular
3. Dönüşümcüler

Bu kavramsallaştırmada üç yaklaşım, Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar

	Hiperküreselciler	Kuşkucular	Dönüşümcüler
Yeni olan ne?	Küresel bir çağ	Ticaret blokları geçmiş dönemlerden daha zayıf jeo-yönetişim	Tarihsel olarak eşi görülmedik düzeyde karşılıklı bağıllık
Hakim özellikler	Küresel kapitalizm Küresel yönetim Küresel sivil toplum	Dünya 1840'larda olduğunda daha az karşılıklı bağlı	Yoğun ve derin küreselleşme
Ulusal hükümetlerin gücü	Geriliyor ve aşınıyor	Güçleniyor ve çoğalıyor	Yeniden inşa ediliyor, yeniden yapılıyor
Küreselleşmenin itici gücü	Kapitalizm ve teknoloji	Devlet ve piyasalar	Modernitenin birleştirici güçleri
Tabakalaşma kalıpları	Eski hiyerarşilerin aşınması	Artan şekilde Güney'in marjinalleşmesi	Dünya düzeninin yeni mimarisi
Hakim motif	McDonalds, Madonna vs.	Ulusal çıkar	Siyasal topluluğun transformasyonu
Küreselleşmenin kavramsallaştırılması	İnsani eylemin çerçevesinin yeniden düzenlenmesi	Uluslararasılaşma ve bölgeselleşme	Belirli bir mesafedeki eylemlerin ve bölgelerarası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi
Tarihsel yörünge	Küresel uygarlık	Bölgesel Uygarlıklar Çatışması	Karşılıklı bağımlılık, küresel bütünleşme ve parçalanma
Özet	Ulus-devletin sonu	Uluslararasılaşma devletin kabulü ve desteğine bağlı	Küreselleşme devletin gücünü ve dünya siyasetini dönüştürüyor

Kaynak: Held ve diğerleri, 1999: 10

Radikaller olarak da anılan hiperküreselcilere göre endüstri uygarlığının bir ürünü olan ulus-devlet, küreselleşme sürecine paralel olarak önemini kaybetmiştir. Piyasa mekanizması hükümetlerden daha rasyonel çalıştığı için küresel piyasa, politikanın yerini almıştır. Küresel piyasanın gelişimi, toplum içinde daha yüksek rasyonaliteye işaret etmektedir. Politikalar yerel ya da ulusal ölçekte hala etkili olsalar bile, küresel ekonominin işleyişini etkileyebilecek güce sahip değildir. Bu bağlamda dünya ülkelerinin çoğunda, vatandaşların politikayla daha az ilgilenmeleri ya da politikacıların vatandaşlar üzerinde daha çok hayal kırıklığı yaratıyor olmaları küreselleşme sürecinin bir sonucudur (Giddens, 1999: 56).

Hiperküreselciler kendi aralarında farklılık göstermektedirler. Neo-liberallere göre bireysel otonomilerin ve piyasa ilkelerinin devlet gücüne üstünlüğü olumlu görülmektedir. Neo-marksistler içinse modern küreselleşme ezici küresel kapitalizmin galibiyetini temsil etmektedir (Held ve McGrew, 2008: 30-31). Birçok neo-liberal için küreselleşme, kazanan ve kaybeden arasındaki kutuplaşmayı, küresel ekonomik düzen içinde birbirine bağlayabilir. Ekonomi içinde belli grupların durumu küresel rekabet neticesinde kötüleşse bile, hemen hemen bütün ülkelerin malların

üretiminde karşılaştırmalı üstünlüğü⁵ söz konusudur. Neo-marksistler içinse küresel kapitalizm hem ulusların arasında hem de ulusların içinde eşitsizlik yaratmaktadır (Çelik, 2012: 62).

Küreselleşmeye dair yaklaşımların ikincisi olan kuşkucular, küreselleşme karşıtı olarak anılmaktadır. Bu akımın önemli temsilcileri Noam Chomsky, Paul Hirst, Grahame Thompson, Joseph Stiglitz ve Immanuel Wallerstein'dır. Kuşkuculara göre, eğer küreselleşme evrensel bir dönüşüm olarak yorumlanmazsa, bu durumda küreselleşme kavramı özgünlük içermekten yoksun olduğu anlamına gelmektedir. Hiçbir coğrafya referans olmadan ulus-ötesini küresel olandan, hatta bölgeselleşme sürecini küreselleşme sürecinden ayırmak mümkün görülmemektedir. Bir başka deyişle, küreselleşme karşıtları, kavramın deneysel olarak işler duruma getirilemeyecek kadar geniş olduğunu ve bu nedenle, çağdaş dünyayı anlamak için eksik bir araç olduğunu öne sürmektedirler (Held ve McGrew, 2008: 11).

Hirst ve Thompson'a göre küreselleşmeye dayanak olarak gösterilen birçok ekonomik faaliyet aslında tarihin belli dönemlerinde yaşanmış olup küreselleşme yeni bir süreci temsil etmemektedir. Onlara göre gerçek anlamda uyum sağlamış bir dünya ticaret sistemi 1850-1900 yılları arasında oluştuğu için, uluslararası ekonominin karmaşık bir açıklık-kapalılık geçmişi vardır (Hirst ve Thompson, 2007: 8).

Stiglitz de küreselleşmenin doğru değerlendirildiğinde fayda sağlayacağını, dolayısıyla iyi ya da kötü olarak değerlendirilmesinin yanlış olduğunu ifade etmektedir. Örneğin, 1997 yılında Doğu Asya ülkeleri küreselleşmeyi kendi şartlarında ve hızlarında benimsediklerinden kriz yaşamış, ancak bu bile büyük faydalar sağlamıştır. Ancak dünyanın büyük bir kısmında bununla karşılaştırılabilecek bir fayda sağlamamıştır. Dolayısıyla, küreselleşme birçoğu için tam anlamıyla bir felaket olarak görülmektedir. Stiglitz'e göre, Küreselleşmenin yarar getirmesi için, yeniden biçimlendirilmesi ve gerektiği gibi adil bir biçimde, kendilerini etkileyen politikalarla ilgili bütün ülkelere söz hakkı verilerek yürütülmesi gerekmektedir. Böylelikle kalıcı bir büyüme ve bu büyümenin daha eşit ve adil bir biçimde bölüşüldüğü bir küresel ekonomi yaratılması sağlanabilir (Stiglitz, 2002: 43, 53)

Küreselleşmeye dair yaklaşımların üçüncüsü olan dönüşümcülerin konumu hiperküreselciler ve kuşkuculara göre daha ortalarda yer almaktadır. Dönüşümcülere göre küresel düzen dönüşüm geçirmektedir. Bununla birlikte pek çok eski kalıp varlığını hala sürdürmektedir. Örneğin, hükümetler küresel çapta karşılıklı bağımlılıktaki artışa karşın yine büyük bir gücü ellerinde tutmaktadırlar. Bu dönüşümler yalnızca ekonomik nitelikte değil, siyasal, kültürel ve bireysel yaşam alanlarında da aynı derecede yaşanmaktadır (Giddens, 2008: 95).

⁵ David Ricardo tarafından geliştirilen ve bir ülkenin her iki malın üretiminde de diğer ülkeye göre mutlak üstünlüğe sahip olması durumunda bile, karlı dış ticaret yapılabilceğini ileri süren teori (Rutherford, 2002: 120).

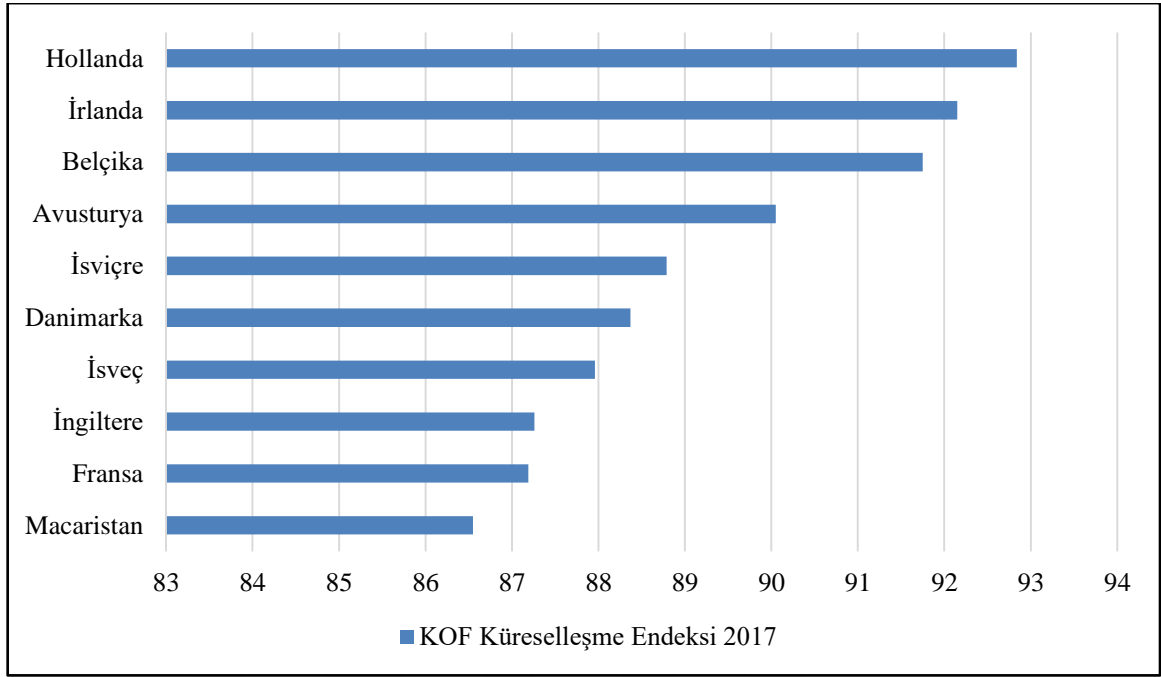
1.5. Küreselleşme-Kalkınma ve Büyüme İlişkisi

Ekonomik büyümenin temel bir belirleyeni olarak uluslararası ekonomik bütünleşmenin (küreselleşme) önemi günümüzde ise giderek artmaktadır. Açık ekonomilerin, kapalı ekonomilere göre daha hızlı büyüdüğünü iddia eden çeşitli teoriler mevcuttur. Lewer ve Van den Berg (2003), ticaretin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin, insanların refahı için çok önemli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Üstelik bu görüşlerin destekleyicileri, durumu çok sayıda deneysel çalışmayla desteklemekte ve genel olarak “küreselleşmenin” ekonomik büyüme üzerinde bir olumlu etkiye sahip olduğu kanısına varmışlardır (Snowdon ve Vane, 2012: 572).

2017 yılında yayınlanan Küreselleşme Endeksi⁶’ne göre (https://www.ethz.ch/content/dam/ethz/specialinterest/dual/kofdam/documents/Globalization/variables_2017.pdf) küreselleşme içindeki alt dallar olan ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin aldığı paylar sırasıyla % 36, % 37 ve % 27 olmuştur. KOF indeksine göre en küreselleşmiş ülkelerin gelişmiş Avrupa ülkeleri olduğu görülmektedir (Grafik 2).

⁶ İsviçreli Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü tarafından yayınlanan endeks, küreselleşmeyi ekonomik, sosyal ve politik olarak üç temel boyutta ele almaktadır. Küreselleşme Endeksinde alt endeksler ve göstergeler değişik ağırlıklara sahiptirler. Küreselleşme Endeksinin oluşturulmasında kullanılan bütün değişkenler 1 ile 100 arasında bir endekse dönüştürülür. Belirli bir değişken için “100” en büyük, “1” ise en küçük değerdir. Endekte yüksek değerler daha fazla küreselleşmeyi göstermektedir. Alt endeksin hesaplanması için kullanılan ağırlıklar temel bileşenler analizi kullanılarak elde edilmektedir (<http://globalization.kof.ethz.ch>)

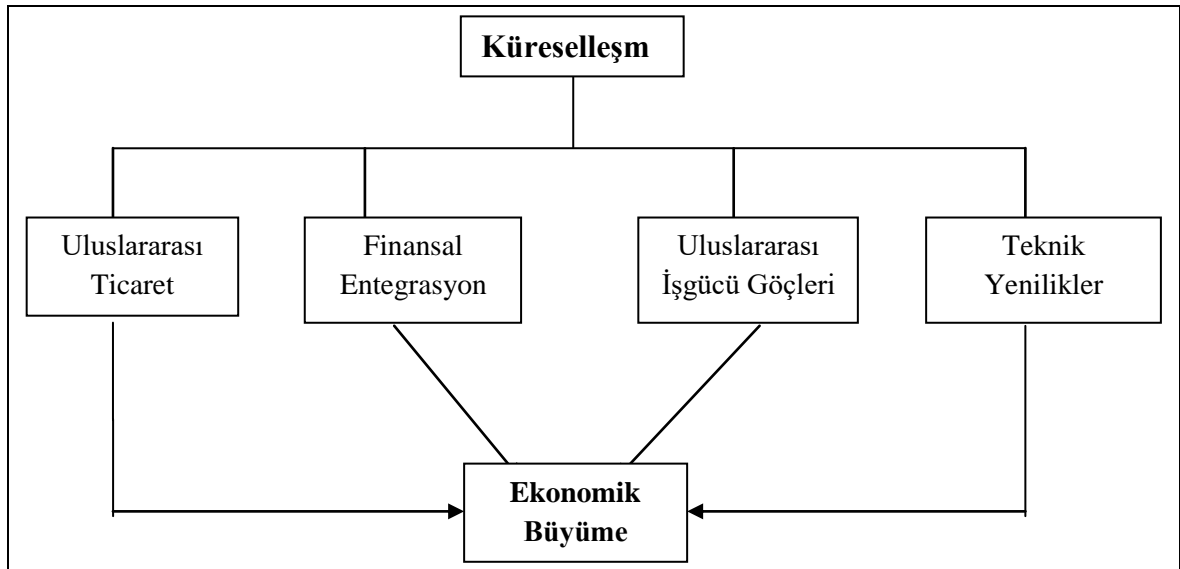
Grafik 2: KOF Küreselleşme Endeksi 2017

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/268168/globalization-index-by-country/>

Küreselleşme endeksi ortaya çıktıktan sonra, küreselleşmenin bir ülkenin ekonomik büyümesi üzerindeki etkisi daha açık bir şekilde hissedilmiştir. Küreselleşme bir ülkenin ekonomik büyümesini farklı kanallar aracılığıyla etkilemektedir. Bu kanallar Şekil 3’de gösterilmiştir:

Şekil 3: Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki

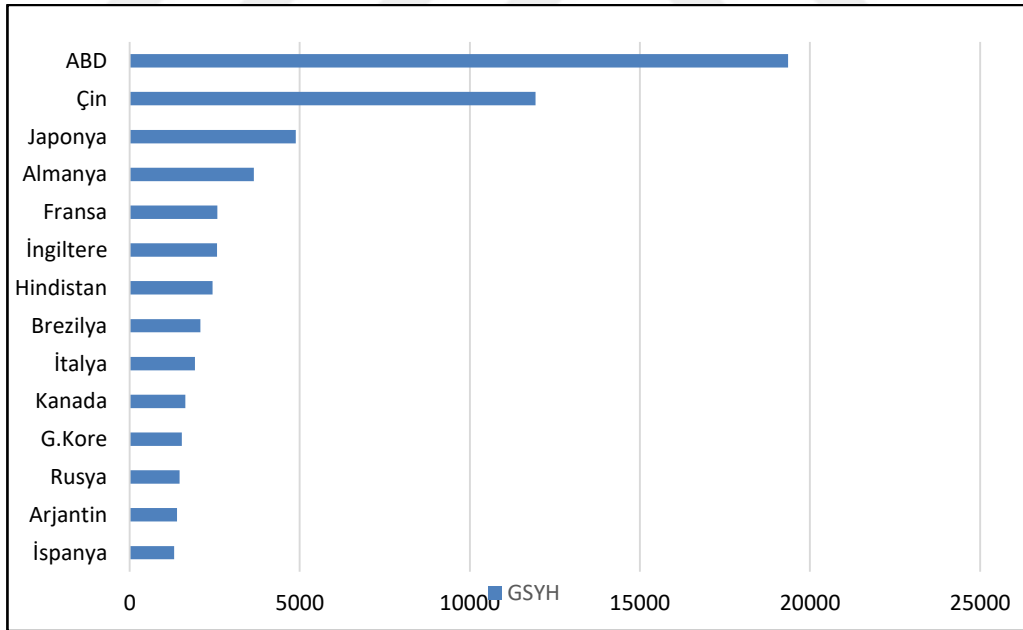

Kaynak: Hussain, 2000: 2

Şekil 3’e göre küreselleşme ihracat, ithalat, doğrudan yabancı yatırım, serbest ticaret bölgeleri gibi ülkeler ve bölgeler arasındaki uluslararası ticari faaliyetleri artırarak ülkelerin

ekonomik büyümesine katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, ithalatın artması yerli tüketicilere çeşitli mal ve hizmetlere daha düşük fiyatlarla erişim imkanı sağlarken, özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyümenin temel kaynaklarından olan ihracatın artması ile daha geniş istihdam alanları yaratılmaktadır. Hisse senedi, tahvil, sanal paralar gibi finansal enstrümanların yaygınlaşması, yabancı sermaye girişinin kolaylaşmasını sağlamakta, bu da küreselleşmenin finansal entegrasyon kanalı aracılığıyla ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Teknolojinin gelişmesi ile üretimin verimli hale gelmesi teknik yenilikler kanalı ile ekonomik büyümeyi sağlamakta, teknoloji transferi ile gelişmekte olan ülkelerde büyümeyi arttıran doğrudan yabancı yatırımları teşvik etmektedir. Küresel işgücü akışları, işçi dövizleri ile göç veren az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesine, nitelikli işgücü göçü ile de göç alan gelişmiş ülkelere katkı sağlamaktadır. Grafik-3'de 2017 yılında GSYH'ya göre en büyük 15 ekonomi görülmektedir. ABD ekonomisi 19362,13 milyar dolarla dünyanın en büyük ekonomisi konumundadır. Gelişmekte olan Rusya, Hindistan, Çin, Brezilya, Arjantin gibi ülkeler küreselleşme sürecinden olumlu yönde etkilenecek yüksek büyüme rakamları elde etmişlerdir. İstikrarlı ve yüksek oranlı bir büyümeyi, yaşam standartlarını arttırmayı ve yoksulluğu azaltmayı hedefleyen gelişmekte olan ülkelerin küresel dünya ile entegrasyonu artırıcı politikalar uygulamalarının gerekli olduğu öne sürülebilir.

Grafik 3: 2017 Yılında GSYH'ye Göre En Büyük 15 Ekonomi (Milyar Dolar)

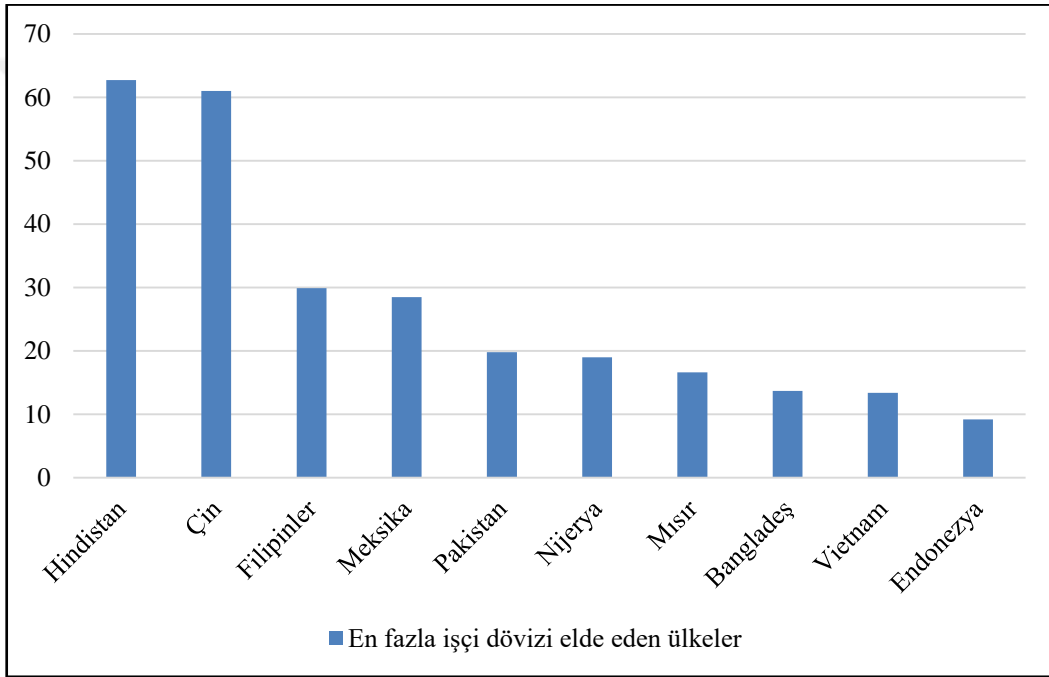

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/268173/countries-with-the-largest-gross-domestic-product-gdp/>

Bu noktada büyüme teorilerinde de yer alan göç akışlarının ekonomik büyümeyi şekillendirmede motor güç olarak saydığı bilgi birikimi ve işgücünün sınır ötesi hareketliliğinin; hem göç alan ülkelerde, hem de göç veren ülkelerde ekonomik ve sosyal tabanlı olmak üzere iki taraflı etki yarattığı görülmektedir. Özellikle kaynak çeşitliliğine göre etkiler farklılaşmaktadır. Bu

etkinin derecesi göç alan ve göç veren ülkelerin işgücü niteliğine bağlı olarak değişim göstermektedir. Göçmenlerin işgücü niteliğine göre büyümeye katkısının ölçülmesi ya da göçün kişi başı gelir büyümesine pozitif etkisi olup olmadığının değerlendirilmesinde göç kapsamındaki demografik ve eğitim yönlü içerikler anahtar rol oynamaktadır. Göç alan ülke nitelikli işgücünü çekiyorsa ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler yaratmakta, diğer taraftan da göç veren ülkelerin ekonomilerine döviz gelirleri yoluyla katkıda bulunmaktadır (Boubtane vd. 2014: 2-4, Borjas, 1994: 1669, Gupta ve Chakraborty, 2006: 1-2). Yüksek büyüme kaydeden Hindistan, Çin ve Meksika gibi göç veren ülkeler, GSYH'sının önemli bir kısmını vatandaşlarının ülkelere gönderdiği işçi dövizleri ile sağlamaktadır (Grafik 4).

Grafik 4: En fazla işçi dövizini elde eden ülkeler, 2016 (Milyar Dolar)

Kaynak: KNOMAD, 2017: 3

Gelişmekte olan ülkelerin kalkınması ve göç ilişkisi “göç iyimserleri ve göç kötümserleri” çerçevesinde farklı yaklaşımlarla değerlendirilmiştir (Aktaş, 2014: 37). İyimser görüşe göre göçle birlikte göç veren ülkeye gelen işçi dövizleri ve bilginin, bu ülkelerde kalkınma ve modernleşmeyi teşvik edeceği, aynı zamanda nitelikli işgücü hareketliliğinin, göç alan ve göç veren ülke açısından beyin kazanımı yarattığı dile getirilmektedir. II. Dünya Savaşı’ndan 1973 petrol krizine kadar dönemde kabul gören iyimser görüş, yerini 1970 ve 1980’li yıllarda göçün az gelişmişliği besleyen olumsuz bir gelişme olduğunu öne süren kötümser görüşe bırakmıştır. Bu görüş işçi dövizlerinin kalkınmayı desteklemekten çok gösteriş amaçlı tüketimi ve enflasyonu artırarak eşitsizliği derinleştireceğini savunmaktadır. Özellikle beyin göçünün az gelişmişliği beslediğini ve dengesiz büyümeye yol açtığını dile getirmektedir. Bu yaklaşım Nurkse’nin az gelişmişliğin kısır döngü

yaklaşımının göç açısından ele alınmasıdır. Göç ve kalkınma arasındaki ilişki kısır döngü yaklaşımıyla şöyledir (Castles, 2008: 14):

Merkez-çevre arasındaki işbölümü ve bağımlılık → Göç → Yoksul ülkelerin bağımlılıklarında artış → Yoksul ülkelerde azgelişmişlik ve gelir eşitsizliğinin kötüleşmesi → Merkez ülkelerin üçüncü dünya ülkelerindeki emeğe özgürce ulaşması

Göç kötümserliği 1990'lı ve 2000'li yıllarda yerini yeniden iyimser yaklaşımlara bırakmıştır. Bu gelişmede küresel göçün ekonomik kalkınma üzerinde olumlu etkiler yaratacağını ileri süren yeni göç teorilerinin de etkisi olmuştur (Aktaş, 2014: 37). Gamlen'e göre, göç-kalkınma ilişkisinde iyimser görüşlere rağmen özellikle 2010'lu yıllarda göç kötümserliğinin yeniden ortaya çıkması üç temel görüşe dayalı olarak açıklanabilir:

1. Göç konusunda özellikle 2000'li yıllarda yoğunlaşan iyimserlik dalgası aslında yeni bir gelişme değildir. Sadece konjonktürel olarak süregelen tartışmaların son aşamasıdır.
2. Kalkınma-göç tartışmalarının önemli bir bölümü bilimsel temellere dayanmaktan uzaktır. Bu tartışmalar daha çok neoliberal ekonomi politikaları ve göç kontrolleri gibi ekonomik ve politik gündem tarafından belirtilmektedir.
3. Yeni göç kötümserlerine göre göç-kalkınma ilişkisi abartılarak ele alınmaktadır (Gamlen, 2014: 1-6).

De Haas, göç kalkınma ilişkisine yönelik bakış açısını değerlendirirken sarkaç metaforunu kullanmaktadır. Buna göre, sarkaç iyimserlikle kötümserlik arasında gidip gelmektedir. Görüldüğü gibi kalkınma göç ilişkisinde, yoğun olarak üzerinde durulan konu işçi dövizleridir. Bunun yanında göçün kalkınmayı olumlu yönde etkileyebilmesi göç ile beşeri sermaye, fiziki sermaye, bilgi ve teknoloji transferi arasındaki ilişkiye bağlı olmaktadır (Haas, 2010: 227).

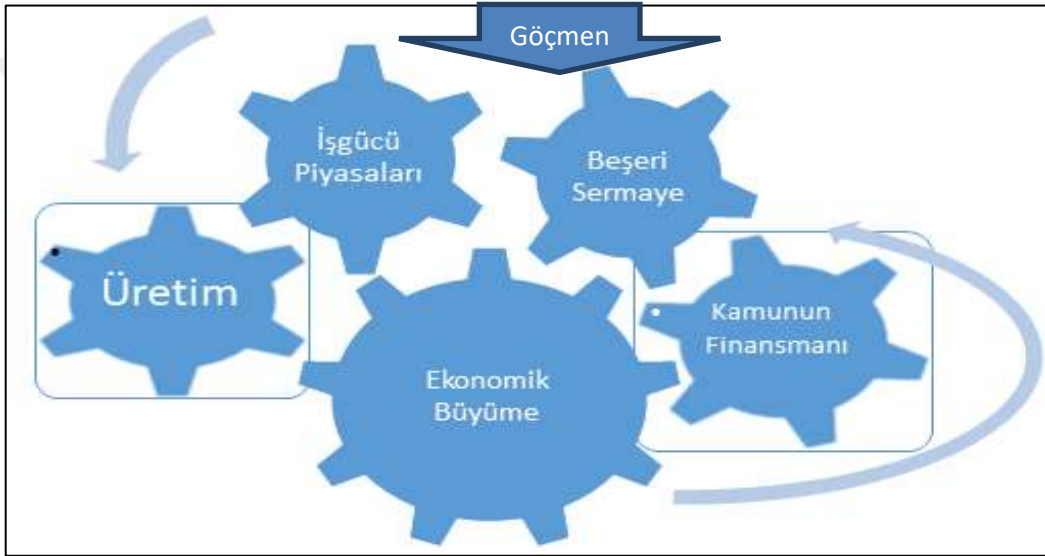
Göçmenler, göç alan gelişmiş ülkelerin ekonomilerini ise birkaç şekilde etkilemektedir;

1. İşçi olarak, göçmenler göç ettikleri ülkenin GSYH'sine katkıda bulunurlar. Ayrıca, yerli işçilerin iş fırsatlarını ve ücretlerini etkileyerek, ülkenin gelir dağılımını değiştirebilirler.
2. Girişimci ve yatırımcı olarak, göçmenler iş yaratır ve inovasyonu harekete geçirirler. Bunun da ülkedeki işgücü talebine, ücretlere ve iş fırsatlarına önemli etkileri olmaktadır. Bütün bunlar neticede göç alan ülkenin üretim düzeyini ve ekonomik büyüme oranını değiştirir.
3. Tüketici olarak, göçmenler, göç ettikleri ülkede üretilen yerli ürünleri talep ederek ülkenin üretim düzeyi, enflasyonu hatta ticaret dengesi ve döviz kuruna etki edebilirler.

4. Vergi mükellefi ve kamu yararı kullanıcıları olarak, göçmenler devletin bütçesine katkıda bulunabilir veya zarar verebilirler, sağlanan kamu hizmetinin kalitesini değiştirebilirler (ILO, 2014: 2).

Şekil 4’te döngü göçmenlerin işgücü piyasalarını etkileyip üretimi değiştirdiğini, üretimin ekonomik büyümeyi etkileyerek kamu maliyesini ve özellikle eğitim gibi kamu hizmetlerinin ekonomideki ağırlığını değiştirdiğini, bunun da beşeri sermaye düzeyini değiştirdiğini göstermektedir. Daha önce de değinildiği gibi göçmenin niteliği ve göç kapsamındaki demografik ve eğitim yönlü içerikler, göçün büyümeye katkısının ölçülmesinde anahtar rol üstlenmektedir.

Şekil 4: Göçmen- Ekonomik Büyüme Döngüsü

Kaynak: ILO, 2014: 2

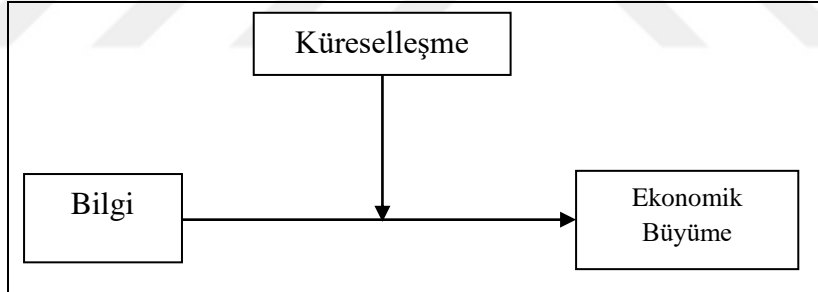
Küreselleşmenin uluslararası göç akımları üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. İnternet teknolojisinin de gelişmesinin etkisiyle, farklı ülkelerin farklı insanların arasındaki gerçek ve sanal etkileşim görece yoksulluk hissini uyandırmıştır. Özellikle az gelişmiş ülkelere çok sayıda insan refah dünyası ile kendi ekonomik durumları arasındaki büyük açıklığın farkına varmışlardır. Öte yandan, uluslararası göç akımları da küreselleşmeyi hızlandıran faktörlerden biridir. Göç veren ülkeye gönderilen işçi dövizleri, o ülkeden yaşayanların satın alma güçlerini yükselterek dünya piyasasına daha iyi entegre olmalarını sağlamaktadır. Göç alan ülkelerde üretilen mal ve hizmetlerin ihraç edilmesi de çok etnik yapıya, çok kültürlü, çok dilli topluluğun şekillenmesine katkıda bulunmaktadır. En önemli ekonomik büyümeyi kaydeden ülkeler finansal ve ticari açıdan dünya ekonomisine en fazla entegre olanlardır (Postelnicu, 2013: 118-130).

Bu bağlamda ekonomik küreselleşme, gelişmekte olan ülkeler için her zaman bir kurtarıcı rolü üstlenmese de, küresel bazda ticareti arttırmıştır. Bu sonucun arkasındaki en önemli faktör

dünya piyasalarının entegrasyonu ve hızlı teknolojik değişme, düşük işlem ve iletişim maliyetlerinden ortaya çıkan verimlilik kazançlarıdır. Bu gelişmeler, düşük maliyetlerin, yüksek verimliliğin, düşük ticaret engellerinin ve yeni yatırım fırsatlarının da ortaya çıkmasıyla rekabetin artmasını sağlamıştır. Bu bağlamda gelişmekte olan ülkeler coğrafi engellerin de ortadan kalkmasıyla özellikle son 20 yılda uluslararası ticarete aktif olarak yer almaktadırlar. Bir diğer husus da, banka dışı mali kurumların, finansal aracılık sürecindeki önemlerinin giderek artmasıdır. Bu nedenle, daha yüksek uluslararası rekabet, daha yüksek ekonomik gelişme, daha kaliteli ürünler ve daha yüksek yaşam standartları küreselleşmeyle birlikte görülebilir (Dikkaya ve Deniz, 2006: 166).

Yapılan çalışmalarda üretim üzerindeki bilgi etkisinin ülke üzerindeki düzeyinin bireysel düzeyden daha büyük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İşçiler ülke düzeyinde kümeler halinde çalışmakta, böylece bireysel yeteneklerin etkisi toplu olarak ulusal düzeyde sermaye başına geliri büyütmektedir. Bu da ekonomik kalkınmanın 0-halka modeli⁷ ile tutarlılık göstermektedir. Bilginin ve entelektüel fikirlerin ara bağlantısında, ekonomik büyümenin merkezileştiği ülkenin bütünü düzeyinde küreselleşme büyüme oranları üzerinde bilginin etkisini toplu bir şekilde üretmektedir (Sufian Burhan ve diğerleri, 2015: 152-153). (Şekil 5)

Şekil 5: Bilginin Ekonomik Büyüme Etkilemesinde Küreselleşmenin Rolü

Kaynak:Sufian Burhan vd., 2015: 153

İktisatçıların çoğunluğunun küreselleşme üzerine görüşü olumlu olsa da, başta Rodrik (1999: 93-94) olmak üzere bazı iktisatçılar ekonomik kalkınma için kolay yol olarak “küreselleşme”ye ve ihracata çok vurgu yapanlara eleştirel yaklaşmaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerdeki karar vericilerin, sadece “tehlikeli bir küresel küreselleşme saplantısı” etrafında kurulan bir büyüme stratejisi yerine yerli kurumların (demokrasi de dâhil) ve yerli yatırımcıların önemini kabul eden bir büyüme stratejisi formüle etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Karar vericiler arasında düşünüp taşınmadan küreselleşmeci olanlar, bir yanlış anlamayla, küreselleşmenin tek başına gelişmekte olan bir ülkenin ekonomisinde mucizeler yaratabileceğini ima etmektedir. Dolayısıyla Rodrik,

⁷ 0-Halka Modeli (0-Ring Model): Kremer tarafından öne sürülen bu modelin temeli girdiler arasında güçlü tamamlayıcılık ilişkisine dayanmaktadır. Şöyle ki, bir firmanın üretim sürecini düşünecek olursak, burada n tane görev bulunmakta ve her bir görev için 0 ile 1 arasında değişen q düzeyi kadar becerikli tek bir işçi gerekmektedir. Burada, q değeri arttıkça, işçinin yaptığı işi eksiksiz ve kusursuz tamamlama başarısı artmaktadır (Kremer, 1993: 1).

ekonomik büyümenin temel belirleyeni olarak yerel yatırımın, insani ve fiziksel sermaye oluşumunun önemini kuvvetli bir şekilde savunmaya devam etmektedir.

Göç politikaları ile ilgili olarak, ekonomik büyüme oranları ile küresel işgücü akışları arasında U şeklinde bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Göçmen akışlarının artması sosyal güvenliğin vergi yükünü azaltabilse de, iktisadi büyüme için yeterli değildir. Öte yandan göçmenlerin kalitesinin artırılması ekonomik büyüme için faydalıdır, ancak göçmenlerin düşük vasıflı işçiler olması durumunda sosyal güvencenin vergi yükünü arttırmaktadır. Analizlere illegal göçler katıldığında ise, göçler sosyal güvenliğin vergi yükünü daha da azaltabilmektedir. Çünkü illegal göçmenler sosyal güvenlik hakkına sahip değildir, ancak onların ileride yerli halk olacak çocukları sosyal güvenlik programına dahil olacak ve sosyal güvenlik yükünü paylaşacaklardır (Chen ve Fang, 2013: 397).

Bu çalışma küreselleşmenin, bir ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınmasını etkileyen uluslararası işgücü kanalını ele aldığı için, küresel göçleri ve göçmen akışlarını detaylandırmak gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmanın ikinci bölümde göç kavramı ve küresel göç türleri ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÖÇ KAVRAMI, GÖÇ TEORİLERİ VE GÖÇÜN SINIFLANDIRILMASI

İnsanlığın en eski tarihlerinden bu yana süregelse de, göç olgusunun sosyal bilimlerin önemli araştırma konularından birisi haline gelmesi, küreselleşmenin tohumlarının atıldığı 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkan sanayileşmenin toplumlarda hızlı bir sosyo-ekonomik ve kültürel değişim ve dönüşümlere götürdüğü zamanlara kadar dayanmaktadır. Sanayileşme sonrası ortaya çıkan ulus-devlet anlayışı ve bu anlayışın getirdiği siyasi sınırlar, ülkeler arası nüfus hareketlerini sekteye uğratsa da, yasal veya yasal olmayan yollardan çok sayıda insanın sınırları aşarak göç etmesine engel olamamıştır.

Bu bölümde ilk olarak göçün tanımı yapılarak göç hareketlerinin tarihi ile ilgili bilgi verilecek, sonraki bölümde küresel göç teorileri küresel göçlerin sosyo-ekonomik etkilerine değinilecektir.

2.1. Göçün Tanımı

Göç olgusu; iktisattan sosyolojiye, tarihten coğrafyaya kadar pek çok bilim dalının alanına girdiği için her bilim dalının kendi perspektifinden göç tanımları literatürde mevcuttur (Brettel ve Hollifield, 2000:4). Bu nedenle aşağıda göçle ilgili birbirinden farklı pek çok tanımlamaya yer verilmiştir.

Bu kapsamda göç:

- Bir kişinin doğduğu yerden başka bir yerde geçici veya kalıcı olarak yaşamasıdır (Ballyn, 2011: 6).
- İnsanların bir yerden başka bir yere olan hareketidir. İnsanoğlu var olduğu sürece, onun üyelerinin savaşımlardan ve afetlerden korunmak ve yiyecek bulmak için gerçekleştirdikleri eylemdir (Vargas-Lundiu vd., 2008: 8).
- Kişilerin yaşamakta olduğu topraklardan, alıştıkları sosyal yapılardan, hâlihazırda sahip oldukları ekonomik imkânlardan, özetle toplumsal yaşamın birçok unsurundan uzaklaşarak veya uzaklaştırılarak yeni yaşam alanlarına kapı açmasıdır (Toros, 2008: 9).
- Dünyada toplumların iç işleyişi, sınıfsal, etnik, dinsel gruplar arası ilişkileri ile küresel çaptaki çekim merkezlerinin yapısına bağlı bir olgudur (Somersan, 2004: 152).

- Bireylerin ya da grupların sembolik ya da siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketidir (Marshall, 1999: 658).
- Genellikle idari sınırlar içinde gerçekleştirilen ve ikametın kalıcı veya geçici olarak değiştirildiği bir eylemdir (Wood, 1994: 607).

Lee'ye göre ise göç; genel olarak kalıcı ya da yarı kalıcı olarak yaşanan yerin değiştirilmesidir. Lee bu tanımlamasıyla hareketin mesafesi, gönüllü veya gönülsüz olması ya da iç ve dış göç konusuna bir ayırım getirmemiştir (Lee, 1966: 49). International Organization for Migration (IOM) ise iç ve dış göç ayırımı üzerinde durmuştur. IOM'a göre iç göç; bireylerin herhangi bir amaç veya yeni ikamet yeri kurmak için ülke içindeki bir bölgeden başka bir bölgeye hareketidir. Bu hareket geçici veya daimi olabilir. Dolayısıyla bireyler göç etse bile kendi ülkelerinde kalırlar. Dış göç ise bireylerin ikamet ettikleri ülkeden ayrılarak geçici veya daimi olarak başka bir ülkede yaşamasıdır (IOM: 2004: 32-33). Bu çalışma Gürcistan'dan Türkiye'ye yapılan göç hareketlerini ele aldığı için dış göçler üzerinde durulacaktır.

2.2. Göçün Tarihi

İnsanlık tarihi kadar eski bir durum olan göçlerin tarihsel süreçte niteliğinde sürekli değişimler olmuştur. İlk zamanlarda göç olayları daha ziyade açlık, savaş, kıtlık ve iklim koşulları gibi nedenlerden kaynaklanırken, ilerleyen dönemlerde bu nedenler yerini iktisadi, siyasi, kültürel, sanayileşme, gereksinim, eğitim gibi nedenlere bırakmıştır. Buradan hareketle geçmişten günümüze toplumların göç olgusu ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir (Akıncı vd., 2015: 60-61).

Küresel göçlerin modern tarihini kabaca 16.yy'dan başlatmak olasıdır. 16. ve 19. yy arasında, merkantilist dönem boyunca Avrupa göç akınlarına egemen olmuş ve bu egemenlik merkantilist kapitalizm altında ekonomik büyümeden ve sömürgeleşme süreçlerinden kaynaklanmıştır (Massey, 1999: 34). Özellikle Batı Avrupa'da 1650'den başlayarak göç, toplumsal hayatın ve politik ekonominin önemli bir yüzünü oluşturmuş, modernleşme ve sanayileşmede önemli bir rol oynamıştır (Castles ve Miller, 1998: 54).

Kapitalist süreç ile birlikte tarihsel ilişkilerin boyut değiştirmesi gibi göç hareketlerinin nedenleri de farklılaşmıştır. 19. yüzyılın ortaları ile başlayan ve 21. yüzyıla kadar devam eden göç tarihi, küreselleşmenin erken döneminde, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ve 21. yüzyılda göç olarak 3 ayrı dönemde incelenebilir.

2.2.1 Küreselleşmenin Erken Döneminde Göç

Kapitalist sürecin öncülüğünü yaptığı göç hareketleri daha çok ekonomik ve siyasi sebeplere dayanmaktadır. Bu dönemin başlıca göç hareketleri iki sınıfa ayrılmaktadır. Sömürge edinme ve sömürgeadaki kölelerin ticaretini yapma yoluyla nüfusun bir yerden başka bir yere taşınması dönemin göç hareketinin ilk boyutudur. Özellikle Avrupa devletlerinin sömürgeciliği bunun en belirgin örneğini oluşturmaktadır. Asker olarak Avrupa'ya gelmiş bulunan göçmenler, görev yaptıkları bölgelere yerleşmişler ve Avrupa uluslarının inşası döneminde buldukları ülkenin bir vatandaşı olmuşlardır. İkincisi, Amerika, Avustralya, Güney Afrika gibi yeni bölgelerin keşfedilmesi ve buralara yerleştirilen nüfusa bağlı göç akışıdır (Peköz, 2002: 14-16).

Avrupa'da kölelik özellikle 18.yy'ın ekonomik ve siyasi açıdan egemen ülkeleri olan İngiltere ve Fransa tarafından yaygın bir şekilde kullanılmış; şeker, tütün, kahve ve pamuk gibi malların üretiminde bu sisteme başvurulmuştur. Kölelerden ve sömürgelerden oluşan işçilerden sağlanan üretimle Avrupa'da kısa zamanda servet birikimi sağlanmıştır. Böyle bir zenginlik birikimi 18.yy ve 19.yy'a sanayi devrimiyle damgasını vuracaktır. Özellikle İngiltere sömürgelerinden sağlanan karlar, yatırıma dönüşerek ticari tarımın yapılmasını sağlamıştır (Castles ve Miller, 1998: 55).

18. yüzyılda Avrupalı ve Arap tüccarlar, Kuzey Afrika'dan birçok kişiyi köle olarak Avrupa ve özellikle Güney Amerika'ya satmışlardır. Bu zorunlu göçü, 19. yüzyılda daha kalabalık ve aksi yönde bir göç dalgası izlemiş ve giderek artan sömürgelere Avrupalıların göçü Birinci Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür (Şener, 2017: 4). Küreselleşmenin ilk dalgasını temsil eden 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'dan dünyanın çeşitli bölgelerine 60 milyon insanın göç ettiği tahmin edilmektedir. Avrupa'dan bu kaçıışın nedenleri arasında bu kıtada artan sanayileşmenin işgücünü tam olarak istihdam edememesi ve buna karşılık Yeni Dünya'da başlayan hızlı sanayileşme nedeniyle işgücü talebinin artması yer alır (Kara, 2008: 11).

19. yüzyılın ortaları itibariyle transatlantik göçünde görülen hızlı yükselme ulaşım imkânlarındaki ilerlemelerle de ilgilidir. Endüstri öncesi Avrupa'da da oldukça yüksek nüfus hareketleri yaşanmasına karşılık, ekonomik ve teknolojik ilerleme göçün hem ölçeğini hem de çeşitlerini arttırmıştır. Özellikle Atlantik'in iki yakasında demir yollarının inşa edilmesi ve daha gelişmiş deniz ulaşım araçlarının yapılması, göç süreçlerini oldukça hızlandırmıştır (Skeldon, 1997: 67). Avrupa'dan büyük ölçekli bu göç dalgası Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla durma noktasına gelmiş ve yaklaşık olarak kırk yıl boyunca sürecek olan sınırlı göç dönemini başlatmıştır. Bu göç döneminde, daha önce göç alan ve göç veren ülkeler artık göçmenlere karşı sınırlarını yükseltmeye başlamışlar; özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa'da yabancılara karşı düşmanlık gözlemlenmiştir. Bununla birlikte ilk kez bu dönemde göçmenler arasında geniş çapta ve resmi şekilde farklılıklar vurgulanmış, "mültecilerin" özel bir göçmen sınıflandırması şeklinde

tanımlanması gereği duyulmuştur. Özellikle İngiltere, Fransa ve Almanya'nın işgücünde kullanmanın dışında savaşa da kattığı sömürgelerden gelen göçmenler, 1917 Rus Devrimi ve savaşın bitiminin ardından Avrupa'da, Ortadoğu'da ve Asya'da meydana gelen siyasi karışıklıklar sonucu göçmen karşıtı radikal söylemlere maruz kalmışlardır (Marfleet, 2006: 71-72, 130).

1918 ile 1945 arasındaki süreçte küresel göçlerde azalma gözlenmiştir. Bunun temel nedeni belirsizliğin ve güvenlik eksikliğinin oluşturduğu genel iklim ve ekonomik durgunluktur. Büyük Bunalımla birlikte 1929'da tüm göç hareketleri durmuş, 1930'lar süresince, göçmen işçiler sınırlı işlerde istihdam edilmiş, bu göçmenlere duyulan düşmanca davranışlar artmıştır. Bu dönemde göç alan ülke hükümetleri ülkeye giriş prosedürlerinde sıkı kontroller getirmiş, yabancılar için istihdam olanaklarını kısıtlamış ve yasal olmayan göçmenlerin istihdamına karşı katı cezalar koymuştur (IOM, 2004: 14).

Bu dönemde Amerika'da artan işgücü talebini karşılamak için iş göç politikası uygulanmış, fazla miktarda güneyden gelen siyah işçiler sanayi kentlerine yönlendirilmiştir. Bu dönem içinde Fordizm gibi yeni kitlesel üretim tekniklerinin meydana gelişi ve bununla birlikte işgücünün Fordist üretime göre yeniden oluşturulması anlayışı verimliliği arttırmış ve ithal işgücüne duyulan talebi düşürmüştür. Dolayısıyla özellikle Amerika için bu dönem göç karşıtı önlemlerin alındığı bir dönem olmuştur (Marfleet, 2006: 73).

2.2.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Göç

Baskın göç hareketlerinin yönünün radikal bir biçimde değiştiği ve küresel göçlerin güneyden kuzeye doğru hızla arttığı bu dönem, Batı toplumlarındaki sömürge kolonilerden çekilme ve hızlı ekonomik büyüme sonrasına denk gelmektedir. Bu süreç Batı toplumlarını, Batılı olmayan, kültürel ve fiziksel açıdan farklı göçmenlerin o zamana değin eşi benzeri görülmemiş bir yerleşimiyle karşı karşıya bırakmıştır (Haas, 2005: 1270).

İkinci Dünya Savaşı sonrası göçmen görüntülerine ilişkin özellikle Avrupa'da iki temel göç hareketi ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi geçici olması amacıyla oluşturulan misafir işçi alımları, ikincisi ise sömürgelere yönelik göç rejimidir. Gerek 1945 öncesinde, gerekse 1945'ten sonra ekonomik gereksinimlere cevap verecek olan göç hareketleri üzerinde durulmuş ve 1970'lere kadar ekonomi odaklı analizler devam etmiştir (Gibney ve Hansen, 2003: 25).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemdeki göçlerin büyük oranda savaştan ağır yara alan Avrupa ülkelerinin toparlanma ve büyüme süreçlerine etki ettiği, işgücü açıklarının kapanmasında göçlerden faydalandığı söylenebilir. 1945-1970 yılları arasında Batı Avrupa ülkelerinin ihtiyacı olan işgücü açığı Yunanistan, İspanya, Portekiz gibi Avrupa'nın diğer gelişmiş ülkelere göre daha az sanayileşmiş ülkelere sağlanmıştır. Daha sonraki yıllarda ise yüksek işsizlik oranları ve

ekonomik durgunlukları nedeniyle Türkiye, Fas, Tunus ve eski Yugoslavya ülkeleri gibi görece çok daha az gelişmiş ülkelere karşılanmıştır (Lordoğlu, 2007: 12-13).

Batı Avrupa ülkelerinin göçmen işgücüne olan gereksinimin ortadan kalktığı söylenemese de, bu ülkeler 1970'li yıllardan itibaren küresel işgücü göçlerini azaltma ve durdurma politikası uygulamışlardır. Bu göçmen akımlarının durdurulmasında, petrol krizi ve işsizliğin artması gibi gerekçeler gösterilse de, bir OECD raporunda göçmen işçilerin geçici olmaktan çıkıp kalıcı olarak yerleşmeye ve kamusal mal ile hizmetlerden daha büyük paylar istemeye başlamasıyla, yerli halk ile göçmenler arasında gerilimin artması, göçmen işçi alımlarını durdurmanın nedeni olarak ifade edilmiştir (OECD, 1979: 21; Akpınar, 2011: 202-203).

Buna rağmen küresel göçmenlerin sayısı 1965 yılında 75 milyon civarındayken % 50'den fazla artış göstererek 1990'lı yıllarda 120 milyona yükselmiştir. Bu dünyanın toplam nüfusunun yaklaşık % 2.3'üne eşittir. Bu dönemde en çok göç alan bölgeler Kuzey Amerika ve Batı Afrika olmuştur. 1990 ile 2000 yılları arasında ABD'de ülke dışında doğanların oranı 1990'da % 8 iken, 2000 yılında % 10'a çıkmıştır. Bu noktada gelişmiş ülkelerdeki göçmenlerin bu ülkelerin toplam nüfusuna oranı dikkat çekicidir: 1965 yılında % 3.1 iken 1990'da % 4.5 olmuştur (Sirojudin, 2009: 704). Bu dönemde göç alımına sınırlamalar getirilmesine rağmen göç hareketlerinde artış yaşanmasının temel nedeni göçmen işçilerin gerek aile birleşimi gerekse kaçak giriş gibi yollarla göç etmeleridir. Göçmenlerin çok küçük bir kısmı kendi ülkelerine geri dönmeyi tercih etmiş, büyük çoğunluğu ise bu ülkelere ayrılmak yerine, eşlerini, çocuklarını da yanlarına almıştır. Böylece ülkelere dönme düşüncelerine rağmen, artık ailesel bağları da olması nedeniyle, bu ülkelerde yerleşik konuma geçmişlerdir (Şahin, 2010: 104).

Özellikle 1960'lı yıllara kadar olan dönemde küresel göçlere konu olan hareketlerin en belirgin özelliği genelde küçük boyutta kalan, göç kabul eden ülkenin yasalarınca düzenlenen ve çoğunlukla Avrupa'dan diğer kıtalara veya Avrupalı ülkelerin kolonilerine doğru bir yön takip etmiş olmaları iken; 1960'lı yıllardan sonra bu tablo tersine dönmüştür. Bu dönem hem göç alan hem de göç veren ülkelerin sayısının ve çeşitliliğinin fazlaştığı ve göç arzının Avrupa'dan gelişmekte olan dünyaya geçtiği; göçün küresel bir görünüm sergilediği bir dönemin habercisidir. Küresel göç hareketleri genelde büyük boyutlu, ekonomik, politik ve güvenlik sorunlarından kaynaklanan, tipik olarak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere Batı Avrupa ülkelerine yönelik olarak gelişme göstermiştir (Marsella ve Ring, 2003: 3-6). Bu çerçevede, Soğuk Savaş süresince Batılı demokrasiler, vatandaşlarının hareket serbestisini kısıtladıkları ve Batı'ya göç etmelerini engelledikleri için Sovyet Bloku'nu eleştirirken; komünist ülkelere kaçmayı başararak gelen muhalifler de Batı'da ağırlandırlardır. Komünist ülkelerin vatandaşlarının göç etme haklarının olmayışını insan hakları ihlali olarak niteleyen Batılı ülkeler, Soğuk Savaş'ın kısıtlamaları ortadan kalkar kalkmaz küresel göç konusundaki tutumlarını da aynı hızla ironik bir şekilde değiştirmişlerdir. Macarlar, vatandaşlarını içerde tutmak için koydukları dikenli telleri kaldırdıkları

anda, Avusturyalılar Macarların sınırları geçmesini engellemek için bariyerler ve korumalar yerleştirmişlerdir (Flint ve Taylor, 2014: 187).

Soğuk Savaş sonrası dönemde ise özellikle 1990'lı yılların sonlarında itibaren Avrupa'ya kara ve deniz yolu üzerinden yapılan mülteci geçişleri hızlanmış, bu dönemden beri genel eğilim mülteci ve sığınmacıları engellemek yönünde olmuştur (Şener, 2017: 5).

2.2.3. 21.Yüzyılda Göç

Küresel çapta göçmenlerin sayısı 2000 yılında 173 milyon iken, 2015 yılında 244 milyona ulaşmıştır. Yüksek gelir düzeyindeki ülkeler tüm küresel göçmenlerin üçte ikisine ev sahipliği yapmaktadır. 2015 yılında 173 milyona eşit olan tüm küresel göçmenlerin yüzde 71'i, yüksek gelir grubundaki ülkelere göç etmiştir (UN, 2015: 5).

Tüm küresel göçmenlerin üçte ikisi Avrupa veya Asya'ya göç etmiştir. 2015 yılında, 76 milyon küresel göçmen Avrupa'da ikamet etmiştir. Onu 75 milyon göçmen ile Asya, 54 milyon ile Kuzey Amerika takip etmiştir. 1990 ile 2015 yılları arasında, tüm dünyadaki küresel göçmenlerin 91 milyon artmıştır. Bu artış büyük oranda 2000 ile 2010 yılları arasında yıllık ortalama 4.9 milyonluk göçmen artışıyla gerçekleşmiştir. 1990 ile 2015 yılları arasındaki 91 milyonluk göçmen artışının 58 milyonu gelişmiş ülkelere, 33 milyonu ise gelişmekte olan ülkelere göç etmiştir (UN, 2016: 1) (Tablo 3).

Tablo 3: Kalkınma Grupları ve Kıtalara Göre Küresel Göçmen Nüfus Sayıları ve Ortalama Yıllık Değişimi

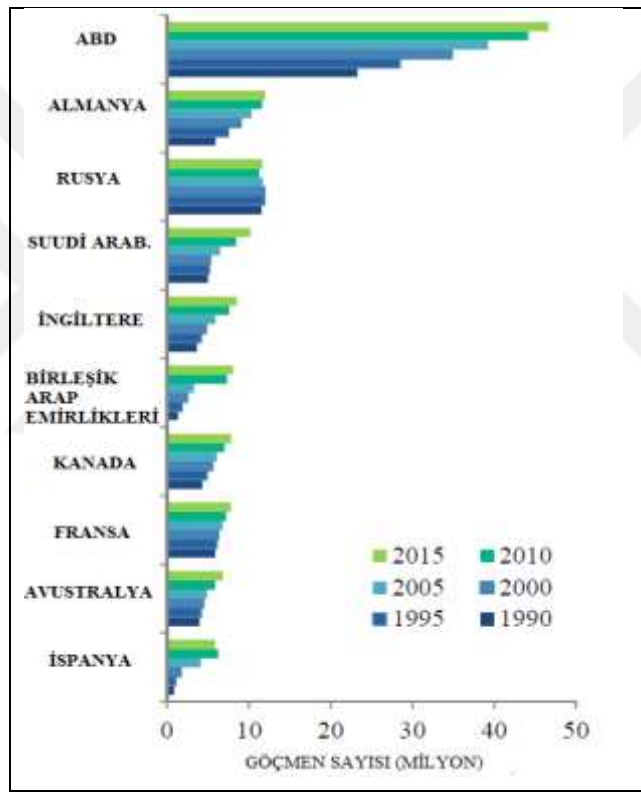
YILLAR	Küresel Göçmen Sayısı (Milyon)				Göçmen Sayısındaki Ortalama Yıllık Değişim (Milyon)			
	1990	2000	2010	2015	1990-2000	2000-2010	2010-2015	1990-2015
Dünya	152.6	172.7	221.7	243.7	2.0	4.9	4.4	3.6
Gelişmiş Bölgeler	82.4	103.4	132.6	140.5	2.1	2.9	1.6	2.3
Gelişmekte Olan Bölgeler	70.2	69.3	89.2	103.2	-0.1	2.0	2.8	1.3
Afrika	15.7	14.8	16.8	20.6	-0.1	0.2	0.8	0.2
Asya	48.1	49.3	65.9	75.1	0.1	1.7	1.8	1.1
Avrupa	49.2	56.3	72.4	76.1	0.7	1.6	0.8	1.1
Orta ve Güney Amerika	7.2	6.6	8.2	9.2	-0.1	0.2	0.2	0.1
Kuzey Amerika	27.6	40.4	51.2	54.5	1.3	1.1	0.7	1.1
Okyanusya	4.7	5.4	7.1	8.1	0.1	0.2	0.2	0.1

Kaynak: UN, 2016: 1

1990 ile 2015 yılları arasında, toplam nüfus içinde küresel göçmenlerin oranı Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya’da hızla artmıştır. 1990 yılında yüzde 17.5 iken 2015 yılında yüzde 20.6 olan toplam nüfusa oranla en yüksek göçmen miktarına Okyanusya sahip olmuştur. 2015 yılında Orta ve Güney Amerika ise toplam nüfus içinde en az oranda (yüzde 1.5) küresel göçmen almıştır. Bu bölgeyi Asya ve Afrika yüzde 1.7 ile takip etmiştir.

2015 yılında dünyadaki tüm küresel göçmenlerin yüzde 51’den fazlası 10 ülkeye göç etmiştir. 2015 yılında dünyadaki toplam göçmenlerin yüzde 19’u, yani 47 milyon göçmen ABD’ye göç etmiştir. ABD’yi sırasıyla Almanya ve Rusya takip etmiştir (Grafik-5) (UN: 2016: 5).

Grafik 5: En Çok Küresel Göçmen Çeken 10 Ülke (1990-2015)

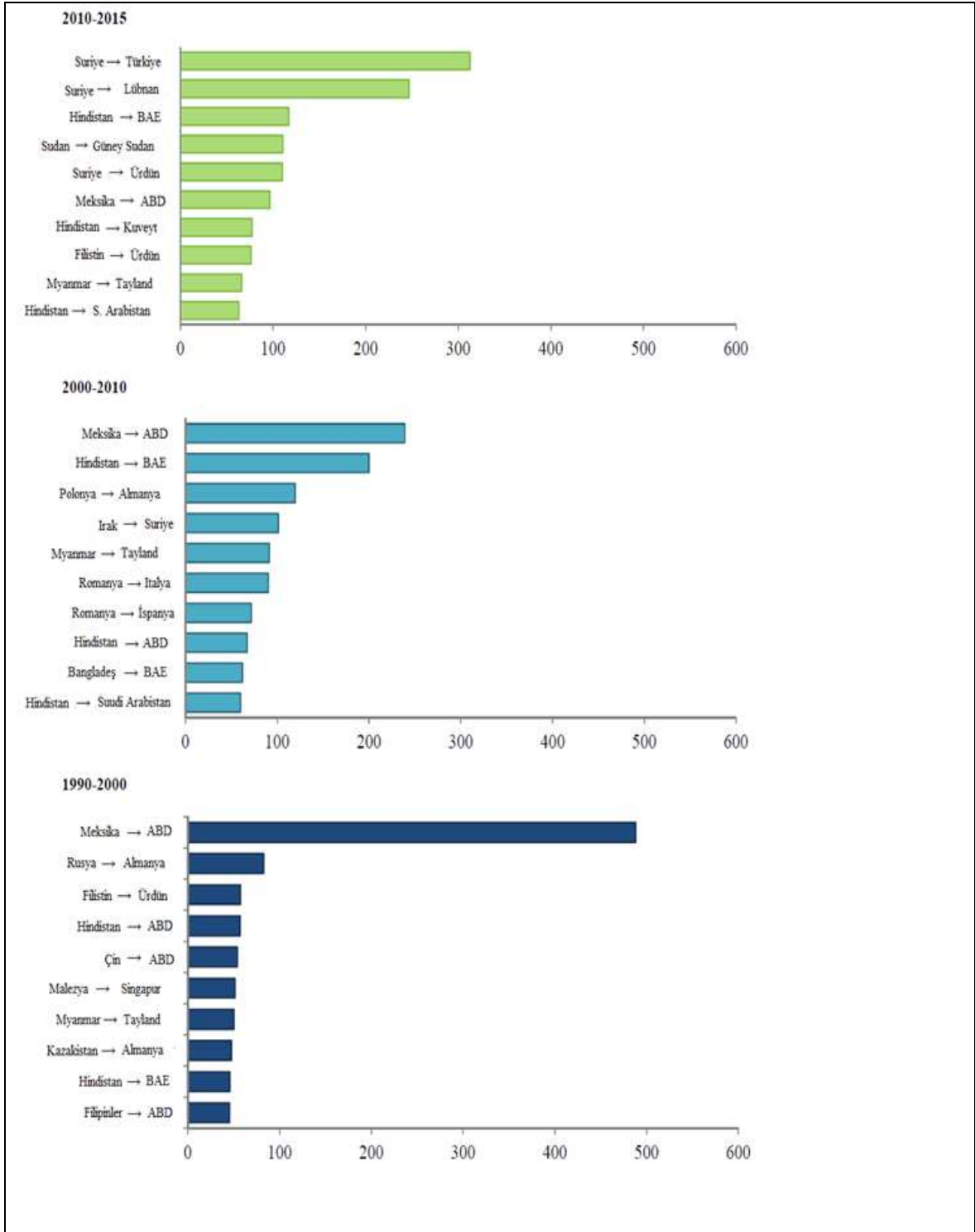

Kaynak: UN, 2016: 5

Karşılıklı göç koridorları da 20. yüzyıldan 21. yüzyıla geçişte farklılık göstermiştir. 1990-2000 yılları arasında en büyük karşılıklı göç yolu Meksika-ABD arasında olurken, yaklaşık 500.000 Meksikalı göçmen bu dönemde ABD’ye göç etmiştir. Bu dönemde en büyük karşılıklı 10 göç yolunda 4’ü Asya ülkeleri arasında gerçekleşmiştir. Buna karşın 2000 ile 2010 arası dönemde en büyük göç koridoru yine Meksika-ABD olmasına rağmen, ortalama yaklaşık 240.000 göçmenle daha az Meksikalı ABD’ye göç etmiştir. 2000- ile 2010 yılları arasında İtalya ve İspanya gibi bazı Güney Avrupa ülkeleri Romanya gibi Doğu Avrupa ülkelerinden yoğun göçler almıştır. Bu dönemde en büyük 10 göç koridorundan 3’ü petrol üreten Batı Asya ülkelerine olmuştur. Bu göçlerin en önemli nedeni de bu dönemde Irak Savaşı’ndan kaçan mültecilerin bu ülkelere

yerleşmesidir. 2010 ile 2015 yılları arasında ise, Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki karışıklıktan dolayı mültecilerin Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi komşu ülkelere göç etmesiyle bu ülkeler en büyük göç koridorlarını oluşturmuşlardır. 5 yıllık dönemde Suriye-Türkiye ve Suriye-Lübnan göç yolları en büyük ilk iki küresel göç koridoru olmuştur (Grafik 6), (UN, 2016: 5-7).

Grafik 6: En Kalabalık Göç Koridorları (Bin Kişi)

Kaynak: UN, 2016: 6

Kaçak göçmenlerin daha düşük ücretlerle çalışmalarının verdiği avantajla, kapitalist üretim biçiminde karlar daha yüksek ve büyüme daha hızlı olmaktadır. Bu nedenle yasadışı göçlere ve bu göçmenlerin kaçak çalışmalarına göz yumulmaktadır. Bu çerçevede küresel gelişme modelinin önemli bir parçası haline gelen göç ve göçmenlik olgusu, küresel politika biçimini alarak geleneksel yaklaşımın ortaya koyduğu ulusal ölçekli politikaları ortadan kaldırmıştır (Bakırtaş, 2012: 247-248). Göçün işgücü piyasasına ve mali etkilerinin faydaları üzerine halkı bilinçlendirmek, politika yapıcılarının sorumluluğundadır. Bu kaçak çalışan göçmenlerin olumsuz etkiler yaratmadığı anlamına gelmemektedir. Ancak şu anki göç düzeyinde, yerel halk için ekonomik etkilerin olumlu olması olasıdır. Yasal politikalar daha sınırlayıcı olursa, göç hareketleri ırkçılık gibi ekonomik olmayan durumlarla yargılanabilecektir. Bu nedenle, seçkin göç politikaları zengin göç alan ülkelerde göçün yararlarını arttırabilir. Buna karşın OECD ülkelerine göç eden az yetenekli işçilerin sayısını arttırmak yerli halk için faydalı etkilerin boyutunu azaltabilir ve gelir kayıplarına neden olabilir. Buna rağmen, göçmenler, aileleri ve en önemlisi de göç veren ülke için büyük kazanç kaynağı olabilmektedir (Docquier, 2013: 23).

2.3. Göç Teorileri

21. yüzyıla değin göç kavramını ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal etkileriyle dinamik bir olgu olarak kapsayan tek bir teori bulunmamaktadır. Göç kavramı ile ilgili geleneksel teoriler halen geçerli olmasına rağmen, bazı durumlara adapte edilmiş ve geliştirilmiştir. Bu süreçte göç teorilerine en önemli ilaveler, göç türleri, nedenleri ve göçmen akışları üzerine olmuştur (Boghean, 2016: 14). Bu bağlamda göç teorileri erken dönem göç teorileri, çağdaş göç teorileri ve yakın dönem göç teorileri olarak üç bölümde incelenecektir.

2.3.1. Erken Dönem Göç Teorileri

Çağdaş göç teorilerinin değerlendirilebilmesi için nüfus ve göç hareketleriyle ilgili yapılan ilk dönem çalışmalara kısaca değinmek gerekmektedir.

Erken dönem analizlerine katkıda bulunan ilk araştırmacılardan Farr'ın göç konusunda "kesin bir kanun olamayacağı" düşüncesini ilk olarak yanırlayan ve daha sonra yazılacak göç kuramlarına öncülük eden Ravenstein'in 1885'te yayınlanan çalışmasıdır. Çalışmanın kuramsal temeli endüstrileşme ve kentleşme olguları üzerine kurulmuş ve 19. yüzyılın ikinci yarısında endüstrileşme ile birlikte gelen gelişmeler çalışmanın temelini oluşturmuştur (Lee, 1966: 47). Ravenstein 1885 yılında yayınladığı Göç Kanunları adlı makalesinde belirlediği yedi göç kanunu aşağıda kısaca özetlenmiştir (Ravenstein, 1885: 198-199):

1. Göç edenlerin çoğu yalnızca kısa mesafedeki yerlere göç ederler. Büyük ticaret ve endüstri merkezleri göçmenler için göç akımlarının yönünü oluşturmaktadır.

2. Sanayileşme ve ticaretin gelişmesiyle birlikte, kentlerdeki hızlı ve ekonomik büyüme, kente yakın yerlerdeki kişileri hızla kente çekmektedir. Kentin çevresindeki kırsal bölgedeki seyrelme, uzak bölgelerden gelen göçmenlerle doldurulacak, uzak bölgelerden gelen göçmenlerin yarattıkları seyrelme de, o bölgelere yakın yerlerden gelenlerle doldurulacaktır. Kentin avantajları algılandıkça göç tüm ülkeye yayılacaktır.
3. Bu yayılma süreci, göçleri içine çeken sürecin aksine olsa da onunla benzerlik gösterir.
4. Her göç akımı kendisini denkleştirici bir karşı akım oluşturur.
5. Uzun mesafelere giden göçmenler genellikle büyük ticaret ya da sanayi merkezlerinden birini tercih ederler.
6. Kırsal alanlarda yaşayanlar kentsel alanlarda yaşayanlara göre göç etmeye daha yatkındır.
7. Kısa mesafelerde göç etmeye kadınlar daha yatkınken, erkekler uzun mesafelerde göç etmeye daha yatkındırlar.

Ravenstein'in 1800'lü yılların İngiltere'sindeki ekonomik ve endüstriyel gelişme etkisi çerçevesinde kurguladığı tek faktörlü göç olgusu ardından gelen birçok göç teorisine zemin hazırlamıştır. Ancak göçün 2000'li yıllardaki yapısının ve içeriğinin anlaşılması açısından yetersiz kalmaktadır. Ravenstein'in kanunları, itme-çekme çerçevesinde temellendirilen kırsal-kent ve kalkınmada eşitsizliklerin daha geniş yapılarıyla bireysel rasyonel-seçim teorisini birleştirmiştir. Teoriği oldukça basit olan itme-çekme modeli, göçü, göç veren ülke veya bölge tarafından yönlendirilen bir dizi itme faktörü (yoksulluk, işsizlik, topraksızlık, hızlı nüfus artışı, siyasi baskılar, düşük sosyal statü, kötü evlilik durumları vb.) ve göç alan ülke veya bölgeden yönlendirilen çekme faktörleri (daha iyi gelir ve iş imkânları, daha iyi eğitim ve refah sistemleri, iyi çevre ve yaşam koşulları, siyasi özgürlük vb.) olarak ele alır (King, 2012: 13).

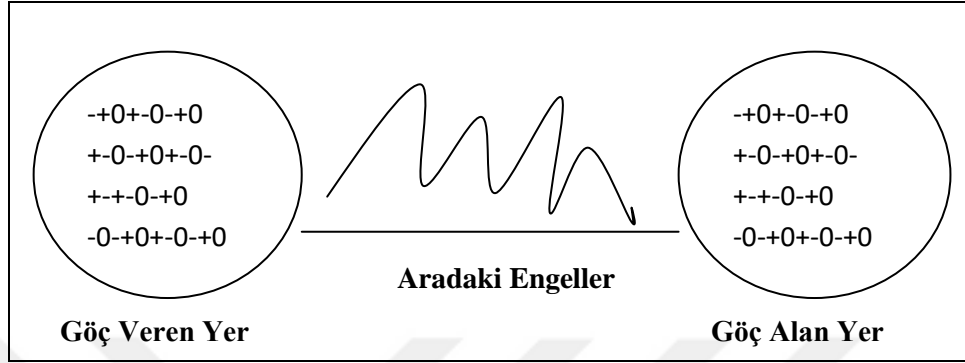
Lee çalışmasında, göç hareketlerini itici ve çekici etkenlere dayanarak açıklamış, bireylerin çıkış ve varış noktalarındaki pozitif veya negatif etkilerin önemi üzerinde durmuştur. Göç kararında ve göç sürecinde etkili olan dört başlığı şu şekilde özetlemiştir (Lee, 1969: 285):

1. Göç veren yere ilişkin faktörler
2. Göç alan yere ilişkin faktörler
3. Araya giren engeller
4. Bireysel faktörler

İtme-çekme teorisinin temel bileşenlerini yukarıdaki şekilde açıklayan Lee'ye göre göçe etki eden faktörler pozitif (+), negatif (-) veya nötr (o) olabilmektedir. Bireyleri göç veren ülkede kalmaya zorlayan faktörler pozitif, bireyleri göç etmeye yönlendiren faktörler negatif ve bireylerin göç kararı üzerinde olumlu veya olumsuz bir etkisi olmayan faktörler de nötr olarak ele alınmıştır. Göç alan ülke için de benzer faktörlerin geçerli olduğu düşünülmüştür (Lee, 1969: 285). Şekil 6'te de görüldüğü gibi, göç eden birey açısından göç alan yer ve göç veren yerin kendine özgü olumsuz,

olumlu ve nötr yanları vardır. Yaşanan yerdeki olumsuzluklar ne kadar çok olursa bunlar göçün ortaya çıkmasında itici faktörler olarak etki edecektir. Hedefte bulunan, göç alan yerin olumlu tarafları ise göç sürecinde çekici faktörleri oluşturacaktır.

Şekil 6: Lee'nin Göç Modeli

Kaynak: Lee, 1966: 50

Lee, modelinde fiziksel uzaklık, ulaşım maliyeti, dil ve yaşam tarzı gibi kültürel engeller, uluslararası sınırlar ve göçmen kısıtlamaları gibi siyasi engelleri göç hareketinde araya giren engeller olarak görmüştür. Bireysel faktörler de Lee'nin göç kuramında önemli rol oynamaktadır. Buna göre, farklı kişiler ekonomik durumlarına, yaşam tarzlarına ve karakterlerine göre farklı itme-çekme etkenlerine farklı tepkiler göstereceklerdir. Örnek vermek gerekirse, işsiz, bekâr ve yetişkin bir genç, çocuklu bir aileye göre göç edeceği ülkedeki iş, gelir faktörlerini ve eğitim sistemini daha az ciddiye alıp daha hızlı göç kararı verebilir (King, 2012: 13).

21. yüzyıldaki göç olgusuna ve yaşanan çeşitli göç olayları ele alındığında, itme-çekme faktörlerinin halen gerek iç göçler gerekse dış göçler için işlediği görülmektedir. Ancak, 21. yüzyıldaki göçlerin artık Lee'nin bahsettiğinden daha karmaşık hale geldiği de açıktır. Küreselleşme başta olmak üzere pek çok faktör, göç olgusunu derinden etkilemekte ve değiştirmektedir. Ortaya çıkan bu çok belirleyenli yapı, itme-çekme faktörlerinin hesabının uluslararası göç hareketleri için kolay olmadığını göstermektedir (Çağlayan, 2006: 75).

Petersen göç sınıflandırmasının temelini, itme-çekme kutupsallığını göç hareketinin yenilikçi ya da tutucu olmasına göre birbirinden ayırarak ve buna bireylerin göç etme isteklerini de dahil ederek şekillendirmiştir. Bu çerçevede bireysel ve sınıfsal farklılıkları temel alarak göç sosyolojisi içinde önemli bir yeri bulunan beş göç tipini tanımlamıştır (Petersen, 1970: 55-65).

1. İlkel Göç (Primitive Migration): Kuraklık, kötü hava koşulları gibi ekolojik faktörler sebebiyle ortaya çıkan toplu göçlerdir.
2. Zorunlu Göç (Forced Migration) ve Yöneltilmiş Göç (Impelled Migration): Zorunlu göçler devletin yarattığı itme etkisiyle ortaya çıkan göçlerdir. Yöneltilmiş göçler ise,

göçmenlerin gitme ya da kalma konusunda karar verme gücünü ellerinde bulundurabildikleri göçlerdir.

3. Serbest Göç (Free Migration): Göçmenin iradesinin belirleyici olduğu, göçmenin göç kararını kesin bir şekilde kendisinin aldığı göç türüdür.
4. Kitlesele Göç (Mass Migration): Bir ülkeden diğerine doğru çok sayıda insanın göç etmesini ifade etmesini ifade eden göç tipidir. Bu göçler teknolojik gelişmeler ve ulaşım ağlarında yaşanan ilerlemeler sonucunda ortaya çıkmıştır.

Petersen çalışmasında, modern göçlere ilişkin daha önceki sınıflandırmaların, teorik önermelerle ilişkili olup olmadığına bakılmaksızın toplanan istatistiklerden çıkarım yapılması üzerine kurduklarını ve kendi sınıflandırmasının temel amacının kavramsal göç tipleri sunarak teorisinin muhtemel gelişimine katkıda bulunmak olduğunu ifade etmiştir. Ravenstein'in çalışmasına atıfta bulunarak göç ilişkin kullanılabilir en genel ifadelerin bir yasadan daha çok bir tiplendirme biçiminde ortaya konulabileceğini vurgulayarak, aslında iç ve dış göç arasındaki temel istatistiksel ayrımların bile teorik önem ifade etmediğini söylemiştir (Petersen, 1970: 67).

2.3.2. Çağdaş Göç Teorileri

Erken dönem göç teorilerinin analiz edilmesiyle yakın dönemlere ait birtakım teoriler geliştirilmiştir. Göçle ilgili farklı teorik katkıların yapılabilmesi için, çeşitli sınıflama yöntemleri geliştirilmiştir. Bu doğrultuda en temel ayırım göçün süresi üzerinden yapılmış, geçici ve daimi göçler ayırımına gidilmiştir (Olejarova, 2007: 9-10). Kriger (2004: 85), göç teorilerini ekonomik ve ekonomik olmayan teoriler olmak üzere ikiye ayırırken, Faist (2000: 189-222) ise göç teorilerini mikro, makro ve orta düzey göç teorileri olmak üzere üçe ayırmıştır. Bu ayırma göre, mikro düzey göç teorileri bireysel göç kararları üzerinde yoğunlaşırken, makro düzey göç teorileri toplu göç eğilimlerini incelemektedir. Mikro ve makro düzeyin arasında yer alan orta düzey göç teorileri ise hem hane halkı hem de toplum düzeyinde göçün nedenlerini ve kalıcılığını açıklamaya çalışmaktadır (Hagen-Zenker, 2008: 5).

Göç çalışmaları içinde, iç ve dış göç arasında bir ilişki kurulması konusunun ihmal edildiği, bununla birlikte göçün 21. Yüzyılda küresel bir olgu olarak değerlendirilmesi ve özellikle uluslararası alanda hızla artış gösteren bir yapıda olması nedeniyle çağdaş göç teorilerinin daha çok küresel göçler üzerinde durdukları söylenebilir (Zieba, 2008: 15-17). Bu çalışmada erken dönemgöç teorilerinden sonra geliştirilen ve çağdaş göç teorileri olarak adlandırılan teoriler, ortaya çıkış zamanlarına göre değerlendirilecektir.

2.3.2.1. Neo-klasik İktisat Teorisi

Çağdaş göç teorilerini başlangıç noktası olarak kabul edilen neo-klasik teori göç olgusuna hem mikro, hem de makro açıdan yaklaşmaktadır. Neo-klasik teoriye göre göç, işgücünün çeşitli piyasalarda karşılaştığı getiri farklılıkları doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Bu konudaki temel çalışmalar, ilk olarak ekonomik kalkınma sürecini içinde ortaya çıkan göç hareketlerini açıklamak için Lewis (1954), Todaro (1969) ve Harris-Todaro (1970) tarafından ortaya konmuştur. Bu çalışmalarda göçün sebebinin ülkeler veya piyasalardaki işgücünün yapısının neden olduğu ücret farklılıklarından kaynaklandığı vurgulanmıştır (Arango, 2000: 286).

Bu teoriye göre nüfusun dışarıya göçü ülkeler arasındaki ekonomik farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Neo-klasik teoriye göre küresel düzeyde bazı önemli ekonomik farklılıkların varlığından dolayı dış göçün boyutu çok büyük olmaktadır. Güncel olaylar da bu olguyu doğrulamakta, göç miktarı giderek artmaktadır (Anghel ve Horvath, 2009: 29).

Neo-klasik yaklaşıma yapılan eleştiriler çeşitlilik arz etmektedir. Bir taraftan teorik görüşün kendi içsel mantığı ve mükemmel bir basitliği barındırdığı kabul edilmekte, öte yandan bu yaklaşımın işlevselciliğinin, gerekliliğinin ve tarih dışılığıının işe yaramaz olduğu ve 1970'lerdeki petrol krizinin sonrasında değişen göç realitesinden uzakta olduğu öne sürülmektedir (King, 2012: 14). Arango (2004: 19-20), aynı ekonomik yapıya sahip ülkelerden bazılarının yüksek oranlarda dış göç verirken, bazılarının çok düşük oranlarda kaldığını dile getirerek göçün nedeninin sadece ekonomik olmadığını vurgulamıştır. Kişisel, ailevi ve sosyo-kültürel faktörlerin dikkate alan, küresel hareketleri engelleyen siyasi gerçekleri gören ve belli ülkeleri birbirine bağlayan kolonileşmenin değişken tarihine dikkat çeken araştırmacılar 1970 ve 1980'li yıllardan itibaren yeni arayışlar içerisine girmişlerdir (King, 2012: 14). Neo-klasik iktisat teorisi, dış göçün çağdaş gerçekleri üzerine birçok eleştiri almasına rağmen, yine de, küresel göçün ekonomik faktörlerinin önemini açıklamada yeterli bir teoridir (Boghean, 2016: 14).

2.3.2.2. Zelinsky'nin Hareketlilik Geçiş Hipotezi

W. Zelinsky 1971 yılında Hareketlilik Geçiş Hipotezi'ni (The Hypothesis of the Mobility Transition) yayınlamıştır. Zelinsky bu çalışmasıyla, göç hareketleri ve sosyal değişim arasındaki ilişkinin, toplumsal düzeyde ve geniş bir zaman aralığı içinde yorumlanabilmesini sağlayan bir çerçeve ortaya koymuştur (Zelinsky, 1971: 219-249).

Zelinsky'e göre modelin ana ifadesi, "Yakın tarih boyunca zaman boşluğu içinde bireysel hareketliliğin büyümesinde düzenlenmiş kesin yasalar vardır ve bu yasalar modernizasyon sürecinin esaslı bir bileşenini oluşturmaktadır." Avrupa'nın tarihsel geçmişine dayandırılan bu göç

ve hareketlilik düzenlemeleri beş aşamalı bir model yardımıyla açıklanmıştır (Zelinsky, 1971: 221-222):

1. Modernite Öncesi Geleneksel Toplum: Yerleşim amaçlı bir göçten ziyade, sosyal ziyaretler, ticaret, dini adetlerin yerine getirilmesi gibi alışlagelmiş tecrübelerle sınırlı bir göç söz konusudur.
2. Erken Geçiş Toplumu: Kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru kitlesel bir hareketlenmenin başladığı safhadır.
3. Geç Geçiş Toplumu: Kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru hala büyük olmakla birlikte yavaşlayan bir hareketlenme vardır. Kentten kente olan göç, kırdan kente yapılan göçleri aşmaktadır.
4. İleri Toplum: Yerleşim amaçlı göç yüksek düzeydedir. Kentler arasında güçlü bir göçmen hareketliliği vardır. Görece az gelişmiş bölgelerden gelen düşük ve orta kalifiye işgücü göçü belirgindir.
5. Geleceğin Süper İleri Toplumu: Daha iyi iletişim ve ulaşım sistemlerinin ortaya çıkması nedeniyle yerleşim amaçlı göçte bir düşüş yaşanmakta, yerleşim amaçlı göç genellikle kent içinde veya kentler arasında gerçekleşmektedir. (Zelinsky, 1971: 221-222).

2.3.2.3 Dual (İkili) İşgücü Piyasası Teorisi

İkili işgücü piyasası teorisi, neoklasik teorilere göre çok yüksek birikim seviyelerinde faaliyet gösteren güçlere odaklanarak, göçü modern sanayileşmiş ekonomilerin yapısal gereksinimlerine bağlamaktadır. İlk olarak Piore (1979) tarafından ortaya konan bu teorideki temel varsayım, göç alan ülkelerde göçmen işgücüne sürekli bir talep olduğu ve bu talebin gelişmiş milletlerin ekonomik yapısının bir özelliği olduğudur (Olejarova, 2007: 14). Bu, gelişmiş endüstriyel sosyo-ekonomik yapıların dört temel yapıların dört temel özelliğinin bir sonucudur: yapısal enflasyon, motivasyonel sorunlar, ekonomik ikilik ve işgücü arzının demografisi. Bu teori, küresel göçü göç veren ülkelerdeki itici faktörlerle değil, göç alan ülkelerdeki çekici faktörlerle açıklar (Massey ve diğerleri, 1993: 441-443).

Teori sadece göçün çekici faktörlerini ve piyasanın talep yönünü ele alması sebebiyle eleştirilmekte ve kapsamı dar bulunmaktadır. Ancak Avrupa ve ABD’de İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan göç eğilimlerini açıkladığı için önem taşımaktadır (Hagen-Zanker, 2008:7).

2.3.2.4. Merkez-Çevre Kuramı

Dünya sistemleri veya Merkez-Çevre Göç Kuramı olarak bilinen ve 1970’li yıllarda Wallerstein, Amin, Galtung, Castle ve Kosack tarafından ortaya atılan bu kurama göre, kapitalizm ve kapitalizmin çeşitli görüntüleri, ekonomiyi ve buna bağlı olarak da diğer yapıları meydana

getiren temel unsurlardır. Wallerstein'in yaklaşımı çerçevesinde merkez-çevre kuramı ele alındığında, merkez olarak adlandırılan ülkeler, ekonomik ve sosyal olarak gelişmiş ve genel olarak da kapitalist ilişkiler sistemini benimsemiş ülkelerdir. Çevre ülkeler ise bu kapitalist ağlar ve değerlerle kuşatılmış merkez ülkelere bağımlı olan ülkelerdir. Merkez ve çevre ülkeler, kapitalist değerler ve ekonomik zorunluluklar sistemi çerçevesinde karşılıklı olarak birbirine bağımlıdır (Wallerstein, 2000: 134).

1960'lı yıllardan itibaren yaygınlık kazanan Marksist kalkınma anlayışının bir ürünü olan bu kurama göre, iş gücünü sermaye harekete geçirir ve sömürür. Merkez-çevre ilişkisi, küresel göçü, kapitalist yayılmacılığın bir türevi olarak açıklama eğilimindedir. Buna göre, görece kalkınmamış veya az kalkınmış bölgelerden kapitalist merkezlere doğru göçün yaşanması kaçınılmazdır. Küresel kapitalizmin doğası gereği olan bu durumda küresel göç hareketlerini belirleyen asıl faktörler, göç deneyimini yaşayan bireylerin ve grupların kendi bireysel tercihleri olmaktan ziyade, kapitalist üretim süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan istihdam ihtiyacını karşılayacak nitelikteki işgücü stoklarının kapitalizm tarafından harekete geçirilmesidir (Faist, 2000; King, 2012: 18).

2.3.2.5. İşgücü Göçünün Yeni Ekonomi Teorisi (New Economics of Labor Migration-NELM)

Stark tarafından geliştirilen bu teori neoklasik geleneğe dayanmakla birlikte, neoklasik yaklaşımın bazı varsayımlarına karşı çıkarak göç belirleyicileri konusunda yeni bir analiz düzeyi ortaya koymaktadır. Göç araştırmalarının merkezine bireysel bağımsızlık yerine karşılıklı bağımlılığı yerleştirmekte, göçü ortaya çıkaran süreçte göçmenin ailesinin rolünü dikkate almaktadır. Göç kararlarının izole bireysel aktörler tarafından değil, genel olarak aile ya da hanehalkı tarafından verildiğini öne sürmektedir (Stark, 1991: 1163).

Bu teoriye göre göçmenlerin kararları, ülkelerindeki koşullara göre şekillenen kapsamlı bir dizi faktörden etkilenmektedir. Yeni göç ekonomisi yaklaşımının temel noktaları şu şekilde özetlenebilir (Massey ve diğerleri, 1993: 431-466):

- Aileler veya diğer üretim ve tüketim birimi olarak tanımlanan topluluklar göç araştırmasının birimini oluşturur.
- Küresel göçün oluşmasında ücret farklılığı önemli bir unsur değildir. Hanehalkı risklerin dağıtılması konusunda göçü daha kuvvetli bir gerekçe olarak alır.
- Sınırlar arasındaki hareketlilik ücret farklılıklarının giderilmesiyle durmaz. İşgücü piyasasının yanında diğer piyasaların işçi gönderen ülkelerdeki yokluğu ve etkin çalışmaması göçün devamına neden olur.

- Hükümetler göç sürecini sadece işgücü piyasalarını etkileyecek politikalarla değil, aynı zamanda sigorta, sermaye ve gelecek piyasalarını etkileyerek de kontrol edebilirler. Özellikle işsizlik sigortasının küresel hareketlilik üzerinde anlamlı etkileri vardır.

NELM, küresel göçlerin neoklasik teoriyle ilintili olan birçok sorunu çözmesine rağmen, bu teorinin işgücü, sigorta ve sermaye piyasalarını etkileyen politikaları kullanarak küresel göç akımlarını kontrol etme iddiası göz önünde bulundurulduğunda, devletlere, gerçekte sahip olduklarına oranla daha fazla önem verdiği görülmektedir. Aslında, küresel göçü kontrol etmenin yöntemi, işin içinde başka yasal olmayan faktörler olduğu için görüldüğü kadar da kolay değildir (Öner ve Öner, 2015: 34).

2.3.2.6. Göç Sistemleri Teorisi

Göç sistemleri teorisi, göç hareketlerinin genellikle veren ve alan ülke arasında sömürgecilik, siyasal etkileşim, ticaret, yatırım veya kültürel bağlara dayanan ve önceden var olan bağlantılar üzerinden ortaya çıktığını ileri sürer. Coğrafi yakınlık bu teoride önem taşımamakta, göç akımları ülkeler arasındaki ekonomik ve politik ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Meksika - ABD örneğinde iki ülke coğrafi açıdan birbirine yakın olmasına rağmen, göç ilişkisinin temelini Amerikalı işverenlerin ucuz işçiye olan ihtiyacına ve iki ülke arasındaki kültürel etkileşime bağlamak mümkündür. Buna karşın Batı Afrika ile Fransa arasında da coğrafi açıdan uzaklık olmasına rağmen, iki ülke arasındaki göç ve göçmen ilişkisi sömürge dönemi ve sömürge ilişkilerine dayanmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 36). Göç sistemleri kuramı küresel göçü, ulus devletlerin karşılıklı etkileşimi çerçevesinde oluşan sosyo-kültürel, jeopolitik ve ekonomik bağlar bütünü olarak ele almıştır (DeWaard ve diğerleri, 2009: 3).

Göç alan ve göç veren ülkeyle birlikte göçmenin de etkin bir aktör olduğunu dile getiren göç sistemleri teorisi, nüfus hareketlerinin sadece ekonomik nedenlere bağlı olarak gelişmediğini, göçün farklı aktörlerinin, farklı düzlemlerde, farklı dinamiklerle bir etkileşim sistemi yarattığını vurgulamaktadır. (Kritz vd, 1992). Şekil 7’de göçü oluşturan elemanların ekonomik, demografik, sosyal ve siyasal düzlemlerle çevrelendiği görülmektedir.

Şekil 7: Göç Sistemleri

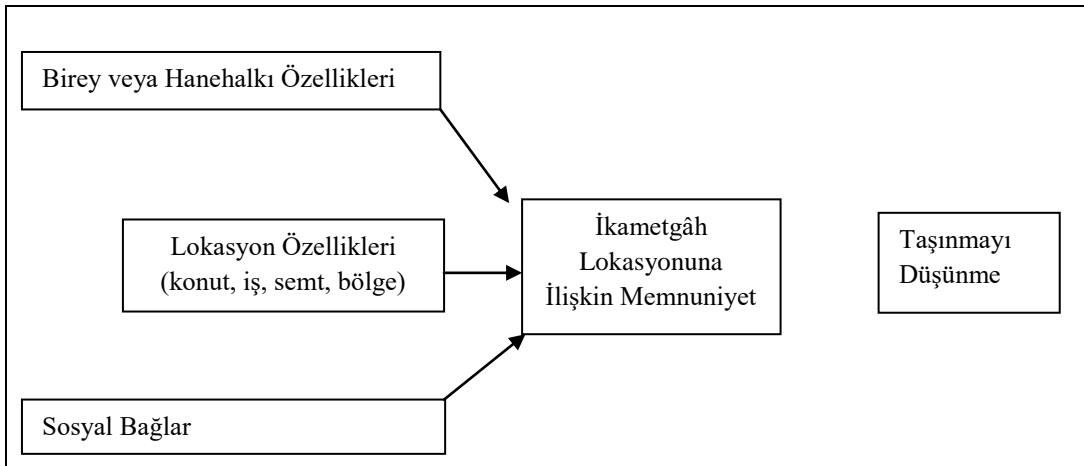

Kaynak:Kritz ve diğerleri, 1992: 3

2.3.2.7 Stres Eşiği Modeli

Wolpert tarafından geliştirilen bu modele göre kirlilik, suç, sıkışıklık gibi sıkıntıya neden olan stres oluşturmalar bireyin yeni yaşam yeri alternatiflerini düşünmesine yol açmakta ve birey göç kararı almaktadır (Wolpert, 1966: 95). Bireylerin göç kararının esas özelliği ex-ante (tahmin edilen-beklenen) olmasıdır. Göç kararı ex-post (vuku bulan) durumlara göre şekillenmemektedir. Speare, bu modele ilişkin "Memnuniyetsizlik eşiği" kavramını ortaya atarak, bu kavramı bireylerin veya ailelerin, aşılmasından sonra yaşama yerlerini değiştirmeyi düşündüğü eşik olarak açıklamıştır (Speare, 1974: 187). Speare'a göre, birey/hane halkı özellikleri, lokasyon özellikleri ve sosyal bağlar birlikte ikametgâh lokasyonu ile bağlantılı memnuniyet düzeyini oluşturmaktadır, bu düzeye bağlı olarak da hane halkında taşınmayı düşünme fikri gelişmektedir (Şekil 8).

Şekil 8: Speare'in Hareketlilik Kararı Vermede Taşınmayı Düşünme Unsurları

Kaynak: Speare, 1974: 176

2.3.2.8. Network (Ağ) Teorisi

Bu teoriye göre, göçmenler arasında kurulan bağlar aralarında akrabalık bağı olan, arkadaş olan ya da aynı topluluğa mensup olan eski göçmenler ile göçmen olmayanlar arasında oluşturulur. Bağlar sayesinde göç alan ülke ile göç veren ülke arasında bir iletişim ağı meydana gelir. Göç etmek isteyen ya da yeni göçmenler için bu bağlar gittikleri yere adaptasyonda kolaylıklar sağlar (Gelderblom ve Adams, 2006: 227-228). Göçün maliyeti ve riski eski göçmenler tarafından hafifletilmektedir. Böylece göçün özendirildiği bir ortam yaratılmış olmaktadır. Göç hareketleri artarak devam eden bir ivme kazandığı için devletlerin göç politikaları yetersiz kalmaktadır. Özellikle de aile birleştirme politikaları sonucunda göç edilen bölgede kalabalık bir göçmen topluluğu oluşur (Taylor, 2006: 4).

Ortaya konmaya çalışılan bu etkilerin yanı sıra, göçmen ağlarıyla birlikte geliştirilen bazı değerler, göçmenleri ve göçmen ailelerini de etkilemektedir. Yaşanan bu etkilerden en önemlisi, göçle gelen ülkede göçmen ailelerin yapılarında bir değişikliğin gözlenmesidir. Küreselleşme sürecinin işgücü üzerindeki etkilerinden bir tanesi de, ucuz işgücüne olan talep olduğu için, bu talebin sonucunda kadınların ve çocukların çalışma hayatının içersine itilmesidir. Göçmenlerin daha fazla para kazanma, göç ettikleri ülkede tutunma ve yaşama istekleri kadını iş hayatına sokmuş ve aile yapısı içinde gerek sosyal gerekse ekonomik bir yeniden yapılanmaya götürmüştür. Bir başka deyişle göç ağları toplumsal rollerin yeniden üretimini sağlamıştır (Abadan-Unat, 2006: 19).

Crisp küresel göçmen ağlarının birçok etkisini ve işleyişini dört ayrı kısımda incelemektedir. Crisp'e göre küresel göçmen ağlarının ilk etkisi bilgiye yöneliktir. Bu bilgi akışı, potansiyel göçmenin göç alan ülkeye nasıl gideceğine ve göç alan ülkedeki yasal prosedürler, gözaltına alınma ve sınır dışı edilme gibi hukuki konularda bilgilendirmeye yöneliktir. İkinci etki ise potansiyel göçmenin ülkesinden ayrılıp göç alan ülkeye gitme maliyetini en aza indirmeye odaklıdır. Crisp'e göre küresel göç ağının bir diğer etkisi, illegal göçü artırma ve illegal göçün organizasyonuna zemin hazırlamaktır. Ağın son etkisi ise varılan ülkedeki desteğe yöneliktir. Kurulan ağ göçmenlerin ilk geldikleri dönemdeki geçimlerini sağlamakta ve yeni gelen göçmenleri finansal açıdan desteklemektedir (Crisp, 2006: 6-7).

Network (ağ) teorisi, diğer tüm kuram ve modellerden farklı olarak, göç içerisinde kaybolan ve pek üzerinde durulmayan göçmen faktörünü, yani bireyi ön plana çıkarmıştır. Bu yaklaşım, yapılacak olan analizde sadece yapısal etkenleri değil, bireysel etkenleri de göç nedeni olarak analize katmayı mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda teori göçü, göç alan ve göç veren ülkeler özelinde değerlendirmeye de olanak sağlamaktadır. Tüm bu öncüller, 21. yüzyılda yaşanan göçleri ve göç olgusunu anlamada ağ teorisinin hayli açıcı ve bireysel analize en fazla olanak sağlayan teori olduğunu göstermektedir (Çağlayan, 2006: 88).

2.3.2.9. Ulus-Ötesi Sosyal Alanlar Teorisi

Faist tarafından öne sürülen bu teoriye göre, ulus-ötesi sosyal alanlar birçok devlette bulunan sosyal ve sembolik bağların, bunların içeriğinin, ağlar ve örgütlerdeki konumlarının ve ağlarının birleşiminden oluşur. Bu alanlar, bağlar ve pozisyonların durağan kavramlarını değil, dinamik süreçleri ifade etmektedir. (Faist, 2000: 199).

Ulus-ötesi sosyal alanlar teorisi, göç süreçlerinin sürekliliği ve nüfus akımlarının doygunluğunu belli bir seviyede açıklayarak, küresel göçün gerçek doğasını zaman ve mekân boyunca bir olay dizisinden oluşan dinamik bir süreç olarak görmesi bakımından önemlidir. Ayrıca bu teori göçmen ağlarının nasıl oluştuğu ve bu ağların malların, fikirlerin, bilginin ve sembollerin dolambaçlı hareketini nasıl sağladığı sorularına yanıt vermeye çalışır (Öner ve Öner, 2015: 40-41).

Ulus-ötecilik kavramının sosyal ve ekonomik ulus-ötesi uygulamaları sınırlı ve kurumsallaşma seviyesi düşüktür. Uyum tarafında ise kavramın kullanım ölçüsünde sosyo-kültürel uyum kavramı ile örtüştüğü görülmektedir. Kavram ayrıca “yapısal uyum” kavramının aksine yabancının kesin geri dönüşünü ilgilendiren (return migration) göç kavramı ile ilgili olarak istihdam ve eğitim gibi ayrı ayrı ele alınan boyutları kapsamaktadır (Carling ve Pettersen, 2014: 14-15).

2.3.2.10. Kurumsal Teori

Guilmoto ve Sandron tarafından geliştirilen bu teoriye göre göçmen ağları (network) kendilerini kurumsallaşma yoluyla devam ettirmekte, ancak aynı zamanda işgücü piyasasında yaşanan değişimler gibi dışsal faktörlerden de etkilenmektedir. Kurumsal teori, küresel göç hareketleri başladığı zaman, göçmenlerin yer değiştirmesini destekleyen kurumların ve gönüllü organizasyonların ortaya çıkmasıyla göçe başka faktörlerin de eklendiğini varsayar. Küresel göç insan kaçakçılarının, gayrimenkul acentelerinin ve ulaştırma sektörünün yasal ve yasal olmayan yöntemlerle çalışarak kendi endüstrilerini oluşturmasını sağlar. Böyle kurumlar genellikle devletin sınırlarının ötesinde faaliyet gösterir ve denetimini yapmak zor olmaktadır (Guilmoto ve Sandron, 2001: 135-136).

2.3.2.11. Kümülatif Neden-Sonuç Teorisi

Massey tarafından geliştirilen bu teoriye göre, her göç akımının, onu izleyen göç etme kararının verileceği toplumsal çerçeveyi değiştirdiği noktasından hareket etmektedir (Massey vd. 1993: 451).

Bu teoriye göre göç arttıkça, gelecekte daha da göçün artması muhtemel olup, bu artış devamlı olmaz. Bir noktada göçmen ağırları doyunlaşacak ve gönderen ülkede işgücü kıtlığı yaşanacaktır. Bu aşamada göç düşüşe geçecek ve göç eğrisi ters u şeklini alacaktır (Hagen-Zanker, 2008: 18).

2.3.2.12. Ulusaşırı Göç Teorisi

Ulusal sınırların arasında ve ötesinde çok taraflı ailevi, ekonomik, siyasal, kültürel, dinsel ve toplumsal hareketlilikler gözlemlendiğini ifade eden bu teori, fikirlerin, düşüncülerin, sembollerin, ideolojilerin, toplumsal ve siyasal hareketlerin, sanatın göç alan ülke ile göç veren ülke arasındaki karşılıklı hareketlerinden söz eder. Bu teori, önceki teorilerin göçmenlerin kültürel-etnik-dinsel kimlikleri göz ardı ettiğini öne sürer. Bu yaklaşım, göçmenin 21. yüzyıldaki tanımının radikal bir dönüşüm geçirdiğini, modern ulaşım ve iletişim araçlarının bireylere sağladığı imkânlarla hem anavatanda hem de yerleşilen ülkede göçmenin yabancılaşma çekmediğini iddia etmektedir (Tuna, 2014, 21-22).Ulusaşırı göç araştırmaları, göçün nedenlerini açıklamaktan ziyade, göç alan ülkelere entegre olma tarzındaki yeni gerçekliği tarif etmeye çalışmaktadır (Kurekova, 2011: 5).

Yukarıda açıklanan göç teorileri arasında mikro, makro ve orta düzeyde yapılan göç teorileri şeklinde bir ayırım yapılabilmektedir. Makro düzeydeki teoriler göç eğilimlerini ülkeler arasındaki ekonomik, sosyo-kültürel ilişkiler ve politik açılardan ele alırken, mikro düzeydeki teoriler bireysel göç kararı üzerinde durmaktadır. Orta düzeydeki teoriler mikro ve makro düzeyler arasında yer almakta olan aile ve toplulukların göç kararlarının nedenleri ve göçün sürdürülmesi gibi konular üzerinde durmaktadırlar. Bu ayırımın özeti Tablo 4’de sunulmaktadır (Özcan, 2017: 205).

Tablo 4: Analiz Düzeyine Göre Tanımlanmış Göç Teorileri

Mikro Düzey	Orta Düzey	Makro Düzey
Göçün Sebebi	Göçün Sebebi/Göçün Sürmesi	Göçün Sebebi/Göçün Sürmesi
Bireysel değerler/arzular/beklentiler Örn: Yaşam şartlarının iyileştirilmesi	Topluluklar/Sosyal Ağlar Örn: Sosyal Bağlar	Makro Düzeydeki Fırsat Yapıları, Gelir ve İstihdam Alanlarındaki Fırsat Farklılıkları Örn: Ekonomik Yapı
Temel Teoriler: -Lee'nin itme-çekme teorisi -Neo-klasik mikro göç teorisi -Davranışsal modeller	Temel Teoriler: -Network (ağ) teorisi -Kurumsal teori -NELM -KümülatifNeden-Sonuç Teorisi	Temel Teoriler: -Neoklasik makro göç teorisi -Göç sistemleri teorisi -Dual işgücü piyasası teorisi -Hareketlilik geçiş hipotezi

Kaynak: Özcan, 2017: 205

2.3.3. Yakın Dönem Göç Teorileri

Göç kararlarının incelenmesinde sadece mikro faktörlerin göz önünde bulundurulmasını değil, aynı zamanda bireylerin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve coğrafi koşullar gibi makro faktörlerin de hesabı katılması gerektiğini ilk olarak Gardner ifade etmiştir (Gardner: 1981: 88). O tarihten itibaren küresel göç teorilerini birleştirme çabaları devam etmektedir.

Bu bağlamda, gerek göç alan ülke, gerekse göç veren ülkelerdeki makro yapısal bağlantılara odaklanan çağdaş göç teorilerinden göç sistemleri teorisini geliştirerek yeni bir çerçeve oluşturmaya çalışan Jennissen'in neden-sonuç zincirleri yaklaşımı, küresel göç sistemlerindeki neden-sonuç ilişkilerini dört grupta incelemiştir: ekonomik, sosyal, politik ve bağlantılar. Bu çerçevedeki neden-sonuç ilişkileri, neoklasik ekonomik teori, dual işgücü piyasası teorisi, işgücü göçünün yeni ekonomisi, ağ teorisi ve kurumsal teori gibi farklı küresel göç teorilerinden elde edilmektedir (Jennissen, 2007: 412)

Disiplinler arası birleştirici bir küresel göç teorisi yaratmaya yönelik bir çaba olmasa da, küresel göç olgusunu tek bir bakış açısından anlamının imkânsızlığını inceleyen Hooghe ve diğerleri, göçü işgücü piyasasına ve ekonomik teşviklere bir tepki olarak gören ekonomik teoriyi, göç akımlarının bir merkez-çevre örüntüsüne göre oluşacağını tahmin eden kültürel teorileri ile göçmenlerin önceden oluşturulan göç ağlarını takip ettiğini varsayan ağ yaklaşımını test eden bir çalışma yapmışlardır. Sonuç olarak göç akımlarının ekonomik teşviklere, kültürel ve sömürge bağlantılarına göre şekillendiğini ve bu bağlantıların zamanla azaldığını gösteren bir belirti olmadığını göstermiştir (Hooghe vd., 2008: 476-477). Sonuç olarak, küresel göçün nedenleri hakkındaki yazın, çeşitli teorilerin etkenlerini birleştiren yeni modellerle, birleştirici bir yaklaşıma doğru gitmektedir.

2.4. Göçün Sınıflandırılması

Göç olgusunu, göç edilen yerin ülke sınırları içinde olma durumuna göre, “ulusal göç/iç göç” ya da “küresel göç/dış göç”, nedenleri açısından “zorunlu göç” ya da “gönüllü göç”, amaçları açısından “işçi göçü” ya da “sığınmacılık/mültecilik”, hedefe varmakta kullanılan yöntemler açısından “yasal göç” ya da “yasa dışı göç” ve yerleşme süresi açısından “geçici göç” ya da “daimi göç” gibi farklı türlere ayırmak mümkündür. Göç türleri 21. yüzyılla birlikte giderek daha da karışık hale gelmiş ve bu türler birbiriyle daha da iç içe geçmiştir (Şener, 2017: 4).

Bu çalışmanın ana konusu döngüsel göçler olduğu için göç sınıflandırması yerleşme süresi açısından ele alınacak ve detaylandırılacaktır.

2.4.1. Kalıcı (Daimi) Göç

Çalıştıkları ülkede birkaç yıl geçirdikten sonra, bu ülkede önemli kısıtlamalar olmadan daimi oturma ve çalışma izni alan göçmenlerin gerçekleştirdikleri göç türüdür. Bu göçmen işçiler istihdam edildikleri ülkede işini kaybetse bile ülkeyi terk etmek zorunda değildirlere ve istihdam ve konuta ilişkin belirli şartları yerine getirdiklerinde ailelerini yanlarına alabilirler (Nakhoul, 2014: 9).

Göç alan ülkede sürekli olarak ikamet etme isteği sınır geçişlerindeki zorluktan ve geçişlerin maliyetinden etkilenmektedir. Buna ilaveten, kalıcı yerleşim göç alan ülke ve göç veren ülke arasındaki dolaşımı da engellemektedir (Hugo, 2013: 3)

2.4.2. Geçici Göç

Geçici göç, belirli ve sınırlı bir süre için kalıcı olması amaçlanmayan ve genellikle belirli bir amaç için başka bir ülkeye göç etmektir. Göç alan ülkeler geçici göçmenleri daha çok istihdam olmak üzere turizm, eğitim, dini ve kültürel ziyaretler için kabul ederler (Foulkes, 2015: 1).

Avrupa'da 1970'lerin başlarında geçici göçmen işçi programlarında sona gelmiş olmakla birlikte, üçüncü ülke vatandaşlarının düzenlenmiş geçici göçü devam etmiştir. Avrupa'da son on yıldaki göç sistemlerine bakıldığında, söz konusu ülkelerin birçoğunun çalışma ve ikamet izni bir ya da iki yıla sınırlanmış geçici göçü öncelik haline getirdikleri görülmektedir. Son dönemde ise döngüsel göç kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte, sözü edilen zaman sınırlı göç uygulamaları yerini daha çok bu yeni oluşuma bırakmaya başlamıştır (AB Genel Sekreterliği, 2011: 3).

2.4.3. Döngüsel Göç

Döngüsel göçün üzerinde anlaşmaya varılmış ortak bir tanımı olmamakla birlikte, genellikle işçi gönderen ülke ve çalışılacak ülke arasında sürekli gidiş ve dönüş hareketlerinden oluşan bir sistem olarak ifade edilmektedir. Avrupa Konseyi'nin 2006 yılında döngüsel göçü olanaklı hale getirebilecek araçların araştırılması hususunda harekete geçirmesi sonucu Komisyonun 2007 yılında hazırladığı tebliğde döngüsel göç, belirli bir aşamaya kadar gidiş ve dönüş yönünde yasal hareketliliğe olanak tanıyan göç şekli olarak tanımlanmıştır (AB Genel Sekreterliği, 2011: 3).

Döngüsel göçten tam olarak anlaşılması gereken şey, ya da döngüsel göçü geçici göçten kesin olarak ayıran şey, uluslararası bilimsel ve politik alanda belirsizdir (Kratzmann vd., 2011: 13). Buna karşın bazı iktisatçılar bu iki kavramı birbirinden ayırmaktadır. Buna göre döngüsel göç geçici göçten farklıdır, çünkü tekrarlayıcıdır. Döngüsel göç aynı kişi tarafında iki veya daha fazla ülke arasındaki yasal göçün yinelenmesiyle meydana gelmektedir (EMN, 2011: 12). EMN'ye göre

geçici göçler tek bir ileri-geri göç hareketiyle sınırlı iken, döngüsel göçler ise göç alan ülke ve göç veren ülke arasında tekrarlayan ileri-geri göçmen hareketleridir. Döngüsel göçler göç alan ülkedeki geçici kalışların tekrarlandığı, geçici göçlerin bir türü olarak görülmektedir (EMN, 2011:12). Constant vd. (2012: 4-5) ise döngüsel göçe basit bir tanım getirerek, “düzenli ve sistematik hareket” tabirini kullanmıştır. Sezonluk göç (seasonal migration) de döngüsel göç ile aynı anlama gelmesine rağmen daha çok borç çevrimleri ve borçların ödenmesi için göçmenlerin paraya ihtiyaç duyması ile ilgilidir (Bird ve Deshingkar, 2009: 3). Buna ilaveten Avrupa bağlamında, sınır ötesi hareketler “sarkaç benzeri” (pendulum-like, pendel) göçler olarak ifade edilmiştir. Sarkaç gibi göç tabiri ise daha çok göçmenlerin becerilerine ve göç kontrollerindeki boşlukları araştırmalarına vurgu yapmaktadır (Geddes, 2015: 573-574).

Döngüsel göçün, geçici göç, mevsimlik göç ve ‘sarkaç benzeri’ göç arasında nasıl bir farklılık olduğunu anlamada belirli güçlükler yaşanmaktadır. En azından döngüsel göçün/hareketliliğin, kalkınma üzerine olan olumlu etkileri kapsayacak şekilde, farklı zaman aralıkları için sınırlar ötesi çok yönlü hareketlerin (organize veya spontan) tümünü kapsayan geniş bir kavram olduğunu kabul etmek önemlidir (Geddes, 2015: 574).

Üçüncü bölümde döngüsel göçle ilgili bilgi verilecek ve döngüsel göçün, göç alan ülke, göç veren ülke ve göçmen üzerindeki ekonomik etkileri incelenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DÖNGÜSEL GÖÇ VE DÖNGÜSEL GÖÇ POLİTİKALARI

Küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan göç biçimlerinden biri olan döngüsel göçler özellikle 2000'li yıllardan itibaren tüm dünyada yaygınlaşmıştır. Bu göçler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru olmakta ve göç alan, göç veren ve göçmen açısından çeşitli faydalar sağlamaktadırlar. Bununla birlikte programsız olarak gerçekleştirilen döngüsel göçler ise göç alan ve göç veren ülkeler için birtakım olumsuzluklar getirebilmektedir.

Bu bölümde döngüsel göçün tanımı, türleri, dünyadaki örnekleri ile göç alan, göç veren ve döngüsel göçmenler üzerindeki olası olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde durulacaktır.

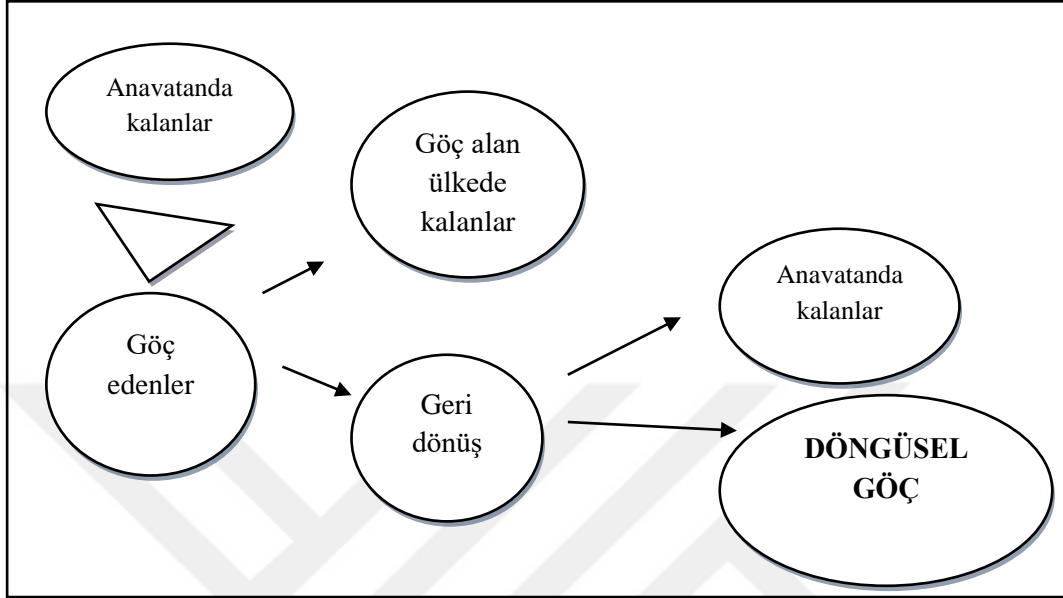
3.1. Döngüsel Göçün Tanımı ve Terminolojisi

Uluslararası göçler, göç kararı ve geri dönüşü içeren birtakım süreçleri içermektedir. Döngüsel göçler de bu karar dizilerinin bir sonucudur ve iki yer arasındaki sosyal ağlardan kaynaklanmaktadır (Haug, 2012: 8). Şekil 9'da göçmenlerin kararlarıyla ilgili farklı seçenekler sunulmuştur. Buna göre bazıları hiçbir zaman göç etme tercihinde bulunmazken, bazıları ise sürekli olarak göç alan ülkede yaşamayı tercih edebilmektedir. Kimileri ise bir defaya mahsus göç deneyimi yaşayıp sonunda anavatanında kalmayı tercih etmektedir. Arada kalan göç formlarına da döngüsel göç adı verilmektedir.

Döngüsel göç (circular migration), göç veren ülke ve göç alan ülke kadar göç edenlerin de gelişimini hızlandıran geri dönüşlü bir harekettir (Government Offices of Sweden, 2010: 2). Constant vd. (2012: 4), döngüsel göçü "İş aramak için göç veren ülkeler ile göç alan ülkeler arasında gerçekleştirilen sistematik ve düzenli göçmen hareketleri" olarak tanımlamıştır. Gerek kalifiye, gerekse kalifiye olmayan işçiler döngüsel olarak göç etmektedirler. Literatürde döngüsel göç değişik eş anlamlı kelimelerle ifade edilmektedir: tekrarlayan (repeat, repetitive), dönen (rotating), sezonluk (seasonal), çevrimsel (cyclical, circuit), mekik dokuyan (shuttling) gibi. Bu tabirlerden dönen (rotating) göç tabiri daha çok bir ülke içinde gerçekleşen döngüsel göçleri anlatmak için ifade edilmektedir (Hamamoto ve Torres, 2012: 51). Mekik dokuyan (shuttle, shuttling) göç tabiri ise genellikle tarım sektöründeki döngüsel göçü ifade ederken, sezonluk (seasonal) göçler ise tarım, turizm, inşaat gibi sezonluk sektörleri kapsamaktadır (Hudeckova ve

Kriz, 2004: 457; Triandafyllidou, 2013: 221). Anlam yönünden daha kapsamlı ve literatürde yaygın olarak kullanıldığı için, bu çalışmada “döngüsel göç” tabiri kullanılacaktır.

Şekil 9: Göç Kararı ve Döngüsel Göçün Meydana Gelmesi

Kaynak: Haug, 2012: 8

Literatürde döngüsel göçün farklı tanımları bulunmaktadır. Döngüsel göç, göçmenlerin geçici hareketleriyle yakından ilgilidir, bu yüzden bazen geçici göç tabiri de kullanılmaktadır. Bu iki göç türünün Avrupa Göç Ağı tarafından yapılan tanımlarında göçmen kişinin anavatanına dönüşü vurgulanmaktadır. Ancak geçici göçün aksine, döngüsellik “aynı kişi tarafından iki veya daha fazla ülke arasında tekrarlayan yasal göç” olarak ifade edilmektedir. Diğer bir ayırım da kalma süresi ile ilgilidir. Bir ifadeye göre döngüsel göç, aynı kişi tarafından bir kereden fazla ziyaret edilen, iki ülke arasında gerçekleşen ve bu ülkelerde kişinin her defasında en az 3 ay süreyle yaşadığı uluslararası sınır hareketleridir (Instituto Nacional de Estadística y Geografía[INEGI], 2014: 20). Diğer bir tanıma göre ise 3 ila 9 ay arasındaki mevsimsel göçler ile 9 ay ile 5 yıl arasındaki geçici göçler döngüsel göç olarak kabul edilmektedir (Kazmierkiewicz, 2013: 1). Mevsimsel göçler dendiği zaman döngüsel göç olduğu kabul edilmesine rağmen, karşıt görüşler de mevcuttur. Fassmann ve Franz (2010: 1) mevsimlik işçiler için asıl ikamet adresinin göç alan ülke olmadığını ve bu nedenle hareketliliğin göç olarak değerlendirilemeyeceğini ifade etmektedir. Ayrıca mevsimlik işçiler için göç alan ülkede kalma süresinin 3 aydan az olabileceğini ve bunun da Birleşmiş Milletler tarafından tanımlanan uluslararası göçmenlerin kalma sürelerine uymadığını belirtmektedir. Fassmann’a göre 3 aydan kısa süreli mevsimlik işler döngüsel göçten ziyade “döngüsel hareketlilik” olarak değerlendirilmelidir. Sonuç olarak 1 yıldan kısa süreli uluslararası göçlerde döngüsellik söz konusu olmaktadır (Tablo 5).

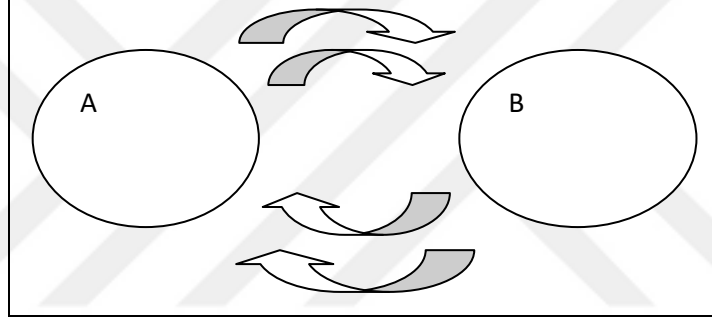
Tablo 5: Göç Türleri ve Göç Alan Ülkede Kalma Süreleri

Kalma Süreleri	Göç Türü
3 aydan kısa	Kısa Dönemli Döngüsel Hareketlilik (Short Term Circular Movement)
3 -12 ay arası	Döngüsel Göç (Sezonluk Göç) (Circular –Seasonal Migration)
1 - 5 yıl arası	Geçici Göç (Temporary Migration)
5 yıldan fazla	Uzun Dönemli Göç (Permanent Migration)

Kaynak: Wickramasekara, 2011; Kazmierkiewicz, 2013; INEGI, 2014; Kratzmann vd., 2011

Döngüsel göçlerde döngüsel göçmen A ve B ülkeleri arasında yılda en az iki kez olmak kaydıyla göç hareketini tekrarlamaktadır. Bu göçlerde göçmen geldiği ülkeye geri döner. (INEGI, 2014: 20) (Şekil 10).

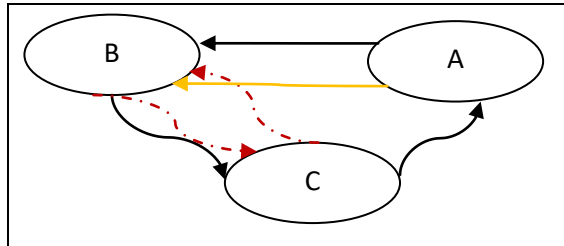
Şekil 10: Döngüsel Göçün Meydana Gelmesi

Kaynak: INEGI, 2014: 20

Kompleks döngüsel göçlerde ise döngüsel göç üçüncü bir ülkede de meydana gelebilir, C ülkesi ise göçmenin zaman zaman geri dönüş yaptığı ve hatta temelli olarak yerleştiği yer olabilir (INEGI, 2014: 14) (Şekil 11).

Şekil 11: Döngüsel Göç (Kompleks)

Kaynak: INEGI, 2014: 14

Göç alan ülkede uzun bir süre çalışan döngüsel göçmenler yerel halk ve çevre ile yakınlık kurmaya başlarlar ve sürekli olarak ikamet etmek niyetindedirler. Yani uzun bir süre göç alan ülkede ikamet, döngüsel göç hareketine olumsuz etki edebilmektedir. Yaş da döngüsel göçe etki

eden bir diğer faktördür. Göçmenler yaşlandıkça, daha az göç etme eğiliminde olacaklardır çünkü yeni bir iş çevresi ve ülkeye adapte olmanın fiziki maliyeti daha büyüktür (Sarmita vd., 2013: 39). Nitekim Polonya'dan Almanya'ya yapılan döngüsel göçmenlerin yaş ortalamasının 20-39 arasında olduğu bilinmektedir (OECD, 2004: 3).

Döngüsel göçte eğitim düzeyi de önemli bir etkidir. Bulgular döngüsel göçte katılım düzeyindeki artış ile eğitim düzeyindeki artışın birbiri ile doğru orantılı olduğunu göstermektedir (OECD: 2004: 203-210; Sarmita vd. 2013: 44).

Döngüsel göçte, göçmenler genellikle göç alan ülkedeki net gelirin göç veren ülkedekinden yüksek olmasına göre hareket etmektedirler. Bir başka ifade ile, göç edilen ülkede ne kadar yüksek ücretler teklif edilirse, döngüsel göçün gerçekleşme eğilimi de o kadar fazlalaşacaktır. Çünkü yüksek ücretler göçmenin geldiği ülkeye ulaşım maliyetini karşılayacaktır (Todaro, 1998 ; Sarmita vd., 2013: 38). Türkiye'ye yapılan Gürcü göçlerinde de bu durum söz konusudur. Çünkü yüksek ücretler göçmenin geldiği ülkeye ulaşım maliyetini karşılayarak daha fazla işçi dövizini götürmesini sağlayacaktır. Bununla birlikte sınır kapılarının vizesiz hatta pasaportsuz geçişe açılması da sınır geçiş maliyetlerini azaltarak döngüsel göçü teşvik edecektir.

Ulus devletlerin çizilmeden önce yapılan göçlerin birçoğu döngüsellik taşımaktaydı. Bu nedenle döngüsel göç kavramı aslında yirminci yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış yeni bir göç türü değildir. Özellikle 2000'li yıllarla birlikte, gelişmekte olan ülkelerde döngüsel göç yoksulluğu azaltmanın bir yolu haline gelmiştir (Constant vd. 2012). Ancak, uluslararası göçlerde döngüsellik kısıtlayıcı dışsal faktörler yaygındır. Ülkelerin yabancı uyruklu kişileri topraklarına almama gibi kanuni hakkı vardır. Devlet politikaları göçmenlerin döngüsel veya daimi olarak göç etmelerini belirlemede yardımcı olmaktadır (Newland, 2009:1). Örneğin, AB ve AB'ye üye olan devletlerin göç politikaları, mültecilerin AB'ye erişiminin engellenmesi esasına dayanmaktadır ve bu ülkeler Suriyeli mülteci sorununu üstlenmede isteksiz davranmaktadır (Kap, 2014: 34). Kanada, ABD ve İngiltere gibi yoğun göç alan ülkeler de sınır dışı etme konusunda katı tutumlarda bulunmaktadır. Kanada, sınır dışılığın halk güvenliği üzerindeki istenmeyen etkilerini azaltmak için Jamaika gibi Karayip ülkeleriyle olan ilişkilerini yumuşatma stratejileri geliştirmektedir. Çünkü sınır dışı edilen döngüsel göçmenler ülkelerinde suça karışmakta veya yeniden illegal yollarla göç alan ülkeye gitmek istemektedirler (Burt vd. 2016; 24).

Döngüsel göçün bazı örnekleri göçmenlerin çok fazla seçim yapma şansının olmadığını yansıtmaktadır. Ülkelerinde uygun yaşam şartlarına sahip olmayan çok sayıda Bangladeş, Filipin ve Sri Lanka vatandaşı döngüsel olarak Körfez ülkelerine çalışmak için göç etmektedir. Göçmenlerin bu ülkelerde ikamet izni yoktur, ancak ülkelerine döndüklerinde yapmış oldukları tasarruf ve yatırımların yetersiz olduğunu düşündüklerinden tekrar göç etme eğilimindedirler.

Dolayısıyla döngüsel göç özgürce seçilen bir durum olmaktan ziyade, yasalar ve ekonomik durumların da zorlamasıyla gerçekleştirilen bir göç türüdür (Newland, 2009: 4-5).

Ülke içinde ve ülkeler arasında döngüsel göçler olabildiği gibi; genellikle yetenek düzeylerine, iş alanlarına ve sektörlerle ayrılmış bir şekilde de bu göçler olabilmektedir. Döngüsel göç aynı zamanda spontane bir şekilde veya organize edilmiş programlar aracılığıyla da gerçekleştirilmektedir. Spontane döngüsel göçler bir program dahilinde olmadan göçmenlerin sezonluk işlerde çalışmak için yaptıkları göç hareketleridir. Bu döngüsel göç türü yasal ve yasa dışı göçü kapsamakta ve ağırlıklı olarak göç alan ve göç veren ülke arasındaki coğrafi yakınlıktan kaynaklanmaktadır (European Migration Network [EMN], 2011: 15). Türkiye’de de bu durum söz konusudur. Türkiye’nin komşusu olan Gürcistan’dan sezonluk işlerde çalışmak amacıyla iki ülkeyi birbirine bağlayan Sarp Sınır Kapısı’ndan yoğun olarak giriş-çıkışlar yapılmaktadır.

Özellikle düşük-kalifiye işgücü için geçici işçi göçü programları, 1900’lü yılların ortalarından beri var olmaktadır. Çoğu Batı ülkesindeki misafir işçi programlarının çöküşünün ardından, son yirmi yılda döngüsel göç programlarına ilgi artmıştır (Sana, 2012: 5). Döngüsel göçler özellikle Avrupa işgücü piyasalarının ve refah devletlerinin geleceği üzerine yapılan tartışmalardan beslenmekte, küresel kriz sonrası AB ekonomisinde ‘mobil’ ve ‘esnek’ işgücü rolleriyle ilgili yapılan tartışmalarla şekillenmektedir (Geddes, 2015: 576).

İngilizce konuşan ülkelerde döngüsel göç üzerine yapılan araştırmalar, daha çok kıta Avrupa’sını kapsamamasına rağmen, kapsamı uluslararası göç çalışmalarına yükseltilmiştir. Yapılan son çalışmalar göçlerin değişen doğasını ve ikamet izni verilen göçmenlerin döngüsellğe uyum stratejilerini vurgulamaktadır (Cortes ve Faret’ten akt. Skeldon, 2012: 45-46).

3.1.1. Spontane Döngüsel Göç Hareketleri

Döngüsel göç araştırmacıları, yasal girişe müsaade edilen ancak göçmenlerin kaçak ve programsız şekilde istihdam edildiği döngüsel göç anlamına gelen spontane döngüsel göç ile, spesifik devlet plan ve projelerine bağlı döngüsel göçü birbirinden ayırırlar. Avrupa’daki uluslararası döngüsel göç hareketleri ile ilgili çalışmaların çoğu, spontane döngüsel göçleri harekete geçiren faktörler üzerinde yapılan araştırmalar yetersiz olduğundan bu konuya odaklanmaktadır (Devitt, 2011: 3).

Saklı (embedded) döngüsel göç olarak da adlandırılan bu göç türü sık etkileşimlerin ve döngüsel hareketlerin olduğu sınır boylarında gerçekleştirilmektedir. Sınır hareketlerinin kökleşmiş özellikleri bu göç türünün ana karakteristiğini oluşturur. Göç yönetilmeyen ve programsız bir yapıya sahiptir. Daha çok yakınlık bağları olan ülkeler arasında olmaktadır. Örnek olarak Suriye’den Lübnan’a özellikle turizm ve tarım sektörleri üzerine yapılan göçler ve Nepal’den

Hindistan'a fabrika işçisi, restoran çalışanı, tarım işçisi, maden işçisi, bekçi, bakıcı olarak giden Nepalli göçmenlerin göçleriverilebilir (Wickramasekara, 2011: 10; Bhattraï, 2007: 6).

İki ülke arasında önceden oluşturulmuş kültürel bağlar spontane döngüsel göçlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İnsanlar ve ülkeler arasındaki ortaklaşa ilişkiler, karşılıklı mal ticareti ve etkileşimler iki ülke toplumunun sınır boylarında yaşayan bireyleri arasındaki göç faaliyetlerini döngüselleştirmiştir. Hatta bazı durumlarda bu ortaklaşa ilişkiler ulusal politikaların değişmesine neden olmuştur. Türkiye ve Suriye arasındaki vize uygulamalarındaki değişiklikler buna örnek olarak gösterilebilir. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce iki ülke arasında siyasi sınırın olmaması insanları çeşitli akrabalık veya sosyo-ekonomik ilişkiler kurmalarına engel teşkil etmemiştir. Savaştan sonra çizilen sınır çizgileri birtakım güçlülere neden olduysa da, iki halk arasındaki dil ve kültür benzerliği Suriyeli göçmenlerin Urfa, Mardin, Antep gibi sınır illerine göçünü yavaşlatamamıştır. Bunda coğrafi yakınlığın da büyük etkisi bulunmaktadır. Benzer ortak ilişkiler bir sınır şehri olan Edirne'de Bulgar ve Türk vatandaşları arasında da görülmektedir (Lordoğlu ve Aslan, 2015: 250-251; Ozkul, 2011: 3).

Bazı engeller insanları sınır boyunca göç etmekten alıkoyabilir, bu durumda döngüsel göç spontane bir şekilde yapılmaktadır. Bu duruma örnek olarak iki ülke arasında yaşanan politik ve askeri gerilim gösterilebilir. Engeller sıkı göç politikaları ve güçlendirilmiş sınır kontrolleri ile sonuçlanabilmektedir. Bu da döngüsel göçü engellemektedir. Yasal olsun veya olmasın daimi göçü tek seçenek olarak bırakmaktadır (Cassarino, 2008: 2). Sonuç olarak spontane döngüsel göç doğal bir göçmen hareketi olarak görülmesine rağmen, yasalarla kısıtlanabilmekte veya teşvik edilebilmektedir. Döngüsel göçü kolaylaştıran genel faktörlere düşük ulaşım ve iletişim maliyetleri, hedef ülkeye giriş engellerinin kolaylaştırılması, hedef ülkede geniş sürelerle ikamet izninin verilmesi, vatandaşlığa kabul ve çifte vatandaşlık gibi liberal durumların sağlanması örnek olarak verilebilir. Spontane döngüsellik için ise en kolaylaştırıcı faktör göçmenlere güvenli yasal statünün verilmesidir. Bu durum göçmenlerin risk almadan ülkeden ülkeye hareketini arttıracaktır (Herveus, 2014: 8).

Göç alan ve göç veren ülke arasındaki coğrafi uzaklık da döngüsel göç oluşumuna etki etmektedir. Hatta günümüzde iki ülke arasındaki mesafe uzak olsa bile, ulaşım maliyetlerinin azalması ve ulaşımın kolaylaşması döngüsel hareketleri teşvik etmektedir. Yine de, iki ülke arasındaki coğrafi uzaklık arttıkça, tekrarlayan döngüsel göçlerin oluşma ihtimalinin azaldığını söylemek mümkündür (Cassarino, 2008: 2).

Spontane göçler döngüsel göçlerin en yaygın ve en popüler olan türüdür. Bu göçler belli mevsimlerde yüksek gelirli ülkeler veya bölgeler ile düşük gelirli ülkeler veya bölgeler arasında gerçekleşmektedir. Çay hasadının yapıldığı yaz mevsiminde Gürcistan'dan Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'ne yapılan göçler buna örnek verilebilir. Ancak programsız bir sisteme sahip

olan spontane döngüsel göç, göç alan ülkelere programlandırılmış ve yönetilmiş döngüsel göçlerden farklılık göstermektedir. Spontane döngüsel göçlerde göçmenler göç işlemini kendileri organize ederler ve genellikle göçebe ve tüccarlardır. Buna karşın programlı döngüsel göçler ülkeler arasında işbirlikleri ve diplomatik anlaşmalara dayandırılmaktadır (Constant vd., 2012: 5).

Spontane döngüsel göçler, göç alan ülkelere göç veren ülkenin yetiştirdiği yetenekleri tamamen ele geçirmeden adeta küresel yetenek havuzundan faydalanmalarını sağlamaktadır. Bu tür göçler bütün göç veren ülkeler tarafından sürekli dile getirilen bir hedef olan göç ve kalkınma politikaları arasındaki ilişkiyi bağdaştıran bir basamaktır. Döngüsellik kavramı daimi göç ihtimalinde yerli halkın yüksek seviyede gerçekleştireceği tartışmaları da azaltmaktadır (Newland, 2009: 20).

3.1.2. Programlı Döngüsel Göç Hareketleri

Döngüsel göçler kurumsal mekanizmalar tarafından ülkeye giriş yapacak göçmen sayısı, bu göçmenlerin ülkede ne kadar süre kalacağı, hangi göçmen profili ve yeteneğinin hangi iş için uygun olduğu gibi unsurlar önceden belirlenerek programlandırılabilir ve yönetilebilir. Bu şekilde gerçekleştirilen göçlere programlandırılmış veya yönetilmiş döngüsel göç hareketleri adı verilmektedir (Cassarino, 2008:4).

Angenendt (2009: 9) programlı göç hareketini üç gruba ayırmıştır:

1. Döngüsel olan ancak kalifiye olmayan işçiler
2. Hem döngüsel olmayan hem de kalifiye olmayan işçiler
3. Profesyoneller ve girişimciler

Son birkaç yılda ABD, Kanada, Yeni Zelanda, Almanya ve İspanya gibi ülkeler tarım, inşaat ve hizmet sektörlerindeki işgücü açığını kapatmak için programlı döngüsel göçlere yoğunlaşmışlardır. Örneğin Almanya son on yılda 300.000 ila 350.000 arasında sezonluk işçi almıştır. Körfez ülkeleri ve bazı Doğu Asya ülkeleri ise sezonluk olmayan yarı kalifiye veya kalifiye olmayan işçi göçlerini organize etmektedir. Bu ülkeler ya katı ve ayırım gözetilen bir göç rejimi uygulamakta, ya da göçmenlere kötü çalışma koşulları ve düşük ücretler önermektedir. Bu şekilde göçmenlerin ülkede kalma isteğini azaltmakta ve geri dönüşe zorlamaktadırlar. 21. yüzyılda en sanayileşmiş ülkeler profesyoneller, girişimciler ve akademisyenler gibi tam kalifiye göçmenler için göçü teşvik edici programlar düzenlemektedirler.

1980'li yıllardan beri yapılan araştırmalar geçici ve döngüsel göçlerdeki göçmen ulusöteciliğine⁸ yönelmiştir (Vertovec, 2007: 2-3). Karar alıcılar da göçmen ulusöteciliğinin döngüsel ve geçici göç hareket biçimlerini kapsadığını tespit etmişlerdir (Triandafyllidou, 2013: 3).

Geçici göç programları gibi (Örn. Almanya'nın Misafir İşçi Programı), döngüsel göç programları da hedef ülkedeki yabancı işçi istihdamına esneklik sağlamayı hedeflemektedir. Belirli sektörlerdeki işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla ülkeler arasında karşılıklı olarak mutabakat muhtıraları, yazışmalar ve imtiyazlı geçiş kotaları anlaşmaları yapılmaktadır (Wickramasekara, 2011: 11-12).

Geçicilik, gerek döngüsel göçler gerekse geçici göçler için ortak bir amaçtır. Çeşitli disiplinlerde yapılan bilimsel araştırmalar geçicilik faktörünün, geçici yabancı işçilerin eğitime yatırım yapma arzusu düşük işverenlerin kararlarını değiştirmede önemli bir etki sağladığını kanıtlamıştır (Cassarino, 2008: 5). Karşı bir görüş olarak, Werner (1996: 10) geçicilik faktörünün göçmenlerin faydalarını maksimize etme girişimlerinde etkili olmasına rağmen (kazanılan döviz gelirleri ve tasarruf birikimleri açısından); geçici göçmenlerin mümkün olduğunca fazla para kazanmak ve maliyetleri azaltmak amacıyla en zorlu çalışma şartlarında çalışmayı ve en kötü yerlerde konaklamayı kabul ettiklerini dile getirmektedir. Bu durum da sağlık problemlerini ve sosyal ayrımcılığı beraberinde getirmektedir.

Döngüsel ve geçici göçlerin ortak amacı geçicilik olsa da, aralarında birçok önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu iki göç türü arasındaki benzerlik ve farklılıklar Tablo 6'de gösterilmiştir.

⁸ Ulusötecilik veya yönetsellik, neo-liberalizmin yarattığı dönüşümün göç ve göçmen olguları üzerinden görünür kılınmasını sağlar. Bu iki kavram yalnızca ulus-ötesi bir toplumsal alanı değil, neo-liberal politikaların uygulandığı tüm bağlamları anlamamızı kolaylaştıracak araçlardır. Bu bağlamda, örneğin Türkiye'nin herhangi bir büyük kentinde yaşayan geniş yoksul kitleler de tıpkı ulus-ötesi toplumsal alanlar yaklaşımının öngördüğü gibi, köken kentleri veya köyleri ile göç ettikleri büyük kentler arasında birtakım ağlar oluşturmakta ve ürettikleri veya taşıdıkları sosyal sermaye ile ayakta kalabilmektedir (Öner ve Öner, 2015: 337).

Tablo 6: Döngüsel ve Geçici Göçler Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar

Benzerlikler	Farklılıklar
Geçicilik: İki göç türü de göç edilen ülkede veya bölgede kalıcılık göstermemektedir.	Döngüsel göç programları göç alan ülkede sık tekrarlanan geçici kalma süreleriyle açıklanırken, geçici göç programları bir defaya mahsus geçici olarak kalma şeklinde biçimlendirilmiştir.
İkisi de resmi veya resmi olmayan ikili anlaşmalarla gerçekleştirilebilir.	Göç hareketlerinin tekrarlanması spontane döngüsel göçlerde ve programlı döngüsel göçlerde mümkündür.
Genellikle ekonomik ve sosyal gelişmişlik açısından büyük farklılıklar olan ülkeler arasında gerçekleşmektedir.	Uygulama açısından döngüsel göç programları geçici göç programlarına göre daha finansal ve lojistik kaynak yoğunluktadır.
Geri dönüşler isteğe bağlı ya da zorlamayla olabilir.	Döngüsel göç planları yabancı işçilerin mobilizesini organize etmeyi ve onların geri dönüşünü güvenli bir şekilde sağlamayı hedefleyen sofistike mekanizmalarla temellendirilmiştir.
Benzer faydalar sağlar: İşçi dövizleri, yetenek kazandırma ve beyin göçünü azaltma	Döngüsel göçte diaspora destekleri daha spesifiktir.

Kaynak: Wickramasekara, 2011: 11-12

Birçok göçmen döngüsel bir stratejiyi göç edilen ülkede sürekli iskâna tercih etmektedir, çünkü yüksek gelir düzeyindeki - yüksek maliyetli göç alan ülkede kazanıp düşük gelir düzeyindeki düşük maliyetli bir göç veren ülkede harcamayı tercih etmekte, böylelikle kazançlarının satın alma gücünü maksimize etmeyi amaçlarlar. Buna ilaveten geleneksel, kültürel, dil ve diğer anavatanla ilgili çağrışımlarını muhafaza etmek ve ailelerinin de bunlara sahip olmalarını istemektedirler (Hugo, 2013: 3).

Döngüsel göçlerin başarısına etki eden faktörler ülkeden ülkeye veya bir ülkedeki topluluklar arasında değişiklik gösterebilir, bu nedenle göç alan ülkede işçi olarak çalıştıkları sürede farklı ülkelerden veya topluluklardan işçiler benzer görevlere tabi olsalar bile gelişim etkileri farklılık gösterebilir. Aşağıdaki beş faktör programlı döngüsel göçlerde göçmenlerin kazanımlarını etkilemekte, dolayısıyla bu tür göç programlarının amacına ulaşip ulaşmadığını belirlemede yardımcı olmaktadır (Gibson vd., 2013: 5-7):

- Verimlilik: Göçmenler göç alan ülkeye ikinci kez gelip aynı işi yaptıklarında geçmiş tecrübelerinden dolayı verimlilikleri artmakta ve gelişim etkileri daha büyük olmaktadır. Farklı ülkelerden göçmenler göç alan ülkedeki aynı iş açısından, çeşitli düzeylerde verimliliğe sahip olabilir; hatta eğer geri dönenler yeni gelenlerden daha verimli olursa veya dönüş ihtimali değişirse verimlilik düzeyi değişebilir. Yeni Zelanda'da sezonluk işçiler üzerinde yapılan araştırmada (NZDoL, 2010) ilk sezon işçilerinin geri döndükten sonra ikinci sezonda geçmiş tecrübelerinin etkisiyle daha yüksek verimlilik gösterdiği ortaya çıkmıştır.

- Seçicilik: Fakirlik gibi etkenler hangi ev halkının hangi işçiyi tedarik edeceğini seçmesinde önemli rol oynamaktadır. Örneğin, farklı iki ülkeden işçinin geldiği Yeni Zelanda'daki geldiği döngüsel göç programında, Tonga'dan gelen işçiler gelir dağılımının düşük bölgelerine gönderilmektedir, bu yüzden herhangi bir hane halkı düzeyindeki olumlu etki fakirlere yönelik gerçekleştirilmektedir. Ancak Vanuatu'dan gelen işçiler ortalama hane halkından daha zengindir. Dolayısıyla göçmenin ekonomik durumu, yerli halkın istihdam kararında önemli bir rol oynamaktadır.
- Fırsat Maliyetleri: Üretimin belli dönemlerde olması ve göçmenin hanehalkı üzerindeki bağımlılığı, göç alan ülkeye giden göçmenin yokluğunun şiddetini etkilemektedir. Örneğin Yeni Zelanda'nın döngüsel göç programına seçilen Samoalı işçiler, göç alan ülkeye gitmeden önce, köyün ileri gelenleri tarafından ekstra Taro bitkisi dikmekle yükümlendirilmektedir, bu amaçla işçilerin ailelerinin işçilerin yokluğunda yiyecek sıkıntısını gidermesini sağlamaktadır. Ücretli istihdam durumunda, hane halkını başka ülkeye göndermenin fırsat maliyetinin, göç etmeye katılmayan farklı hanehalkları için bir kazancı temsil etmesi olasıdır.
- İşlem Maliyetleri: Döngüsel göçmenin ailesinin göçmenin hayatının bir parçası olarak kalabilmesi için, iletişime ve iş süresi boyunca izin verildiği ölçüde ev ziyaretleri için ulaşım para harcaması gerekmektedir. Ayrıca bu göçmenler doğal olarak evlerine işçi dövizi de göndermek isteyeceklerdir. Bu nedenle transfer ücreti ve döviz kuru komisyonu gibi maliyetler de ilave edilecektir.
- Emme (massetme) Kapasitesi: Hanehalkının geçici göçe katılarak yaptığı her tasarruf yerel ekonomiye yatırım yapmak için kullanılabilir. Ekonomik faaliyet yoğunluğunun düşük ve altyapının yetersiz olduğu, işlem maliyetlerinin ise yüksek olduğu yerlere doğrudan yatırım yapmak mantıklı gelse de tartışmaya açıktır. Birçok durumda, hareketli beşeri sermayeye yapılan yatırımların geri dönüşü (daha iyi okullaşma ve beslenme), geri dönüşler belli bir coğrafi yerdeki aktiviteye bağlı olmadığından dolayı özellikle uluslararası hareketliliğe karşı isteksiz olan hanehalkı için daha mantıklı gelebilir.

3.2. Döngüsel Göçün Fayda ve Maliyeti

Uluslararası göç hareketleri 2000'li yıllarla birlikte önemli değişiklikler geçirmiştir. Amerikan Uluslararası Göç ve Kalkınma Ajansı'nın 2006 yılında yayınladığı raporda, daimi olmayan göç hareketi, yani döngüsel göç, "yeni çağın hareketi" olarak gösterilmiştir (Migration Policy Institute, 2006: 10). İşçi dövizleri aracılığıyla göç ve kalkınma arasındaki sağlanan iktisadi bağlantılar ve "beyin göçünü" azaltıp yerine "beyin döngüsü" kavramını yerleştirme politikalarına duyulan ihtiyaç tüm dünyada uluslararası döngüsel göç hareketlerinin kabul görmesine önayak olmuştur (Vertovec, 2009: 120).

Döngüsel göçlerde, göç alan ülke, göç veren ülke ve göçmenler açısından pozitif sonuçlar elde edildiğinden kazan-kazan-kazan ilkesi söz konusu olmaktadır. Aynı zamanda döngüsel göç politikalarının halka daha kolay kabul ettirilebildiği de kanun yapıcılar tarafından dile getirilmektedir. Yine son yıllarda artan teknoloji ile uluslararası göçmenlerin kayıtları daha kolay tutulabilmektedir. Bütün bu gelişmeler uluslararası döngüsel göçlere zemin hazırlamıştır (Sana, 2012: 38).

Döngüsel göç ve geçici göç programları göç yönetimine çözümler sunmada büyük potansiyele sahiptir. Günümüzde kaçak göçmen işçilerin sayısı giderek artmaktadır. Uluslararası göçlerde kayıtdışılığı arttıran temel neden ekonomik oldukça, kayıtlı çalışan göçmenlerin azınlıkta kalacağı tahmin edilmektedir (Martin, 2003: 5). Bu da gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere gelen göçmenlere kısıtlamalar koymasına neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak da sınırlardan illegal geçişler artmaktadır. Buna ilaveten 2001 yılında ABD'ye yapılan terörist saldırıların da kayıtsız göçmenlere karşı güvenlik önlemlerinin artırılmasında küresel atmosferi değiştirdiği söylenebilir (Castles, 2006: 747).

3.2.1. Üçlü Kazanım Senaryosu (Triple-Win Scenario)

Programlı döngüsel göç, gerek göç alan ülkeye, gerek göç veren ülkeye, gerekse göçmenlere faydalar sağlayan bir “üçlü kazanım senaryosu” olarak teşvik edilmekte ve işçi göçünün kalkınmada olumlu etkiler kazandıran bir mekanizması olarak görülmektedir. Geçici göçün bu türüne dönüş özellikle işçi dövizlerinin dünya ekonomisindeki önemi anlaşıldıktan sonra yaygınlaşmıştır. Dünya çapındaki işçi dövizlerinin değeri 90'lı yıllardan bu yana katlanarak artmış ve yıllık 105 milyar doları aşmıştır. ABD 2006 yılında küresel işçi dövizlerinin resmi olarak yaklaşık 232 milyar dolar olduğunu, resmi olmayan akış miktarları da hesaba katıldığında bu sayının daha çok büyüyeceğini tahmin etmiştir. Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan “Göç ve Kalkınma İlişkisi” adlı raporda, gelişen dünyada bilgi ve beceri transferinin artmasında döngüsel göçlerin önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Bütün bu gelişmeler döngüsel göçün yarattığı üçlü kazanım senaryosunu gündeme getirmiştir (European Commission, 2005:7; Bassina, 2012: 12-13).

Şekil 12: Üçlü Kazanım: Döngüsel Göçün Göçmenler, Göç Alan Ülkeler ve Göç Veren Ülkeler Üzerindeki Pozitif Etkileri

Göçmen	<ul style="list-style-type: none">•Kazancını ve işçi dövizlerini artırır.•Bilgi ve becerilerini geliştirir.•Yaptığı yatırımların geri dönüşüyle olası kazancını artırır.
Göç Alan Ülke	<ul style="list-style-type: none">•Tarım sektörü ve inşaat gibi hizmet sektörlerinde işgücü açığını giderir.•Bazı göçmenleri sezonluk kiralarsa eğitim maliyetlerini en aza indirebilir.•Göçmen işçiler üzerindeki otoritesini artırır.
Göç Veren Ülke	<ul style="list-style-type: none">•Göç alan ülkenin istihdam piyasasına ulaşır.•Ülkeye işçi dövizini akışı sağlar.•Beyin göçünü azaltarak beyin döngüsünü gerçekleştirir.•Göçmen işçilerin yatırımlarından yararlanır.

Kaynak: Sana, 2012: 38

Şekil 12’de görülen üçlü kazanım senaryosunda, göçmen, göç alan ülke (hedef ülke) ve göç veren ülke (kaynak ülke), bir başka deyişle göçün üç bileşenin de döngüsel göç sayesinde çeşitli avantajlar elde ettikleri görülmektedir. Döngüsel göç, göç veren ülkeye beşeri sermaye dönüşünü ve geri yatırımları sağlayarak göç ve kalkınma arasındaki bağlantıyı düzenlemektedir. Bu göçler, göç veren ülkeler için bir işçi döviz kaynağı olarak görülmekte ve bu göçlerin sonunda anavatanına geri dönen göçmenlerin ülkelerinde yatırım yapmaları beklenmektedir. Bu perspektiften esas politika amacı göç veren ülkeye geri dönüşün potansiyel faydasını maksimize etmek ve işçi dövizleri ile geri dönüş yatırımlarının arasında bir sinerji oluşturmaktır. Bütün bu yaklaşımlar birleştirildiğinde döngüsel göç yasadışı göçleri azaltan bir yol olarak görülmektedir. İşgücü piyasasına göçmenlerin yasal olarak istihdam edilmelerini sağlamak, illegal yollardan giriş yapan ve kaçak olarak çalışan göçmenlerin sayısını azaltmaktadır (The Hague Process, 2007: 14-15).

3.2.1.1. Göç Veren Ülke

Döngüsel göç programlarının göç veren ülke açısından irdelendiğinde birçok faydalar sağladığı görülmektedir. Göç hareketi sayesinde göç veren ülkeler;

1. Friksiyonel işsizlikten ve işgücü piyasasının dengesizliklerinden arınmış olurlar.
2. Göçmenlerin ülkelerine geri yolladığı işçi dövizlerinden yararlanırlar.
3. Göçmenlerin yurtdışında kazandıkları yeni bilgi ve becerilerden istifade ederler.
4. Göçle ilgili ikili ve çoklu anlaşmalarla, göç veren ülkeler ilave ticari anlaşmalar da yapabilirler. Önemle belirtilmelidir ki bu ülkeler düşük ekonomik kalkınma düzeyine

sahip ve aşırı işgücü, düşük ücretler, kıt kaynaklar ve yüksek faiz oranları ile karakterize edilen ülkelerdir (Constant vd., 2012: 9).

İşçi dövizleri göç veren ülkenin GSMH' sına önemli bir şekilde etki eden büyük bir gelir kaynağıdır. İşçi dövizlerinin, hanehalkının işgücü arzına, yatırımlara, çocukların eğitimiyle ilgili kararlara kadar geniş potansiyelli etkileri olabilmektedir. Bu dövizler özellikle bakıma muhtaç yaşlıların ve çocukların ihtiyaçlarının giderilmesinde kullanılması için yakın akrabalara gönderilmektedir. Bazı yüksek kalifiye işçiler bu dövizlerine eğitim borçlarının ödenmesinde de kullanabilmektedirler. Aynı zamanda, kalifiye işçiler kalifiye olmayanlara göre aileleriyle ve daha uzun süreli hatta sürekli göç etmeye meyillidirler. Bu yüzden yüksek kalifiye işçiler kısa dönemli düşük yetenekli işçilere kıyasla ülkelere daha az işçi dövizini göndermektedirler (Lundborg, 2010: 20-21).

Dünya Bankası'nın işçi dövizlerinin yapısı ve kapsamı üzerine yaptığı araştırmada, gelişmekte olan ülkelere giden dövizin 2016 yılında yaklaşık 429 milyar dolar olduğu, bu miktarın da resmi kalkınma yardımlarından üç kat fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır (KNOMAD, 2017: 1). Hanehalkının refahının artmasında ve yerel ekonomik kalkınmanın sağlanmasında etkisi olduğu kadar, işçi dövizlerini alan birçok ülke bu dövizleri ödemeler bilançosu dengesini sağlamada ve ulusal kalkınma stratejileri oluşturmada kullanmaktadır (Angenendt, 2014: 7).

Programlı döngüsel göçlerde, döngüsel göçün göç veren ülke için fayda sağlayan bir diğer yönü de gelişmekte olan ülkelerdeki yüksek kalifiye işçilerin sürekli olarak ülke dışına çıkmasını, yani "beyin göçünü" azaltmasıdır. Bu yüzden gerek ulusal gerekse uluslararası düzeylerde beyin göçünü tersine çeviren "beyin kazanımı", "beyin döngüsü", "döngüsel göç" gibi yaklaşımlar altında çeşitli programların uygulanması amaçlanmaktadır. Bu programla göç alan ülkede piyasadaki işgücü açığı giderilmekte, göç veren ülkede ise kalifiye işçilerin geri kazanımı sağlanmaktadır. Böylelikle yüksek kalifiye işçilerin ülkeler arası tekrarlayan hareketi, yani "beyin döngüsü" ile hem göç alan hem de göç veren ülke fayda sağlamaktadır (Ongayo, 2010: 3-4).

Göçün göç veren ülkeye dolaylı bir katkısı da mal ve hizmet ihracını arttırmasıyla meydana gelmektedir. Göçmenler ülkelerinde tüketmeye alıştıkları malları talep etmektedirler. Bu da göç alan ülkenin göçmenlerin ülkesinden o malları ithal etmesiyle karşılanmaktadır. Yapılan araştırmalar geçici göç edenlerin daimi göç edenlere göre daha fazla ikili ticareti teşvik edici etkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre geçici göçmen sayısındaki yüzde 10'luk bir artış göçmenlerin geldiği ülkeye ABD'nin yaptığı ihracatı yüzde 1 ile 2.3 arasında; ithalatı ise yüzde 1 ile 3.5 arasında arttırmaktadır. Geçici göçün daimi göçe göre ikili ticarete etkili olmasının en önemli sebebi geçici göçmenlerin ülkeleriyle olan sıkı bağları sürdürmelerinden kaynaklanmaktadır (Cali ve Cantore, 2010: 10).

Göç veren ülkeler geri dönen göçmenleriyle kalıcı olabilecek bağlar kurabilir. Bu yüzden göç nihayetinde kalkınmanın bir parçası ve yapısal sorunları ertelemenin bir yolu olabilir (Sana, 2012: 39). Ellerman (2005: 618) profesyonel hayatlarını noktalamış emekli göçmenlerin ülkelerinde küçük-ölçekli işletmeler açmalarından yola çıkarak döngüsel göçün kalkınmaya katkısının az olduğunu söylemektedir.

Tablo 7: Daimi ve Döngüsel Göçün Göç Veren Ülkeye Muhtemel Etkileri

	Daimi Göç	Döngüsel Göç
İç kapasiteye statik etkileri (beyin göçü)	Genellikle göç veren ülkeye olumsuz etkileri vardır, özellikle de göç veren ülkenin nüfusuna oranla yüksek beceri düzeyine sahip göçmenlerin. Buna rağmen, göç veren ülkede bu yeteneklerin nasıl etkin bir şekilde kullanılabileceği dikkate alınmalı.	Geçici göç programı kapsamındaki işgücünün boyutuna bağlı olarak değişebilir. Uzun dönemde işgücü darboğazı artan geri dönüşlerle kapatılmalıdır.
Geri dönüş	Statik etkilerden, yetenek kazanımından ve iş geliştirmek için sermaye erişiminden dolayı geri dönüşten muhtemel kazançlar sağlar.	Özellikle üst düzeyde yetenekli işçilerin geri dönüş oranını arttırdığı için olumludur.
İç kapasiteye dinamik etkileri (tersine beyin göçü)	Göç, eğitim alanındaki beklenen dönüşleri arttırarak bilgi ve beceri kazanımını sürüklemektedir.	Geçici göçe bir etkisi olup olmadığı açık değildir.
Ticaret	İkili ticaret göçmenlerin göç veren ülkedeki mal ve hizmetleri beğenmesi ve ticari ağları yüzünden hem ihracat hem de ithalatı arttırır.	Geçici göçmenler ülkeleriyle daha güçlü bağlar sürdürdüğü için güçlü etkileri vardır.
Doğrudan Yabancı Yatırım	Göçmen ağları göç alan ülkeden göç veren ülkeye DYY'yi arttırır.	Farklı bir etki yarattığına dair kanıt yok
İşçi Dövizleri	Özellikle mikro düzeyde olumlu etkileri vardır. Çarpan etkisinin yüksek olduğu verimli yatırımları sağlayan dövizlerin daha faydalı etkileri vardır.	Geçici göçmenler için sermaye başına daha fazla işçi dövizini sağlamaktadır.

Kaynak: Cali ve Cantore, 2010: 12

Tablo 7'de daimi ve döngüsel göçlerin göç veren ülkeye olan muhtemel etkileri görülmektedir. Buna göre döngüsel göçler daimi göçlere göre beyin göçünü azaltmada ve işçi dövizleri sağlamada büyük üstünlükler sağlarken, doğrudan yabancı yatırımları çekmede daimi göçlerin döngüsel göçlere göre bariz üstünlüğü bulunmaktadır. Kugler ve Rapaport (2007), 1990-

2000 yılları arasında ABD'ye daimi göç eden göçmenlerin geldikleri ülkelere yaptıkları yatırımları, Foad (2011: 997-998) ise aynı yıllar arasında 50 Amerikan eyaletine 10 farklı ülkeden göç eden göçmenlerin ülkelerinden ABD'ye gelen yabancı yatırımları incelemiştir. Sonuç olarak eğitilmiş ve kalifiye göçmenlerin doğrudan yabancı yatırım akışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir sonuç İngiltere'ye 2001-2007 yılları arasında 22 ülkeden yapılan kalıcı göçler üzerine yapılan araştırma da ortaya konmuştur (Gheasi vd., 2013: 73). Özellikle spontane döngüsel göçlerde göçmenin eğitim düzeyinin düşük olması döngüsel göçlerde doğrudan yabancı yatırım etkisinin negatif olmasına neden olmaktadır. Programlı döngüsel göçlerdeki eğitim programı ise kalifiye göçmenlerin anavatanlarında doğrudan yatırım yapmalarını sağlayabilir.

3.2.1.2. Göç Alan Ülke

Göç alan ve göç veren ülkeler için birçok fayda sağlamanın yanında, günümüzde döngüsel göç programları yasal göçe açılan bir kapı gibidir. ABD'de işçi göçleri çoğu ailesine ve akrabasına bağlı göçmenlerin küçük bir kısmını kapsamaktadır. Yine Avrupa'da, AB'ye üye olmayan ülkelerden AB ülkelerine işçi göçü birtakım belli şartlar altında gerçekleşmektedir. Kısaca döngüsel göç, göç alan ülkelere bu katı kuralların dışında kalan bir yol sunmakta, göçmen karşıtı düşünceleri etkisiz hale getirmekteve kısa dönemli işgücü talebini karşılamaktadır (Constantvd., 2012: 7).

İşverenler, politikacılar ve özellikle Avrupa'nın gelişmiş ülkeleri göçmen işçilerin sistematik kabulüne yönelik politikaları hızlandırmaktadırlar. Bunun en önemli nedeni özellikle AB ülkelerinde doğurganlık oranının azalmasına bağlı olarak demografik ve ekonomik nedenlerle göçmen işçilere olan taleptir. Bir diğer neden ise az yetenek gerektiren işlerde (otel, restoran, inşaat) düşük ücretli ülkelerin vatandaşlarının çalışmaya daha istekli oluşudur (Bassina, 2012: 7). Dolayısıyla döngüsel göç programları göç alan ülke hükümetleri ve işverenlerine işgücü açığını karşılamada ve yaşlanan nüfuslarını gençleştirmede zaman kazandırmaktadır. Ülkeler arasındaki serbest dolaşım göçmenlerin göç alan ve göç veren ülkedeki seçeneklerini açık bıraktığından, göçmenin göç alan ülkeye daimi yerleşme ve vize süresini aşan sürelerde illegal ikamet etme riskini azaltmaktadır (Zimmermann, 2014: 2).

Yapılan araştırmalar, göçmen işçilerin göç alan ülkelerdeki ekonomik modernizasyonu yavaşlattığını göstermektedir. Göçlerle birlikte oluşan ilave işgücü göç alan ülkedeki düşük kalifiye yerli işçilerin ücretlerinin azalmasına neden olabilmektedir. Göçmenler üzerinde olduğu kadar göç alan ülke toplumunun da üzerinde göçün olumsuz sosyal etkileri oluşabilmektedir. Bütün bunlar göçlerin etkinlik kazancını yok etmektedir. Bütün bunlara bağlı olarak yerli halkın kalabalık ve hızla yayılan göçlerle tehdit edilmiş hissetmesi, ayrımcılık ve ırkçılığın ortaya çıkması ve göçmenlerin sosyal ve ekonomik entegrasyonunun yavaşlaması riskleri ortaya çıkmaktadır (Angenendt, 2014: 8).

Göç alan ülkede döngüsel göç işverenlere çeşitli açılardan avantajlar sunmaktadır. Yabancı işçilerin düşük kiralama maliyetleri bu avantajların başında gelmektedir. Göçmen işçinin işverene bağlılığı işçinin kullanımını kolaylaştırmakta, hatta döngüsel göç programlarında ertesi hasat sezonunda hangi işçinin geri gelip çalışacağı işverenin işçi hakkındaki görüşleriyle belirlenmektedir. Ayrıca döngüsel göçlerde önceki yıl çalışmış işçi grubunun aynı işe geri dönmesi de, işçinin alışkın olduğu işi yapmasından dolayı eğitim maliyetlerini azaltmaktadır (Wickramasekara, 2011: 26).

3.2.1.3. Göçmenler

Üçlü kazanım senaryosunda döngüsel göçmenler gelir, tasarruf ve yatırım stratejilerini optimize ederek ekonomik, sosyal ve kişisel durumlarını geliştirirler. Döngüsel göç ile birlikte eş zamanlı olarak iş arama, yer değiştirme ve keyfi harcama maliyetlerini de en aza indirebilmektedirler (Zimmermann, 2014: 3).

Deneyimli göçmenler, farklı ülkelerde daha fazla ücret ve daha iyi çalışma koşullarını elde edebilmek için döngüsel hareketleri araştırmaktadır. Bu göçmenler her dönemde ekonomik, sosyal ve kişisel durumlarını iyileştirmek; gelir, tasarruf ve yatırım stratejilerini en uygun hale getirmek amacını taşımaktadırlar. Göçmenler düşük ücretli işlerde çalışmaya gönüllüdürler, çünkü bu işler kısa dönemli ve geçici işlerdir. Öte yandan, bu işler onların kendi ülkelerinde kazandıklarından çok daha fazlasını kazanmalarını sağlamaktadır. Bir başka deyişle göçmen ulaşım, beslenme ve barınma gibi maliyetlerini azaltabilirse, kısa zamanda daha fazla işçi dövizini ülkesine gönderme ihtimali bulunmaktadır (Constant vd., 2012: 10).

Bazı araştırmacılar, tecrübenin ve yurtdışında kazanılan paranın (göç alan ülkede veya göç veren ülkede) göçmenleri daha iyi işlere yönelteceğini iddia ederken, bazıları da döngüsel göçmenlerin düşük seviyeli işlerde çalışmaya devam edeceklerini dile getirmektedirler. Programlı döngüsel göçlerde göçmen işçiler yıldan yıla farklı bir işte çalışmaktan ziyade aynı işi devam ettirmeyi tercih ederken, spontane döngüsel göç hareketlerinde döngüsel göçmenler her sene farklı bir işte çalışmaya yönelmektedirler. Örneğin, Gürcistan'dan Türkiye'ye gelen göçmen işçilerin farklı işlerde çalıştıkları gözlemlenmektedir. Kemalpaşa'da ticaret işiyle ilgilenen bir Gürcü'nün, işler durgunlaşınca inşaat işine yöneldiği, çay sezonu başlayınca da sezonluk tarım işçisi olduğu görülmüştür (Ulukan ve Ulukan, 2012: 7-8). Ayrıca, göçmenlerin dışarıda kazandıkları yetenekleri ülkelerinde kullanması beklenirken, işverenler düşük yetenek gerektiren işlerde göçmenleri eğitime tabi tutmamakta, dolayısıyla döngüsel göçmenlerin değerli yetenekleri ülkelerine taşınmaları mümkün olmamaktadır. Bu da döngüsel göçün kazan-kazan-kazan senaryosunu tartışmalı hale getirmektedir (Bassina, 2012: 14-15). Gürcistan'dan Türkiye'ye yapılan göçler spontane olduğu için göçmenin eğitimi söz konusu olmamaktadır.

Göçmenlerin göç alan ülkeye entegrasyonunun başarılı bir şekilde sağlanması, ülkelerine yeniden yerleşme sırasındaki durumlarını iyileştirmeye yardımcı olur. Bu aynı zamanda döngüsel göçün pozitif etkilerini de en üst noktaya çıkarır. Entegrasyonun başarılı olmasına katkıda bulunan faktörler, emek piyasası ile kuvvetli bağlar, dil becerileri, eğitim ve iş deneyimi ile sosyal ağları kapsamaktadır. Bu faktörler hem göç alan ülke ile entegrasyon, hem de göç veren ülkeye yeniden yerleşme ile yakından ilgilidir. Göçmen dil öğrenerek ve sosyal ağlarını güçlendirerek göç alan ülkeye adapte olabilir, eğitim ve iş deneyimi ile ülkesine geri döndüğünde elde ettiği bilgileri ve tecrübeleri anavatanındaki çevresine aktarabilir (EMN, 2010: 22-23).

Ülkesine dönüş yapan yüksek- kalifiye göçmenler göç alan ülkede elde ettikleri yeni bilgi, beceri ve inovasyonu arttıracak yeni fikirleriyle ülkelerinde işgücüne katkıda bulunabilirler. Buna ilaveten göçmenler ülkelerindeki kalkınmayı arttırabilmek için göç alan ülke ile olan bağlantılarını sürdürülebilirler (Zimmermann, 2014: 4).

Sınır ötesi göçün döngüsel göçmenler arasındaki olumlu etkileri toplumsal, iletişimsel ve kültürel boyuttur. Sınır ötesi yaşam tarzı, daha farklı sosyal kesimleri bir araya getiren yeni iletişim kanallarını açmaktadır. Göçmenlerde yerel ve ulusal kimlik zayıflamakta ve yeni bölgesel kimlik yanında özel bir Avrupa kimliği de gelişmektedir. Örneğin, Sırbistan-Macaristan sınır ötesi bölgesinin bu özel olarak inşa edilmiş ve sürekli yeniden yapılanma alanına giren günlük yaşamlarını sürdüren insanlar, göç alan ülkelerdeki işgücü açığı veya göç veren ülkelerdeki işgücü fazlası gibi asimetrilere yararlanmaya ve olanaklarını arttırmaya çalışmaktadırlar. Böylelikle ulus ötesi yaşam biçimlerini ve sınır ötesi ağlarıyla, sınır ötesi bölgenin istikrarına ve refahına büyük ölçüde katkıda bulunmaktadır (Molnar ve Slavic, 2014: 578-579).

Tablo 8: Fakirliğin Azaltılmasında ve Büyümede Göçmenlerin Etkisi

Aşama	İşgücü Arzı	Verimlilik	İşçi Dövizleri	Büyüme	Fakirliğin Azaltılması
Çıkış	-	-	0/-	0/-	-
Adaptasyon	0/-	?	0/+	0/-	0/-
Bütünleşme	0	+	+	+	+
AğOluşturma	0	+	0/+	+	+
Geri Dönüş	+	?	-	?	?

Not: (-) göçmen davranışlarının olumsuz etkisi, (+) göçmen davranışlarının olumlu etkisi, (0) göçmen davranışlarının etkisiz olduğu ve (?) göçmen davranışlarının etkili olup olmadığının bilinmediği anlamlarına gelmektedir.

Kaynak: Rodgers, 2007: 9

Yukarıdaki tabloda genel anlamda döngüsel göçmenlerin anavatanlarındaki fakirliği azaltmada ve büyümedeki rolünün göç aşamalarına göre muhtemel etkileri incelenmektedir. Buna göre ülkeyi ilk terk eden göç topluluklarının üyeleri, gelecek göçler için gittikleri ülkelerde göç

ağları kurduklarında ve gittikleri ülkenin yerli halkıyla bütünleşmeyi sağladıklarında verimlilik, işçi dövizleri, büyüme ve fakirliğin azaltılmasına yönelik pozitif çıktılar elde etmektedirler.

3.2.2. Üçlü Kazanım Senaryosunun Dezavantajları

Döngüsellik her ne kadar göçün üç unsuruna da faydalar sağlasa da, her durumda pozitif sonuçlar elde edilmesine olanak tanımaz. Yapılan araştırmalar özellikle Orta Doğu ülkelerine yapılan spontane döngüsel göçlerde, geri dönüş yapan göçmenlerin gelişimlerinin negatif olduğunu ortaya koymuştur. Nair'in yaptığı çalışma (1991: 53-55), geri dönüş yapan spontane döngüsel göçmenlerin düşük eğitim düzeyinde ve sınırlı bilgi ve beceriye sahip olduklarını göstermektedir. Şaşırtıcı olmayan bir biçimde göçmenler ülkelerine geri döndüklerinde işsiz kalmışlardır. Göç veren ülkedeki kötü yatırım ortamı ve hükümetin geri dönen göçmenler için politikalar üretememesi bu duruma zemin hazırlamaktadır.

Programlı döngüsel göç hareketlerinde büyük ölçüde göç alan ve göç veren ülkeler eşit oranda fayda sağlarlarken, çok azında göç veren ülkenin, göç alan ülkeye göre döngüsel göç hareketinden biraz daha fazla yarar sağladığı görülmüştür. Geçici ve döngüsel göç programlarındaki en önemli temel sorunlardan biri göçmen işçi haklarında ortaya çıkmaktadır. Son tartışmalar göç alan ülkenin göçmenler üzerinde daha fazla sorumluluğa sahip olmasına rağmen “paylaşılmış sorumluluk” görüşü kapsamında bu sorumluluğun göç alan ve göç veren ülkeler arasında eşit oranda paylaşılmasını gündeme getirmektedir. İşe alanların ve aracı acentelerin, göçmenleri göç alan ülkede sömürmesinin cezasız kalması halen temel sorun olarak görülmektedir (Wickramasekara, 2011: 32-34).

Gerçekte döngüsellik ve kısa dönemli göç hareketleri göç alan ülkeyi göçmenlerin ve ailelerinin uzun vadeli ülkeye yerleşme planlarından alıkoysa da, göçmenler sıklıkla döngüsel göç programlarına uymamakta ve göç alan ülkede illegal bir şekilde vize tarihinden fazla kalmaktadırlar. En kötü senaryo da bu göçmenlerin hiçbir uygun belge olmadan göç alan ülkede kalıp, ailelerini de göç alan ülkede uzun vadeli yerleşmeye ikna etmeleridir. Bu da göçmenlerin yerleştiği yerlerin ve şehirlerin yapısını bozmakta, okulların ve hastanelerin üzerine ilave finansal yük getirmektedir (Constant vd., 2012: 11).

Cali ve Cantore (2010: 9) göç veren ülke için göçün bilgi ve beceri üzerindeki net etkilerinin olumsuz olabileceğini vurgulamaktadırlar. İlk olarak, göç alan ülkede kalifiye işçilerin yeteneklerini verimli bir şekilde kullanıp kullanamayacaklarına şüpheyle bakılmaktadır. Hepsinden öte, göçmenin geri dönme kararında uygun fırsatların eksikliği de anahtar etken olmaktadır. İkincisi ise herhangi bir göç hareketi olmadığında, göç veren ülkedeki kalifiye eleman yetiştirme sorunudur. Yapılan araştırmalar eğitime yapılan geri dönüşler sayesinde, göç fırsatının yetenek kazanmayı teşvik ettiğini ortaya çıkarmaktadır. Bir ada ülkesi olan Cape Verde'de yapılan

araştırma göçün beşeri sermaye birikimini desteklediğini ortaya koymuştur. Bu pozitif etki Chand ve Clemens'in (2008) Fiji üzerinde yaptığı araştırmayla da tutarlılık göstermektedir.

Tablo 9'da göç alan ülkenin döngüsel göçten elde ettiği muhtemel avantajlar ve dezavantajlar gösterilmiştir. Öne sürülen kazanımlardan bazılarının ya göçmenlerin ya da göç veren ülkenin zararına olabileceği görülmektedir. Bu nedenle üçlü-kazanımın gerçekleştirilmesinde zorluklar oluşabilmektedir. Hatta bazı durumlarda döngüsel göç programlarından olumsuz olarak etkilenenler göç alan ülkedeki yerli halk olabilmektedir (Wickramasekara, 2011: 36).

Tablo 9: Göç Alan Ülkenin Döngüsel Göçten Elde Ettiği Muhtemel Avantajlar ve Dezavantajlar

Döngüsel Göçün Avantajları	Döngüsel Göçün Dezavantajları
Özellikle sezonluk işlerin olduğu ve yerli işçilerin de çalışmaya yanaşmadığı sektörlerde emek piyasası ihtiyaçlarına ve emek kıtlığına çözüm olur.	Çok fazla bürokratik çaba amaçlanan sektörlerde işgücünün akışında ve geri dönüşe zorlamada ihtiyaç duyulabilir. Döngüsel göç programları yapısal ve uzun dönemli emek kıtlığına çözüm olamaz.
Özellikle sezonluk işlerin olduğu ve yerli işçilerin de çalışmaya yanaşmadığı sektörlerde emek piyasası ihtiyaçlarına ve emek kıtlığına çözüm olur.	Maliyetleri kurtarmak amacıyla sürekli işler geçici işlere dönüştürüldüğünde yerli işçiler işlerini kaybedebilir. Örn. ABD H2B vize programı. Körfez ülkelerinde, yerli işsiz genç nüfus, düşük ücretlerle çalışan düşük kalifiye Asyalı işçilere bel bağlanan özel sektör işlerinin dışına itilmektedir.
Bu programlar aracılığıyla işverenler kalifiye işgücünün taleplerini karşılayabilir.	Geçici programlar yerli işçilerin ücretlerini ve ek ödemelerini aşağıya çekerek ülkelerinden ayrılmalarına neden olabilir.
Hükümetler ve işverenler entegrasyon maliyetlerinden tasarruf ederler.	Geçici işçilerin bile uluslararası standartlarca tanımlanmış temel emek piyasası ve sosyal entegrasyon ihtiyaçları vardır.
Sürekli ikamet riskinin olmaması yerel halkı tatmin eder.	Sosyal tansiyonu yükselten, kendi kendini engelleyen bir politikadır çünkü yabancı düşmanlığı ve anti-göçmen duyguları arttırmaktadır.
Nüfusun azalması ve yaşlanması gibi tehlikeleri azaltır.	Döngüsel göç uzun vadeli daimi göç akımlarına ihtiyaç duyan demografik sorunlarla ilgilenmez.
Kaçak göçü azaltır ve bunu daha yönetilebilir hale getirir.	Bu sınırlı programların kayıtdışı göçü azalttığıyla ilgili çok az ampirik bulgu vardır. Bu programların kayıtdışı göçü arttırabileceği ihtimali bile vardır.
İşgücü maliyetlerini korur, daha esnek bir emek piyasasına öncülük eder ve konjoktüre karşı ayarlamaları yapar.	Bu ayarlamalar ağırlıklı olarak yabancı işçiler üzerinde yapıldığından, işçilerin temel haklarının inkâr edilmesine neden olabilir.
Ev sahibi ülkenin kalkınması için diaspora topluluklarıyla iletişim fırsatları yaratır.	Bu alanda göç alan ülkenin rolü ile ilgili sınırlı bulgu vardır: Diaspora topluluklarının çeşitliliği farklı yaklaşımlar gerektirmektedir, etkileşim için az sayıda mekanizma vardır.
Göç veren ülkenin kalkınması için daha büyük işbirlikleri sağlar.	Göç alan ülkedeki ulusal öncelikler güvenlik ve kaçak göç sorunlarından etkilenmektedir

Kaynak: Wickramasekara, 2011: 38

Göçmenler, genel anlamda göçler yüzünden sağlıklarını tehlikeye atmaktadırlar. Sağlık sigortaları olmaksızın tehlikeli ve ağır işlerde çalışmaları, işçilerin sağlıklarını tehlikeye sokmaktadır. Bu çocuklarını arkada bırakıp göç alan ülkeye çalışmaya giden döngüsel göçmenler için daha kötü bir durumdur. Yasal olarak da çalışsa kaçak olarak da çalışsa döngüsel göçmenlerin hiçbiri hastaneye veya doktora gitme eğiliminde değildir. Eğer yasal olarak çalışıyorlarsa, sağlık sigortaları olmayabilir veya doktora gidecek maddi durumları olmayabilir. Eğer kaçak olarak çalışıyorlarsa, zaten doktora gitmeyeceklerdir. Çünkü her an yakalanmaktan ve sınır dışı edilmekten korkmaktadırlar. Bu yüzden sadece durumları acil olduğunda yardım aramaktadırlar. Göçmenlerin sağlık bakımına ihtiyaçları olsa bile, kültürel engeller kadar iletişim engelleri yüzünden tedavi altına almak her zaman kolay olmamaktadır (Constant vd., 2012: 14).

3.3. Döngüsel Göç Programları ve Politika Önerileri

Günümüzde bazı devletler hazırlanan programlar dahilinde döngüsel göç hareketlerini yönetmektedirler. Bu programlar tipik olarak göçmenlerin bireysel tercihlerine cevap vermesine bakılmaksızın belirli politika hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla tasarlanmaktadır. Sonuç olarak, döngüsel göç programlarının göçmenin bireysel tercihleriyle uyumu belirsizlik arz etmektedir (Newland, 2009: 20).

Devlet yönetimindeki döngüsel göç programlarının göçmenlerin yeteneklerini inşa etme ve onların bu yeteneklerinin tamamen kullanımını sağlamak da aynı şekilde belirsizdir ve değişkenlik göstermektedir. Genellikle döngüsel çalışma izinlerinin şartları işçilerin mesleki hareketliliklerini gerçekleştirememelerine ve giriş veya temel-yetenek düzeyinde kalmalarına neden olmaktadır. Bu eleştiri çoğu tarım sektöründeki sezonluk işgücü programlarına yöneliktir. Kanada ve Yeni Zelanda'daki döngüsel göç programları bu duruma örnek gösterilebilir (Newland, 2009: 21). Basok (2003: 3-26), Kanada ve Meksika arasındaki döngüsel işgücü programı üzerine hazırladığı çalışmada, önemli ölçüde yasalarla düzenlenmiş döngüsel göç programlarının boyutlarına değinmiştir. Basok programların göçmenlerin anavatanlarındaki gelişimlerine pozitif katkılar yaptığını dile getirmektedir. Bu programlarla Meksikalı göçmenlerin elde ettikleri kazançları ülkelerinde daha etkin kullanabildikleri, özellikle işçi dövizlerinin köylerdeki veya kasabalarındaki yerel ekonomik kalkınmayı sürüklediği çalışmada belirtilmektedir. Bu sayede bu işçiler Kanada'da aynı yetenek gerektirmeyen işleri yaparken, Meksika'ya döndüklerinde, kendi işlerini kurabilmektedirler.

Döngüsel göçler için oluşturulacak bir politika dünyadaki işgücünün etkin kullanımı kadar optimal olmayacaktır. Buna rağmen, çoğu AB ülkesinin üçüncü ülke vatandaşlarının göçünü engellemeye yönelik uygulamalardan daha iyi bir uygulamaya örnek olabilecektir (Lundborg, 2010: 32). Bu noktada AB yayınladığı raporda mevsimlik sektörlerde çalışan döngüsel işçiler konusunda sunulan tavsiyeler şu şekilde özetlenebilir (AB Genel Sekreterliği, 2011: 6-7):

- Mevsimlik göçmen işçilerin ulusal işgücü piyasasının ihtiyaçları dikkate alınarak ilgili sektörlerle yönlendirilmesi: Geçici ve döngüsel göçmen işçiler ulusal işgücü piyasasında değişik sektörlerin değişik ihtiyaçları dikkate alınarak emek arzının fazla olduğu sektörler yerine emek talebinin yüksek olduğu sektörlerle yönlendirilmelidir. Bu konu işverenlerin ulusal piyasada işgücü ücretleri üzerinde düşürücü etkide bulunması amacıyla geçici ve döngüsel göçmen işçileri kullanmasını engellemek açısından önem taşımaktadır.
- Mevsimlik göçmen işçilerin sömürülmesi engelleyecek politikaların geliştirilmesi: Avrupa Komisyonunun 2010 Temmuz ayında sunduğu üçüncü ülke vatandaşı olan mevsimlik işçiler için ortak AB'ye giriş ve ikamet koşulları ile ilgili direktif önerisi (Avrupa Komisyonu, 2010: 22-26), sömürüyü engelleyecek bazı olumlu düzenlemeler içermektedir. Ücreti belirleyen iş sözleşmesinin giriş iznine hak kazanmadan önce yapılması, işverenin uygun barınma koşullarının sağlanması, şikâyet kabul ve çözüm mekanizmasının oluşturulması bunlardan birkaçıdır.
- Mevsimlik işçilerin sözleşme sürelerinin bitiminde ülkelerine geri dönmelerini sağlayacak etkili mekanizmaların oluşturulması: Bu işçilere, işçi gönderen ülke ve çalışılan ülke arasında bir aşamaya kadar döngüsellğe izin veren mevsimlik izinler verilmesi ve birbirini takip eden sezonlar için bu işçilerin ülkeye giriş işlemlerinin kolaylaştırılması tavsiye edilmektedir. Buna ilaveten, çalışılan, ülkedeki sosyal güvenlik haklarının geri ödenmesi, göçmen işçi ülkesine döndükten sonra ödenme şartıyla yüksek faizli özel zorunlu tasarruf yapılarının oluşturulması gibi teşvik mekanizmaları yoluyla sözleşme sürelerinin bitiminde ülkelere dönüşlerinin sağlanmasının önemli olduğu ifade edilmektedir.

Mevsimlik olmayan sektörlerde çalışan geçici ve döngüsel işçilerle ilgili sunulan tavsiyeler ise şunlardır (AB Genel Sekreterliği, 2011: 7) :

- Geçici istihdam ajansı sektöründeki mevsimlik olmayan işçilerin sömürülmesini önleyecek politikaların tasarlanması: Bu işçilerin çalışmak için gittikleri ülkeye yerleşmelerine yönelik yapılan işlem ve yardımlar karşılığında, geçici istihdam merkezleri tarafından yüksek ücretlerin talep edilmesi yoluyla sömürülmesini önleyecek düzenleyici bir çerçevenin oluşturulması önerilmektedir. Ayrıca, gerekirse sendika ve işveren birlikleriyle işbirliğine gidilerek döngüsel iş sektöründe olan işçilerin hak ve görevleri konusunda bilgilendirmeye yönelik ilan ve kitapçık gibi araçların oluşturulması tavsiye edilmektedir.
- Geçici istihdam ajansı sektöründeki mevsimlik olmayan işçilerin ülkelere geri dönmelerini sağlayacak etkili mekanizmaların oluşturulması: Mevsimlik göçmenlere sağlananlara benzer, ülkeye çok seferli girişlere imkân veren izinler ve zorunlu tasarruf düzenlemelerinin mevsimlik olmayan işçiler için de yararlı olacağı düşünülmektedir.

Geçici istihdam bürolarının bu konuda hükümetlerle çalışarak ve bu kişilerin ülkelerine döndüklerinde işe yerleşmelerini ve yeteneklerinin tanınmasını sağlayarak, göçmenlerin sözleşmelerinin bitimlerinde ülkelerine dönmelerini sağlayacak teşvikler konusunda önemli bir rol oynayabilecekleri ifade edilmektedir.

Döngüsel göçle ilgili mevcut analizlerin istatistikî sonuçları bu tür göç hareketinin tarım veya balıkçılık sektörü gibi sezonluk işçilerin göçünü kapsadığı şeklindedir. Örneğin bugün Slovakya Cumhuriyeti ve Yunanistan'daki döngüsel ve geçici göçmenlerin hemen hepsi Arnavutluk ve Mısır'dan gelen sezonluk işçilerdir. Bu ülkelerden gelen göçmenler toplam göçmen nüfusun yaklaşık % 95'ini oluşturmaktadır. Almanya içinse, döngüsel göçmenler Almanya'dan en az bir kez ayrılmış ve sonradan yine geri dönmüş kişiler olarak dikkate alınmaktadır. Almanya'da üçüncü ülke milletlerinden olanların yaklaşık yüzde 11'inin döngüsel göçten etkilendikleri ifade edilmektedir. İsveç ise bütün ikamet edenleri potansiyel döngüsel göçmen olarak görmektedir. Nüfusunun yüzde 3'ü (283.400 kişi) döngüsel olarak göçe girişmiştir, çünkü ulusal sınırlar dışına en az iki kez çıkmışlardır. Geçici göçte olduğu gibi döngüsel göçte de az sayıda sistematik veri seti mevcuttur. Çünkü çoğu ulusal veri seti sistemi bir bireyin çift göçmen hareketini kayıt altına almaktan ziyade aynı bireyin bireysel sınır hareketi veya ikametini kayıt altına almaktadır (EMN, 2011: 3).

Genel anlamda döngüsel göç programları oluşturulurken önceki projeler dikkate alınarak beş maddelik bir önlem listesi çıkarılabilir (Angenendt, 2014: 13-14):

- İlk olarak, üçlü kazanım projeleri döngüsel göçteki bütün aktörlerin çıkarlarını adil bir şekilde koruyan ikili ve bölgesel bir çatıya sahip olmalıdır. Dahası göç programı sadece çıkarlara dayalı bir yaklaşım üzerine değil, göçmenlerin sosyal, ekonomik ve insani haklarını sağlamak; buna ilaveten göç veren ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasını artırmak ve beyin göçünü azaltmak amacı taşımaktadır. Emek göçü politikalarındaki ana akım bakış açıları, göçün iktisadi hedeflerini dışlamamakla birlikte, gelecekteki herhangi bir etkin, uyumlu ve sürdürülebilir bir göç politikasının da hayati ön koşuludur.
- İkinci olarak, mobilite güçlendirilmeli, gerçekçi olmayan politik çıkarımlardan uzak durulmalıdır. Örneğin bireysel göç stratejilerinin her zaman değişebileceği dile getirilmelidir. İşverenler geçici göçmenleri şirketlerinde tutmak isteyebilirler, ya da göç veren ülkedeki ekonomik şartlar kötüleşebilir. Bu da göçmenlerin geri dönüşünü zor ve imkansız hale getirebilir. Bu yüzden göç programları işçilerin kalma süreleri açısından esnek olmalıdır ve geçici göç programları her zaman sürekli kalma fırsatı sağlamalıdır.
- Üçüncüsü, göçmenin göç alan ülkeye entegrasyonunu teşvik edecek uygulamalara geçici göç programlarında bile yer verilmelidir. Örneğin, entegrasyon politikalarında eksiklik Almanya'nın eski misafir işçi alımlarında büyük başarısızlığa dönüşmüştür.

- Dördüncüsü, göçmen alınacak ülkeler dikkatli bir şekilde seçilmelidir. Geçmişte, bu ülkelerin seçimi az ya da çok rastlantı sonucu olmuştur. Buna rağmen, herhangi bir işe alma stratejisi çok çeşitli sonuçları hesaba katmalıdır: sadece ekonomik ve emek piyasası meselelerini değil (nitelik ve iş tecrübesi eşleştirilmesi), aynı zamanda güvenlik boyutunu (vize süreci kolaylığı ve belgede sahtecilik), ekonomik faktörleri (ekonomik bağlantılar ve gelişen piyasalar), yabancı politika bakış açılarını (partner hükümetin güvenilirliği ve politik önemi) ve kalkınma boyutu (diaspora ağları, beyin göçü riski, işçi dövizlerine bağımlılık oranı vb.).
- Beşincisi, özel sektörle ilgili olduğu kadar, işverenler kalifiye işçi alımının ne ucuz işgücüne sahip olmanın, ne de kısa dönem emek talebini doldurmanın kolay bir yolu olmadığı farkında olmalıdırlar. Sürdürebilir bir göç-ilişkili insan kaynakları stratejisinin ülke içi ve dışındaki emek piyasası yetkilileri ile kalıcı ve önemli bir işbirliği ve sözleşmeye ihtiyacı vardır. Genel olarak, işverenleri içeren ortak plan süreci, kamu otoritesi ve diğer paydaşlar tüm üçlü kazanım projeleri için önemlidir ve işyerine yeni göçmenlerin entegre sorunu gibi zorluklardan alıkoyar.

Tablo 10'da döngüsel göç politikalarına ait bir literatür taraması yapılmıştır. Bu göçlerin bir kısmı başarılı sonuçlar verirken, diğerleri başarısızlıkla sonuçlanmış veya istenen sonuçlar alınamamıştır. Almanya, İspanya, Yeni Zelanda gibi ülkelerde uygulanan döngüsel göç programları sayesinde ikinci kez göç alan ülkeye çalışmaya gelen göçmenlerin sayısında artış görülürken, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi spontane döngüsel göçlerin yaşandığı ülkelerde Güneydoğu Asya Ülkeleri'nden gelen göçmenlerin tekrar gelme olasılıklarının düştüğü görülmüştür. Bu noktada doğru döngüsel göç programlarının oluşturulması ve üçlü kazanım ilkesinin benimsenmesi büyük önem taşımaktadır.

Tablo 10: Döngüsel Göç Literatürü

Göç Veren Ülke	Göç Alan Ülke	Döngüsel Göç Türü	Döngüsel Göç Olayı	Kaynak/Yıl
Arnavutluk	Yunanistan	Spontane	2524 kişilik örneklemin %56,7 si daimi göçmen %21.2'si kesin dönüş yapanlar, %22.1'i döngüsel göçmen. Kaçak girişler ve kaçak istihdam var. Döngüsel göçmenler geçici göçmenlere göre daha eğitimsiz. Döngüsel göçmenler geçici göçmenlere göre daha genç.	Vadean ve Piracha, 2009
Mısır, Filistin, Irak	Ürdün	Programlı	Ürdünlü olmayıp Ürdün'de yaşayanların % 90'ı ikinci kez giriş yapanlardır. Genellikle genç ve düşük eğitimli erkekler tarım, inşaat ve hizmet sektörlerinde çalışmaktadır.	CARIM, 2008
Filipinler	Japonya	Programlı	Filipini terk eden göçmen işçilerin yeniden kiralama oranı % 65.2	POEA, 2012
Fas	İspanya	Programlı	Faslı göçmenlerin %10'dan azı İspanya'ya döngüsel olarak göç ediyor. Döngüsel göç mevsimlik tarım işiyle sınırlıdır (Pagesos Programı). Program birkaç hafta ile 9 ay arasında sınırlıdır. Göçmenler genellikle evli, 25-44 yaş arasında ve düşük eğitim düzeyine sahip. Geri döndüklerinde çoğunluğu kendi işini kuruyor veya evini yapıyor.	Enriquez ve Ramon, 2010
Java Endonezya	Bali Endonezya	Ülke İçi Göç	Ücret arttıkça döngüsel göç eğilimi artmaktadır. Döngüsel göçler yaş azaldıkça ve eğitim düzeyi arttıkça artmaktadır.	Sarmita vd., 2013
Meksika	ABD	Programlı	ABD'nin sınır geçişlerini zorlaştırmasıyla 2001 yılından sonra döngüsel göçler azalmıştır. Genç, bekar erkekler kadınlara göre daha uzun süre kalmaya meyillidir. Meksikalı göçmenlerin eğitim düzeyindeki artış piyasa asimilasyonunu hızlandırıyor ve kalma süresini artırıyor.	Mendoza, 2008
Pasifik Ülkeleri (Tonga, Papua Yeni Gine vb.)	Yeni Zelanda	Programlı	2007 yılında hayata geçirilen RSE programı ile 2009 yılına kadar 136.000 kişi geçici çalışma ve 74.000 kişi ise geçici öğrenim amacıyla başvuru yapmıştır.	Bedford, 2009
Polonya	Almanya	Programlı	% 74'ü ikinci kez, % 43'ü en az dört kez Almanya'ya çalışmaya gitmiştir. Döngüsel göçmenler genelde genç ve orta yaşlıdır, eğitim düzeyleri yüksektir.	OECD, 2007
Hindistan, Güneydoğu Asya Ülkeleri	Kuveyt	Spontane	1000 işçilik örnekten %26'sı ikinci kez gelmiştir.	ILO, 2009
Hindistan, Güneydoğu Asya Ülkeleri	Birleşik Arap Emirlikleri	Spontane	1300 kişilik göçmen örneğinin %25'i ikinci kez çalışmaya gelmiştir. Kaçak istihdam var.	ILO, 2009
Gürcistan	Türkiye	Spontane	2006 yılında vize muafiyeti sonrası göçte artış var ama kaçak Gürcü istihdamı artıyor.	Ulukan ve Ulukan., 2012

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Programlı döngüsel göç literatürü, Birinci Nesil Göç Programları ve İkinci Nesil Göç Programları olarak ele incelenebilmektedir. ABD, Almanya gibi gelişmiş ülkelerde Bracero, Gastarbaiter gibi ilk olarak sayılabilecek göç programları çeşitli nedenlerden dolayı başarısızlıkla

sonuçlanmış, bu programların yerini üçlü kazanım odaklı yeni göç politikaları almıştır. Spontane döngüsel göç politikalarında ise göçmen alımı planlı ve programlı bir şekilde yapılmamaktadır. Bu göç politikası daha çok Ortadoğu, Arap Yarımadası, Balkanlar ve Doğu Avrupa'daki ülkeler tarafından uygulanmaktadır. Bu bölümde Birinci ve İkinci Nesil Programlı Döngüsel Göçler ile spontane döngüsel göç politikalarına literatürden çeşitli örnekler verilerek bu göçlerin olumlu ve olumsuz tarafları tartışılacaktır.

3.3.1. Birinci Nesil Göç Programları

Programsız göç türlerinde göçmenler gittikleri ülkelere kendileri yerleşirken, programlı sistemlerde ise ülkeler veya işverenler arasında karşılıklı işbirlikleri ve diplomatik anlaşmalar yer almaktadır. Programlı döngüsel göç hareketlerinin tarihteki ilk örnekleri ABD'nin 1940'lı ve 50'li yıllarda uygulamaya koyduğu "bracero" programı ile Almanya'nın 1950'li ve 60'lı yıllarda kullandığı "Gastarbeiter" (Misafir İşçi) programıdır (Constant vd., 2012: 5).

3.3.1.1. ABD (Bracero)

Düzenli döngüsel göçe en eski örnek ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı işgücü açığını kapatmak amacıyla 1940'lı yılların başından 1960'lara kadar uyguladığı bracero programıdır (Massey, 2011: 1). ABD ve Meksika arasındaki anlaşmaya göre, Meksikalı işçilerin, özellikle tarım ve demiryollarında çalışmak üzere belirli bir süre zarfında ABD'ye gelip çalışması hedeflenmiştir. Temelde, bunun gibi geçici ve kısa-dönemli anlaşmalar işgücü piyasalarını rahatlatmak ve rekabeti arttırmayı amaçlamaktadır (Constant vd., 2012: 7).

Bracero Programı Meksika ve ABD arasındaki ikili ilişkileri geliştirerek, inkâr edilemeyecek boyutta faydalar sağlamıştır (Mandeel, 2014: 181-182):

1. İşsizliği azaltmıştır: Bracero Programı, ilk zamanlarda, Meksika'daki kırsal tarım kesiminde üç haftalık çalışmaya eşit olan günlük en az 60 peso'luk ücret teklif ederek, erkeklere ailelerini geçindirmek için ABD'de yeterli parayı kazanma fırsatı sunmuştur. Meksika hükümeti, işçi ücretlerinin yüzde 10'unu alarak, bu parayla gübre endüstrisine yatırım yapmış veya tarımsal makineler satın almıştır. Böylelikle Meksika'da tarımı modernize etmiştir.
2. Önemli bir gelir kaynağı olmuştur: İşçi dövizleri bireysel düzeyde az ve kesintili olsa da, ulusal düzeyde oldukça büyüktü. İşçi dövizlerinin miktarı, petrol endüstrisi kadar büyümüştü.
3. Meksika'daki en fakir kesimine yarar sağlamıştır: İnsani sonuçlarına rağmen, Bracero Programı Meksika nüfusunun en fakir kesimine ekonomik faydalar sağlamıştır: Topraksız köylüler. Bu program ile, Meksika'daki en fakir kesim olan tarım işçileri,

Meksika'da çalışarak asla kazanamayacakları daha büyük ekonomik kaynaklara ulaşmışlardır.

4. İşgücü darlığını azaltmıştır: Bracero Programı savaş zamanındaki emek açığını gidermede başarılı olmuştur. Genç Amerikalılar 2. Dünya Savaşı için ülkeden ayrıldıklarında, tarımı yeterli işgücünden yoksun bırakarak endüstrideki gelişen işlere yönelmişlerdir. Meksikalı sözleşmeli işçilerin bolluğu da hasadın devamlılığının sağlanması adına fayda sağlamıştır.
5. 5.Tarımsal ürünlerin fiyatlarını düşük tutmuştur: Ucuz işgücünün hemen elde edilebilmesi tarla sahipleri tarafından karşılaşılan belirsizlikleri azaltmıştır. Aynı zamanda ABD'deki tüketiciler için tarım ürünleri fiyatlarını düşürmüş ve yetiştiricileri kuşkonmaz ve çilek gibi daha emek yoğun ürünler üretmeye teşvik etmiştir.

Her ne kadar yenilikçi ve yararlı bir uygulama olduysa da, Bracero programı zaman içinde birçok olumsuz sonuç doğurmuştur (Durand, 2007: 33-37):

1. Bracero'nun resmi talebinden daha fazla arz: Meksika'dan ABD'ye yapılan kaçak geçişler bu göç programındaki en büyük olumsuzluğu teşkil etmiştir. Bracero programının sona erdiği 22 yıl boyunca ABD'ye giriş yapan yaklaşık 5 milyon kaçak işçinin olduğu tahmin edilmektedir. Program kesinlikle talebi karşılayamamış; çözüm her iki ülke için de kolay olmamıştır. Gerek ABD gerekse Meksika açısından, göçmen sayısını belirlemek sorun olmuştur. Bu sorun için her iki tarafta birbirini suçlamıştır.
2. İkili anlaşmalar veya işçilerin iş anlaşmaları: İşçiler ve işverenler arasında orta ve uzun dönemli anlaşmaların sağlanamaması ve her iki tarafın da pazarlıkları nedeniyle Bracero programı kapsamındaki iş anlaşmalarında sürekli olarak sorunlar çıkmıştır.
3. 3.Aşırı harcamalar, kırtasiyecilik ve işleme için her iki sınırdaki aşırı bürokrasi gerekiyordu. İşverenler aşırı gider ve kırtasiyecilikten yakındılar, bu da kaçak işçi problemini beraberinde getirdi. Meksika'da programın yönetimi giderlerle birlikte rüşvet ve nüfuz ticaretini de yarattı. Bu sorun hala çözülememiştir ve bugün bile gelecekte uygulanabilecek her program için esas bir tehdittir. Yolsuzluk maliyetleri göçmenler tarafından rüşvet, bağış ve yardım olarak ödenmektedir.
4. İşçi alım merkezlerindeki problemler: İşçi alım merkezleri karşılıklı farklılıkların ve yerel sorunların bir başka kaynağıydı. Meksika için, en iyi işçi alım seçeneği göçmen popülasyonunun yoğun olduğu ve sınırdan olmayan yerlerdeydi. Çünkü sınırdan alımlar kaçak göçü teşvik ediyordu ve sınırlarda yaşayan az sayıdaki nüfusun göçünü arttırıyordu. ABD'li işverenler ise ulaşım maliyetlerinden tasarruf etmek için sınır alım merkezlerinde ısrar ediyordu.
5. Her iki ülkedeki işgücü piyasasına etkileri: Geçici işçilerin işe alınmasındaki aşırılıklar her iki ülkedeki işgücü piyasasını olumsuz yönde etkilemiştir. Bracero Meksika'da

işgücü açığı yaratırken, ABD’de yerli işçiler yerini Meksika’dan gelen ucuz işgücüne bırakmıştır. Bu da ABD’de ücretlerin düşmesine neden olmuştur.

6. İşçinin kontrata bağlılığı: Bracero programı işçiler ve işverenler arasındaki insafsız ilişkilerden dolayı eleştirilmiştir. Bracero programında işçi belirli bir yerde veya çiftlikte çalışmak zorundaydı ve iş yerinin yaşam koşulları uygun olmasa veya iş yerinde yapılacak iş kalmasa bile orayı terk edemezdi. Program bu koşuldan dolayı yarı-kölelik olarak görülüyordu. İşçi işveren tarafından kurulan düzene tabiydi.

3.3.1.2. Almanya (Gastarbeiter)

Alman tarihi döngüsel göçü yönetmek ve göç akımlarını yönlendirmekle ilgili iki başarısız girişim örneği sunmaktadır. İlki Almanya’nın 1950’lerin sonu ve 60’ların başlarındaki olağanüstü hızlı ekonomik büyümesi süresince ucuz ithal işgücü ihtiyacını kaçınılmaz kılan misafir işçi programıdır. Bunun üzerine, Almanya, İspanya, İtalya, Yunanistan, Türkiye ve Yugoslavya gibi birçok Güney Avrupa ülkesi ile düşük kalifiye gerektiren sektörlere mavi yakalı işçilerin alımı için ikili anlaşmalar imzalamıştır. Bu talep-odaklı ve projeye bağlanmış bir göç sistemi idi. Sistem Almanya’nın ekonomik patlaması için son derece ihtiyaç duyulan işçileri işe almada başarılıydı. Buna rağmen, 1973’teki petrol krizi Alman hükümetinin düşük kalifiye işçilerin aktif işe alımını durdurmasına neden oldu. Göçmenlerin geri dönüşünü sağlamak için planlanan çabalar ise başarısız oldu. Almanya’daki aile birleşmeleri ve bu ailelerin yüksek doğum oranları yüzünden Almanya misafir işçi popülasyonunun artışı engelleyemedi (Constantvd., 2012: 17-18).

Bracero programına benzer şekilde, kaçak göç misafir işçi programının önemli bir parçasıydı. Batı Almanya’da para kazanmayı düşleyen yabancıların artması ve karışık prosedürler birçok yabancıyı ülkede kalıp kaçak olarak çalışmasına neden oldu. Alman hükümeti ülkedeki yaklaşık kaçak göçmen miktarının tüm göçmenlere oranının yüzde 10’a eşit olduğunu hesaplamıştır. Ülkeye muhtemel kaçak girişi sağlayan ortak bir sınır olmadığından, turistler ülkeye turist vizesiyle girmektedir. Belirsiz statülerinden dolayı, kaçak göçmenler işverenler tarafından kullanılmışlardır. Özellikle iş izni sorgusu ihtimalinin en az olduğu inşaat ve hizmet sektörlerinde bu kaçak işçiler çalıştırılmışlardır. Çoğu durumda, misafir işçilerin bir yıllık yasal ikametleri sonrasında ailelerini Almanya’ya getirmelerine izin verildiği için, hizmet sektöründeki kaçak işçiler misafir işçilerin bayan eşleriydi (Birdal, 2012: 159).

Geçici göçmenler işgücü açıklarını giderirken, en düşük ücretli ve en az güvenli olan “sosyal açıdan en itibarsız işlerde” çalıştırılmışlardır. İşgücü açığı her zaman işçi eksikliği ile ilgili bir durum değildir, bu tamamen yerli işçilerin çalışma şartlarını veya teklif edilen ücretleri reddetmesiyle alakalıdır. Çoğu yerli işçi “kirli, tehlikeli ve zor” işlerden kaçtığından, geçici göçmen işçilerin bu işlerde çalıştırılması sürpriz olmamıştır (Hennebry ve Preibisch, 2010: 22).

1985 yılında işverenlere işten çıkarma konusunda önemli düzeyde esneklik tanıyan ve çok sayıda yeni iş sözleşmesi biçimi öngören mevzuatın yürürlüğe girmesi ile işgücü piyasası esnekleştirilmiş, tam zamanlı işler azalmış ve yarı zamanlı istihdam yaygın hale gelmiştir. Geçici istihdam ajansları ve belirli süreli iş sözleşmeleri, işgücü piyasasının esnekleşmesi ve 2. Dünya Savaşı sonrası en düşük işsizlik oranına erişilmesinde başlıca araçlar olmuştur. Geçici istihdam ilişkisi Almanya’da 1972’den bu yana geçerli olmakla birlikte, suiistimali önlemeye dönük çok sayıda sınırlayıcı düzenlemeye tabiydi. 2004 yılında uygulamaya konan Hartz 1 reformlarıyla geçici ve döngüsel istihdam ilişkisini sınırlandıran bu düzenlemeler ortadan kaldırılarak, bu istihdam biçiminin yaygınlaştırılması amaçlanmıştır (Ulutaş, 2013: 240, Körner ve diğerleri, 2011: 32).

3.3.2. İkinci Nesil Göç Programları

ABD’nin Bracero Programı (1942-64) ve Almanya’nın Gastarbeiter Programı (1955-73) gibi ilk geçici göç programları “felaket” olarak nitelendirildikten sonra, bu yeni “ikinci nesil” programlı geçici göç modelleri etkinlikleri açısından tartışılmaktadır. Politika yapımcılar, kanun koyucular ve bilim adamları en iyi uygulama için var olan modelleri dikkatle incelemektedirler. Bu hususta en çok dikkat çeken model ise Kanada’nın Sezonluk Tarım İşçileri Programı’dır. (SAWP). 40 yıldan daha fazla süredir var olan bu program yılda 27.000 kişiyi Meksika ve Karayipler’den Kanada’daki çiftliklere 8 aylık bir süre için taşımaktadır (Hennebry ve Preibisch, 2010: 20).

3.3.2.1. Kanada (SAWP)

Kanada’nın göçmen işçi sistemi (SAWP) diğer yüksek-gelirli ülkelerdeki göç programlarının gelişimi için örnek bir model olmuştur. Özellikle ABD tarım işçilerinin yasallaştırılması için Kanada modelini en iyi uygulama olarak görmektedir (Owen, 2000: 1). Uluslararası alanda Kanada göç yönetiminde lider olarak görülmektedir (Papademetriou ve O’Neill, 2004: 4).

Her yıl yaklaşık 27.000 göçmen tarım işçisi Meksika ve Karayipler’den Kanada’daki tarlalara ve seralara gelmektedir. Gelenlerin çoğu erkektir ama kadınlar da iştirak etmektedirler. Evli erkekler ve dul kadınlar genellikle programa katılmaktadırlar. İşçilerin uğraşları arasında tütün, arıcılık, konservecilik, sebze ve meyve tarımı, çiçekçilik ve çim biçme işleri gelmektedir. Küçük istisnalar dışında bütün işlerde işçilerin saatlik ücretleri 8 dolar civarındadır (<http://www.justicia4migrantworkers.org/bc/pdf/sawp.pdf>).

SAWP birçok sebepten dolayı hükümetler ve işverenler için çekici bir modeldir. Öncelikle, tarımsal üreticilerini işgücü taleplerini sınırsız bir şekilde yerine getiren, kotalarla ve üst limitlerle sınırlandırılmamış biçimde faaliyet gösteren, talep yönlü bir programdır. İşverenler teklif ettikleri işlerde çalıştırmak amacıyla Kanadalı işçileri bulmakta başarısız olduklarında, Kanada hükümeti

onların istedikleri işçi sayısını tedarik etmektedir. İkinci olarak, program Kanada devletinin tarımsal endüstriye idari destek maliyetlerini düşürmesine yardımcı olmaktadır. Kanada ile işçi gönderen ülkeler (Meksika ve Karayipler) arasında yapılan ikili anlaşmalarda, işçi gönderen ülke operasyonel açıdan daha yüksek bir sorumluluğa sahiptir. SAWP'ın ikili yapısında Kanada hükümeti kaynak-yoğun olarak görülmesine rağmen, yönetimin aslan payı işçi dövizlerine sahip olan ve ülkesindeki işsizliği hafifleten, işçi alımına ve seçimine önemli kaynak yatırımları yapan ve Kanada'da irtibat personeli sağlayan göç veren ülkenin olmaktadır. En önemlisi, SAWP işgücünün emek piyasası içinde serbest hareketliliğini kısıtlamaktadır. İşçi transferi çok zordur, işten kovulmak ise genellikle acil sınır dışı ile sonuçlanmaktadır. Bu kısıtlamalar üretim planlamasında işverenlere gözle görülür bir güvenlik sağlamaktadır; bu nedenle işgücünün yüzde 98'i sözleşme süresini doldurmaktadır (Hennebry ve Prebisch, 2010: 24-25).

SAWP ayrıca işverenlere göçmenlerin iş tecrübesi ve yeteneklerinden ziyade, göçmenin milliyetine ve cinsiyetine göre işe alımında olanak tanımaktadır. İşverenlere üretimi kısımlara ayırma ve işgücünü dil, milliyet ve cinsiyetlerine göre bölme hakkı tanınması bu programın en önemli parçasını oluşturmaktadır. Bu şekilde milliyetlere ve cinsiyetlere ayırma stratejisi işçiler arasında rekabeti arttırdığından üretim için fayda sağlayıcı bir unsur olarak görülmektedir (Preibisch ve Binford, 2007).

İkili iş anlaşmalarına göre, göçmenler aynı işte çalışan Kanadalıların kazandığı ücretten daha az bir ücretle çalıştırılmazlar. Buna "geçerli ücret tarifesi" adı verilmektedir. Bu göçmenlerin çoğu sezonluk kazançlarını maksimize etmek için mümkün olan en fazla çalışma saati kadar çalışırlar. İş anlaşmaları ortalama haftalık 40 saatlik bir çalışma süresi belirlemiştir. Meksikalı göçmenler için günlük 8 saatlik bir normal çalışma süresi olmasına karşın, bu süre uzatılabilmektedir. Nitekim sezonluk çalışma süresi Jamaikalı işçiler için ortalama 9.5 saate, Meksikalı işçiler için ortalama 9.3 saate çıkmaktadır. Barbadoslu işçiler ise haftanın yedi günü çalışmaktadır (Brem, 2006: 7-9).

30 Haziran 2006 tarihinde yürürlüğe giren yeni yasa ile İş Sağlığı ve Güvenliği hareketinin koruma kapsamı genişletilerek, tarım işçilerine yeni haklar kazandırıldı. Bu kanunla tarla sahiplerine sağlık ve güvenlik politikaları ile programları geliştirme, işyeri tehlikeleri ile ilgili işçilere bilgilendirme yapma, yeterli eğitimi sağlama, ölümcül kaza veya yaralanma olduğunda yetkili makamları bilgilendirme zorunluluğu getirilmiştir (The North-South Institute, 2006: 10).

3.3.2.2. Almanya-Polonya Döngüsel Göç Programı

Almanya, Polonyalı işçiler için 19. yüzyılın ikinci yarısından bu yana sezonluk tarım işlerinde çalışmak amacıyla bir hedef ülke olmuştur. Modern anlamda sezonluk göçler ise 1990 yılının Aralık ayında Polonya ve Almanya çalışma bakanlarının imzaladıkları tebliğ ile başlamıştır. Bu anlaşmadan her iki ülke de fayda sağlamak istiyordu: Almanya'dan yapılan iş teklifleri ile

Polonya hızla artan işsizliği azaltmayı planlıyordu, Almanya ise yerli işgücü için çekici olmayan sektörlerde yabancı işçileri çalıştırmak istiyordu (sektörün düşük ücretleri ve prestij eksikliği yüzünden) (Kepinska, 2013: 538-539).

Sonuçta, 20. yüzyılın sonunda, Almanya'ya yapılan sezonluk göçler baskın bir şekilde Polonya'dan olmuştur. 2004 yılında Polonya AB'ye üye olmadan önce göçmenlerinin yasal bir şekilde AB ülkelerinde iş bulabilmesi çok nadirdi. 1991'in Nisan ayında Polonya ve Almanya arasındaki vizesiz rejim Polonyalı işçilerin 90 gün boyunca Almanya'da ikamet etmelerini sağlamıştır. 1991 yılında yaklaşık 70.000 kadar olan sezonluk işçi sayısı 2004 yılında 290.000'e yükselmiştir (OECD, 2014: 13).

Tarımsal sezon başlamadan önce Almanya ve Polonya'nın iş kurumları tarafından yürütülen resmi işe alım sürecinde, yabancı işçi arayan Alman işverenler Alman işçi alma ofisi merkezine iş tekliflerini yapmalıydılar. Alman işçi ofisi de Polonya'daki işçi ofisine bu teklifleri iletir. Daha sonraki süreçte işsizliğin en yüksek olduğu Polonya'daki bölgelere teklifler dağıtılır. Başlangıçtan itibaren, işveren için iki seçenek mevcuttur: Alman işçi alma ofisine ya rastgele ya da isim belirtilerek iş teklifi yapılır. Sonraki süreçte ise Alman işverenler tarafından verilen isimleri ve adresleri olan spesifik işçilere teklifler yapılır (Kepinska, 2013: 541).

Polonya'dan Almanya'ya yapılan sezonluk göçlerin birçok karakteristik özelliği bulunmaktadır (OECD, 2004: 203-210):

- İstihdam ağırlıklı olarak tarım ve tarımla ilgili sektörlerde gerçekleştirilmektedir (tüm işçilerin %90'ından daha fazla) ve göçmenlerin gerçekleştirdikleri işler oldukça kolay olup nitelik gerektirmemektedir (çoğunlukla meyve ve sebze toplama, ambarda çalışma vb.)
- Firmalar sezonluk göçmenleri en çok yerel ve bölgesel piyasalarda faaliyet gösteren ve küçük ölçekte üretim yapan küçük ve orta ölçekli işletmelerde çalıştırmaktadırlar. Buna ilaveten işin düşük ücret düzeyli ve düşük prestijli doğasından dolayı, teklif edilen işler yerli işçiler için çekici olmamaktadır.
- Göçmenlerin demografik profili de kendine özgüdür: Almanya'ya yapılan sezonluk göçmenler ağırlıklı olarak 20-39 yaş arasındaki genç ve orta yaşlı insanlardır.
- Son olarak, resmi gerekliliklerden dolayı, sezonluk-göçler kısa vadeli hareketlerdir ve döngüselidir. Çoğu insan için Almanya'ya yapılan sezonluk göçler yıldan yıla tekrarlanmakta ve her gidiş-dönüş arası 2-3 ay kadar sürmektedir (Sözleşmenin ortalama süresi yaklaşık sekiz haftadır). Sezonluk göçler yetenek gerektirmeyen basit işler için gerçekleştirilmesine rağmen, Almanya'ya göç eden Polonyalı göçmenlerin eğitim düzeyi

hayli yüksektir. Döngüsel göçmenler arasında yapılan araştırmalar göçmenlerin yüzde 37'sinin en az orta dereceli okul mezunu olduğunu ortaya koymuştur.

Almanya 2011 yılında yeni bir döngüsel göç pilot projesi başlatmıştır. Bu proje küçük ve orta ölçekli girişimlerin tamamen göç veren ülke, göçmenler ve göç alan ülkeyi kapsayacak bir üçlü kazanım yaratacak şekilde yabancı işçi alımını sağlamaktadır. Bu “üçlü kazanım göçü” projesi ile kalifiye işçilerin işe alımıyla ilgili modeller geliştirilmiş ve riskleri azaltma testleri yapılmıştır. Yetenekli göçmenlerin işe alımında odak noktası Bosna-Hersek ve Arnavutluk'tan bakıcılık sektörüne ve Endonezya ile Vietnam'dan doğa bilimler ve teknoloji sektörlerine yapılan alımlar olmuştur. Resmi başvuruların yanında, dil yetenekleri ve diğer ilgili yetenekler de değerlendirmeye alınmıştır. Uygun adayların Almanya'daki kalmaları, onların iş alanları, dil yetenekleri ve kültürlerarası yönlerine göre hazırlanmıştır. Kalma süreleri boyunca geri dönüş ve yeniden entegrasyon destekleri döngüsel göçmenlere sağlanmaya devam etmektedir (Siegel vd., 2012: 19).

3.3.2.3. İspanya (Pagesos)

Pagesos Solidaris (taahhütlü çiftçiler) göç veren ülkeden işe alma prosedürü hususunda İspanya'nın Katalonya bölgesindeki tarım işverenleri organizasyonu tarafından 2001 yılında kurulmuştur. Kota sistemi İspanyol işverenlere İspanya'nın göç anlaşması imzaladığı ülkelerden işçi alımına izin vermiştir. 2007 yılında Kolombiya, Romanya, Fas, Moritanya ve Senegal gibi ülkelerle anlaşma imzalamıştır. Bu tür anlaşmalarla İspanya kaçak göçmen artışını kontrol altına almayı hedeflemiştir (Codesal, 2007: 9). Proje Katalonya, Valencia ve Mallorca gibi bölgelerde istihdam açığını gidermiş, göç veren ülkelerin işçi dövizini yoluyla kalkınmalarına destek olmuş, serbest ticaret anlaşmalarının yapılmasına olanak sağlamış ve kadın istihdamını desteklemiştir (Gertel ve Sippel, 2014: 125).

Mevsimselliği gereği tarım sektörü yerli işgücü için cazibesiz olup ağırlıklı olarak göçmen işgücüne bel bağlamaktadır. Katalonya tarımının işgücü açığını gidermek için, 1999'dan beri organizasyon birçok ülkeden göçmen işçi almaktadır. 2 yıl sonra, 2001'de, bu organizasyon Pagesos projesini kurma ihtiyacının farkına varmıştır (Codesal, 2007:9).

Pagesos projesinin sekiz ana noktası şunlardır (IOM, 2009: 57-58) :

- Eş gelişimin birbirine bağlı sisteminin ilerlemesi: Üç kazanımlı bir sistemi teşvik eden bir sistemin üç ana unsurunu birbirine bağlar: göç veren ülke, göç alan ülke ve göçmen
- Bir macera olarak göçten bir güvenli hayat projesi olarak göçe: Program göçmen işçilerin kişisel motivasyonlarını daha güvenli bir ortamda sağlamlaştırmaya çalışmaktadır. Böylelikle göç belirsizliklerle dolu bir maceradan, tamamen tanımlı bir projeye

dönüşmektedir. İş açısından esnek, güvenli, yasal ve düzenli iş çevresine katkıda bulunmaktadır.

- Kişisel gelişimi planlayan bir araç olarak göç: Geçici göç işçinin ailesi ve yakınlarıyla kendi ülkesini kalkındırdığı bir hayat projesine dönüştürülebilir. Göçmen projeden gerek ekonomik, gerekse kişisel gelişimi için yeni yeterlilikler kazanarak yararlanabilir.
- Modelin etiği: Proje bir kalkınma kültürü sunmakta ve küresel adalete küçük ölçekli de olsa dikkat çekmektedir. Bireyin hareketini özgürleştirmesinden ve teşvik etmesinden dolayı göç sürecine adil bir yorum katmaktadır. İşçinin göç etme ihtiyacını bir fırsata dönüştüren planlanmış bir göç sürecidir.
- Bir iş projesinden bir kamu politikasına: İş projesi göç üzerine bir kamu politikası geliştirmek için kurumları harekete geçirmenin bir yolu olarak yorumlanabilir. Göç daima ana hatlarıyla geçici yer değiştirme süreci olarak anlaşılmıştır ve kamu politikasının küresel hedefi olarak hiç ortaya atılmamıştır. Bu açıdan bu proje göç üzerine kamu politikasını teşvik edecektir.
- İki ülke arasındaki ortak sorumlulukların geliştirilmesi: Pagesos ikili ilişkilerin güçlendirmek için iki ülke arasında bir aracı olarak hareket etmektedir. Bu görevi yerine getirerek, proje göç sürecini projenin döngüsel ve geçici doğası gereği sorumlulukları paylaştıkları kadar, onları ortak anlayışa iten bu sürecin kapsadığı iki ülke tarafından kabul edilen bir şeye dönüştürür. Bu paylaşılan sorumluluk olmazsa projenin mevcut gelişimi mümkün değildir.
- Geçici göçmenin kariyer gelişiminin devam ettirilmesi: Göçmenin durumu bir iş sınıfına dönüşmekte ve bunun gibi yasal, politik ve ticari birlik olarak statünün kabulünü gerektirmektedir. Bu durum en az iki şartın karşılanmasını talep etmektedir. Bir taraftan göçmen işçinin geri dönüş taahhüdünü gerektirmektedir. Diğer bir ifadeyle, göçmen işçi sürekli işçi olma fırsatını kullanmamalıdır. Öte yandan, iki ülke arasında karşılıklı bir anlaşma ve işçinin geldiği ülkede bir işe alım sistemi gerekmektedir.
- Kişisel döngüsellik: İşgücünün döngüsellığı üzerine yapılan akademik tartışmalar dikkate alındığında, Pagesos projesi yeni bir döngüsellik türünü öne sürmektedir: kişisel döngüsellik. Bu, döngüsellığın kişisel boyutu ile sistemik boyutu arasında bir fark olduğu anlamına gelmektedir. Sistemik boyut “göç veren ülke, göç alan ülke ve göçmen” ilişkisinin oluşturduğu sistem olarak döngüsellığı ele alır ve kişisel açıya değinmeden sürecin döngüsel hareketini açıklar. Döngüsellik süreci işverenin bakış açısından bakıldığında her yıl farklı işçileri döngüsel anlamda işe almasıyla tanımlanır. Aksine, kişisel döngüsellik ise yıllardır tekrarlayan bir şekilde geçici işçi olan ve her zaman aynı istihdam sektöründe olan aynı bireyin gerçekleştirdiği döngüsellik üzerine kuruludur. Burada, döngüsellik işveren üzerinden değil, işçinin perspektifinden tanımlanmaktadır. Bu nedenle kişisel döngüsellığe istihdamın yeni bir şekli ve yeni bir kategorisi olarak bakılmalıdır. Böylelikle göçmen “isimsiz” olarak değil, “itibarlı” olarak görülebilecektir.

Bu anlamda döngüsellik, henüz tamamen tanınmamış ama tartışma konusu olması gereken yeni bir göç kategorisine dönüşmüştür.

3.3.2.4. Yeni Zelanda (RSE)

Diğer OECD ülkelerine kıyasla Yeni Zelanda’da, sürekli ikamet amacıyla ülkeye göç edenler için planladığı yıllık hedeften daha fazla sayıda geçici olarak iş ve öğrenim programlarıyla ülkeye gelen göçmen toplulukları bulunmaktadır. 2009 yılının haziran ayına kadar olan dönemde, 46.000 göçmen daimi ikamet için başvuru yaparken, 136.000 kişi geçici çalışma ve 74.000 kişi ise geçici öğrenim amacıyla başvuru yapmıştır. Bu açıdan bakıldığında Yeni Zelanda işgücü piyasasında geçici göçler çok önemli bir rol oynamaktadır (Bedford, 2009: 8).

Sezonluk göç programları tüm dünyada yaygın bir şekilde kullanılmakta ve artan bir şekilde göç alan, göç veren ülkelere ve göçmenlere “üçlü kazanım” gücü sunmaktadır. Bu amaçla oluşturulan Yeni Zelanda’nın Onaylı Sezonluk İşveren Programı (RSE) 2007 yılında hayata geçirilmiştir. Program yerli işverenlere fayda sağlamayı amaçlamanın yanı sıra Pasifik bölgesinin kalkınmasına da odaklanmıştır. Gibson ve Mackenzie (2014: 1) RSE’nin geniş çapta olumlu kalkınma etkileri yarattığını ifade etmektedir. Bu program hanehalkının gelir ve tüketimlerini arttırmış, hanehalkının dayanıklı mallar satın almalarını sağlamış, yaşam standardını yükseltmiş ve toplum düzeyinde ilave katkılar yapmıştır. Yeni Zelanda’ya göç veren ülkelerden biri olan Pasifik ülkesi Tonga’da okullaşma oranı hızla artmıştır. Bu proje göç tarihindeki en iyi projelerden biri olarak gösterilmekte ve diğer ülkelerin izleyebilecekleri bir model olarak tasvir edilmektedir.

Bu projenin ortak görüşü, Yeni Zelanda’daki bazı spesifik endüstrilerin gelişimine odaklanması ve kırsal Pasifik işçileri için istihdamın sağlanmasıyla; göç veren ülke toplulukları, işverenler ve işçiler için kazanımlar yaratılmasıdır. Ortak yaklaşımlar olduğu kadar, projenin anahtar elemanları arasında fikir ayrılıkları da bulunmaktadır. Bazı işverenler uzun süre çalıştırdıkları ve eğittikleri geri dönen işçilerini yeniden çalıştırmak istemektedirler. Bazı topluluklar sezonluk göç için seçilen işçiler üzerinde sistemin sağladığından daha fazla kontrol talep etmektedirler. Bazı göçmenler ise, sezonluk göç izinleri altında garanti edilen haklarından daha fazlasını istemektedirler (Bedford, 2009: 9).

3.4. Spontane Döngüsel Göç Politikaları

Döngüsel göç politikalarında yapılan önemli ayrımlardan biri de organize edilmiş, kontrollü göç hareketleri (belirli ülkeler arasında işçi göçü üzerine yapılan karşılıklı anlaşmalar gibi) ile daha spontane, yani kendiliğinden yapılan kontrol edilmeyen göç hareketleri arasındadır. Newland spontane döngüsel göç hareketlerini programlı döngüsel göç hareketlerinden ayrı tutarak, “de facto döngüsel göç” terimini kullanmıştır (UN, 2016: 4).

Bu bölümde spontane döngüsel göçlerin sık görüldüğü ülke ve bölge örnekleri verilerek, bu göçlerin karakteristik özellikleri ve programlı döngüsel göçlere kıyasla artı ve eksileri ortaya konmaya çalışılacaktır.

3.4.1. Doğu Avrupa Ülkeleri'nden Rusya ve AB'ye Yapılan Döngüsel Göçler

Döngüsel işgücü göçleri Schengen bölgesine daha zor bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Doğu Avrupa ülkelerinden gerçekleştirilen döngüsel göçler üzerine yapılan çalışmalar güncel vize rejiminin spontane döngüsel göçlere izin vermediğini ortaya koymaktadır. Bu da özellikle son on yılda göç alan Batı Avrupa ülkelerine kaçak girişlerin artmasına veya vize süresini aşan sürelerde göçmenlerin ikametene neden olmaktadır (Solera, 2017: 78).

Ukrayna ve Moldova gibi Doğu Avrupa ülkelerinden Rusya ve AB'ye yapılan göçler karşılaştırıldığında, göçmenlerin AB ülkelerine daha uzun kalmak için gittikleri, dolayısıyla daha az döngüsellikten yararlandıkları görülmektedir. Bu nedenle göç alan ülkede kalma ve çalışma noktasında usulsüzlüğe daha yatkındırlar. Buna karşın Rusya'ya göç edenler ise yasal zaman aralıklarında döngüsel olarak daha sık göç ederler, bu göçmenler ise sadece kayıtsız bir şekilde istihdam edilirler. Doğu Avrupa Bölgesi'nde tam anlamıyla düzenli bir döngüsel göç programına örnek olarak Ukrayna ve Portekiz arasındaki göç anlaşması gösterilebilir, ancak bu programda Euro bölgesindeki ekonomik kriz yüzünden durdurulmuştur. Dolayısıyla bu bölge ile AB ülkelerinin göç anlaşması olmamasından dolayı vize ve çalışma izni düzenlemelerinde zorluk çıkmakta, bu da yasal döngüsel göçü engellemektedir (DiBartolomeo vd., 2012: 7-13).

Tablo 11'de Doğu Avrupa Ülkeleri'nden göç eden spontane döngüsel göçmenlerin genellikle ortaokul ve lise mezunu olup en verimli yaş aralığında (24-49 yaş arası) göç ettiği görülmektedir. Göç alan ve göç veren ülkeye bağlı olarak değişik zaman aralıklarında ülke dışında kalmaktadır. Göçmenlerin birincil tercihi AB ülkeleri olmamakla birlikte, daha kısa süreli kalma süreleri için Rusya'yı tercih etmektedirler (DiBartolomeo, 2012: 7).

Tablo 11: Doğu Avrupa Ülkelerinden Göç Eden Spontane Döngüsel Göçmenlerin Profili

Ülke	Ülke Dışında Kalma Süresi	Cinsiyet/Yaş	Eğitim	Gidilen Ülke
Belarus	Göçmenlerin yüzde 95'i 3 ay ve daha az süreyle ülke dışında kalmaktadır.	Veri yok	Yüzde 60'ı hizmet sektöründe ve düşük-kalifiye işlerde çalışan göçmenler	Rusya (% 60), AB ülkelerinden ise Litvanya, Polonya ve Almanya
Gürcistan	Yüzde 32'si 1 yıldan az, yüzde 18'i ise 1 yıl ile 2 yıl arasında kalmaktadır. 4 yıldan uzun kalanların oranı yüzde 22'dir.	Cinsiyet: % 61.5 erkek, % 38.5 kadın Yaş: 25-45 yaş arası %56.5, 45-65 yaş arası % 32.7, 25 yaşından küçüklerin oranı % 9.7 ve 65 yaşından büyük olanlar % 1.2	Veri yok	Rusya (%57,3) Batı Avrupa (% 16.1) Türkiye (%9.2)
Moldova	Yüzde 13'ü 3 aydan az, yüzde 19'u 9 aydan az, yüzde 17'si 1 yıldan az ve kalanı ise 1 yıldan fazla kalmaktadır.	Göçmenlerin ortalama yaşı 35, erkeklerin oranı yüzde 66, evlilerin oranı yüzde 66.	Yüzde 45'i ikinci derecede mesleki okullardan, yüzde 14'ü yükseköğretim kurumlarından mezun	Rusya (% 63), AB'de ise İtalya (% 15)
Ukrayna	Ortalama kalma süresi 7 ay olup Rusya'ya gidenlerin kalma süresi 1-3 ay arasındadır.	Kadınların döngüsel göçmenler içindeki oranı yüzde 31.6'dır. Ukraynalı göçmenlerin cinsiyet profili göç edilen ülkeye ve bölgeye göre değişiklik göstermektedir: Kadınlar AB ülkelerine olan göçlerde çoğunlukta iken Rusya'ya olan göçlerde azınlıktadır. Döngüsel göçmenlerin % 44.2'si 35 yaşın altındadır.	Yükseköğretimden mezun olanların oranı yüzde 13.5. Göçmenlerin ortalama eğitim süresi 11.8 yıldır.	Rusya (%50) İtalya (%10) Polonya (% 10) Çek Cum (%10)

Kaynak: DiBartolomeo, 2012: 6

3.4.2. Hindistan'dan Körfez Ülkeleri'ne Yapılan Döngüsel Göçler

Hindistan'dan Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt gibi Körfez Ülkeleri'ne gerçekleştirilen göçlerle ilgili yapılan araştırmalarda, göçmenlerin yaklaşık yüzde 25'inin göç ettiği ülkeye ikinci kez gittiğini göstermektedir (ILO, 2009: 1). Spontane bir şekilde gerçekleşen bu göçlerde göçmenlerin kötü çalışma şartlarına sahip olmaları, kaçak çalıştırıldıkları için sosyal güvencelerinin olmaması döngüsellik azalmasının en önemli nedenidir. Birleşik Arap Emirliklerine göç eden 1.8 milyon Hintli göçmenin 45.000 kadarının yasa dışı göçmen olduğu, bu göçmenlerin çoğunun erkek olduğu ve 40.000 kadarının inşaat işlerinde çalıştırıldığı tahmin edilmektedir (www.firstpost.com/world/cheated-unwanted-and-poor-the-indian-illegal-immigrant-in-the-gulf-580500.html).

Bu göçlerde işe almada ve istihdamda göçmen işçilerin haklarının korunması minimum düzeydedir. Korumacı mekanizmaların yokluğu ve Orta Doğu'daki kadınların karşılaştıkları güçlükler Orta Doğu'ya göç eden kadın göçmen işçilerin minimum çalışma yaşının yükseltilmesine

neden olmuştur. Hükümet tarafından kabul edilen bu kararlar 35 yaşın altındaki kadınların Orta Doğu ülkelerinde istihdamı yasaklanmıştır (Iredale ve Doloswala, 2004: 116).

Hindistan'da ülke çapında göç öncesi eğitim programları bulunmamaktadır. Göç sonrası göçmenin ülkesine yeniden entegrasyonu amacıyla da programlar oluşturulmamıştır. Bu durum ülkesine geri dönen Hintlilerin halkı tarafından dışlanma korkusu yaşamalarına neden olabilmektedir. İşçi dövizlerine ise genel anlamda bir müdahale olmamakla birlikte, kazançlar genellikle aile ve yakın akrabalar arasında paylaşılmaktadır. Bazı Körfez Ülkeleri Hintli göçmenlerin ülkelerine götürdükleri dövize sınırlamalar getirebilmektedir. Örneğin Libya kazançların sadece yüzde 50'sini göçmenlerin ülkelerine götürmesine izin vermektedir (Iredale ve Doloswala, 2004: 117).

Jha (2016: 7) çalışmasında 1970'li yıllardan bu yana Hindistan içindeki ve dışındaki spontane işçi göçlerini incelemiştir. Buna göre, spontane döngüsel göçün bir ülke içinde gerçekleştirildiğinde işgücü arzı problemini çözdüğü, dış göçlerde ise yetenekli insan göçünün teknik yeterliliğinden göç alan ülkenin faydalandığı görülmektedir. Örneğin, Hintli bilim insanlarının yüzde 30'u NASA'ya katkıda bulunmaktadır. Buna ilaveten Hindistan'daki fazla işgücü Körfez ülkelerine giderek ilgili ülkeyi finansal yükten de kurtarmaktadır. Son olarak spontane döngüsel göçlerle elde edilen işçi dövizleri Hindistan'a önemli ekonomik kazanç sağlamaktadır. Örneğin cari açığın karşılanmasında özellikle Hindistan gibi Güney Asya ülkeleri için işçi dövizleri büyük önem taşımaktadır. Buna rağmen Hindistan'ın ekonomik kalkınmasının düşük olması da kısmen spontane döngüsel göçlerle oluşan işgücü açığından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle spontane döngüsel göçlerin bazen göç alan ve göç veren ülkeler için bir sığınak yaratabilen, bazen de net ekonomik refaha ulaşmak için kaynakları dengeleyen kendine özgü bir sınırlaması vardır.

Asya ve Okyanusya bir bütün olarak ele alındığında, Yeni Zelanda sezonluk işçi programı ve Avustralya dışında resmi veya yönetilen bir döngüsel göç programı bulunmamaktadır. Yani Nepal'den Hindistan'a veya Suriye'den Lübnan'a yapılan göçler de spontane özellikler içermektedir. Güney Kore'nin işgücü kabul sistemi teknik olarak döngüsel göç projesi olmamasına rağmen, göç alan ülkede göçmenin üç ay geçirmesini sağlayacak yabancı işçi programı onu yönetilen döngüsel göç kapsamına koymaktadır (Battistella, 2014: 52).

Genel olarak değerlendirildiğinde ikili göç anlaşmalarının göçmenlerin göç alan ülkeye hem yasal girişlerini, hem de yasal ikamet ve çalışmalarını arttırdığı söylenebilir. Dolayısıyla Almanya, İspanya ve Kanada örneklerinde olduğu gibi göç anlaşmalarının, göçmenlerin döngüsel hareketlerini arttıran bir etken olduğu bu noktada belirtilmelidir. Buna karşın Doğu Avrupa Ülkeleri'nden AB'ye ve Hindistan'dan Körfez Ülkeleri'ne yapılan göçler programsız olup göçmenlerin yasa dışı olarak göç alan ülkeye girişlerine ve orada kaçak olarak çalışmalarına neden olmaktadır. Doğu Avrupa ülkelerinden Rusya'ya yapılan göçler ise büyük oranda Gürcistan'dan

Türkiye'ye yapılan göçlere benzerlik göstermektedir. Bu iki göç hareketinde de göçmenler göç alan ve göç veren ülke arasında vize serbestisinden yararlanmak suretiyle yasal ve sık bir şekilde göç etmekte, ancak göç anlaşması olmadığı için göçmenlerin kaçak olarak istihdamı engellenememektedir. Hindistan'dan Körfez ülkelerine yapılan göçler de spontane göçler olmasına rağmen Körfez ülkelerinde kalma süreleri ve kazançlara yönelik kanunlar daha serttir. Bu noktada döngüsel göçlerin bu çalışmayı ilgilendiren kısmı göçmenlerin göç alan ülkeye yasa dışı girişinden ziyade göç alan ülkede kaçak olarak ikamet ve istihdam edilmeleri olacaktır.

3.5. Türkiye'de Spontane Döngüsel Göçler

Türkiye'de spontane döngüsel göçler genellikle ekonomik sebeplerden dolayı yurtdışından Türkiye'ye bir defadan fazla seyahat eden kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu göçlerde, göçmenlerin çoğu yasal yollarla ülkeye giriş yapmalarına rağmen, ya kalış koşullarını ihmal etmeleri ve kaçak olarak istihdam edilmeleri, ya da vize sürelerini aşmaları nedeniyle döngüsel göçler düzensiz bir göç türü olarak nitelendirilebilmektedir. Göçmenler Türkiye'de genellikle hizmetçi, inşaat işçisi, tarım işçisi, seks işçisi ya da sağlığa zararlı koşullar altında az maaşlı çalışan kaçak işçiler olarak çalıştırılmaktadır. Bu göçmenlerin bir kısmı ise alışveriş turizmi ve bavul ticareti ile ilgilenmektedir (İçduygu ve Aksel, 2012: 25).

Özellikle 1989 yılında Doğu Blok'unun dağılması ile Rusya Federasyonu, Ukrayna, Moldova, Gürcistan, Romanya ve Bulgaristan gibi ülkelerde yaşayan pek çok insan ekonomik ve siyasi sebeplerden dolayı dünyanın farklı yerlerine göç etmiştir. Türkiye de bu süreçten etkilenmiş ve çoğunluğu komşusu olan eski Doğu Blok'u ülkelerinden gelen göçle karşı karşıya kalmıştır (Ulukan ve Ulukan, 2012: 2).

Literatürde döngüsel göçler ülke sınırları içerisinde de gerçekleşen sezonluk bir göç hareketi olarak da nitelendirilmiştir. Nitekim Hindistan ve Güney Afrika gibi ülkelerin fakir bölgelerinde yaşayan insanlar mevsimsel istihdam ihtiyacının olduğu zengin bölgelere göç etmektedirler (Bird ve Deshingkar, 2009 ; Collinson vd., 2003). Türkiye'de de Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde yaşayan insanlar sezonluk çalışmak için İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya gibi büyükşehirlere ya da Çukurova ve Doğu Karadeniz Bölgesi gibi tarım sektöründe işgücü ihtiyacının olduğu bölgelere göç etmektedirler. Ancak çalışmada dış döngüsel göçler bağlamında Gürcistan'dan Türkiye'ye gelen Gürcü göçmenler ele alınmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Sarp Sınır Kapısı'ndan Türkiye yapılan Gürcü döngüsel göçünün ekonomik etkileri ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Bu çalışma kapsamında Artvin ve Rize illerinde tarım, inşaat, turizm ve diğer hizmet sektörlerinde çalışan Gürcü uyruklu göçmen işçiler üzerinde bir anket çalışması yapılmış ve SPSS programı ile analiz edilen lojistik regresyon model sonuçları değerlendirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.DÖNGÜSEL GÖÇ HAREKETİNİN EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ: GÜRCİSTAN-TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Bu bölümde ilk olarak Gürcistan ve Türkiye ekonomileri hakkında bilgi verilerek, özellikle bu ülkelerdeki istihdam ve ücretle ilgili ekonomik veriler karşılaştırılacaktır. Daha sonra ise Rize, Artvin ve Trabzon illerinde uygulanan anket sonuçları analiz edilip yorumlanarak, spontane döngüsel göç hareketinin ekonomik belirleyicileri ve bu göç hareketinin ekonomik etkileri tartışılacaktır.

4.1. Gürcistan Ekonomisi'nin Genel Görünümü

SSCB döneminde Gürcistan, ekonomik açıdan en gelişmiş cumhuriyetlerden biri olarak kabul edilmekte iken, birliğin dağılması ve sonrasında yaşanan istikrarsızlıklar nedeniyle, ekonomik açıdan olumsuzluklar yaşamış ve Gürcistan ekonomisi istikrarsız bir yapıya bürünmüştür. Bireysel gelirlerde, tarımsal ve sanayi üretiminde düşüş yaşanmış, işsizlik ve enflasyon önemli ölçüde artmıştır (Zubiashvili ve Sılagadze, 2016: 70).

Gürcistan ekonomisinin bağımsızlıktan itibaren gelişimi incelendiğinde, 1998 Rusya ekonomik krizinden sonra toparlanmaya başladığı, 2001-2006 yılları arasında ortalama % 7.7 büyüme sergilediği görülmektedir. Bu yıllar içerisinde Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı ve Azerbaycan (Şahdeniz) doğalgazını Gürcistan üzerinden Türkiye'ye ulaştıran Güney Kafkas Doğalgaz Boru Hattı inşaatlarının Gürcistan GSYİH'ine önemli katkıları olmuştur. Söz konusu inşaatların ulaşım ve turizm sektörlerine etkileri olmuş, istihdamın ve gelirlerin artmasına neden olmuştur. Bu dönemde başta alüminyum olmak üzere, demir alaşımları, bakır, altın, hurda metallerin çıkarılması, imalat sektöründe ise şarap, şeker, gübre ve maden suyu ürünleri ön plana çıkmıştır. 2008 yılında Rusya ile savaş sonrası GSYİH büyümesi % 2.1 seviyelerine gerilemiştir. Altyapıya gelen zarar, ulaşım ve inşaat sektörlerinde faaliyetlerin durması da bu küçülmenin altında yatan nedenlerdir. 2009 yılında küresel krizle birlikte küçülme devam etmiştir (DEİK, 2012: 9).

2010-2016 yılları arasında Gürcistan ekonomisinde büyümenin ve kişi başına düşen gelirin artış gösterdiği görülmektedir (Tablo 12). İşsizlik oranında ve işsiz sayısında da önemli düşüşler

olmasına rağmen halen yüksek bir düzeydedir ve ülke için önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Doğrudan yabancı yatırım ve dış ticaret miktarları da son 5 yılda artış göstermiştir.

Tablo 12: Gürcistan'ın Ekonomik Göstergeleri (2010-2016)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
GSYİH (Milyon \$)	11.6	14.4	15.8	15.8	16.5	14.8	14.4
GSYİH Kişi Başına (\$)	2.623	3.231	3.523	3.600	3.681	3.331	3.246
GSMH, (Mln Gel)	20.7	24.3	26.1	26.8	29.1	30.9	33.3
Dolar/GEL Kuru	1,78	1,68	1,65	1,66	1,76	2,08	2,31
Enflasyon Oranı (%)	7,1	8,5	-0,9	-0,5	3,1	3,9	4,8
İşsiz Sayısı (Bin kişi)	317	295	305	292	246	241,6	235,1
İşsizlik Oranı (%)	16,3	15,1	15,0	14,6	12,4	12,0	11,8
Genç İşsizlik Oranı (%)	38,32	36,32	32,2	33,75	30,51	32	30
İşgücüne Katılım Oranı (%)	64,2	65,1	66,87	66,21	66,47	67,8	67,5
İhracat (Milyar \$)	2.5	3.3	3.5	4.2	4.1	3.6	4.0
İthalat (Milyar \$)	5.1	6.7	7.7	7.7	8.3	7.3	7.5
Denge (Milyar \$)	-2.6	-3.5	-4.2	-3.5	-4.2	-3.7	-3.6
Cari Açık (Milyar \$)	-1.3	-2.0	-1.9	-1.0	-1.7	-1.5	-1.5
Dış Borç (Milyar \$)	10.1	11.6	13.3	13.3	13.6	13.4	13.6
Doğrudan Yabancı Sermaye (Mln \$)	814,5	1.117,2	911,6	941,9	1.758,4	1.564,5	1645,4
Ekonomik Büyüme (yıllık %)	6.2	7.2	6.4	3.3	4.8	2.0	3.0
Bütçe Açığı (%)	-4.5	-0.9	-0.6	-1.1	-2.1	-3.1	-3.0
Kamu Borcunun Milli Gelire Oranı (%)	33.7	29.8	30.0	32.2	35.1	42.3	43.9
Uluslararası Rezervler (Milyar \$)	2.0	2.6	2.7	2.6	2.5	2.5	2.5
Hane halkı Asgari Yaşam Gideri (Yıllık, \$)	1066.5	1252.7	1347.2	1504.8	1530.3	1217.3	1206.9
Aylık Ortalama Nominal Ücret (Gel)	597.6	636.0	712.5	773.1	818.0	900.4	929.0

Gel= Gürcistan para birimi Lari'nin kısaltması

Kaynak: Tiflis Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2015: 8, Georgia Ministry of Economy and Sustainable Development, 2017: 3-9

Gürcistan hükümeti serbest ticaret rejimi için AB'nin girişimlerini genel anlamda memnuniyetle karşılamaktadır, ancak şu ana kadar AB'nin şartları Gürcistan hükümeti tarafından reddedilmiştir. Ne 9 Eylül 2008 tarihinde Gürcistan hükümeti tarafından IMF'ye yollanan Niyet Mektubu, ne de 2008-2009 yıllarındaki Ekonomik ve Finansal Politikalar Bildirisi, İş Kanununda iyileştirme sağlayacak veya AB standartlarında yeni bir anti-tekel ve tüketici hakları kanununu benimsetecek planları Gürcü Hükümetine sunamamıştır. Kısaca AB ile serbest ticaret rejimi Gürcistan için çok hayati olmasına rağmen, Gürcü hükümeti AB ile bu ticareti yürürlüğe sokma noktasında acele etmemektedir (Papava, 2009: 209).

Gürcistan'da kayıtdışı ekonominin payı özellikle iş çevrelerinde oldukça yüksektir. 2000-2003 yılları arasında yüzde 55 civarlarında olan kayıtdışı ekonominin boyutu, son yıllarda yaklaşık yüzde 40 olmasına rağmen halen yüksek bir düzeydedir. Küçük işletmelerin vergi oranlarını yüksek bularak vergi kaçırmaya yönelmeleri ve denetim mekanizmalarının yetersizliği kayıtdışılığın varlığının en önemli nedenleridir (Beridze, 2005: 43-45).

4.2. Türkiye Ekonomisi'nin Genel Görünümü

Türkiye hızla gelişen fakat ekonomik sorunları da aynı hızda artan bir ülke konumundadır. Bir yandan hızlı nüfus artışına bağlı olarak artan işsizlik ve enflasyon ile tüketimi teşvik eden ekonomi politikaları, diğer yandan teknolojinin gelişimine paralel olarak ekonomik ve sosyal gelişmeleri medyanın çabucak kitlelere aktarabilme becerisi, ihtiyaçların daha da artmasına neden olmuştur. Buna karşılık toplumda tasarruf bilincinin yeterince yerleştirilememiştir. Özellikle son yıllardaki yüksek faizler, ülke ekonomisinde üretimin değil rantın ödüllendirilmesine sebep olmuş, bu da gelir dağılımının daha da bozulmasına ve üretim yeteneğinin daha da yetersiz kalmasına yol açmıştır. Üretim yeteneğindeki bu yetersizlik, ülkenin ekonomik dışa bağımlılığını arttırmakla birlikte, sosyal ve siyasal huzursuzlukları da pekiştirmiştir (Eren, 2010: 4).

Türkiye'deki en önemli iktisadi problemi ve işsizlik, kayıtdışı istihdam ve ücretler oluşturmaktadır. İşsizlik oranlarından ziyade aşağıdaki verilere bakılması, Gürcistan'dan Türkiye'ye yapılan göç hareketlerinin anlaşılması bakımından önemlidir:

- Tarım sektörü, giderek gerileyen istihdama rağmen halen toplam istihdamın yüzde 30'una yakınına barındırmaktadır. Sektörün milli gelire katkısı yüzde 10'u bile bulmadığından sektörde verimliliğin çok düşük olduğu söylenebilir.
- Kırsal kesimde çalışıyor görünen insanlar, kente göçünce işsiz hale gelmektedir. Aslında kırsal kesimde de gerçek anlamda bir çalışma söz konusu değildir.
- Kente göç edenlerin çoğunluğu niteliksiz kişilerdir. Çalışma çağındaki nüfus en fazla İstanbul'da artış göstermektedir. Bu da İstanbul'un çok yoğun bir şekilde göç aldığı anlamının taşımaktadır. Bu göçler özellikle Karadeniz ve Doğu illerinden gerçekleşmektedir.
- Türkiye'de çalışabilir nüfusun ancak yüzde 46'sı işgücüne katılmaktadır. İşgücüne katılmayan yüzde 54'lük grubun yaklaşık yarısını ev kadınları oluşturmaktadır. İşgücüne katılma oranı erkeklerde yüzde 70 dolayında, ancak bu oran kadınlarda yüzde 24'te kalmaktadır.
- İstihdam edilenlerin, 15 ve yukarı yaştaki nüfusa oranlanması ile bulunan istihdam oranı Türkiye'de yüzde 38.7, ABD'de yüzde 71.5, Japonya'da yüzde 70, AB'de ise yüzde 65 düzeyinde seyretmektedir (Çolak ve Aktaş, 2009: 24-25).

Türkiye’de istihdam edilenlerin yüzde 34’ü herhangi bir sosyal güvenceye bağlı olmadan çalışmaktadır. Tablo 13’te görüldüğü üzere tarım sektöründe faaliyette bulunanların % 83.3’ü herhangi bir sosyal güvenceye sahip değildir. Bu oran tarım dışı faaliyetlerde % 22.1’e inmektedir. Türkiye’deki GSYİH’in hala büyük bir kısmının üretildiği tarım sektöründe önemli miktarda vergilendirilebilecek bir matrah yaratılmakla birlikte, bu sektörde faaliyet gösterenlerin eğitim düzeylerinin yeterli olmaması, tarımsal kesimin siyasal partiler tarafından önemli bir oy potansiyeli olarak görülmesi gibi çeşitli nedenlerle gerektiği gibi vergilendirilememektedir. Özellikle toplumda ücret geliri elde eden kesimin vergi yükü oldukça yüksek iken, tarım sektörüne tanınan vergi ayrıcalıkları haksız rekabete ve gelir dağılımında bozulmalara yol açmakta, vergi adaletini ve dolayısıyla vergi ahlakını olumsuz yönde etkilemektedir (Bakkal, 2007: 81-82).

Tablo 13: Türkiye’de İstihdam Edilenlerin Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların İşteki Durumlarına Göre Dağılımı

İstihdam Edilenlerin İşteki Durumları	2017		
	Toplam İstihdam	Kayıtdışı Sayısı	Kayıtdışı Oranı
Toplam	28.189	9.575	% 34.0
Ücretli veya Yevmiyeli	18.960	3.463	% 18.2
İşveren	1.279	218	% 17.0
Kendi Hesabına	4.815	3.049	% 63.3
Ücretsiz Aile İşçisi	3.134	2.845	% 90.7
Tarım	5.464	4.554	% 83.3
Ücretli veya Yevmiyeli	570	450	% 78.9
İşveren	61	30	% 49.1
Kendi Hesabına	2.263	1.662	% 73.4
Ücretsiz Aile İşçisi	2.571	2.412	% 93.8
Tarım Dışı Faaliyetler	22.724	5.022	% 22.1
Ücretli veya Yevmiyeli	18.391	3.103	% 16.8
İşveren	1.218	188	% 15.4
Kendi Hesabına	2.552	1.387	% 54.3
Ücretsiz Aile İşçisi	563	433	% 76.9

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri-2017

Tablo 14’te gösterilen Türkiye’nin son yıllardaki ekonomik verileri incelendiğinde, Türkiye’nin son yıllarda artan milli gelir ve buna bağlı olarak artan mal ve hizmet talebi ile, enflasyonun önemli bir sorun olduğu görülmektedir. Bu dönemde enflasyonun artışında Türk lirası karşısında artan döviz kurunun da etkili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kişi başına düşen gelirin 2013 yılından itibaren hızla azalması, toplam talebi azaltarak ithalat ve cari açık miktarlarında frenlemeye yol açsa da, üretimi ve büyüme oranlarını azaltmış, işsizliği ise

arttırmıştır. Özellikle genç nüfusta işsizliğin hızla artması son yıllarda Türkiye ekonomisi için en büyük sorunlardan biri olmaktadır. Hane halkı aylık ortalama tüketim harcamasının 2010 yılında 1.843 TL'den 2015 yılında 3.043 TL'ye çıkması, geçim sıkıntısının her yıl daha da arttığını ve genç nüfusun bu nedenle düşük ücretlerle çalışmak arzusunda olmadığını göstermektedir.

Tablo 14: Türkiye'nin Ekonomik Göstergeleri (2010-2016)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
GSYİH (Milyar \$)	771.9	832.5	874.0	950.6	934.2	859.4	857.7
GSYİH Kişi Başına (\$)	10.672	11.341	11.720	12.542	12.127	10.979	10.787
GSMH, (Milyar TL)	1.105	1.294	1.416	1.561	1.749	1.953	1.023
Dolar/TL Kuru	1.50	1.67	1.8	1.9	2.19	2.73	3.03
Enflasyon Oranı (%)	6.4	10.5	6.2	7.4	8.2	8.8	8.5
İşsiz Sayısı (milyon kişi)	3.046	2.615	2.518	2.747	2.853	3.057	3.330
İşsizlik Oranı (%)	11.9	9.8	9.2	9.7	9.9	10.3	10.9
Genç İşsizlik Oranı (%)	21.7	16.8	15.8	18.7	17.9	18.5	19.6
İşgücüne Katılım Oranı (%)	48.8	49.9	50	50.8	50.5	51.3	52
İhracat (Milyar \$)	113.9	134.9	152.5	151.8	157.6	143.8	142.6
İthalat (Milyar \$)	185.4	240.8	236.5	251.7	242.2	207.2	198.6
Denge (Milyar \$)	-71.6	-105.9	-84.1	-99.9	-84.6	-63.4	-55.9
Cari Açık (Milyar \$)	-48.5	-74.4	-48.0	-63.6	-43.6	-32.3	-29.4
Doğrudan Yabancı Sermaye (Milyar \$)	9.1	16.2	13.6	12.9	12.8	17.6	12.3
Ekonomik Büyüme (yıllık %)	8.9	8.5	2.2	4.0	2.9	4.0	2.9
Bütçe Açığı (Milyar TL)	39.6	17.4	28.8	18.4	22.7	22.6	29.3
Kamu Borcu (%)	42.3	39.1	36.2	36.1	33.5	32.9	28.3
Hane Halkı Yıllık Ort. Eşdeğer Geliri (TL)	9.735	10.774	11.859	13.250	14.553	16.515	Veri yok
Hane Halkı Tüketim Harcaması (Aylık, TL)	1.843	2.120	2.366	2.572	2.848	3.043	Veri yok

Kaynak: TÜİK raporlarından derlenmiştir.

Tablo 14'teki Türkiye'nin ekonomik göstergeleri ile Tablo 12'deki Gürcistan'ın ekonomik verileri karşılaştırıldığında Türkiye ekonomisinin aksine özellikle işsizlik ve genç işsizlik oranlarındaki düşüş göze çarpmaktadır. 2010 yılında Gürcistan'da işsizlik oranı yüzde 16.8 iken, bu oran 2016 yılında yüzde 11.8'e düşmüştür. Genç işsizlik oranı ise 2016 yılında yüzde 30 civarlarındadır. Aylık ortalama nominal ücret 2010 yılında 358 Dolar iken 2016 yılında 400 Dolar düzeylerine yükselmiştir. Gürcistan'da son yıllarda işsizlik düşmesine rağmen, Türkiye ile kıyaslandığında halen yüksek durumdadır. Ücretlerdeki artışa rağmen kişi başına düşen gelirin düşük ve yaşam maliyetlerinin yüksek olması, yüksek işsizlikle birlikte Gürcistan'dan Türkiye'ye olan göç hareketlerini arttırmaktadır. Sadece işsiz nüfusun değil, doktor, öğretmen gibi meslek gruplarında çalışan Gürcülerin de yıllık izin ve tatillerinde Türkiye'de tarım, turizm ve bakıcılık gibi sektörlerde çalıştıkları ve bu sayede alım güçlerini arttırdıkları söylenebilir.

Gürcistan'ın 2010 yılından bu yana ithalat ve ihracat miktarları, buna bağlı olarak ticaret hacmi de büyümektedir. Bu artışın en önemli nedenlerinden biri de Sarp Sınır Kapısı' nın vizesiz ve pasaportsuz geçişe açılmasıdır. 2006 yılından sonraki vize muafiyeti uygulamaları ve 2007 yılında imzalanan serbest ticaret anlaşması iki ülke arasındaki giriş-çıkış sayılarını arttırmıştır. Ancak yapılan ticaret bavul ticareti şeklinde olmakta, yani birçok tüccarın sınırlar arasındaki fiyat, maliyet, döviz kuru ve gümrük vergisi gibi farklılıklardan yararlanarak büyük ölçüde kayıtdışı olarak ticarete katılımı ile gerçekleşmektedir. Bu nedenle iki ülke arasındaki ticaret ve istihdam istatistikleri gerçeği yansıtamamaktadır.

4.2.1. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Ekonomik Görünümü

Doğu Karadeniz Bölgesi, özellikle 2000'li yılların ortalarından itibaren yapılan kamu yatırımları neticesinde gayrisafi katma değer, eğitim ve sağlık gibi kalkınmanın temel göstergelerinde önemli gelişmeler kat etmiştir (DOKAP, 2013: 14).

Tablo 15'te Artvin, Rize ve Trabzon illerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla miktarları görülmektedir. 2010-2014 arasındaki veriler ele alındığında Trabzon ve Rize'nin GSYİH artış hızlarının Artvin ilinin GSYİH artış hızından daha yüksek olduğu görülmektedir. Trabzon ve Rize'ye yapılan yatırımların tarım, sanayi ve hizmet sektöründe çalışan Gürcü göçmen işgücünün de etkisiyle GSYİH'i hızlı bir şekilde artırdığı söylenebilir. Buradan Artvin iline gelecekte yapılacak yatırımların da gelecek göçmen akışlarını etkileyerek GSYİH'i arttırabileceği tahmin edilmektedir.

Tablo 15: İl Bazında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Bin TL)

İller	2010	2011	2012	2013	2014
Artvin	2.349.046	2.639.938	2.999.056	3.353.200	3.728.884
Rize	4.153.404	4.826.516	5.671.483	6.395.298	7.346.100
Trabzon	9.808.345	11.400.067	12.923.840	14.780.969	16.830.898

Kaynak: TÜİK GSYİH verilerinden derlenmiştir

Brezis ve Krugman'a göre, ekonomik göstergelerde önemli pozitif gelişmeler olduğunda, GSYİH'de göçün uzun vadede etkisi genellikle daha düşük reel ücretlere nazaran artış eğiliminde olacaktır. Bunun için de göç alan ülkelerde yatırımın teşvik edilmesi için aktif bir hükümet programı ile yatırımcının güveninin artırılmasının uzun dönemde potansiyel göçmen akışlarından faydalanmak için hayati öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır (Brezis ve Krugman, 1996: 92).

İl bazında kişi başına düşen GSYİH incelendiğinde ise 2010-2014 yıllarını kapsayan dönemde Rize ve Trabzon illerinde kişi başına düşen GSYİH artışının Artvin ilindeki kişi başına

düşen GSYİH artışından daha yüksek olduğu görülmektedir. Rize ilinde kişi başına düşen hasıla 2010 yılında Artvin'in gerisindeyken, 2014 yılında Artvin'i geride bırakmıştır (Tablo 16).

Tablo 16: İl Bazında Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (TL)

İller	2010	2011	2012	2013	2014
Artvin	14.222	15.944	17.987	19.935	21.999
Rize	12.996	15.021	17.527	19.607	22.329
Trabzon	12.831	14.990	17.058	19.498	22.073

Kaynak: TÜİK GSYİH verilerinden derlenmiştir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki illeri kapsayan TR90 Bölgesi'nin sektörlere göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla dağılımı ele alındığında, 2010-2014 yıllarını kapsayan dönemde sanayi ve hizmet sektörünün GSYİH içindeki payının giderek arttığı, buna karşın bölge tarımının GSYİH içindeki payının ise giderek azaldığı görülmektedir (Tablo 17).

Tablo 17: TR90 Bölgesi'nin İktisadi Faaliyet Kollarına Göre GSYİH Dağılımı (TL)

YILLAR	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Sektörler Toplamı	Vergi-Sübvansiyon	GSYİH
2010	4.047.598	5.110.045	15.628.330	24.785.972	3.404.808	28.190.780
2011	4.189.045	6.467.365	17.964.714	28.621.124	3.914.654	32.535.777
2012	4.773.186	7.504.493	20.523.839	32.801.519	4.362.589	37.164.108
2013	4.714.867	8.985.233	23.110.930	36.811.029	5.210.258	42.021.288
2014	4.685.062	10.913.784	26.459.585	42.058.430	5.495.769	47.554.199

Göçmenlerin yerli nüfusun ücret ve istihdam olanakları üzerinde büyük bir olumsuz etkiye sahip olduğu yönündeki yaygın inancı rağmen, bu konuyla ilgili literatür bu sonuca çok fazla destek vermemektedir. Çeşitli yaklaşımlar göçün yerlilerin işgücü piyasası sonuçları üzerindeki etkisinin küçük olduğunu göstermiştir. Yerli istihdamda ekonomik olarak önemli azalmalar olduğuna dair kanıt yoktur. Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkelerin ampirik analizlerinin çoğu, nüfus içindeki göçmenlerin % 10'luk bir artışının yerel ücretleri en fazla % 1 oranında azalttığını göstermektedir. Göçmen işgücü ile en yakın ikame etkisi olması gereken yerli işgücü bile, artan göçün bir sonucu olarak önemli ölçüde zarar görmemişlerdir (Friedberg ve Hunt, 1995: 42).

Doğu Karadeniz Bölgesi, işsizlik oranı açısından Türkiye ortalamasının altındadır. Aynı şekilde istihdam oranı ve işgücüne katılım oranı açısından da, Doğu Karadeniz Bölgesi, Türkiye ortalamasının üstündedir. İstihdamdaki bu olumlu göstergelerin nedeni kadın istihdamıdır. Bunda şüphesiz tarım işletmelerinin katkısı büyüktür. Özellikle tarım sektörünün GSYİH'deki payının

azalması, yerli halkın başka illere göçü ve ekonomik durgunluk, Doğu Karadeniz Bölümü'nde istihdam oranını 2010'lu yıllarda azaltmıştır (Kamacı, 2016: 30). Tablo 18'de Doğu Karadeniz Bölümü'ndeki temel işgücü göstergeleri yer almaktadır.

Tablo 18: Doğu Karadeniz Bölümünde (TR90) Temel İşgücü Göstergeleri

YILLAR	İşgücüne Katılma Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)
2007	59,2	55,3	6,6
2008	61,1	57,6	5,8
2009	60,7	57,0	6,0
2010	58,2	54,6	6,1
2011	57,4	53,7	6,4
2012	55,5	52,0	6,3
2013	51,1	47,6	6,8
2014	52,9	49,6	6,2
2015	53,9	51,3	4,8
2016	54,4	52,0	4,5
2017	54,4	52,2	3,6

Kaynak: TÜİK işgücü istatistiklerinden derlenmiştir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde işgücüne katılma oranı ve istihdam oranı 2009 yılından sonra azalmış, 2013 yılı ile birlikte tekrar yükseliş eğilimine girmiştir. İşsizlik oranı ise 2013 yılından itibaren hızlı bir düşüş göstermiştir. Bunun temel nedeni, Doğu Karadeniz Bölümü'nde temel işgücünün tarım ve hayvancılığa dayanması ve Türkiye'de de tarım ve hayvancılığın GSMH içindeki payının azalmasıdır.

Tablo 19'da ise bu çalışmanın yapıldığı ve Gürcü göçünün yoğun olarak yaşandığı illerden Artvin, Rize ve Trabzon illerinin işsizlik, işgücüne katılım oranı ve istihdam oranı yer almaktadır.

Tablo 19: İller Açısından Doğu Karadeniz Bölümünde İşsizlik, İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranı (2013)

İL	İşsizlik Oranı (%)	İşgücüne Katılım Oranı	İstihdam Oranı (%)
Artvin	7,1	50,7	47,1
Rize	6,7	51,5	48,1
Trabzon	7,4	50,3	46,6

Kaynak: TÜİK İl Bazında İşgücü Göstergeleri

Tablo 19'a göre, işsizlik oranının en yüksek olduğu il Trabzon, işgücüne katılım oranı ve istihdam oranının en yüksek olduğu il ise Rize'dir. Doğu Karadeniz illerinde işsizlik oranının Türkiye ortalamasının çok altında olmasının temel nedeni, tarım ve hayvancılıkla ilgili işletmelerin yaygın olması ve kadın istihdamının tarım ve hayvancılık sektörlerinde fazla olmasıdır. Ancak Doğu Karadeniz Bölümü'nde tarım sektörü 2004 yılında toplam istihdamın % 62'sini karşılarken, 2013 yılında % 47 düzeylerine düşmesi, tarımda ücretlerin düşmesi ve geçimin zorlaşması dolayısıyla bölgede yaşayan yerli ve genç nüfusun iş olanaklarının çok olduğu gelişmiş batı illerine göç etmesi ile açıklanabilmektedir. Bununla birlikte bölgede hizmet ve sanayi sektörünün gelişmesi de tarımdaki düşüşü hızlandırmıştır. Sanayi sektörü, daha çok tarım ürünlerinin işlenmesinden kaynaklanmaktadır (çay, fındık vb.). Bölgede yaşayan yerli işgücünün batı illerine göç etmesi, kalanların da sanayi ve hizmet sektörüne yönelmesi tarım sektöründe istihdam edilecek işgücüne ihtiyacı arttırmaktadır. Bu işgücü açığı da Gürcistan'dan gelen göçmenler ile giderilmektedir.

4.3. Gürcistan-Türkiye Göç Hareketi

1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra kendi çıkarları doğrultusunda dünya sistemine entegre olmaya çalışan Gürcistan, bu amacını gerçekleştirebilme hususunda kendisine dost ve müttefik olarak seçtiği Türkiye ile ilişkileri karşılıklı bağımlılık çerçevesinde ilerlemiştir. Bu bağlamda Türkiye ve Gürcistan ilişkilerinin siyasal boyutları, genellikle toprak bütünlüğü, sınır güvenliği, iç güvenlik ve terör konularında gerçekleşmiştir. Nitekim iki ülke arasındaki diplomasinin başladığı ilk yıllarda imzalanan anlaşmalar, terör ve güvenliğe ilişkin karşılıklı taahhütlerin verildiği anlaşmalardır (Şimşek, 2015: 2-3).

Türkiye, Gürcistan'a sadece siyasal anlamda değil, ekonomik ve teknolojik alanda da büyük desteklerde bulunmuştur. Gürcistan yönetimi de Türkiye ile ilişkilere de büyük önem vermektedir. Bu önemin bir parçası olarak, Türkiye'nin en önemli sınır kapılarından biri olan Sarp Sınır Kapısı 31 Ağustos 1988 yılında açılmış ve Türkiye için zamanla önemli bir sınır ticaret kapısı haline gelmiştir. 10 Aralık 2011 yılında Türkiye-Gürcistan arasında imzalanan bir anlaşma ile Sarp Sınır Kapısı'ndan yapılan geçişlerde iki ülke vatandaşları arasında vize uygulaması kaldırılmış ve kimlikle geçiş uygulaması başlamıştır. Bu uygulama Türkiye'de ilk olarak sadece Sarp Sınır Kapısı'nda başlatılmış bir uygulamadır (Deniz ve Aslan, 2014: 541). Nitekim Gürcistan'dan Türkiye'ye karayolu ile gelen Gürcü ziyaretçi sayısında 2011 yılından itibaren belirgin bir artış görülmekte, bu da Türkiye'ye gelen Gürcü ziyaretçilerin Türkiye'ye gelen toplam yabancı ziyaretçi içindeki yüzdesel payını arttırmaktadır (Tablo 20).

Tablo 20: Gürcistan'dan Türkiye'ye Gelen Ziyaretçi Sayısı

YILLAR	Hava	Kara	Tren	Deniz	TOPLAM	Kara Yoluyla Gelenlerin Toplam İçindeki Payı (%)	Toplam Yabancı Sayısı İçindeki Payı (%)
2000	10.034	166.973	314	2.330	179.651	92.9	1.72
2001	8.906	152.616	421	2.115	164.058	93.0	1.41
2002	10.207	149.393	77	1.698	161.375	92.5	1.22
2003	8.082	157.852	57	1.920	167.911	94.3	1.20
2004	11.294	221.161	36	2.446	234.937	94.1	1.34
2005	16.698	348.461	66	2.113	367.338	94.8	1.74
2006	27.709	517.910	48	3.661	549.328	94.2	2.77
2007	41.131	584.260	69	5.519	630.979	92.5	2.70
2008	52.849	771.295	64	5.976	830.184	92.9	3.15
2009	44.126	945.014	52	6.189	995.381	94.9	3.68
2010	42.041	1.063.906	59	6.187	1.112.193	95.6	0.21
2011	55.203	1.090.721	21	6.716	1.152.661	94.6	3.66
2012	51.992	1.346.712	3	6.175	1.404.882	95.8	4.42
2013	68.169	1.694.105	12	7.161	1.769.447	95.7	5.07
2014	85.010	1.661.591	1	8.687	1.755.289	94.6	4.76
2015	80.173	1.822.428	2	9.229	1.911.832	95.3	5.27
2016	71.203	2.129.074	2	5.987	2.206.266	96.5	8.70

Kaynak: <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html>

Gürcistan ve Türkiye arasındaki vize rejimi dolayısıyla göç politikaları incelendiğinde görece liberal bir politika izlendiği görülmektedir. 1989'da sınırın açılmasıyla Gürcistan vatandaşlarına 1 ay süreli turist vizesi verilmiş daha sonra Türkiye ile Gürcistan arasında 1996 yılında imzalan anlaşma ile bu vizenin sınır kapılarında alınmasına yönelik hüküm getirilmiştir. 2006 yılında yapılan bir anlaşma ise vize rejiminin daha da liberalleşmesini sağlamıştır. Bu anlaşmaya göre iki ülke vatandaşları karşılıklı olarak 90 günlük süre ile vizesiz giriş-çıkış yapma hakkına sahip olmuşlardır (Ulukan ve Ulukan, 2012: 5). Tukhashvili'ye göre, Sovyet döneminde sıkı bir şekilde mühürlenmiş Türkiye sınırı, Gürcü ve Türk vatandaşlarının göçünü kolaylaştırmakla kalmamış, aynı zamanda Karadeniz kıyılarının ekonomik, sosyal ve kültürel olarak canlanmasını sağlamıştır. Özellikle işgücü ağlarının gelişimi ve modern bir iletişim sisteminin ortaya çıkışı Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerinin canlanmasında etkili olmuştur (Tukhashvili, 2012: 10; Tukhashvili, 2016: 39-40).

Tablo 21: Orta ve Doğu Karadeniz’e Gelen Gürcü Vatandaşlarının Sınır Kapılarına ve İllere Göre Dağılımı

	Artvin (Sarp)	Hopa (D)	Rize (D)	Trabzon (D)	Trabzon (H)	Ordu (D)	Ünye (D)	Samsun (D)	Samsun (H)	Giresun (D)	Ardahan (Türközü)
2001	115.251	-	-	1019		1	-	379	-	37	11.198
2002	110.546	-	34	171	472	1	-	214	-	-	9.910
2003	118.148	2	522	215	228	2	-	234	1	5	8.076
2004	176.371	-	444	96	381	8	-	287	5	52	9587
2005	303.456	19	166	178	244	4	-	304	1	7	6.607
2006	468.330	1	25	781	134	162	-	430	11	2	5.735
2007	533.977	123	-	841	365	203	102	670	9	24	4.359
2008	722.095	5	2	734	373	66	82	1.190	17	23	5.010
2009	898.344	5	7	686	393	26	16	1.812	1	12	6.019
2010	1.016.169	84	1	557	442	80	24	2.226	10	17	6.934
2011	1.037.124	15	-	222	193	4	20	2.897	10	4	6.662
2012	1.287.212	16	3	132	162	2	27	2.731	20	28	7.693
2013	1.632.575	19	2	161	96	-	29	2.906	21	156	10.632
2014	1.606.376	66	5	230	238	3	-	4.304	17	31	11.530
2015	1.773.230	15	2	175	199	2	28	4.973	13	9	13.519
2016	2.082.509	29	3	210	173	1	10	2.554	4	35	11.722

Not: Deniz Yolu (D) , Hava Yolu ise (H) harfleriyle gösterilmiştir.

Kaynak:<http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html>

Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi’ne gelen Gürcü vatandaşlarının sınır kapılarına ve illere göre dağılımı incelendiğinde, Gürcü vatandaşlarının sadece bölgedeki sınır kapılarını değil, aynı zamanda havaalanlarını ve limanları da kullandığı görülmektedir. Ancak özellikle son yıllarda Sarp Sınır Kapısı’ndaki geçişlerde artış yaşandığı, deniz yolu kullanımının önceki yıllara oranla azaldığı görülmektedir (Tablo 21).

Göçmenlerin Türkiye’de yasadışı ikamet ediyor oluşları veya yasal olarak ikamet etseler bile çalışma izinlerinin olmaması çalışma koşullarındaki farklılaşmaları da beraberinde getirmektedir. Yerli işgücünün kabul etmeyeceği çalışma koşullarında, sigortasız olarak, fazla mesai ücreti almaksızın uzun çalışma saatleriyle, yıllık ücretli izin ve benzeri sosyal haklardan yoksun çalıştırılabildiği için işgücü maliyetleri yerli işgücüne göre düşük olmakta ve tercih edilmektedir (Toksöz vd. 2012: 23). Yaz aylarının başlamasıyla birlikte, özellikle mayıs ayında Sarp Sınır Kapısı’ndan Gürcü göçmenlerin girişlerinin arttığı ve ağustos ayından sonra azalmaya başladığı görülmektedir. Mayıs sonundan itibaren üç hasat döneminde biçilen çay yaprakları ve Gürcülere sağlanan üç aylık vizenin biribriyle tam olarak örtüşmesi, Gürcülere tanınan vize muafiyetinin bir anlamda mevsimlik tarım üretimi için olduğunu göstermektedir. Fındık toplamak amacıyla gelen

Gürcüler de düşünüldüğünde, mevsimlik tarımsal üretimde çalışmak için Türkiye'ye gelen Gürcülerin sayısının çok daha yüksek olduğu iddia edilebilir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Gürcü göçmen işçilerin Türkiye'ye gelişi ücret düzeyindeki farklılaşma ile açıklanabilmektedir. Bu dönemde, ücretlerdeki reel artış karşısında emek maliyetlerini düşürme arayışları, düşük ücretli kaçak göçmen işgücüne talep yaratmıştır. Bu talep kaçak göçmen işgücünün yönünü Türkiye'ye çevirmesinde tetikleyici rol üstlenmiştir. Böylece, kaçak göçmen işçiler yedek işgücü kaynağı olarak devreye sokulmuştur. Aynı dönemde artmaya başlayan kayıtdışılaşma da kaçak göçmen işçi istihdamı için uygun bir zemin hazırlamıştır (Akpınar, 2010: 7-8).

Emek yoğun olan sektörlerde genel olarak ortalama ücret düzeylerinin düşük olması ve yedek işgücü olarak göçmenlerin bu sektörlerde kullanılması, ücretler üzerinde baskı yaratmaktadır. Göçmenlerin sınırdışı edilme korkuları onların iş piyasasının olumsuz şartlarına razı etmektedir. Bu noktada göçmenlerin iş piyasası içinde düşük ücret almaları mutlak anlamda değil nispi anlamda ele alınmalıdır (Lordoğlu, 2015: 40). Ücret düzeyindeki farklılaşmalar, Türkiye ve Gürcistan ekonomilerindeki karşılaştırmanın yanı sıra, Gürcü işçilerin yerli işçilerle karşılaştırıldığında da açığa çıkmaktadır. Gürcü işçiler, kendi ülkelerine göre Türkiye'de yüksek ücret elde etseler de, yerli işgücüne göre daha düşük ücretlerle çalıştırılmaktadırlar.

2016 yılında Türkiye'de yakalanan kaçak Gürcü göçmenlerin sayısı 2679 olmuştur. 2017 yılında ise bu sayı 2954 kişiye yükselmiştir. 2017 yılında yakalanan kaçak göçmenlerin ısı haritası incelendiğinde Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Trabzon ve Artvin illerinde kaçak göçmenlerin yoğunluğu göze çarpmaktadır (Şekil 13). 2015 rakamlarına göre Türkiye'deki cezaevlerindeki yabancılar arasında Suriyeliler ve İranlıların ardından 208 kişiyle Gürcü vatandaşları gelmektedir. Suç işleyen yabancılar içinde öne çıkan Gürcüler, sadece soygun ve dolandırıcılık değil cinayete de karışmışlardır (<http://www.haberturk.com/gundem/haber/1039212-polisi-bile-sasirtan-yontemler>)

Şekil 13: 2017 Yılında Yakalanan Kaçak Göçmenlerin İsi Haritası

Kaynak: Türk Kızılayı, 2018: 12

Türkiye’de yaşayan, çalışma ve oturma izni olmayan yabancılar, iyi eğitim ve niteliklere sahip olmalarına karşın, kültürel sermayelerini Türkiye’de değerlendiremeyen göçmenlerden oluşmaktadır. SSCB’nin yıkılmasının ardından içine düştükleri kötü toplumsal konumları ve mesleki diploma ile deneyimlerinin Türk iş piyasasında yeterince talep görmemesi, bu göçmenlerin yalnızca ikincil, düşük düzeyde çalışabilmelerinin ana nedenidir (Pusch, 2010: 82-83). Küresel rekabet alanında güçlü olabilmek için yürütülen göç politikasında yüksek kalifiye göçmenler çekici bir hedef kitledir, ancak bu kişiler çoğu zaman göç ettikleri ülkelerde olumsuz koşullarda yaşamakta ve mesleki kariyerlerini sürdürme çabası içindeyken büyük engellerle karşılaşmaktadır (Nohl vd., 2011: 11). Özellikle yüksek eğitim düzeyine sahip, öğretmen, doktor, hemşire gibi seçkin meslekleri olan Gürcü göçmenler, bu vasıflara uygun istihdam alanlarının Gürcistan’da olmaması, yani işsizliğin, yoksulluğun ve geçimsizliğin kendi ülkesinde hakim olması nedeniyle Türkiye’deki ağır çalışma koşulları olan, düşük statülü ve vasıfsız işlerde çalışmaktadırlar. Erkek Gürcü göçmenler çoğunlukla tarım ve inşaat gibi sektörlerde çalışırken, kadın Gürcü göçmenler ise ev ve otellerde temizlik işçiliği, pazarda satıcılık, lokantada bulaşıkçılık ve evde bakım hizmetleri gibi işlerde istihdam edilmektedirler. Bir bakıma yerli işgücünün ağır ve yorucu işleri yapmakta isteksiz olması, Gürcülerin bu sektörlerde çalışmalarını kolaylaştırmaktadır.

Enhancing the Role of Georgian Emigrants at Home – ERGEM (2014) raporuna göre, özellikle kadınlar için uygun işler yaratamayan Gürcü işgücü piyasasındaki kısıtlar nedeniyle ve Türkiye’de artan ev içi bakım emeğine talep, iki ülke arasında kadın işgücü göçünü hızlandırmıştır. Gürcülerin liberal vize rejiminin avantajlarını kullandıkları belirtilmektedir. Raporda sunulan araştırma sonuçları, Türkiye’de bulunan Gürcülerin yüksek eğitim seviyelerine dikkat çekmektedir. Fakat araştırmanın daha çok İstanbul gibi büyük şehirlerde yapılmış olması ve tarımsal alanlarda

bulunan Gürcüleri kapsamaması eğitime ilişkin bu bulgunun tam da gerçeği yansıtmadığına dikkat çekilmiştir.

ERGEM'in araştırmasına katılan Gürcülerin büyük çoğunluğu Türkiye'ye Sarp Sınır Kapısı'nı kullanarak girmekte ve % 51'i çalışma izni olmadan sadece vize süresince Türkiye'de kalmakta olduğunu belirtmiştir. Bunun sonucu olarak, Gürcüler düşük ücret ödenen, zorlu fiziki çalışma koşulları olan işlerde ya da ev içi hizmetlerde çalışmaktadır. Gürcü göçmenlerin % 66'sı vasıflarından daha düşük işlerde çalıştıklarını düşünmektedir. Gürcü göçmenlerin üçte birinin Türkiye vatandaşlığına geçmek istemesinin onların uyum sorunlarını azaltacağına yönelik bir tutum taşıyacağına dikkat çekilmektedir (ERGEM, 2014: 28).

Çoğunluğunun ikamet ve çalışma izni olmamasına rağmen, ikamet izni alan Gürcü göçmenlerin sayısı 2014 yılından sonra artış göstermiştir. 2016 yılında 18.511 Gürcü vatandaşı Türkiye'de ikamet izni alırken, bunun 2.477'si aile ikamet izni almıştır. (Tablo 22)

Tablo 22: Gürcü Vatandaşlarına Türkiye'de Verilen İkamet İzni Sayıları

YILLAR	KİŞİ SAYISI
2014	6.637
2015	19.242
2016	18.511

Kaynak: Göç İdaresi Yıllık Raporları'ndan derlenmiştir.

Çalışma izni alan Gürcü vatandaşların sayısı da son yıllarda artış göstermiştir. 2015 yılında 7.826 erkek, 698 kadın Gürcü göçmen Türkiye'de çalışma izni almıştır. Ancak kayıtdışı olarak çalışanların sayısı göz önüne alındığında çalışma izni sayısı halen düşük bir düzeydedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı[ÇSGB], 2015: 15), (Tablo 23)

Tablo 23: Gürcü Vatandaşlarına Türkiye'de Verilen Çalışma İzni Sayıları

YILLAR	ERKEK	KADIN	TOPLAM
2011	252	150	402
2012	5.882	552	6.434
2013	7.832	605	8.437
2014	7.187	493	7.680
2015	7.826	698	8.524

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yıllık Raporları'ndan derlenmiştir.

Türk vatandaşları ile evlilik yapan gürcü vatandaşlarının sayısı incelendiğinde, Türk erkekleri ile evlenen Gürcü kadınların sayısının, Türk kadınları ile evlilik yapan Gürcü erkeklerin sayısından

daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. 2012 yılından beri azalma eğiliminde olsa da Türk erkekleri ile evlilik yapan Gürcü kadınların sayısı, Türk ile evli yabancı uyruklu kadınlar sıralamasında en üst sıralarda yer almaktadır. 2017 yılında Türk ile evlenen Gürcü kadın sayısı 557 iken, Türk ile evlenen Gürcü erkek sayısı da 10 olmuştur (Tablo 24).

Tablo 24: Türkler ile Evlilik Yapan Gürcü Erkek ve Gürcü Kadınların Sayıları

YILLAR	GÜRCÜ ERKEK	GÜRCÜ KADIN
2009	-	339
2010	10	319
2011	16	391
2012	21	1.063
2013	14	659
2014	14	624
2015	14	638
2016	10	595
2017	10	557

Kaynak: TÜİK Evlilik İstatistikleri'nden derlenmiştir.

4.4. Araştırmanın Tasarımı ve Yöntemi

4.4.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Döngüsel göç, göç veren ülke ve göç alan ülke kadar göç edenlerin de gelişimini hızlandıran geri dönüşlü bir göç hareketidir.

Döngüsel göç hareketleri kendi içerisinde iki gruba ayrılmaktadır. Bunların ilki olan “programlı döngüsel göç”, gerek göç alan ülkeye, gerek göç veren ülkeye, gerekse göçmenlere faydalar sağlayan bir “üçlü kazanım senaryosu” olarak teşvik edilmekte ve işçi göçünün kalkınmada olumlu etkiler kazandıran bir mekanizması olarak görülmektedir. Döngüsel göç programları yoluyla hem göç alan ülkedeki kısa dönemli işgücü açığı giderilmekte, hem de göç veren ülkenin ekonomik kalkınmasına göçmen işçiler işçi dövizleriyle katkıda bulunmaktadır. Ayrıca döngüsel göç programı çerçevesinde hareket eden göçmenler yasal olarak insani koşullarda istihdam edilmekte ve yaptıkları işlerle ilgili yeni beceriler kazanmaktadırlar.

İki ülke arasında belirli bir göç programına bağlı olmayan düzensiz göç hareketlerine ise “spontane döngüsel göç” adı verilmektedir. Bu noktada Gürcistan’dan Türkiye’ye sezonluk yapılan göçler spontane döngüsel göçlerdir. Döngüsel göç hareketi düzensiz ve programsız bir şekilde olduğunda, her üç unsur için dezavantajlı durumlar ortaya çıkabilmektedir. Spontane göç

hareketlerinde göçmenler kaçak çalıştıkları için sınırdışı edilme korkuları yaşamalarına neden olmakta ve onların iş piyasasının olumsuz koşullarına razı etmektedir. Bu durum Türkiye’de kaldıkları sürede zor ve kötü şartlarda barınmalarına, çalışmalarına ve yerli işgücüne göre daha düşük ücretle ücretlendirilmelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda yerli işçiler ile göçmen işçiler arasında iletişim eksiklikleri ve buna bağlı olarak işverenle aralarında sorunlar çıkabilmektedir. Bunun yanı sıra, özellikle yüksek eğitim düzeyine sahip, öğretmen, doktor, hemşire gibi seçkin meslekleri olan Gürcü göçmenler, bu vasıflara uygun istihdam alanlarının Gürcistan’da olmaması, yani işsizliğin, yoksulluğun ve geçimsizliğin kendi ülkesinde hakim olması nedeniyle Türkiye’deki ağır çalışma koşulları olan, düşük statülü işlerde çalışmaktadırlar. Gürcü göçmen işçiler Türkiye’de inşaat, turizm, tarım, çocuk bakıcılığı gibi sezonluk işlerle ilgili herhangi bir eğitimi olmamasına rağmen çalışmaktadırlar. Gürcü göçmenler, çoğu zaman zor olduğu için yerli işgücünün çalışmak istemediği işleri yaparak bölge ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesi’ndeki yerli halkın daha iyi iş ve yaşam koşulları için Türkiye’nin batısındaki büyük şehirlere göç etmesi, Gürcistan işgücü piyasasının da özellikle kadınlar için istihdam yaratamaması, onları Türkiye’ye göç etmeye yönlendirmektedir. Fakat Gürcü göçmenler spontane hareketlerle yeni bilgi ve beceriler kazanamamakta, bunları da kendi ülkelerindeki iş yaşamlarında kullanamamaktadırlar.

Spontane göç hareketlerinin göç alan ülke olan Türkiye için de bazı dezavantajları bulunmaktadır. Bunların en önemlisi Gürcü göçmen işçilerin kaçak çalıştırılmasıdır. Bu durum göç alan ülke ekonomisinde vergi kaybına yol açarak olumsuz etkide bulunmaktadır. Ayrıca göç hareketi programsız olduğundan işgücü talebini aşan boyutlarda yabancı işçi göç alan ülkeye geçiş yapmakta, bu durum yerli işçilerin de istihdam alanlarını işgal etmektedir. Bu duruma bağlı olarak, göç veren ülkede de özellikle hizmet sektöründe işgücü açığı yaşanabilmektedir. Döngüsel göç hareketinin programlandırılması durumunda ise, göçmenler hem çalıştıkları işlerde yeni bilgi ve beceriler kazanabilecek, hem de bunları ülkelerine döndüklerinde uygulayabileceklerdir. Döngüsel göçmenler daimi göçmenlere göre daha fazla ülkeleriyle bağlantı halinde olduklarından, daha fazla tasarruf yapmaya ve ülkelerine işçi dövizini göndermeye isteklidirler. Dolayısıyla döngüsel göç programları sayesinde göçmenler ülkelerinde daha fazla yatırım yapıp kazançlarını arttırabileceklerdir. Göç alan ülkede ise döngüsel göç programlarıyla gereken iş alanlarına gereken sayıda göçmen işçi istihdam edilebilecek, böylelikle yerli işgücünün yeterli olmadığı sektörlerde işgücü açığı giderilmiş olacaktır. Ayrıca göçmenler belirli bir çalışma programına bağlı olduklarından, işverenin göçmenleri takibi mümkün olacaktır. Göç veren ülke ise döngüsel göçü yaygınlaştırarak sürekli göçlerle ortaya çıkan beyin göçü olgusunu en aza indirebilecektir. Buna ilaveten ülkeye devamlı bir işçi dövizini girişi olacak ve göçmenlerin ülkelerine yaptıkları yatırımlarla göç veren az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirebileceklerdir.

Bu çalışmanın amacı Sarp Sınır Kapısı'ndan Doğu Karadeniz Bölgesi illerinden Artvin, Rize ve Trabzon'a gerçekleştirilen spontane döngüsel göçü ekonomik anlamda etkileyen belirleyicileri ortaya koymaktır. Bu araştırmada şu sorulara cevap aranmaktadır:

- Hangi ekonomik özellikler Türkiye'ye yapılan göçün çeşitli şekillerde tercih edilmesini etkilemektedir?
- Hangi faktörler Gürcistan'a geri dönüş yapan göçmenlerin tekrar göç etme kararını etkilemektedir?
- Döngüsel göçü tercih eden Gürcü göçmenler bu göç şekliyle Doğu Karadeniz Bölgesi'ne ne kazandırmakta ve ne kaybettirmektedir?

Literatürde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yapılan döngüsel göçlerle ilgili yapılmış çalışmalar olmasına rağmen, Gürcistan'dan Türkiye'ye yapılan Gürcü göçleri üzerine geniş kapsamlı nicel bir araştırma yapılmamıştır. Bu çalışma Gürcü göçmenlerin kalma sürelerini etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Buradan yola çıkarak bu çalışma göçmenin hareketi üzerine demografik, ekonomik, sosyal, işgücü ve göç tecrübeleri gibi değişkenlerin etkilerini araştırmayı hedeflemektedir.

4.4.2. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları

Bu çalışma uluslararası döngüsel göçleri ele aldığı için Sarp Sınır Kapısı'ndan Türkiye'ye giriş yapan Gürcü uyruklu göçmen işçilerle sınırlandırılmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde sezonluk işlerde çalışan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki göçmen vatandaşlar çalışmaya dahil edilmemiştir.

Bu çalışma kapsamında aşağıda yer alan sorulara yanıt aranacaktır:

- Gürcü işçilerin çalışmak için Türkiye'yi tercih etmesindeki temel etken nedir?
- Gürcü işçiler Türkiye'de buldukları sürede ne kadar kazanıp bunun ne kadarını Türkiye'de harcamakta, ne kadarı işçi dövizini olarak ülkelerine götürmektedir?
- Türkiye'ye sezonluk göç eden döngüsel Gürcü göçmenlerin profili (yaş, cinsiyet, medeni hal, eğitim durumu) nasıldır? Bu bağlamda döngüsel göçün belirleyicileri nelerdir?
- Gürcistan'dan Türkiye'ye gerçekleştirilen döngüsel göç hareketi, göç teorilerinden hangisi veya hangileri ile ilişkilendirilebilir?
- Gürcistan'dan Türkiye'ye gelen spontane döngüsel göçmenler için bir göç programı gerekli midir?

4.4.3. Araştırmanın Modeli ve Değişkenleri

Bağımlı değişken özünde iki değer alabiliyorsa yani bir özelliğin varlığı ya da yokluğu söz konusu ise bu durumda bağımlı kukla değişkenler söz konusudur.

Bu durumda modelleri tahmin etmek için dört yaklaşım vardır:

- Doğrusal Olasılık Modeli
- Logit Modeli
- Probit Modeli
- Tobit Modeli

Doğrusal Olasılık Modeli;

$$Y_i = b_1 + b_2 X_i + u_i$$

$Y_i = 1$ Eğer i. Birey istenen özelliğe sahipse

$Y_i = 0$ Diğer durumlarda

$X_i =$ Bağımsız değişken

Bu modele olasılıklı model denmesinin nedeni, Y'nin X için şartlı beklenen değerinin, Y'nin X için şartlı olasılığına eşit olmasıdır.

$$E(Y_i / X_i) = Pr(Y_i = 1 / X_i)$$

$$E(u_i) = 0 \longrightarrow E(Y_i / X_i) = b_1 + b_2 X_i$$

Yi değişkeninin olasılık dağılımı :

$$E(Y_i / X_i) = \sum Y_i P_i = 0 \cdot (1 - P_i) + 1 \cdot (P_i) = P_i$$

$$0 \leq E(Y_i / X_i) \leq 1$$

Bu çalışmada doğrusal olasılık modeline alternatif olarak logit modelin kullanılması uygundur.

Lojistik Dağılım Fonksiyonu;

$$P_i = E(Y=1/X) = \frac{1}{1+e^{-(b_1+b_2x_i)}} = \frac{1}{1+e^{-Z_i}} = b_1 + b_2 X_i$$

kümülatif lojistik dağılım fonksiyonudur.

$$1-P = 1 - \frac{1}{1+e^{-Z_i}} = \frac{1+e^{-Z_i}-1}{1+e^{-Z_i}} = \frac{e^{-Z_i}}{1+e^{-Z_i}}$$

$$\frac{P_i}{1-P_i} = \frac{1}{1+e^{-Z}} \cdot \frac{1+e^{-Z}}{e^{-Z}} = e^Z \text{ (Olabilirlik oranı)}$$

Lojistik modelin her iki tarafının doğal logaritması alındığında;

$$L_i = \ln\left(\frac{P_i}{1-P_i}\right) = \ln e^{Z_i} = Z_i$$

L_i fark oranı logaritması olup hem X hem parametrelere göre doğrusaldır. Z değişkeni $-\infty$ dan $+\infty$ 'a değişirken, P 0 ile 1 arasında değişir.

Logit modelde olasılık;

$$P_i = E(Y=1/X) = \frac{1}{1+e^{-(b_1+b_2X_i)}} = \frac{1}{1+e^{-Z_i}} \text{ şeklindedir.}$$

- Z_i , $-\infty$ ile $+\infty$ arasında değerler alırken P_i 'nin aldığı değerler ise 0 ile 1 arasında değişmektedir.
- Z_i ile P_i arasındaki ilişki doğrusal değildir.

Logit modelin özellikleri;

1. P_i , 0'dan 1'e kadar değer aldığı anda, logitte $-\infty$ ile $+\infty$ arasında değer alır.

$$P_i = 1 \rightarrow \ln\left[\frac{P_i}{1-P_i}\right] = \ln\left[\frac{1}{1-1}\right] = \ln\left[\frac{1}{0}\right] = +\infty$$

$$P_i = 0 \rightarrow \ln\left[\frac{P_i}{1-P_i}\right] = \ln\left[\frac{0}{1-0}\right] = \ln\left[\frac{0}{1}\right] = -\infty$$

2. Logit, X 'e göre doğrusal iken olasılıklara göre değildir.
3. Logit modelin b_2 katsayısı; bağımsız değişkendirdeki bir birimlik değişme karşısında logitteki değişmeyi gösterir.
4. Logit model tahmin edildikten sonra, X bağımsız değişkeninin belirli bir değeri için logitin gerçekleşme olasılığı hesaplanabilir.

Çalışmada logit model tanımlanmış iki sayısal seçeneğin olasılıklarını hesaplamak amacıyla kullanılmıştır. Model Gürcü göçmen işçilerin Türkiye’de kalma veya geri dönme kararlarını etkileyen etkenleri zaman aralığı alternatifleri içinde değerlendirmektedir. Buna göre Gürcü işçilerin Türkiye’de kalıp kalmama olasılıkları iki alternatifli bir ikili modele dayandırılmaktadır.

GS= 0 göç süresi döngüsel değil ise; veya GS= 1 göç süresi döngüsel ise

Logit model kümülatif lojistik olasılık fonksiyonu üzerine temellendirildiğinden, modelin tanımı şu şekildedir;

$$P_i = F(Z_i) = F(\alpha + \beta X_i) = \frac{1}{1 + e^{-Z_i}} \quad (1)$$

P_i = Verilen bağımsız değişkenler üzerinden (X_i), göçmenlerin döngüsel veya daimi göç tercihlerinin olasılığı ve e doğal logaritma tabanıdır.

(1)’in her iki tarafını çarptığımızda ve logaritmalarını aldığımızda aşağıdaki denklem elde edilir.

$$Z_i = \log \frac{P_i}{1 - P_i} = \alpha + \beta X_i \quad (2)$$

İkinci eşitlik bağımlı değişken Z_i ’in, X_i bağımsız değişkenlerinin vektör etkisine göre döngüsel veya daimi göç seçme ihtimalinin logaritması olduğunu göstermektedir. Bağımsız değişkenler göçmenin geçmişini, yetenek düzeyini, ekonomik kazanımlarını, iş fırsatlarını belirleme şartlarını ve Türkiye’de daha uzun kalma olasılığını yansıtmaları bakımından büyük önem taşımaktadır. Ampirik logit model aşağıdaki şekilde gösterilebilir:

$$P(GS) = \frac{1}{1 + e^{-GS}}$$

bu durumda;

GS=0 döngüsel olmayan göç, GS=1 döngüsel göç

Bu çalışmada bağımlı değişken olarak, Gürcistan’dan Türkiye’ye döngüsel olarak göç ediliyorsa göç süresi 1, döngüsel olmayan göç ise 0 olarak kabul edilmiştir. Göçmenin geliş sıklığı ise bağımlı değişken hesaplanırken kullanılmıştır, yani aralarında doğrusal bir ilişki vardır. Göçmenlerin göç sürelerini etkileyen sosyal, ekonomik ve göçmene ait kişisel faktörlerden,

göçmenlerin eğitim durumu, cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, ne kadar sıklıkla göç ettiği, iş bağlantısının olup olmadığı, çalışma süresi, coğrafi yakınlık, kaç saat çalıştığı, Gürcü işçinin Türkiye’de kazandığı ücret, Gürcü işçinin Gürcistan’da kazandığı ücret, Türkiye’nin gevşek göç politikaları izlemesi, Türk vatandaşlığına geçiş, Gürcü işçilerin ülkelerine dönüşte aynı işi yapmaları açıklayıcı değişkenler olarak ele alınmıştır.

Buna göre, bağımsız değişkenlerle modelin hata terimi (e) ilave edilerek ekonometrik model aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

$$GS_i = \alpha + \beta_{1MD} + \beta_{2yaş} + \beta_{3cinsiyet} + \beta_{4SA} + \beta_{5İB} + \beta_{6GP} + \beta_{7E} + \beta_{8VG} + \beta_{9TEK} + \beta_{10CY} + \beta_{11GAK} + \beta_{12THP} + \beta_{13TKZ} + e$$

- MD : Bekar olanlar 1 evli olanlar 0 değerini alan kukla değişkenini,
Cinsiyet: Erkek olanlar 1 kadın olanlar 0 değerini alan kukla değişkenini,
SA : 8 saatten fazla çalışılıyorsa 1, 8 saatten az çalışılıyorsa 0 değerini alan kukla değişkenini,
Yaş : Genç olanlar (0-30 yaş) 1 yaşlı olanlar 0 değerini alan kukla değişkenini,
İB : İş bağlantısı olanlar 1 iş bağlantısı olmayanlar 0 değerini alan kukla değişkenini,
CY : Göç ettiği yer Gürcistan’a yakın olanlar 1 yakın olmayanlar 0 değerini alan kukla değişkenini,
GP : Sarp Sınır Kapısından geçisin vizesiz olmasına olumlu bakanlar 1 olumsuz bakanlar 0 değerini alan kukla değişkenini,
VG : Türk vatandaşlığına geçiş artıyorsa 1 artmıyorsa 0 değerini alan kukla değişkenini,
E : Eğitim düzeyi okula gitmemiş olanlar 1 okula gitmiş olanlar 0 değerini alan kukla değişkenini,
TEK : Türkiye’de kazanılan toplam ücret artıyorsa 1 artmıyorsa 0 değerini alan kukla değişkenini,
TKZ : Türkiye’de yasal engellerle karşılaşanlar 1 yasal engellerle karşılaşmayanlar 0 değerini alan kukla değişkenini,
THP : Türkiye’de 100 TL’den az para harcayanlar 1, 100 TL’den fazla para harcayanlar 0 değerini alan kukla değişkenini,
GAK : Gürcistan’da aylık geliri olanlar 1 geliri olmayanlar 0 değerini alan kukla değişkenini ifade etmektedir.
e : Hata terimini ifade etmektedir.

Tablo 25: Analizde Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları

Bağımlı Değişken		
GS: Göç Süresi		
Açıklayıcı (Bağımsız) Değişkenler		
MD: Medeni duruma göre göç etme eğilimi	Bekarların göç etme eğilimi yüksek ise=1	Evlilerin göç etme eğilimi yüksek ise=0
Açıklayıcı (Bağımsız) Değişkenler		
Yaş: Yaş durumuna göre göç etme eğilimi	30 yaşın altında göç etme eğilimi yüksek ise=1	30 yaşın üstünde göç etme eğilimi yüksek ise=0
Cinsiyet: Cinsiyete göre göç etme eğilimi	Erkeklerin göç etme eğilimi yüksek ise=1	Kadınların göç etme eğilimi yüksek ise=0
SA: Çalışma saatine göre göçe bakış açısı	Göçmen 8 saatten fazla çalışıyorsa=1	Göçmen 8 saatten az çalışıyorsa=0
İB: İş bağlantılarına göre göç etme eğilimi	Göçmenin iş bağlantıları yoksa=1	Göçmenin iş bağlantıları varsa=0
GP: Göç Politikalarına göre göçe bakış açısı	Göçmen Sarp Sınır Kapısının vizesiz geçişe açılmasına olumlu bakıyorsa =1	Göçmen Sarp Sınır Kapısının vizesiz geçişe açılmasına olumsuz bakıyorsa=0
E: Eğitim durumuna göre göç etme eğilimi	Göçmen okula gitmemiş ise=1	Göçmen okula gitmiş ise=0
CY: Göçmenin coğrafi yakınlığa göre göç etme eğilimi	Göç edilen yer Gürcistan'a yakın ise =1	Göç edilen yer Gürcistan'a yakın değil ise=0
VG: Göçmenin Türk vatandaşlığına geçişe bakış açısı	Türk vatandaşlığına geçişe olumlu bakıyorsa=1	Türk vatandaşlığına geçişe olumsuz bakıyorsa=0
TEK: Türkiye'de elde edilen ücret durumuna göre göçe bakış açısı	Gürcü işçinin Türkiye'deki kazandığı toplam ücret artıyorsa =1	Gürcü işçinin Türkiye'deki kazandığı toplam ücret artmıyorsa=0
GAK: Göçmenin Gürcistan'da gelir elde etmesine göre göçe bakış açısı	Gürcistan'da geliri var ise= 1	Gürcistan'da geliri yok ise = 0
TKZ: Türkiye'de karşılaşılan zorluklara göre göç etme eğilimi	Yasal engel var ise = 1	Yasal engel yok ise = 0
THP: Türkiye'de harcanan para-alışveriş durumuna göre göçe bakış açısı	100 TL'den az = 1	100 TL'den fazla = 0

Tablo 25'te görüldüğü gibi yukarıda yer alan hipotezlerin test edilmesi için yapılacak olan analizde 1 bağımlı, 13 bağımsız değişken kullanılması düşünülmektedir. Dolayısıyla tabloda yer alan bağımlı ve bağımsız değişken sayısı kadar alt hipotezler kurulacaktır.

4.4.4. Araştırmanın Alternatif Hipotezleri

Araştırmada test edilecek hipotezler;

- H_{1.1} : Göçmenlerin medeni durumu döngüsel göç üzerinde etkilidir.
- H_{1.2} : Göçmenlerin yaşı döngüsel göç üzerinde etkilidir.
- H_{1.3} : Göçmenlerin cinsiyeti döngüsel göç üzerinde etkilidir.
- H_{1.4} : Göçmenlerin çalışma saatleri döngüsel göç üzerinde etkilidir.
- H_{1.5} : Göçmenlerin iş bağlantıları döngüsel göç üzerinde etkilidir.
- H_{1.6} : Göçmenlerin göç politikası döngüsel göç üzerinde etkilidir.
- H_{1.7} : Göçmenlerin eğitim düzeyi döngüsel göç üzerinde etkilidir.
- H_{1.8} : Coğrafi yakınlık döngüsel göç üzerinde etkilidir.
- H_{1.9} : Göçmenlerin vatandaşlığa geçişi döngüsel göç üzerinde etkilidir.
- H_{1.10} : Göçmenlerin Türkiye’de çalıştığı dönemlerdeki geliri döngüsel göç üzerinde etkilidir.
- H_{1.11} : Göçmenlerin Gürcistan’daki aylık geliri döngüsel göç üzerinde etkilidir.
- H_{1.12} : Göçmenlerin çalışmaya başladıktan sonra karşılaştığı zorluklar döngüsel göç üzerinde etkilidir.
- H_{1.13} : Göçmenlerin Türkiye’de buldukları sürede alışveriş için yaptıkları harcama döngüsel göç üzerinde etkilidir.

Çalışmada test edilecek hipotezler üç unsuru, yani göç alan ülke, göç veren ülke ve göçmeni temsil etmektedir. Göç süresini etkileyen yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi gibi etkenler göçmen ile ilgilidir. Araştırma sonucunda Gürcistan’dan Türkiye’ye döngüsel şekilde göç eden göçmenlerin genel profili ortaya konmuş olacaktır. Çalışma saatleri, çalışma şartları ve göç politikaları göç alan ülkeyi yani Türkiye’yi ilgilendirmektedir. Göçmenin çalışma saatlerinin tespit edilmesi, yasal engeller ve sosyal güvence gibi çalışma şartlarının sağlanıp sağlanmadığı kaçak istihdamın tespitinde ve bir döngüsel göç programının gerekliliğini ortaya koymada ışık tutacaktır. Ücretler ve iş bağlantıları gibi etkenler de göç veren ülke yani Gürcistan’la ilgili etkenlerdir. Göçmenin iş bağlantılarının olmaması ve Türkiye’de kazanılan ücretlerin göç hareketini hangi ölçüde etkilediği ortaya konacaktır.

4.4.5. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada tesadüfi örnekleme yöntemlerinden basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Basit tesadüfi örnekleme toplumdaki her bireyin örnekleme girme şansının eşit olduğu örnekleme şeklidir. Böylelikle elde edilen sonuçların genelleştirilebilirliği sağlanmıştır. Basit tesadüfi örnekleme seçim tekniği, iyi bir örnekleme çerçevesi mevcut olduğu zaman ve evren, coğrafi olarak belli bir bölgede yoğunlaştığı zaman kullanışlıdır (De Vaus, 1990: 64).

Bu çalışma kapsamında Artvin, Rize ve Trabzon illerinde tarım, inşaat, turizm ve diğer hizmet sektörlerinde çalışan Gürcü uyruklu göçmen işçiler üzerinde bir anket çalışması yapılmıştır. Anket soruları logit modele uygun olacak şekilde yapılandırılmış olup anket göçmenlerin demografik bilgileri (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi), ekonomik kazanımları, iş bağlantıları ve kalma süreleri ile ilgili sorular üzerinden yapılmıştır. Ankette toplam 23 soru bulunmaktadır. Bu sorular hazırlanırken CBS-AXA'nın işgücü göçü anket formundan ve H.Deniz Yüksekler'in "Laleli Moskova Mekiği- Kayıtdışı Ticaret ve Cinsiyet İlişkileri" adlı çalışmasından yararlanılmıştır. Anketin kolay uygulanabilmesi için anket soruları ileri düzeyde Gürcüce bilen bir uzman tarafından Gürcüceye çevrilmiştir.

Örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında Naing vd.'nin (2006: 12) ve Conroy'un (2003:4) çalışmalarında oluşturduğu evren-örneklem büyüklüğü tablolarından faydalanılmıştır. Bunlara göre evren büyüklüğü 1.000.000 kişi ve üzerinde olduğunda 384 örneklem büyüklüğü yeterli olmaktadır. Kaçak istihdam dolayısıyla anakütle bilinemediğinden % 5 hata payı ve % 95 güven seviyesinde Sarp Sınır Kapısı'ndan giriş yapan Gürcü göçmen işçi sayısı da bir milyonun üzerinde olduğundan bu çalışma için örneklem büyüklüğü 384 alınmıştır. Çalışmada 2015 Ağustos-2016 Ağustos tarihleri arasında 500 kişiyle yüz yüze anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Oluşturulan toplam 500 anket formunun 90'ı eksik, yanlış doldurma gibi çeşitli sebeplerden dolayı değerlendirmeye alınmamıştır.

Anket ile elde edilen verilerin analizlerinin yapılabilmesi için SPSS istatistikî analiz programından yararlanılmıştır. Çalışmada anket ile toplanan veriler, analize uygun hale getirmek amacıyla kodlanarak bilgisayara aktarılmıştır. Elde edilen bu veriler logit regresyon ve ki kare analizlerinde kullanılmıştır. Çalışmada % 90 güvenilirlik düzeyine göre hipotezler test edilmiştir.

4.5. Bulgular ve Yorumlar

4.5.1. Lojistik Regresyon Model Sonuçları

Çalışmada göç süresinin niteliği üzerinde etkili olan faktörlerin incelenmesi amacıyla lojistik regresyon modeli kurulmuştur. Yukarıda belirtildiği üzere bağımlı değişken olarak Gürcistan'dan Türkiye'ye göç edenlerin döngüsel göçe veya döngüsel olmayan göçe bağlı olarak oluşturulan GS değişkeni kullanılmıştır. Bağımlı değişken üzerinde etkisinin araştırıldığı diğer değişkenler ise modele açıklayıcı (bağımsız) değişken olarak dahil edilmiştir. Tahmin edilen model sonuçları Tablo 26'da belirtilmiştir.

Tablo 26: Lojistik Regresyon Model Sonuçları

GS	Korelasyon Katsayı	Standart hata	Z Değeri	p Değeri
MD	0.4985	0.2586	1.9300	0.0540
YAS	-0.1506	0.2450	-0.6100	0.5390
CINSIYET	0.7966	0.2541	3.1300	0.0020
SA	-0.7400	0.2934	-2.5200	0.0120
IB	-0.3904	0.2345	-1.6600	0.0960
GP	-0.3937	0.2621	-1.5000	0.1330
E	0.1350	0.2416	0.5600	0.5760
CY	-0.2334	0.2284	-1.0200	0.3070
VG	-0.0963	0.2363	-0.4100	0.6840
TEK	-0.9163	0.4169	-4.6000	0.0000
GAK	-0.4570	0.2608	-1.7500	0.0800
TKZ	0.2521	0.2409	1.0500	0.2950
THP	0.1989	0.2789	0.7100	0.4760
Sabit	2.7077	0.6472	4.1800	0.0000
Loglikelihood	-233.0063			
LR chi2(10)	88.9400			0.0000
Pseudo R2	0.1603			

Tablo 26’da belirtilen olabilirlik oran testi $\alpha = 0,10$ ’a göre :

Medeni durum ile göç süresi arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Göçmenlerin medeni durumu döngüsel göçü doğru yönlü etkilemektedir. “ $H_{1,1}$ = Göçmenlerin medeni durumu döngüsel göç eğilimi üzerinde etkilidir.” hipotezi kabul edilmiştir.

Cinsiyet ile göç süresi arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Göçmenlerin cinsiyeti döngüsel göçü doğru yönlü etkilemektedir. “ $H_{1,3}$ = Göçmenlerin cinsiyeti döngüsel göç etme eğilimi üzerinde etkilidir.” hipotezi kabul edilmiştir.

Çalışma saati ile göç süresi arasında negatif yönde ilişki bulunmaktadır. Göçmenlerin çalışma saati döngüsel göçü ters yönlü etkilemektedir. “ $H_{1,4}$ = Göçmenlerin çalışma saatleri döngüsel göç üzerinde etkilidir.” hipotezi kabul edilmiştir.

İş bağlantıları ile göç süresi arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Göçmenlerin iş bağlantıları döngüsel göçü ters yönde etkilemektedir. “ $H_{1,5}$ = Göçmenlerin iş bağlantıları döngüsel göç üzerinde etkilidir.” hipotezi kabul edilmiştir.

Türkiye’de göçmenlerin elde ettiği kazanç ile göç süresi arasında ilişki bulunamamıştır.

Göçmenlerin Gürcistan’daki aylık geliri ile göç süresi arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Göçmenlerin aylık geliri döngüsel göçü ters yönde etkilemektedir. “ $H_{1.11}$ = Göçmenlerin Gürcistan’daki aylık geliri döngüsel göç üzerinde etkilidir.” hipotezi kabul edilmiştir.

Göçmenlerin yaşı ile göç süresi arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Göçmenlerin yaşı döngüsel göçü ters yönde etkilemektedir. “ $H_{1.2}$ = Göçmenlerin yaşı döngüsel göç üzerinde etkilidir.” hipotezi reddedilmiştir.

Göç politikası ile göç süresi arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Göç politikası döngüsel göçü ters yönde etkilemektedir. “ $H_{1.6}$ = Göçmenlerin göç politikası döngüsel göç üzerinde etkilidir.” hipotezi reddedilmiştir.

Eğitim düzeyi ile göç süresi arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Göçmenlerin eğitim düzeyi döngüsel göçü doğru yönde etkilemektedir. “ $H_{1.7}$ = Göçmenlerin eğitim düzeyi döngüsel göç üzerinde etkilidir.” hipotezi reddedilmiştir.

Coğrafi yakınlık ile göç süresi arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Coğrafi yakınlık döngüsel göçü ters yönde etkilemektedir. “ $H_{1.8}$ = Coğrafi yakınlık döngüsel göç üzerinde etkilidir.” hipotezi reddedilmiştir.

Göçmenlerin vatandaşlığa geçişi ile göç süresi arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Göçmenlerin vatandaşlığa geçişi döngüsel göçü ters yönde etkilemektedir. “ $H_{1.9}$ = Göçmenlerin vatandaşlığa geçişi döngüsel göç üzerinde etkilidir.” hipotezi reddedilmiştir.

Göçmenlerin çalışmaya başladıktan sonra karşılaştığı zorluklar ile göç süresi arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Göçmenlerin Türkiye’de karşılaştığı zorluklar döngüsel göçü doğru yönde etkilemektedir. “ $H_{1.12}$ = Göçmenlerin çalışmaya başladıktan sonra karşılaştığı zorluklar döngüsel göç üzerinde etkilidir.” hipotezi reddedilmiştir.

Göçmenlerin Türkiye’de harcadıkları para ile göç süresi arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Göçmenlerin Türkiye’de harcadıkları para döngüsel göçü doğru yönde etkilemektedir. “ $H_{1.13}$ = Göçmenlerin Türkiye’de buldukları sürede alışveriş için yaptıkları harcama döngüsel göç üzerinde etkilidir.” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 27: Bağımsız Değişkenlerin Anlamlılık Düzeyleri

Bağımsız Değişkenler	p< 0,01	p< 0,05	p< 0,10
MD	0,054 > 0,01 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,054 > 0,05 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,054 < 0,10 H ₀ =Red H ₁ =Kabul
CİNSİYET	0,002 < 0,01 H ₀ =Red H ₁ =Kabul	0,002 < 0,05 H ₀ =Red H ₁ =Kabul	0,002 < 0,10 H ₀ =Red H ₁ =Kabul
SA	0,012 > 0,01 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,012 < 0,05 H ₀ =Red H ₁ =Kabul	0,012 < 0,10 H ₀ =Red H ₁ =Kabul
İB	0,096 > 0,01 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,096 > 0,05 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,096 < 0,10 H ₀ =Red H ₁ =Kabul
TEK	0,000 < 0,01 Anlam ilişkisi kurulamaz.	0,000 < 0,05 Anlam ilişkisi kurulamaz.	0,000 < 0,10 Anlam ilişkisi kurulamaz.
GAK	0,08 > 0,01 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,08 > 0,05 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,08 < 0,10 H ₀ =Red H ₁ =Kabul
YAŞ	0,539 > 0,01 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,539 > 0,05 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,539 > 0,10 H ₀ =Kabul H ₁ =Red
GP	0,133 > 0,01 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,133 > 0,05 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,133 > 0,10 H ₀ =Kabul H ₁ =Red
EĞİTİM	0,576 > 0,01 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,576 > 0,05 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,576 > 0,10 H ₀ =Kabul H ₁ =Red
CY	0,307 > 0,01 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,307 > 0,05 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,307 > 0,10 H ₀ =Kabul H ₁ =Red
VG	0,684 > 0,01 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,684 > 0,05 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,684 > 0,10 H ₀ =Kabul H ₁ =Red
TKZ	0,295 > 0,01 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,295 > 0,05 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,295 > 0,10 H ₀ =Kabul H ₁ =Red
THP	0,476 > 0,01 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,476 > 0,05 H ₀ =Kabul H ₁ =Red	0,476 > 0,10 H ₀ =Kabul H ₁ =Red

Bu modeli yorumlayabilmek için önce bağımsız değişkenlerin ortalama değerleri bulunur. Bunun için tek değişkenli anova analizi (Univariate ANOVA) yapılmıştır (Tablo 28).

Tablo 28: Bağımsız Değişkenlerin Ortalama Değerleri

Bağımsız Değişkenler	Ortalama Kare	Ortalama
MD	0.366	0.604
YAS	0.193	0.439
CINSİYET	1.226	1.107
SA	2.091	1.446
İB	0.833	0.912
GP	1.771	0.176
E	0.202	0.449
CY	0.314	0.560
VG	1.155	1.074
TEK	1.232	1.109
GAK	0.751	0.866
TKZ	0.031	0.176
THP	0.027	0.519

Logit modelde katsayı yorumlarının yapılabilmesi için bağımsız değişkenlerin ortalamaları değerlendirmeye katılarak aşağıdaki marjinal etkiler hesaplanmıştır:

$$GS = 2.7077 + 0.4985 \text{ MD} - 0.1506 \text{ YAŞ} + 0.7966 \text{ CİNSİYET} - 0.7400 \text{ SA} - 0.3904 \text{ İB} - 0.3937 \text{ GP} + 0.1350 \text{ E} - 0.2334 \text{ CY} - 0.0963 \text{ VG} - 0.9163 \text{ TEK} - 0.4570 \text{ GAK} + 0.2521 \text{ TKZ} + 0.1989 \text{ THP}$$

$$GS = 2.7077 + (0.4985 \times 0.60) - (0.1506 \times 0.43) + (0.7966 \times 1.10) - (0.7400 \times 1.44) - (0.3904 \times 0.91) - (0.3937 \times 0.17) + (0.1350 \times 0.44) - (0.2334 \times 0.56) - (0.0963 \times 1.07) - (0.9163 \times 1.10) - (0.4570 \times 0.86) + (0.2521 \times 0.17) + (0.1989 \times 0.51)$$

$$GS = Z = 0.733467$$

$$e^{-Z} = e^{-0.733467}$$

$$e^{-Z} = 0.48 \longrightarrow f(Z) = \frac{e^{-Z}}{(1+e^{-Z})^2} = \frac{0.48}{(1+0.48)^2} = 0.219$$

$f(Z) \beta_i = 0.219 \times (0.4985) = 0.109$: Bekar olan göçmenler evli göçmenlere göre döngüsel göç sürecine katılma olasılığını % 10.9 artırır.

$f(Z) \beta_i = 0.219 \times (-0.1506) = -0.032$: Genç göçmenler yaşlı göçmenlere göre döngüsel göç sürecine katılma olasılığını % 3.2 azaltır.

$f(Z) \beta_i = 0.219 \times (0.7966) = 0.174$: Erkek göçmenler kadın göçmenlere göre döngüsel göç sürecine katılma olasılığını % 17.4 artırır.

$f(Z) \beta_i = 0.219 \times (-0.7400) = -0.162$: Günde sekiz saatten fazla çalışan göçmenler döngüsel göç sürecine katılma olasılığını % 16.2 azaltır.

$f(Z) \beta_i = 0.219 \times (-0.3904) = -0.085$: İş bağlantıları olmayan göçmenler döngüsel göç sürecine katılma olasılığını % 8.5 azaltır.

$f(Z) \beta_i = 0.219 \times (-0.3937) = -0.086$: Sarp Sınır Kapısı'nın vizesiz geçişe açılmasına olumlu bakan göçmenler göç sürecine katılma olasılığını % 8.6 azaltır.

$f(Z) \beta_i = 0.219 \times (0.1350) = 0.029$: Düşük eğitim düzeyine sahip göçmenler döngüsel göç sürecine katılma olasılığını % 2.9 artırır.

$f(Z) \beta_i = 0.219 \times (-0.2334) = -0.051$: Coğrafi yakınlık göçmenin döngüsel göç sürecine katılma olasılığını % 5.1 azaltır.

$f(Z) \beta_i = 0.219 \times (-0.0963) = -0.021$: Türk vatandaşlığına geçiş göçmenin döngüsel göç sürecine katılma olasılığını % 2.1 azaltır.

$f(Z) \beta_i = 0.219 \times (-0.4570) = -0.10$: Göçmenin Gürcistan'da aylık gelirinin olması göçmenin döngüsel göç sürecine katılma olasılığını % 10 azaltır.

$f(Z) \beta_i = 0.219 \times (0.2521) = 0.055$: Göçmenin Türkiye'de karşılaştığı yasal engeller döngüsel göç sürecine katılma olasılığını % 5.5 artırır.

$f(Z) \beta_i = 0.219 \times (0.1989) = 0.043$: Göçmenin Türkiye'de alışveriş için harcadığı para döngüsel göç sürecine katılma olasılığını % 4.3 artırır.

Bu çalışmadaki hipotezlerden beş tanesi etkili iken, yedi tanesinin etkisiz olduğu görülmektedir.

Bir regresyon denkleminde çoklu doğrusallığın nedenleri iktisadi değişkenlerin zaman içerisinde birlikte değişme eğiliminde olmaları ve bazı bağımsız değişkenlerin gecikmeli değerlerinin ilişkide ayrı birer etmen olarak kullanılmasıdır.

Yukarıda yer alan bu nedenlerden ötürü göç grubu ile diğer değişkenler arasındaki ilişkilerin Ki Kare Analizi ile incelenmesi daha uygun olmaktadır.

4.5.2. Göç Grubu ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analizi İle İncelenmesi

4.5.2.1. Göç Grubu ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Göç grubu ile cinsiyet arasındaki ilişki Tablo 29’da verilmiştir.

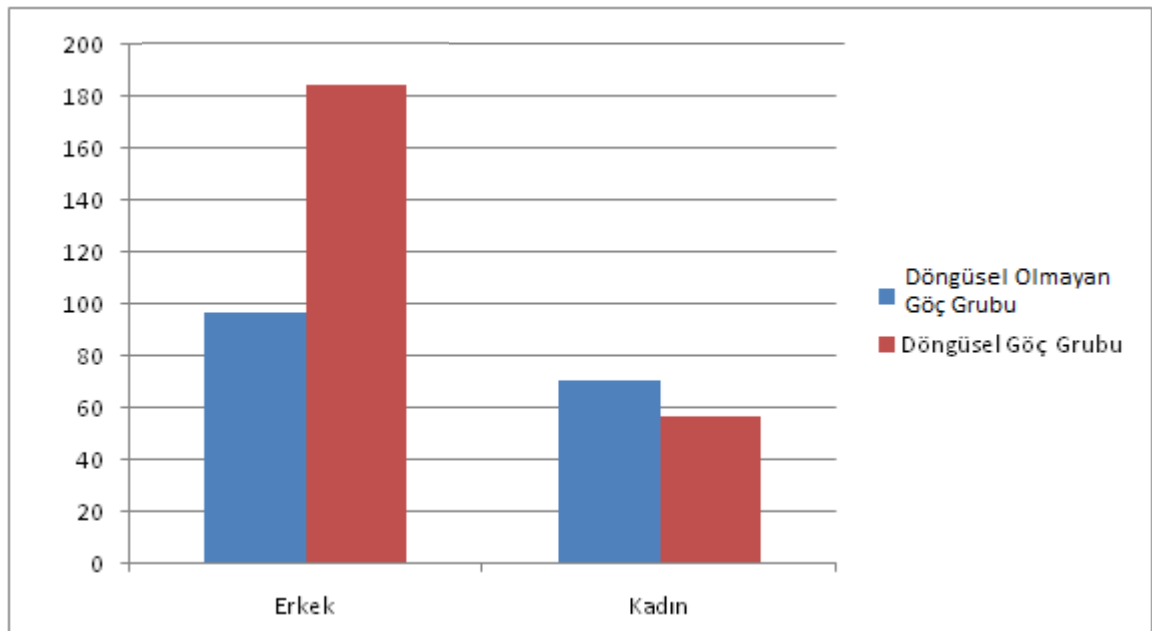
Tablo 29: Göç Grubu ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

		Cinsiyetiniz		Toplam
		Kadın	Erkek	
Döngüsel Olmayan Göç Grubu	n	71	97	168
	%	42,3	57,7	100,0
Döngüsel Göç Grubu	n	57	185	242
	%	23,6	76,4	100,0
Toplam	n	128	282	410
	%	31,2	68,8	100,0

$$X^2=16,163; p=0,000$$

Buna göre; daimi göç grubunun %42,3’ü kadın, %57,7’si ise erkektir. Döngüsel göç grubunun %23,6’sı kadın, %76,4’ü ise erkektir. Göç grubu ile cinsiyet arasındaki ilişki incelendiğinde her iki göç grubunda da erkeklerin kadınlara göre daha çok göç ettikleri görülmektedir. Göçmenlerin göç eğilimi cinsiyete göre değişmektedir. Göç grubu ile cinsiyet arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p=0,000<0,100$).

Grafik 7: Göç Grubu ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Çalışmada Gürcistan'dan Türkiye'ye yapılan döngüsel göç hareketinde erkek göçmenlerin kadınlara göre sayıca daha fazla oldukları görülmüştür. Bu durum literatürdeki diğer spontane döngüsel göç hareketlerinde de benzerdir. DiBartelomeo (2012), çalışmasında Moldova, Gürcistan, Ukrayna gibi ülkelerden Rusya'ya ve AB ülkelerinde yapılan döngüsel göçlerde erkeklerin kadınlardan daha fazla göç etmeye meyilli olduklarını ortaya koymuştur. Çalışmada Ukraynalı göçmen kadınların uzak AB ülkelerine göç etmekte daha istekli oldukları, yakın bir ülke olan Rusya'ya ise daha az göç ettikleri ortaya konmuştur. Bu durum coğrafi uzaklıkların da evli kadınların eşleriyle göç etme isteğini arttırdığını ortaya koymaktadır. Nitekim bu çalışmada döngüsel olmayan göç grubundaki kadın göçmenlerin oransal olarak döngüsel göç grubundakilere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Öte yandan kadınların çalışma yaşamında karşılaştığı güçlükler de spontane döngüsel göçlerde erkeklerin oransal olarak fazla olmasına neden olmaktadır. Hindistan'dan bazı Körfez ülkelerine yapılan göçler buna örnek verilebilir.

4.5.2.2. Göç Grubu ile Medeni Durum Arasındaki İlişki

Göç grubu ile medeni durum arasındaki ilişki Tablo 30'da verilmiştir.

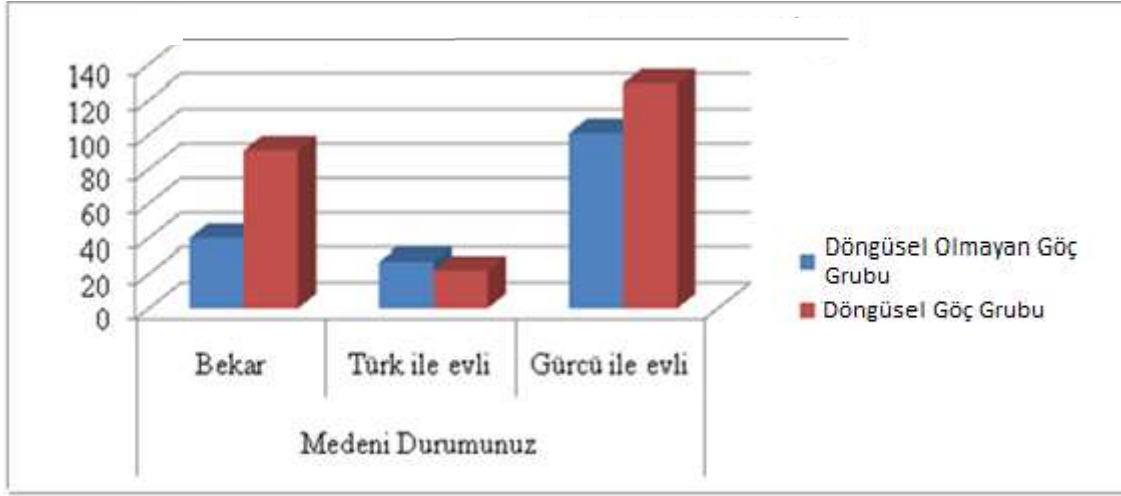
Tablo 30: Göç Grubu ile Medeni Durum Arasındaki İlişki

		Medeni Durumunuz:			Toplam
		Bekâr	Türk ile evli	Gürcü ile evli	
Döngüsel Olmayan Göç Grubu	n	40	27	101	168
	%	23,8	16,1	60,1	100,0
Döngüsel Göç Grubu	n	91	22	129	242
	%	37,6	9,1	53,3	100,0
Toplam	n	131	49	230	410
	%	32,0	12,0	56,1	100,0

$$X^2=10,769; p=0,005$$

Buna göre; döngüsel olmayan göç grubunun %23,8'i bekâr, %16,1'i Türk ile evli olup, %60,1'i Gürcü ile evlidir. Döngüsel göç grubunun %37,6'sı bekâr, %9,1'i Türk ile evli olup, %53,3'ü Gürcü ile evlidir. Göç grubu ile medeni durum arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p=0,005<0,100$). Göçmenlerin göç eğilimi medeni duruma göre değişmektedir.

Grafik 8: Göçmenlerin Göç Eğilimi ile Medeni Durum Arasındaki İlişki

Çalışmada döngüsel göçte bekarların döngüsel olmayan göçe oranla daha çok göç etmeye meyilli oldukları, Türk ile evli olanların ise daimi göçte döngüsel göçe oranla daha fazla sayıda göç etmeye meyilli oldukları, Gürcü ile evli olanların ise döngüsel göçte daimi göçe oranla daha az sayıda göç etme eğilimi gösterdiği çalışmada ortaya konmuştur. Lee'nin itme-çekme teorisinde örneklediği gibi işsiz, bekar ve yetişkin bir gencin, çocuklu bir aileye göre göç edeceği ülkedeki iş, gelir faktörlerini ve eğitim sistemini daha az ciddiye alıp daha hızlı göç kararı verebilmesi, döngüsel göçlerde bekarların daha fazla göç etmelerinin en önemli nedeni olarak ortaya çıkmaktadır.

4.5.2.3. Göç Grubu ile Yaş Arasındaki İlişki

12Göç grubu ile yaş grubu arasındaki ilişki Tablo 31'de verilmiştir. Buna göre; döngüsel olmayan göç grubunun %0,6'sı 0-15; %36,6'ü 15-30, %43,5'i 30-45 yaş grubu arasındadır. 45-60 yaş grubu kişilerin oranı %16,1 iken 60 yaş üstü olanların oranı %3,6'dır. Döngüsel göç grubunun %0'ı 0-15; %40,9'u 15-30, %43,4'ü 30-45 yaş grubu arasındadır. 45-60 yaş grubu kişilerin oranı %14,5 iken 60 yaş üstü olanların oranı %1,2'dir. Göç grubu ile yaş arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($p=0,330>0,100$). Göçmenlerin göç eğilimi yaş grubuna göre değişmemektedir.

Tablo 31: Göç Grubu ile Yaş Arasındaki İlişki

		Yaşınız					Toplam
		0-15	15-30	30-45	45-60	60 yaş üstü	
Döngüsel Olmayan Göç Grubu	n	1	61	73	27	6	168
	%	0,6	36,3	43,5	16,1	3,6	100,0
Döngüsel Göç Grubu	n	0	99	105	35	3	242
	%	0,0	40,9	43,4	14,5	1,2	100,0
Toplam	n	1	160	178	62	9	410
	%	0,2	39,0	43,4	15,1	2,2	100,0

$$X^2=4,604 ; p=0,330$$

Literatürde gençlerin yaşlılara göre göç etmeye daha meyilli oldukları görülürken, yani göç grubu ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunurken, anket sonuçlarına göre ortaya çıkan verilerde ise görüldüğü gibi göç grubu ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Göçmenler yaşlandıkça, yeni bir iş çevresi ve göç alan ülkeye adapte olmanın verdiği zorluklar daha da artmaktadır. Bu da yaşlıların döngüsel göç hareketlerini azaltmaktadır. Bu çalışmada döngüsel göç literatürüne aksi bir sonucun çıkmasının sebebi, Türkiye ile Gürcistan arasındaki coğrafi ve kültürel bağların kuvvetli olması, bu nedenle yaşlı göçmenlerin de adaptasyonunun kolaylaşması ile açıklanabilir.

4.5.2.4. Göç Grubu ile Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

Göç grubu ile eğitim durumu arasındaki ilişki Tablo 32’de verilmiştir.

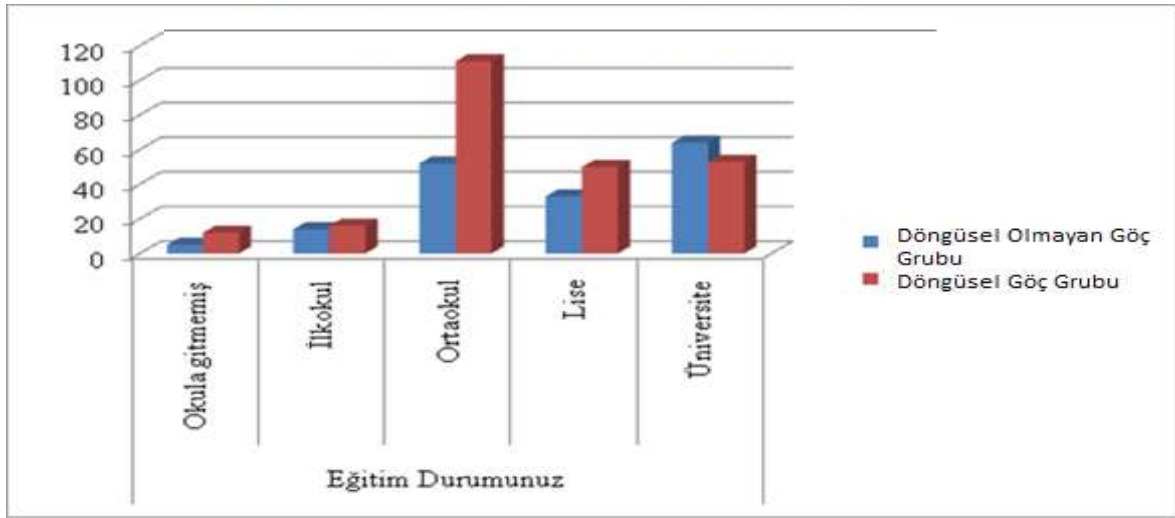
Tablo 32: Göç Grubu ile Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

		Eğitim Durumunuz					Toplam
		Okula gitmemiş	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	
Döngüsel Olmayan Göç Grubu	n	5	14	52	33	64	168
	%	3,0	8,3	31,0	19,6	38,1	100,0
Döngüsel Göç Grubu	n	12	16	111	50	53	242
	%	5,0	6,6	45,9	20,7	21,9	100,0
Toplam	n	17	30	163	83	117	410
	%	4,1	7,3	39,8	20,2	28,5	100,0

$$X^2=16,055 ; p=0,003$$

Buna göre; döngüsel olmayan göç grubu içerisinde okula gitmemiş olanların oranı %3, ilkokul mezunu olanların oranı %8,3; %31'i ise ortaokul mezunudur. Lise mezunlarının oranı %19,6 iken üniversite mezunlarının oranı %38,1'dir. Döngüsel göç grubunda, okula gitmemiş olanların oranı %5, ilkokul mezunu olanların oranı %6,6 iken; %45,9'u ise ortaokul mezunudur. Lise mezunlarının oranı %20,7 iken üniversite mezunlarının oranı %21,9'dur. Göç grubu ile eğitim durumu arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p=0,003<0,100$). Göçmenlerin göç eğilimi eğitim durumuna göre değişmektedir.

Grafik 9: Göç Grubu ile Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

Literatürde Almanya gibi AB ülkelerine yapılan döngüsel göçlerde yükseköğretim mezunu göçmenlerin oranı yüzde 40'ları bulurken bu oran Doğu Avrupa ülkelerinden Moldova'da yüzde 14, Ukrayna'da ise yüzde 13.5 civarlarındadır. Bu çalışmada da üniversite mezunu Gürcü göçmenlerin oranı yüzde 21.9 civarındadır. Buradan çıkan sonuca göre spontane döngüsel göçmenlerin eğitim seviyesinin görece olarak programlı döngüsel göçmenlerden daha düşük olduğu söylenebilir. Nitekim Gürcü göçmen işçiler Türkiye'de daha düşük-kalifiye eleman gerektiren işlerde çalışırken, Polonyalı göçmen işçiler Almanya'da daha bilgi ve beceri gerektiren işlerde istihdam edilmektedirler.

4.5.2.5. Göç Grubu ile Birlikte Çalışmaya Gelenin Arasındaki İlişki

Göç grubu ile birlikte çalışmaya gelen kişi arasındaki ilişki Tablo 33'de verilmiştir.

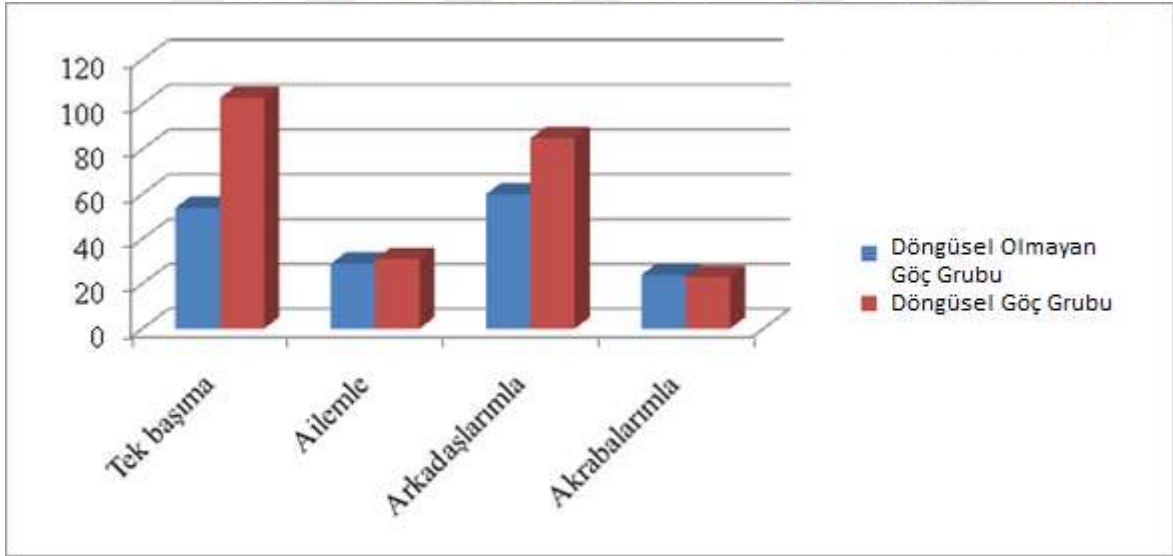
Tablo 33: Göç Grubu ile Birlikte Çalışmaya Gelen Kişi Arasındaki İlişki

		Kiminle birlikte çalışmaya geliyorsunuz?				Toplam
		Tek başına	Ailemle	Arkadaşlarımla	Akrabalarımla	
Döngüsel Olmayan Göç Grubu	n	54	29	60	24	168
	%	32,1	17,3	35,7	14,3	100,0
Döngüsel Göç Grubu	n	103	31	85	23	242
	%	42,6	12,8	35,1	9,5	100,0
Toplam	n	157	60	145	47	410
	%	38,3	14,6	35,4	11,5	100,0

$X^2=7,582$; $p=0,108$

Buna göre; döngüsel olmayan göç grubunun %32,1'i tek başına çalışmaya gelirken %17,3'ü ailesiyle, %35,7'si arkadaşlarıyla, %14,3'ü ise akrabalarıyla gelmektedir. Döngüsel göç grubunun ise; %42,6'sı tek başına çalışmaya gelirken %12,8'i ailesiyle, %35,1'i arkadaşlarıyla, %9,5'i ise akrabalarıyla gelmektedir. Birlikte çalışmaya gelen kişi ile göç grubu arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($p=0,108>0,100$). Göçmenlerin göç eğilimi birlikte çalışmaya gelen kişiye göre değişmemektedir.

Grafik 10: Göç Grubu ile Beraber Çalışmaya Gelen Kişi Arasındaki İlişki

Göç grubu ile birlikte çalışmaya gelen kişi arasındaki ilişkiye bakıldığında daimi göç grubunda tek başına çalışmaya gidenlerin oranı döngüsel göç grubuna oranla daha az iken, daimi göç grubunda ailesi, arkadaşı ve akrabasıyla birlikte çalışmaya gidenlerin oranı döngüsel göç grubundaki göçmenlere kıyasla daha fazladır.

4.5.2.6. Göç Grubu ile Türkiye’de Çalışılan Sektör Arasındaki İlişki

Göç grubu ile Türkiye’de çalışılan sektör arasındaki ilişki Tablo 34’de verilmiştir.

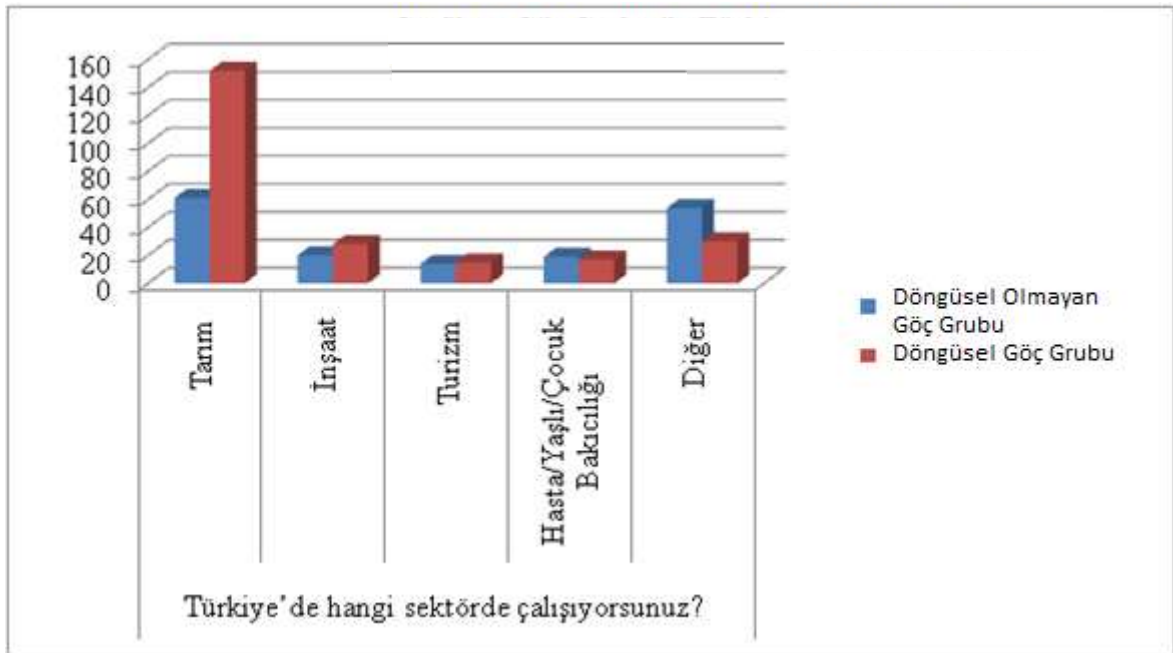
Tablo 34: Göç Grubu ile Türkiye’de Çalışılan Sektör Arasındaki İlişki

		Türkiye’de hangi sektörde çalışıyorsunuz?					Toplam
		Tarım	İnşaat	Turizm	Hasta/Yaşlı/ Çocuk Bakıcılığı	Diğer	
Döngüsel Olmayan Göç Grubu	n	61	20	14	19	54	168
	%	36,3	11,9	8,3	11,3	32,1	100,0
Döngüsel Göç Grubu	n	152	28	15	17	30	242
	%	62,8	11,6	6,2	7,0	12,4	100,0
Toplam	n	213	48	29	36	84	410
	%	52,0	11,7	7,1	8,8	20,5	100,0

$$X^2=34,998; p=0,000$$

Buna göre; döngüsel olmayan göç grubunun %36,3’ü tarım, %11,9’u inşaat, % 8,3’ü ise turizm sektöründe çalışmaktadır. %11,3’ü hasta/yaşlı/çocuk bakıcılığı işinde çalışırken %32,1’i diğer sektörlerde çalışmaktadır. Döngüsel göç grubunun % 62,8’si tarım, % 11,6’i inşaat, % 6,2’si ise turizm sektöründe çalışmaktadır. % 7’si hasta/yaşlı/çocuk bakıcılığı işinde çalışırken % 12,4’ü diğer sektörlerde çalışmaktadır. Türkiye’de çalışılan sektör ile göç grubu arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p=0,000<0,100$). Göçmenlerin göç eğilimi Türkiye’de çalışılan sektöre göre değişmektedir.

Grafik 11: Göç Grubu ile Türkiye’de Çalışılan Sektör Arasındaki İlişki

Göç grubu ile Türkiye’de çalışılan sektör arasındaki ilişki incelendiğinde tarım sektöründeki döngüsel göçmenlerin aynı sektördeki daimi göçmenlerden sayı olarak çok daha yüksek oldukları görülmektedir. Bu da Gürcistan’dan gelen göçmenlerin ağırlıklı olarak çay ve fındık hasadı gibi sezonluk tarım işlerinde çalışıp ülkelerine döndüklerini göstermektedir. Benzer şekilde, Polonya’dan Almanya’ya yapılan döngüsel göçlerde de istihdam ağırlıklı olarak tarım ve tarımla ilgili sektörlerde gerçekleştirilmektedir.

Diğer sektörlerde ise ağırlıklı olarak döngüsel göçmenlere göre döngüsel olmayan göçmenler çalışmaktadır. Döngüsel olmayan göçmenler hem tarım, inşaat, turizm gibi kısa süreli sezonluk işlerde, hem de esnaflık, tüccarlık gibi daha uzun süreli işlerde çalışmaktadırlar

4.5.2.7. Göç Grubu ile Günlük Çalışma Saati Arasındaki İlişki

Göç grubu ile günlük çalışma saati arasındaki ilişki Tablo 35’de verilmiştir.

Tablo 35: Göç Grubu ile Günlük Çalışma Saati Arasındaki İlişki

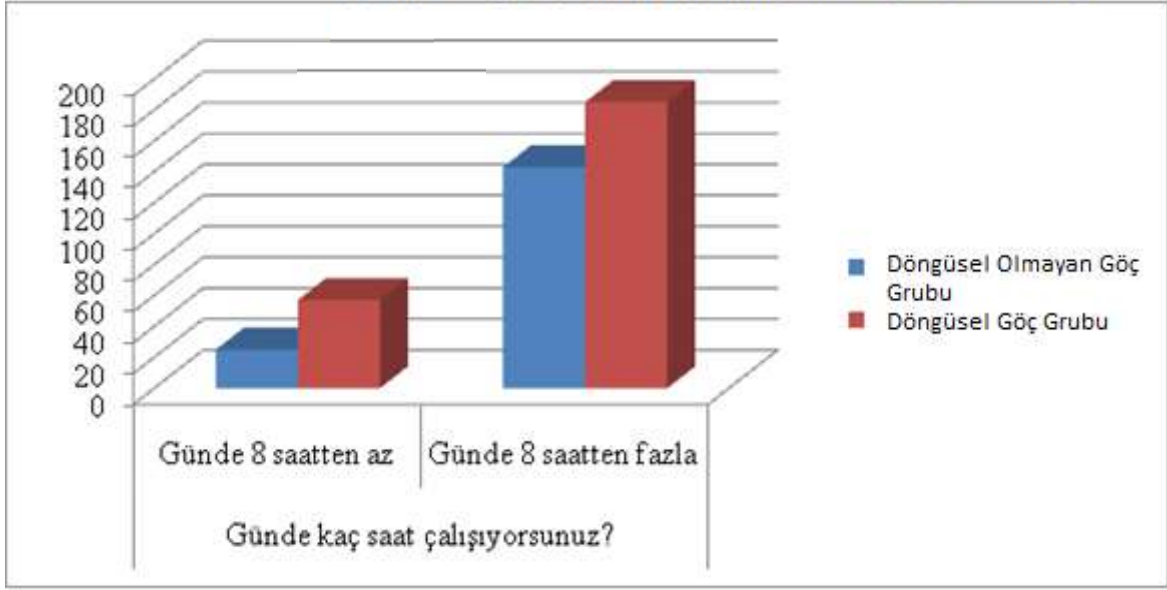
		Günde kaç saat çalışıyorsunuz?		Toplam
		Günde 8 saatten az	Günde 8 saatten fazla	
Döngüsel Olmayan Göç Grubu	n	25	143	168
	%	14,9	85,1	100,0
Döngüsel Göç Grubu	n	57	185	242
	%	23,6	76,4	100,0
Toplam	n	82	328	410
	%	20,0	80,0	100,0

$$X^2=4,662; p=0,020$$

Buna göre; döngüsel olmayan göç grubunun %14,9’u günde 8 saatten az çalışırken, %85,1’ü günde 8 saatten fazla çalışmaktadır. Döngüsel göç grubunun %23,6’sı günde 8 saatten az çalışırken, %76,4’ü günde 8 saatten fazla çalışmaktadır. Günde çalışılan saat ile göç grubu arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p=0,020<0,100$). Göçmenlerin göç eğilimi günlük çalışma saatine göre değişmektedir.⁹

⁹ Anket çalışmasının yapıldığı yıllardan sonraki çay toplama sezonlarında Gürcü göçmen işçilerin çalışma saatine göre ücretlendirilmelerinin yanı sıra götürü usulüne göre de ücretlendirildikleri görülmüştür. Gürcü işçilere 2018 yılında ton başına ortalama 500-550 TL. ücretlendirme yapılmaktadır.

Grafik 12: Göç Grubu ile Günlük Çalışma Saati Arasındaki İlişki

Araştırma sonucuna göre gerek döngüsel göçmenlerin, gerekse döngüsel olmayan göçmenlerin büyük çoğunluğu Uluslararası İşgücü Organizasyonu'nun (ILO) belirlediği insanca çalışma süresi olan 8 saatin üzerinde çalıştığını göstermektedir. Gürcü göçmenlerin özellikle çay sektöründe sabah 7'den akşam 7'ye kadar çalıştıkları göz önüne alındığında olması gereken sürenin üzerinde çalıştıkları söylenebilir.

ABD ve Kanada'nın uyguladığı döngüsel göç programlarında maksimum çalışma saati 8 saat olmakla birlikte, işin zorluğu ve işin bitme süresi gibi istisnai durumlarda 8 saatin üzerinde işçi istihdam edilebilmektedir. Spontane döngüsel göçlerin meydana geldiği Ortadoğu ve Doğu Avrupa ülkelerinde de göçmen işçiler zor şartlar altında çalıştırılmaktadır. Göç hareketi programlı hale geldiğinde çalışma sürelerinin daha da esnek hale getirilmesi beklenebilir.

4.5.2.8. Göç Grubu ile Türkiye'de Yapacakları İş ile İlgili Önceden Bilgi Verilme Durumu Arasındaki İlişki

Türkiye'de yapılacak işle ilgili bilgi verilme durumu ile göç grubu arasındaki ilişki Tablo 36'da verilmiştir.

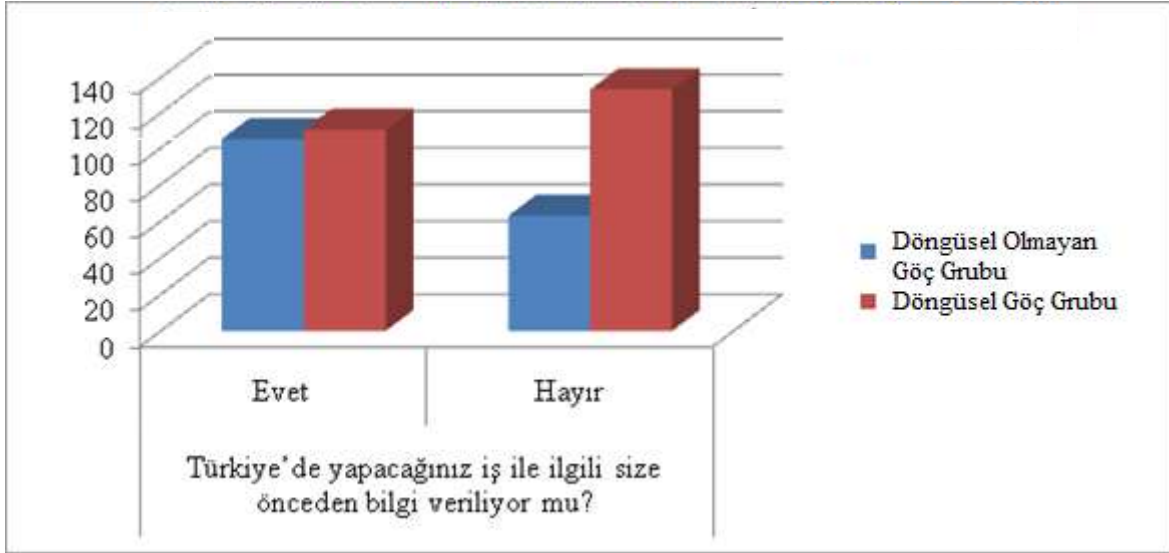
Tablo 36: Göç Grubu ile Türkiye’de Yapacakları İş ile İlgili Önceden Bilgi Verilme Durumu Arasındaki İlişki

		Türkiye’de yapacağınız iş ile ilgili size önceden bilgi veriliyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Döngüsel Olmayan Göç Grubu	n	105	63	168
	%	62,5	37,5	100,0
Döngüsel Göç Grubu	n	110	132	242
	%	45,5	54,5	100,0
Toplam	n	215	195	410
	%	52,4	47,6	100,0

$$X^2=11,552 ; p=0,000$$

Buna göre; döngüsel olmayan göç grubunun %62,5’i; döngüsel göç grubunun ise %45,5’i Türkiye’de yapacakları iş ile ilgili önceden kendilerine bilgi verildiğini belirtmiştir. Türkiye’de yapılacak işle ilgili bilgi verilme durumu ile göç grubu arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p=0,000<0,100$). Göçmenlerin göç eğilimi Türkiye’de yapılacak işle ilgili bilgi verime durumuna göre değişmektedir.

Grafik 13: Göç Grubu ile Türkiye’de Yapılacak İşle İlgili Önceden Bilgi Verilme Durumu Arasındaki İlişki

Türkiye’de yapılacak işle ilgili bilgi verilme durumu ile göç grubu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunması orta düzey göç teorileri ile açıklanabilir. Bu teoriler içerisinde bir alt teorem olan ağ teorisine göre göçü belirleyen unsurlar daha çok çevresel faktörlerdir. Ekonomik koşullar, iktidar politikaları, toplumsal değerler ve ulaşım imkânları gibi faktörler göç deneyiminin oluşmasında öncelikli rolü oynamakta, göçmenler ise toplumsal ağlar içinde hareket etmektedirler.

Bu ağlar tarihsel süreçler içinde oluşurlar ve göçmenler kendilerinden önce göç eden akraba veya arkadaşlarının izlerini sürerek, bir başka deyişle sahip oldukları sosyal sermayenin mümkün kıldığı sınırlar içinde hareketlilik sergilerler. Gürcistan ile Türkiye arasında geçmişten gelen tarihsel ve kültürel bağların varlığı, iki ülke arasındaki coğrafi yakınlık ve ulaşım kolaylığı, sınır kapısının vizesiz geçişe açılması gibi iktidar politikaları gibi faktörler bu göç hareketiyle ilgili olan ağ teorisini güçlendirmektedir. Sosyal ağlar ile ilgili bir başka teori olan ulus-ötesi sosyal alanlar teorisine göre ise hanehalkları, mahalleler ve diğer topluluklar içindeki sosyal ilişkiler, göç kararı alınmasında ve göçmenlerin uyum sürecinde etkilidir. Bu teori de çalışmak için Türkiye'ye gelen Gürcü göçmenlerin sayılarının her mevsim biraz daha artmasını bize açıklamaktadır.

1980 sonrası Türkiye'nin Gürcistan ile geliştirdiği politik ve sosyal ilişkiler Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan yerli Gürcülerin akrabalarını keşfetmesini de sağlamıştır. Bazı üst düzey devlet yetkililerinin Gürcülere karşı yaptıkları kayırmacı açıklamalar yine bu süreçte yerli Gürcü halkın Gürcü akrabalarını keşfetmesiyle sonuçlandığını göstermektedir. Bu nedenle yerli Gürcü halk işçi çalıştırmak gerektiğinde Gürcü akrabalarına iş vermeyi tercih etmektedir. Bu şekilde akrabalık üzerine kurulan ilişkiler süreç içinde daha da genişleyerek özellikle çay hasadının büyük kısmının Gürcülere bırakılması ile sonuçlanmıştır.

4.5.2.9. Göç Grubu ile Ülkeye Döndüklerinde Türkiye'de Yaptıkları İşle Aynı İş Yapma Durumu Arasındaki İlişki

Göç grubu ile ülkeye döndüklerinde Türkiye'de yaptıkları işle aynı iş yapma durumu arasındaki ilişki Tablo 37'de verilmiştir.

Tablo 37: Göç Grubu ile Ülkeye Döndüklerinde Türkiye'de Yaptıkları İşle Aynı İş Yapma Durumu Arasındaki İlişki

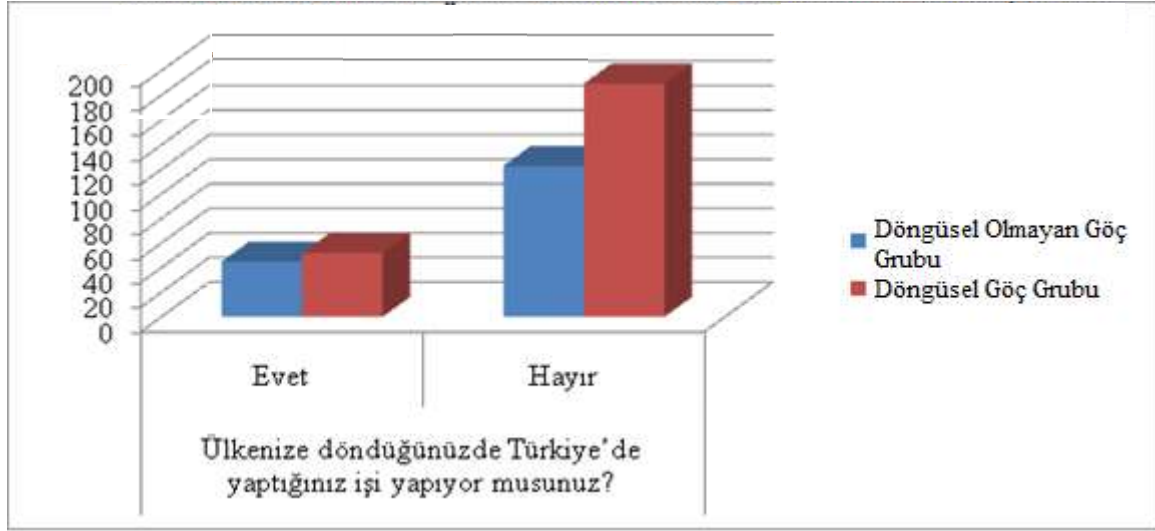
		Ülkenize döndüğünüzde Türkiye'de yaptığınız işi yapıyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Döngüsel Olmayan Göç Grubu	n	45	123	168
	%	26,8	73,2	100,0
Döngüsel Göç Grubu	n	52	190	242
	%	21,5	78,5	100,0
Toplam	n	97	313	410
	%	23,7	76,3	100,0

$$X^2=1,541 ; p=0,131$$

Buna göre; döngüsel olmayan göç grubunun %26,8'i; döngüsel göç grubunun ise %21,5'i ülkesine döndüğünde Türkiye'de yaptığı işi yapmaktadır. Göç grubu ile ülkeye döndüklerinde

Türkiye’de yaptıkları işle aynı işi yapma durumu arasındaki istatistiksel anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($p=0,131>0,100$). Göçmenlerin göç eğilimi Türkiye’de yaptıkları işle aynı işi yapma durumuna göre değişmemektedir.

Grafik 14: Göç Grubu ile Ülkeye Döndüklerinde Türkiye’de Yaptıkları İşle Aynı İş Yapma Durumu Arasındaki İlişki

Spontane döngüsel göçlerde göçmenlere herhangi bir eğitim programı uygulanmamakta ve bir işte istihdam edilirken göçmenin sahip olduğu yetenekler herhangi bir sorgudan geçirilmemektedir. Dolayısıyla bazı durumlarda yapılan işlerden tam verim alınamamakta ve göçmen maddi kazanım dışında bir şey elde edememektedir. Programlı döngüsel göçlerde ise göçmenler göç alan ülkede yapacağı iş ile ilgili eğitim programında geçmekte ve ülkelerine döndüklerinde ülkesi dışında yaptığı işi kendi ülkesinde uygulayıp bildiklerini aktarabilmektedir. İspanya’nın Pagesos programına dahil olan ülkelerden gelen Faslı döngüsel göçmenler, ülkelerine dönünce aynı işi yapabilmektedirler. Programlı döngüsel göçlerin üçlü kazanım senaryosundaki en önemli getirisi göçmenlerin daha rahat şartlarda istihdamı ve gelişimleri üzerine olmaktadır. Bu açıdan ele alındığında, Gürcistan’dan Türkiye’ye olan Gürcü göçünün sistemli hale getirilmesi özellikle göçmenler açısından daha fazla önem taşımaktadır.

4.5.2.10. Göç Grubu ile Ülkeye Döndüklerinde Türkiye Dışında Başka Ülkelerde Çalışma Durumu Arasındaki İlişki

Göç grubu ile ülkeye döndüklerinde Türkiye dışında başka ülkelerde çalışma durumu arasındaki ilişki Tablo 38’de vermiştir.

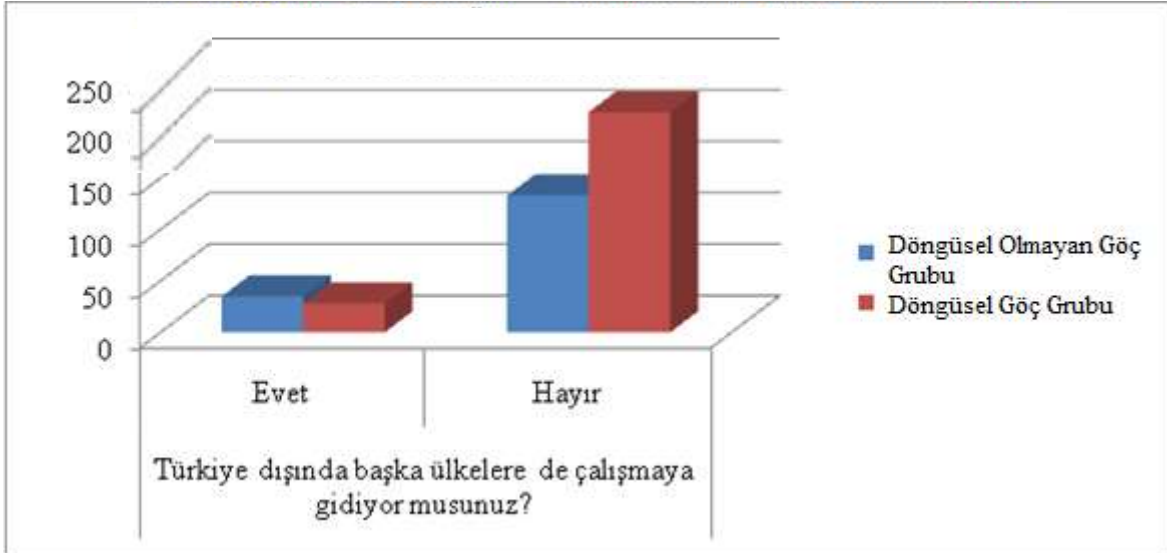
Tablo 38: Göç Grubu ile Ülkeye Döndüklerinde Türkiye Dışında Başka Ülkelerde Çalışma Durumu Arasındaki İlişki

		Türkiye dışında başka ülkelere de çalışmaya gidiyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Döngüsel Olmayan Göç Grubu	n	35	133	168
	%	20,8	79,2	100,0
Döngüsel Göç Grubu	n	28	214	242
	%	11,6	88,4	100,0
Toplam	n	63	347	410
	%	15,4	84,6	100,0

$$X^2=6,543; p=0,008$$

Buna göre; döngüsel olmayan göç grubunun %20,8'i döngüsel göç grubunun ise %11,6'sı Türkiye dışında başka ülkelere de çalışmaya gitmektedir. Göç grubu ile ülkeye döndüklerinde Türkiye dışında başka ülkelerde çalışma durumu arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p=0,008<0,100$). Göçmenlerin göç eğilimi Türkiye dışında başka ülkelerde çalışma durumuna göre değişmektedir.

Grafik 15: Göç Grubu ile Ülkeye Döndüklerinde Türkiye Dışında Başka Ülkelerde Çalışma Durumu Arasındaki İlişki

Araştırmaya göre döngüsel ve döngüsel olmayan göçmen gruplarının her ikisinin de Türkiye dışında başka ülkelere çalışmak için göç etmeyi çok fazla tercih etmedikleri anlaşılmaktadır. Genellikle Türkiye dışında Ukrayna, Azerbaycan ve Rusya gibi ülkeler Gürcü göçmenler tarafından coğrafi yakınlık nedeniyle tercih edilmektedir.

4.5.2.11. Göç Grubu ile Sarp Sınır Kapısı'nın Vizesiz Geçişe Açılması Hakkındaki Düşünce Arasındaki İlişki

Göç grubu ile Sarp Sınır Kapısı'nın vizesiz geçişe açılması hakkındaki düşünce arasındaki ilişki Tablo 39'da verilmiştir.

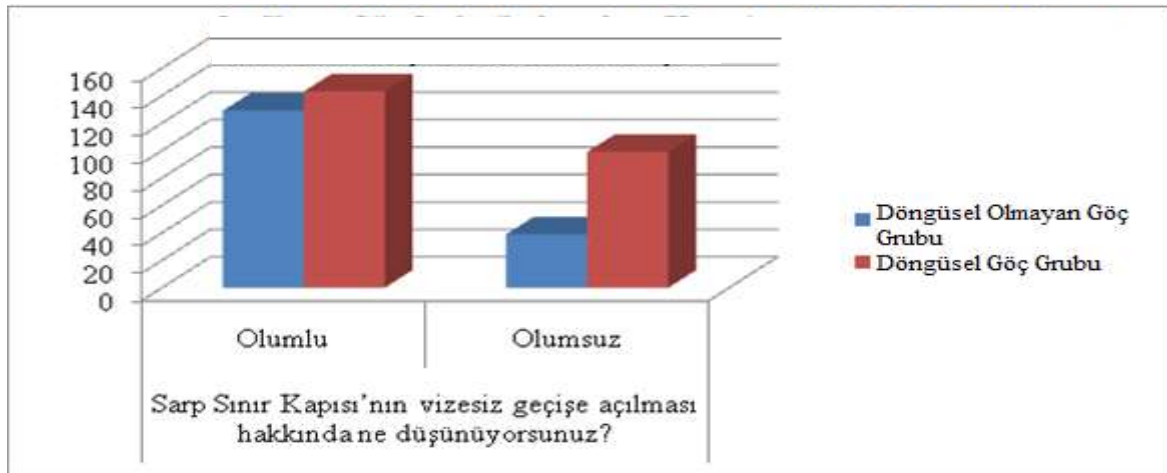
Tablo 39: Göç Grubu ile Sarp Sınır Kapısı'nın Vizesiz Geçişe Açılması Hakkındaki Düşünce Arasındaki İlişki

		Sarp Sınır Kapısı'nın vizesiz geçişe açılması hakkında ne düşünüyorsunuz?		Toplam
		Olumlu	Olumsuz	
Döngüsel Olmayan Göç Grubu	n	129	39	168
	%	76,8	23,2	100,0
Döngüsel Göç Grubu	n	143	99	242
	%	59,1	40,9	100,0
Toplam	n	272	138	410
	%	66,3	33,7	100,0

$$X^2=13,904; p=0,000$$

Buna göre; döngüsel olmayan göç grubunun %76,8'i olumlu, döngüsel göç grubunun %59,1'i sarp sınır kapısının vizesiz geçişe açılmasını olumlu olduğunu düşünmektedir. Sarp Sınır Kapısı'nın vizesiz geçişe açılması hakkındaki düşünce arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p=0,000<0,100$). Göçmenlerin göç eğilimi Sarp Sınır Kapısı'nın vizesiz geçişe açılması hakkındaki düşünce durumuna göre değişmektedir.

Grafik 16: Göç Grubu ile Sarp Sınır Kapısı'nın Vizesiz Geçişe Açılması Hakkındaki Düşünce Arasındaki İlişki

Araştırmaya göre gerek döngüsel olmayan, gerekse döngüsel göçmenlerin büyük çoğunluğu Sarp Sınır Kapısı'nın vizesiz geçişe açılmasına olumlu görüş bildirmiştir. Bu da döngüsel göçlerin artmasında önemli bir etkidir. Sınırın vizesiz geçişe açılması aynı zamanda kayıtdışı girişleri de azaltmaktadır. Örneğin AB ülkeleri ülkeye girişte vize istediği için özellikle AB üyesi olmayan Doğu Avrupa ülkelerinden kayıtdışı girişler görülmektedir. Bu anlamda kayıtdışı girişleri önlemek için gelişmiş bazı ülkeler döngüsel göç programlarıyla göçmen girişlerini sınırlamaya çalışmaktadırlar.

10 Aralık 2011 yılında Türkiye-Gürcistan arasında imzalanan bir anlaşma ile Sarp Sınır Kapısı'ndan yapılan geçişlerde iki ülke vatandaşları arasında vize uygulaması kaldırılmış ve kimlikle geçiş uygulaması başlamıştır. Bu da döngüsel göçleri arttırmış ve Gürcistan'dan Türkiye'ye karayolu ile gelen vatandaşların sayısında 2011 yılından itibaren belirgin bir artış görülmüştür.

4.5.2.12. Göç Grubu ile Sürekli Olarak Türkiye'de Yaşamayı Düşünme Arasındaki İlişki

Göç grubu ile ilerde sürekli olarak Türkiye'de yaşamayı düşünme arasındaki ilişki Tablo 40'de verilmiştir.

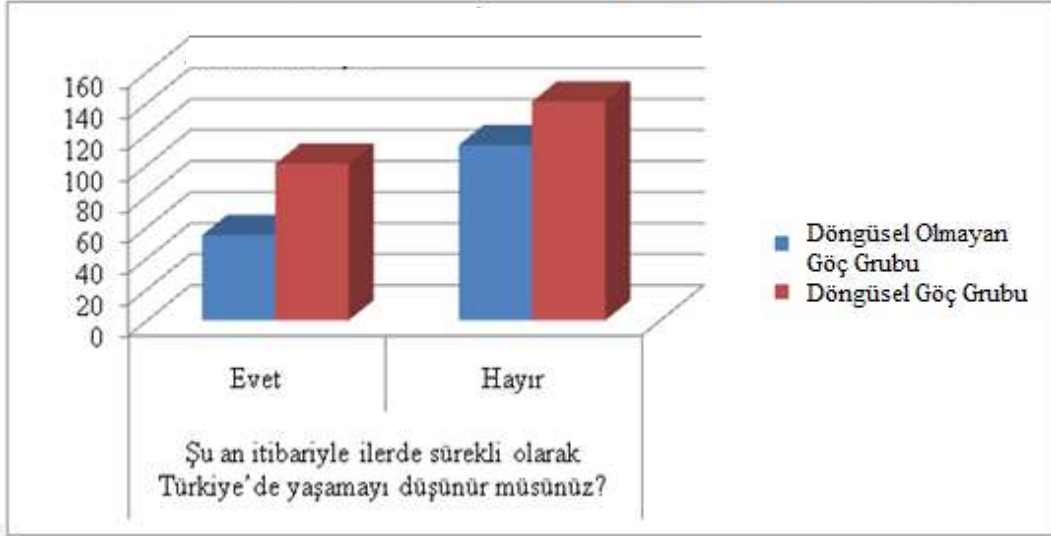
Tablo 40: Göç Grubu ile İlerde Sürekli Olarak Türkiye'de Yaşamayı Düşünme Arasındaki İlişki

		Şu an itibariyle ilerde sürekli olarak Türkiye'de yaşamayı düşünür müsünüz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Döngüsel Olmayan Göç Grubu	n	55	113	168
	%	32,7	67,3	100,0
Döngüsel Göç Grubu	n	101	141	242
	%	41,7	58,3	100,0
Toplam	n	156	254	410
	%	38,0	62,0	100,0

$$X^2=3,406 ; p=0,040$$

Buna göre; döngüsel olmayan göç grubunun %32,7'si, döngüsel göç grubunun %41,7'si ilerde sürekli olarak Türkiye'de yaşamayı düşünmektedir. Göç grubu ile ilerde sürekli olarak Türkiye'de yaşamayı düşünme arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p=0,040<0,100$). Göçmenlerin göç eğilimi ilerde sürekli olarak Türkiye'de yaşamayı düşünme durumuna göre değişmektedir.

Grafik 17: Göç Grubu ile İlerde Sürekli Türkiye’de Yaşamayı Düşünme Arasındaki İlişki

Göç grubunun sürekli Türkiye’de yaşama ilişkisi incelendiğinde, döngüsel göç grubunun döngüsel olmayan göç grubuna oranla Türkiye’de daha çok yaşamayı tercih ettikleri anlaşılırken, sonuç olarak bakıldığında ise her iki grubun da belli bir işçi dövizini birikimi yaptıktan sonra kendi ülkelerinde yaşamayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

4.5.2.13. Göç Grubu ile Türk Vatandaşlığına Geçmeyi Düşünme Arasındaki İlişki

Göç grubu ile ilerde Türk vatandaşlığına geçmeyi düşünme arasındaki ilişki Tablo 41’de verilmiştir.

Tablo 41: Göç Grubu ile İlerde Türk Vatandaşlığına Geçmeyi Düşünme Arasındaki İlişki

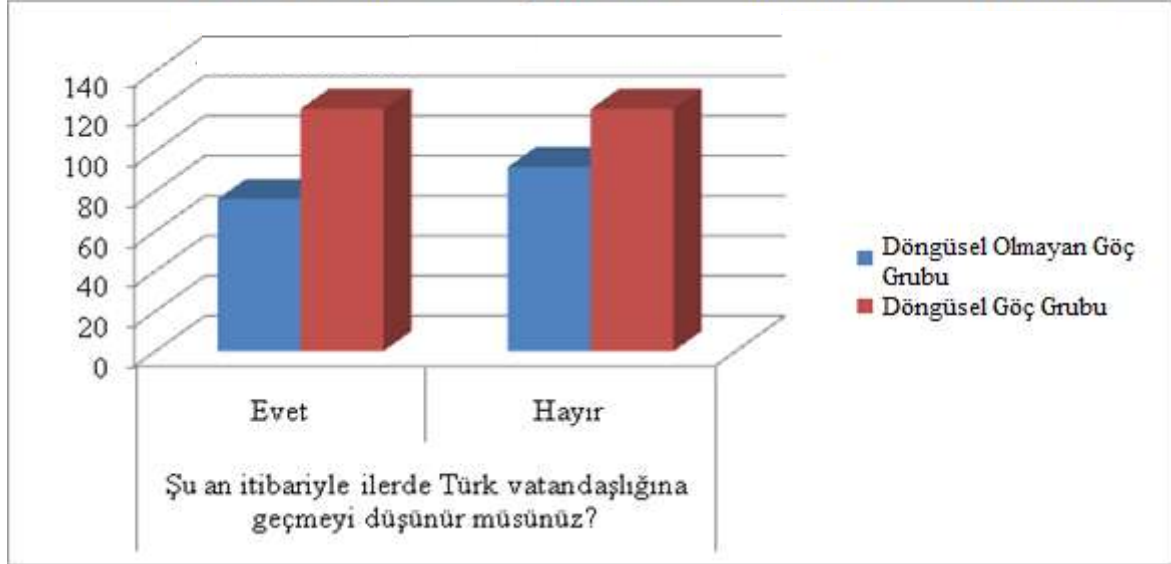
		Şu an itibariyle ilerde Türk vatandaşlığına geçmeyi düşünür müsünüz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Döngüsel Olmayan Göç Grubu	n	76	92	168
	%	45,2	54,8	100,0
Döngüsel Göç Grubu	n	121	121	242
	%	50,0	50,0	100,0
Toplam	n	197	213	410
	%	48,0	52,0	100,0

$$X^2=0,901 ; p=0,198$$

Buna göre; döngüsel olmayan göç grubunun %45,2’si; döngüsel göç grubunun ise %50’si ilerde Türk vatandaşlığına geçmeyi düşünmektedir. Göç grubu ile ilerde Türk vatandaşlığına geçmeyi düşünme arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($p=0,198>0,100$).

Göçmenlerin göç eğilimi ileride Türk vatandaşlığına geçmeyi düşünme durumuna göre değişmemektedir.

Grafik 18: Göç Grubu ile İleride Türk Vatandaşlığına Geçmeyi Düşünme Arasındaki İlişki

Göç grubunun Türk vatandaşlığına geçmeyi düşünmesi incelendiğinde, döngüsel göç grubunun döngüsel olmayan göç grubuna oranla Türk vatandaşlığına geçmeyi daha çok istedikleri anlaşılırken, sonuç olarak bakıldığında ise her iki grubun da Türk vatandaşlığına geçmeyi düşünmedikleri görülmektedir.

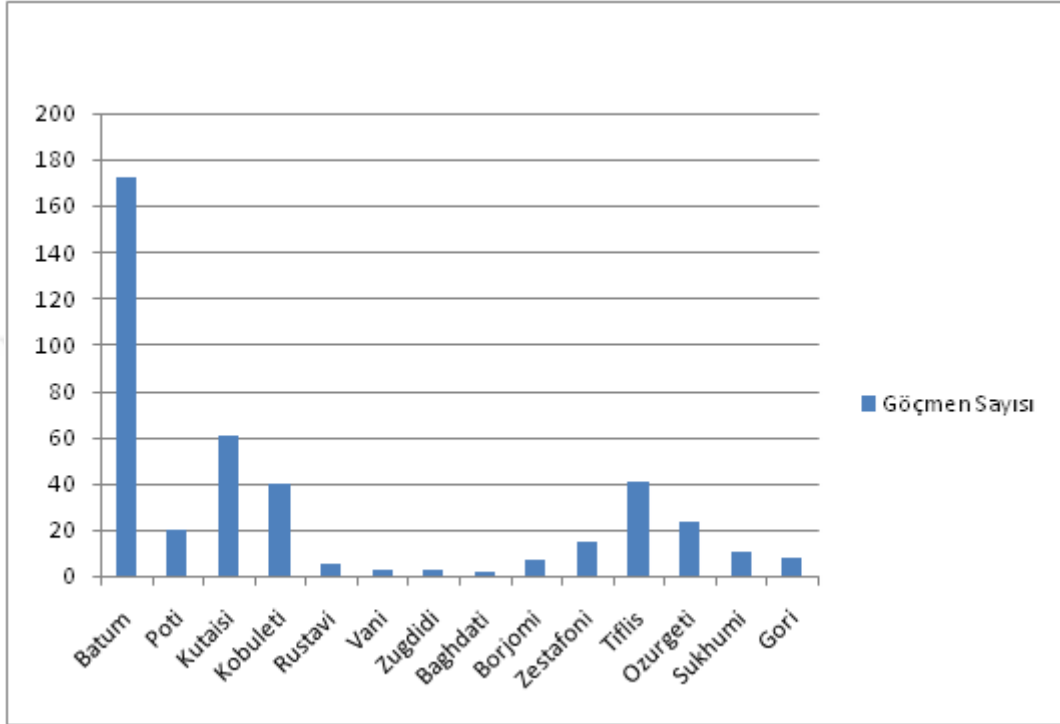
4.5.3. Diğer Veriler

4.5.3.1. Göçmenin Gürcistan'da Yaşadığı Şehir

Çalışmada Gürcü göçmenlerin Gürcistan'da yaşadıkları şehir incelendiğinde ağırlıklı olarak Türkiye sınırına yakın bir şehir olan Gürcistan'daki Acara Özerk Cumhuriyet'inin başkenti olan Batum'un olduğu görülmektedir. Bu da döngüsel göçte coğrafi yakınlığın önemini işaret etmektedir. Acara Özerk Cumhuriyeti'nin bir diğer önemli şehri Kobuleti'den gelen göçmen sayısı da Türkiye'de çalışan göçmenler içinde önemli bir yer tutmaktadır. 410 kişilik örnekleme Batum'dan 170, Kobuleti'den de 40 kişi olmak üzere toplam 210 kişi Acara Özerk Cumhuriyeti'nden gelmiştir. Bu da Gürcü göçmenlerin yarısından çoğunun Acara topraklarından geldiğini göstermektedir. Bu bölgenin Doğu Karadeniz Bölgesi ile tarihi, dini, kültürel ve ticari bağlantılarının yoğun olduğu düşünüldüğünde, göçmen sayısının bu bölgede yoğun olması beklenen bir durumdur.

Aynı şekilde Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Artvin, Rize, Trabzon illerine olan coğrafi yakınlık da göçmenlerin bu bölgeden ağırlıklı olarak gelmesinde etkili olmuştur. Göçmenlerin Gürcistan'da yaşadıkları şehirler Grafik 20'de gösterilmiştir.

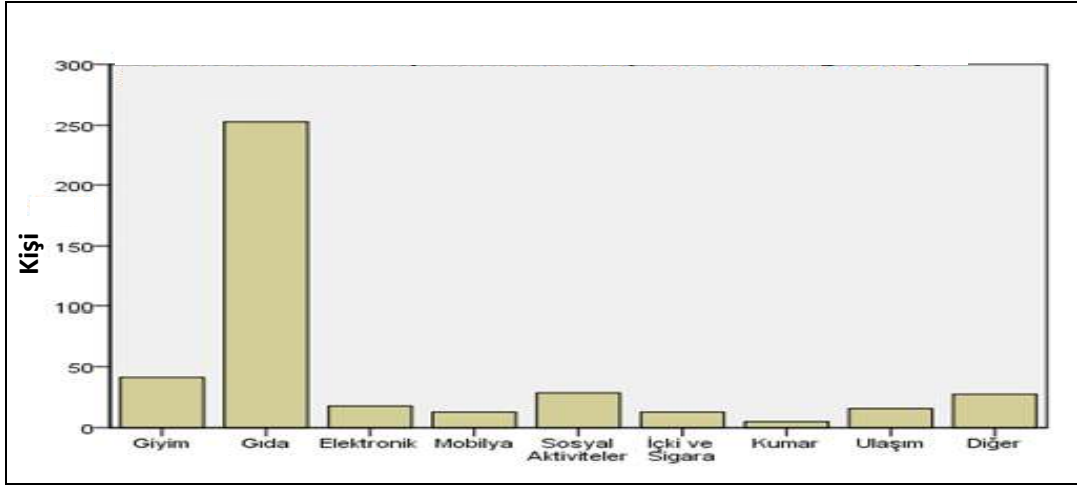
Grafik 19: Gürcistan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmenlerin Şehirlere Göre Dağılımı

4.5.3.2. Göçmenlerin Türkiye'de Kazandığı Parayı Harcadıkları Tüketim Kalemleri

Çalışma sonucunda göçmenlerin Türkiye'de kazandıkları parayı en çok gıda kalemine harcadıkları görülmektedir. Bu kalemi giyim kalemi takip etmektedir. Gürcistan'da gıda ve giyim fiyatlarının Türkiye'ye göre pahalı olması, özellikle Türkiye-Gürcistan sınırına yakın Kemalpaşa, Hopa gibi şehirlerde ucuz alışveriş dükkânlarının varlığı, gıda ve giyim kalemlerinde harcamanın artmasına neden olmaktadır. Bölgede anket çalışması öncesinde yapılan saha araştırmasında da Gürcülerle yüz yüze görüşmeler yapılmış, daha çok tavuk, bakliyat gibi temel gıda malzemeleri ve deterjan türü temizlik ürünleri satın aldıkları ifade edilmiştir. Gürcü göçmenlerin Türkiye'de kazandıkları parayı en çok ulaşım harcamamaları ulaşım maliyetlerinin düşük olması ile açıklanabilir. Bunda coğrafi yakınlık ve ulaşım imkânlarının eskiye nazaran iyileşmesi de gösterilebilir.

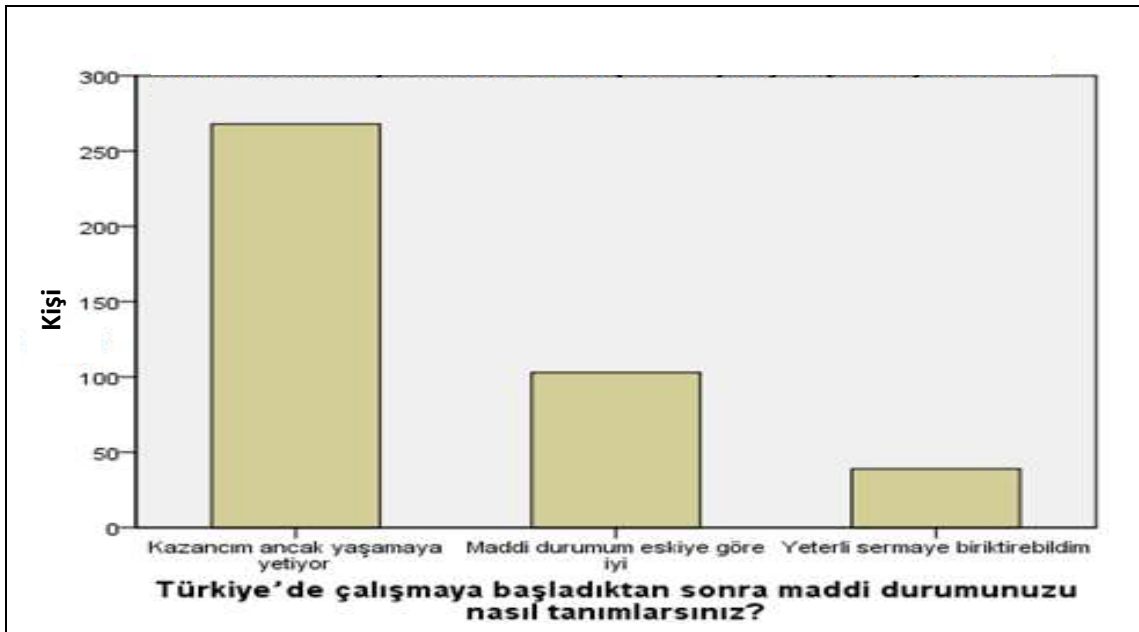
Grafik 20: Gürcü Göçmenlerin Türkiye’de Kazandığı Parayı Harcadıkları Tüketim Kalemleri

4.5.3.3. Göçmenlerin Türkiye’de Çalışmaya Başladıktan Sonraki Maddi Durumları

Çalışma sonucunda araştırmaya katılan 410 Gürcü göçmenin büyük çoğunluğunun (270 kişi) Türkiye’de çalışmaya başladıktan sonra kazançlarının ancak yaşamaya yettiği görülmüştür. Ankete katılan 100 kişi ise maddi durumunun eskiye göre iyi olduğunu, ancak yeterli parayı biriktiremediğini dile getirmiştir. 40 kişi ise Türkiye’de çalışırken yeterli maddi birikim yaptığını ve anavatanına işçi dövizini götürebildiğini ifade etmiştir. Göçmenler genel olarak ele alındığında gerek döngüsel, gerek geçici, gerekse döngüsel olmayan göçmenlerin bölgede çalışan diğer göçmen grupların (Azeri, Kürt, Suriyeli vb.) etkisiyle ücretlerin işverenler tarafından aşağıya çekildiğini söylemek mümkündür. Bu durum son yıllarda Gürcü göçmenlerin işlerini kaybetmelerine veya daha düşük ücretlerle çalışmak durumunda bırakılmalarına neden olmaktadır.

Grafik 21: Göçmenlerin Türkiye’de Çalışmaya Başladıktan Sonraki Maddi Durumları

4.5.4 Çapraz Tablo (Cross Tab) Analizi

Gürcü göçmene sorulan “Türkiye’de hangi sektörde çalışıyorsunuz” sorusu ile “Ülkenize döndüğünüzde Türkiye’de yaptığınız işi yapıyor musunuz?” sorusunun çaprazlaması yapılarak aşağıdaki Tablo 42 oluşturulmuştur. Bu tabloya göre; Gürcü göçmenin ülkesine döndüğünde Türkiye’de yaptığı işin aynısını yapmadığı görülmektedir.

Tablo 42: Çapraz Tablo 1

Türkiye’de hangi sektörde çalışıyorsunuz? * Ülkenize döndüğünüzde Türkiye’de yaptığınız işi yapıyor musunuz? Crosstabulation				
		Ülkenize döndüğünüzde Türkiye’de yaptığınız işi yapıyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Türkiye’de hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Tarım	37	176	213
	İnşaat	9	39	48
	Turizm	13	16	29
	Hasta/Yaşlı/Çocuk Bakıcılığı	12	24	36
	Diğer	26	58	84
Toplam		97	313	410

Gürcü göçmene sorulan” Cinsiyetiniz nedir?” sorusu ile “Türkiye’de kazandığınız parayı en çok hangi kaleme harcıyorsunuz?” sorusunun çaprazlaması yapılarak aşağıdaki Tablo 43 oluşturulmuştur. Bu tabloya göre, Gürcü kadın ve erkeklerin en çok gıda ürünlerine harcama yaptıkları görülmektedir.

Tablo 43: Çapraz Tablo 2

Cinsiyetiniz * Türkiye’de kazandığınız parayı en çok hangi kaleme harcıyorsunuz? Crosstabulation											
		Türkiye’de kazandığınız parayı en çok hangi kaleme harcıyorsunuz?									Toplam
		Giyim	Gıda	Elektronik	Mobilya	Sosyal Aktiviteler	İçki ve Sigara	Kumar	Ulaşım	Diğer	
Cinsiyetiniz	Kadın	13	75	4	4	9	4	2	6	11	128
	Erkek	28	178	13	8	19	8	3	9	16	282
Toplam		41	253	17	12	28	12	5	15	27	410

“Türkiye’de hangi sektörde çalışıyorsunuz?”, “Medeni durumunuz nedir?” ve “Cinsiyetiniz nedir?” sorularının çaprazlaması yapıldığında daha çok erkeklerin tarım sektöründe çalıştığı ve tarım sektöründe çalışanların da Gürcü ile evli oldukları, kadınların ise erkeklere göre daha çok hasta/yaşlı/çocuk bakıcılığı sektöründe çalıştığı Tablo 44 ve 45’de görülmektedir.

Tablo 44: Çapraz Tablo 3

Türkiye’de hangi sektörde çalışıyorsunuz? * Medeni Durumunuz: Crosstabulation					
		Medeni Durumunuz:			Toplam
		Bekar	Türk ile evli	Gürcü ile evli	
Türkiye’de hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Tarım	75	23	115	213
	İnşaat	14	13	21	48
	Turizm	8	4	17	29
	Hasta/Yaşlı/Çocuk Bakıcılığı	11	1	24	36
	Diğer	23	8	53	84
Toplam		131	49	230	410

Tablo 45: Çapraz Tablo 4

Türkiye’de hangi sektörde çalışıyorsunuz? * Cinsiyetiniz Crosstabulation				
		Cinsiyetiniz		Toplam
		Kadın	Erkek	
Türkiye’de hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Tarım	36	177	213
	İnşaat	11	37	48
	Turizm	14	15	29
	Hasta/Yaşlı/Çocuk Bakıcılığı	25	11	36
	Diğer	42	42	84
Toplam		128	282	410

4.5.5. Derinlemesine Görüşmeler ve Gözlem Notları Bulguları

Alan çalışmasının ilk aşaması olan anket uygulaması sırasında Gürcü göçmen işçilerin Doğu Karadeniz Bölgesi’nde kaçak olarak çalıştıkları ve buna paralel olarak çoğunlukla işverenin yanında izin alarak ankete katıldıkları için tedirginliklerinin olduğu gözlenmiştir. Anket sonuçlarına katkı sağlamak amacıyla Türk işverenler ile derinlemesine görüşme yoluyla bilgiler elde edilmiştir. Samimi bir atmosferde geçen görüşmeler sonucunda anket sonuçlarını destekleyen bulgular ortaya çıkmıştır.

Görüşmelerde ilk olarak işverenin Gürcü işçi çalıştırırken hangi kriterleri aradığı sorulmuştur. Göçmenin yaşı, cinsiyeti, fiziksel özellikleri, Türkçe bilip bilmemesi, dini inançları gibi faktörlerin ne derece önemli olup olmadığına cevap aranmıştır. Verilen cevaplar şu şekildedir:

“Bulduğumuz bölgede işçi bulma sıkıntımız var zaten. Bay-bayan olması fark etmiyor. Tecrübesi varsa bu bizim için çok daha avantajlı, Türkçe biliyorsa çok çok daha avantajlı. Öncelikle dikkat ettiğimiz konular bunlar.” (Levent Bey, Otel Sahibi, Hopa)

“Yani şöyle diyeyim, dini inancı bizim için önemli değil. Sonuçta orası Hristiyan bir ülke, burası Müslüman. Gürcülerin içinde Müslüman olanlar da var. Çay taşımada fiziksel özelliklere bakılıyor. Biz malzeme taşınacağı zaman ufak tefek yardımcı oluyoruz. İşçi gibi değil de abla-kardeş, ağabey-kardeş gibi çalışıyoruz. Pek bir sıkıntımız yok yani.”(İbrahim Bey, Esnaf, Kemalpaşa).

Verilen cevaplardan yola çıkılarak çay sektöründe istihdamın farklı kriterler içerdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle bahçe sahibi Dursun Bey’e Gürcü işçileri hangi pozisyonda çalıştırdığı sorulmuştur:

“Gürcüler çayda hep taşıyıcı hem de toplayıcı olarak çalışıyor. Yani taşıma derken bugün % 95 yerde teleferik var. Gürcü topluyor, 30-40 metre taşıyor, tele koyuyor gidiyor. Onda pek bir sorun yok.” (Dursun Bey, Bahçe Sahibi, Hopa)

Görüşmenin ilerleyen bölümlerinde Dursun Bey çay sektöründe Gürcülerin aldıkları ücretlerin yükselmesinin yanı sıra gübre parası, nakliye parası gibi maliyetlerden dolayı sıkıntılar yaşadıklarını söylemiştir.

Görüşmelerde üçüncü olarak olarak Gürcülerin satın aldıkları ürünlerin neler olduğu sorulmuştur. Verilen cevaplar şu şekildedir:

“Satın aldıkları şeyler tekstil üzerine, yiyecek üzerine fiyat olarak uygun ve kaliteye fazla kaçmayan ürünlerdir. Fakat daha önceleri ne koyarsan koy, uygun mal olduğu zaman alıyorlardı. Yani diyelim ki, 1 gün bile kullanabileceği mala bile para verip alıyordu. Ama yavaş yavaş Gürcü toplumu da uyanmaya başladı. Kaliteye döndüler.” (Ahmet Bey, Esnaf, Hopa)

“Gıda olsun giyim olsun her türlü ürün satılıyor. Sınır Kapısı’nda herhangi bir sorun yaşamadan gelip ihtiyaçlarını karşılayabiliyorlar.” (Sabri Bey, Esnaf, Kemalpaşa)

“Temel tüketim malları alıyorlar. En çok tavuk alıyorlar. Onun dışında yufka, milföy, salça, yoğurt, ayran alıyorlar. Ayranı çok seviyorlar.” (Selma Hanım, Market Çalışanı, Kemalpaşa)

“Kemalpaşa’da tekstil üzerine iç çamaşırı ve çorap satıyorum. Gürcüler buradan genelde atlet ve külot alıyorlar. Özellikle siyah renkli olanları alıyorlar. Sanırım çalışırken kir göstermesin diye siyah rengi tercih ediyorlar.” (İsmail G., Esnaf, Kemalpaşa).

“Lükse değil, bütçesine göre harcama yapıyorlar. Biz de ona göre mal getirmeye çalışıyoruz. Elbise, ev tekstili, deterjan grubu tarzı şeyler, yani ülkeye katkısı olan malzemeler alıyorlar bizden.” (İbrahim Bey, Esnaf, Kemalpaşa).

Gürcü işçilerin ankette verdikleri yanıtlar ile yukarıdaki esnafların verdikleri yanıtların örtüştüğü görülmektedir. Gürcü göçmen işçiler en çok gıda ve giyim üzerine alışveriş yapmaktadırlar. Bu durum Hopa ve Kemalpaşa'da ucuz market zincirlerinin sayısının artmasına neden olmuştur. Bir esnafın Gürcüler'in siyah renkli kıyafetler satın aldıklarını söylemesi ise onların kirli ve zorlu işlerde uzun saatler istihdam ettirilmeleri ile yorumlanabilir.

“Gürcüler satın aldıkları malları peşin mi, veresiye mi alıyorlar? Pazarlık yapıyorlar mı? Ekonomik durumları ve alım güçleri nasıl?” şeklindeki sorulara ise aşağıdaki yanıtlar alınmıştır:

“Genelde peşin alırlar. Çok paralı insanlar değiller. Sıkı pazarlık yaparlar. Gürcülerin özellikle Hopa civarında çok işçileri var. Burdan kazandıklarıyla geçimlerini sağlıyorlar. En çok çayda olmak üzere otellerde, mağazalarda, kafelerde, birahanelerde, kumarhanelerde yani çalışılacak her yerde çalışıyorlar. ” (Ahmet Bey, Esnaf, Hopa)

“Peşin alırlar. Başka dükkanları bilmiyorum ama bizde taksit yoktur. Pazarlık yaparlar. Çok pazarlıkçılardır. 50 kuruşun bile hesabını yaparlar. ” (Sabri Bey, Esnaf, Kemalpaşa)

“Veresiye verdin mi topal kalırsın. Bu Gürcülere güven olmuyor. İki dakikalığına sırtına dönmeye gelmez insanlar. Bunu açık açık söylüyorum. Pazarlık yapıyorlar, her yerde pazarlık olayı vardır zaten. ” (İsmail G., Esnaf, Kemalpaşa)

“Veresiye olayı bizde yok. Pazarlık dersin aşırı derecede pazarlıkçıdırlar. İç piyasada 40 liraya sattığımız bir malzemeyi burada 20-25'e satamıyorsunuz. Yeri geldi kur farkıyla da mal verdiğimiz oldu. ” (İbrahim Bey, Esnaf, Kemalpaşa)

“Pazarlık yapıyorlar ama bizde barkod sistemi olduğu için burada geçmiyor ama indirimlerimizi takip ediyorlar. Yerlilerden daha çok indirimleri takip ederek Perşembe ve haftasonu indirim günlerimizde alışveriş yapıyorlar. Kesinlikle kaçırmazlar, gelirler. ” (Selma Hanım, Market Çalışanı, Kemalpaşa)

Gürcülerin pazarlık yapmayı sevmeleri ve ucuz ürünlere yönelmeleri, tasarruf yaptıklarını ve Türkiye'de elde ettikleri kazançların bir kısmını işçi dövizini olarak ülkelerine gönderdikleri şeklinde yorumlanabilir.

“Sarp Sınır Kapısı'nın vizesiz geçişe açılmasının işlerinize olumlu ya da olumsuz anlamda bir etkisi oldu mu?” sorusuna ise şu yanıtlar verilmiştir:

“Tabiki olumlu oldu. Bu Gürcülerin sabahtan erken işe gelmesini sağlıyor. Bu da bizim işimize geliyor. Onlar için de iyi. Şimdi mesela diyelim ki bir pantolonu biz 20 lariye veriyorsak

buradan pantolonu alıp Gürcistan'da 40 lariye satıyorlar, yani 2 katı gibi bir paraya satıyorlar.”
(Ahmet Bey, Esnaf, Hopa)

“Valla ne gelen var ne giden. İşler şimdi zayıf. Hatta iflas edenler dükkkanı kapatanlar var.”
(İsmail G., Esnaf, Kemalpaşa)

“Şu an buradaki esnafın % 95'i sıkıntı içinde. Atıyorum adamın parası var cebinde 40 milyar dükkkan açıyor. Getiriyor onunla burada 5-6 ay içinde batırıyor. Burada kirası 1000 tl'den aşağı doğru düzgün dükkkan yok, yerler ufak. İş yok. 4-5 aydır neredeyse cebimizden gidiyor.” (İbrahim Bey, Esnaf, Kemalpaşa)

“Tabiki olumlu yönde etkiledi. Bu sayede daha çok Gürcü göçmen geliyor ve daha çok alışveriş yapıyor. Bu da bizim işlerimize olumlu etki ediyor. Alışveriş yapmaya gelmeleri iyi, ama buraya Gürcü çalışanların gelmesi yerli çalışanlar için kötü. Çünkü esnaf burada mağazalarda Gürcü müşteri ile iletişim kurabilmesi için Gürcü eleman çalıştırıyor. Bu da yerlilerin çalışma imkanlarını kısıtlıyor. Ama alışveriş konusunda ekonomiye baya bir katkıları oluyor tabi.” (Selma Hanım, Market Çalışanı, Kemalpaşa)

“Personel anlamında bir yoğunluk yaşıyor. Daha önce mal satmaya gelir, ticaretle alakalı işler yaparlardı. Sonrasında ise işçi olarak gelmeye başladılar. Bizim zaten burada bir işçi sıkıntımız vardı. Özellikle de turizm ile alakalı olduğu için çok kalifiye eleman bulamıyorduk. Yerel halk da otel işlerine çok sıcak bakmıyor, geçmişe dair ne yazık ki kötü izleri var. Dolayısıyla bizler açısından, turizmciler açısından bir avantajı oldu. Ama bu aynı zamanda çok büyük bir dezavantaj. Dengelemeye çalışıyoruz işin açıkçası. Yerli, buralarda yaşayan hatta Türkiye'nin herhangi bir köşesinde yaşayan Türk'ü almayı tercih ediyoruz fakat bulamadığımız için Gürcü işçilere yöneliyoruz. Gürcü işçiler de burada kazandıklarıyla hayatlarını idame ettirebiliyorlar. (Levent Bey, Otel Sahibi, Hopa)

Yukarıda verilen yanıtlardan yola çıkılarak yerli işverenin çalıştıracak yerli eleman bulmakta güçlük çektiği ve Gürcü işçilerin yerli genç nüfusun çalışmak istemediği sektörlerde iş bulup çalıştığı görülmektedir. Türk lirasının Gürcü larisine karşısında değer kaybetmesi, yüksek enflasyon gibi etkenlerden birçok esnaf zarar görmesine rağmen, Gürcü göçmenler Türkiye'de kazandıkları parayla Türkiye'de harcama yapmakta ve bölge ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

“Gürcü işçilerin yemek, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılıyor musunuz?” sorusuna ise şu yanıtlar verilmiştir:

“Yemeđi, barınması, her şeyini karşılıyorrum burada. Gürcülerin burada fazla bir harcaması da yok. Yavan ekmek yiyorlar burada. İktisat ediyorlar. Ucuz şeyleri satın alıp pahalı şeyleri almazlar.” (İbrahim Bey, Esnaf, Kemalpaşa)

“Türkiye’de aldıkları para kendi ülkelerine göre gayet makul, yeterlidir. Genel olarak konaklama dışında gördüğüm sıkıntıları yok. Kendi kişisel sıkıntıları olabilir.” (Levent Bey, Otel Sahibi, Hopa)

Rize ve Artvin’de Gürcü uyruklu çay işçilerinin hijyenik olmayan ve birkaç kişinin konaklamasına uygun olan barınaklarda kalabalık bir şekilde konakladıkları gözlemlenmiştir. Görüşmelerden elde edilen sonuca göre de konaklama ve beslenme gibi temel ihtiyaçlar Gürcü işçilerin sorunları olarak göze çarpmaktadır. Gürcü göçmen işçilerin çalışma izinleri ve sosyal güvenceleri olmadığı için bu konularda şikâyetçi olamamaktadırlar. İşveren ise işçinin yeteri kadar kazanç elde ettiğini düşünmektedir.

Son olarak işverene Gürcü işçilerin güvenilir olup olmadığı sorulmuştur. Levent Bey soruya şu yanıtı vermiştir:

“Maalesef kendileri hakkında geniş bilgiye sahip değilim. Ama çok fazla şey duyuyoruz. Kendi otelimizde de çok nadir de olsa sorun yaratan çıkıyor. Mümkün mertebe sürekli tanıdığımız, eşi dostu burada uzun zamandır yaşayan insanları bulmaya çalışıyoruz. O da iyi sonuçlar doğuruyor. Gelen insanlar da daha dirayetli oluyor ama dışarıdan günübirlik gelenler, kısa süreli gelip çalışanlardan ne yazık ki kötü sonuçlar çıkabiliyor ortaya.”

Verilen bu yanıtta da aslında ağ bağlantılarının ve geçmiş göç tecrübelerinin istihdam edilmede önemli faktörler olduğu görülmektedir. Buradan göçmenin iş bağlantılarının olmasının döngüsel göç hareketini arttırabileceği söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

“Serbest ticaret”, “dünya toplumu”, “özgür düşünce”, “sınırların ortadan kalkması”, “işgücünün serbest dolaşımı” gibi ifadelerle şekillenen küreselleşme kavramı, İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle oluşan iki kutuplu dünyada ABD ve Batı Avrupa Devletleri’nin Sovyetler Birliği’ne olan üstünlüğü sonucunda tartışılan bir konu haline gelmiştir. Özellikle 1989 yılında Sovyetler Birliği’nin dağılması ve 1991 yılında Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla ekonomik, fikri, kültürel ve teknolojik anlamda bütünleşme tüm dünyada hız kazanmıştır.

1980’li yıllardan 2000’li yıllara gelinen süreçte küreselleşme, sınırları ve mesafeleri anlamsızlaştırmış, teknolojiyle güçlenmiş ve her geçen gün etkisini arttırmıştır. Küreselleşme, teknoloji sayesinde üretimi arttırmış, ar-ge faaliyetlerini hızlandırmıştır. Bilgi, ulaşım ve iletişim teknolojisinin de gelişmesiyle sınırlar anlamını kaybetmiş, küreselleşme hareketinin yarattığı çokuluslu şirketler aracılığıyla uluslararası serbest ticaret hızlanmış, yabancı yatırımlar artmış ve bu nedenlerden dolayı küresel göçler hızlanmıştır.

Tarih boyunca güneyden kuzeye, doğudan batıya olan göçler sömürgeci batılı devletlerin güçlenmesini sağlamıştır. Bu ülkeler küreselleşme süreci ile birlikte daha da güçlenmiş ve yeni ihtiyaçları karşılamak için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin emek ve doğal kaynak faktörlerinden yararlanmaya başlamıştır. Az gelişmiş ülkelerde yaşanan siyasal çalkantılar ve savaş durumu göçmenlerin siyasal nedenlerle göç eden ve hayatta kalabilmek için göç eden mülteciler olarak gelişmiş ülkelere göç etmelerine neden olmuştur. Ancak küresel göçmen tipini diğer göçmen tiplerinden ayıran en önemli özellik ekonomik nedenlerden dolayı göç etmeleri olmuştur.

Ekonomik nedenlerden dolayı göç eden küresel göçmenlerin göç etme şekilleri göç alan ülkede kalma sürelerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Göçmenler daimi göçmen olarak gittikleri ülkelerde kalıcı olarak yerleşebilmektedirler. Geçici göçmen olarak ise gittikleri ülkede 1 ila 5 yıl arasında kalıp, daha sonra anavatanlarına kesin dönüş de yapabilmektedirler. Ancak 2000’li yıllarla birlikte döngüsel göç adı verilen yeni göç türü küresel göçlerin en önemlilerinden biri haline gelmiştir.

Döngüsel göçler göçmenin 1 yıla kadar kalma süresi olan, yılda en az 2 kez anavatanı ile göç ettikleri ülke arasında gidip geldikleri bir göç türüdür. Döngüsel göçler ülke içinde bir yerden başka bir yere olabildiği gibi, ülkeler arasında da olabilmektedir. Genel itibarıyla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru göç hareketi olmaktadır. Bu göç türü, diğer göç

türlerinden kalma süreleri ve göç etme sıklığı açısından ayrılmaktadır. Döngüsel göçmenler gittikleri ülkelerde tarım, inşaat, turizm ve hasta/yaşlı bakıcılığı gibi sektörlerde çalışmaktadırlar.

Döngüsel göçün son yıllarda tercih edilmesinin en önemli sebebi döngüsel göç programlarının yarattığı üçlü kazanım senaryosudur. Bu senaryo “win-win-win yani kazan-kazan-kazan” ilkesine dayanmaktadır. Bu ilkeye göre, döngüsel göç hareketinden hem göç alan ülkeler, hem göç veren ülkeler ve göçmenin kendisi kazançlı çıkmaktadır. Göç alan ülkeler döngüsel göçmenleri istihdam ederek özellikle tarım ve hizmet sektörlerindeki işgücü açığını kapatırlar. Göç veren ülkeler ise göçmenlerin elde ettikleri işçi dövizlerini anavatanlarına göndermeleriyle döviz geliri elde ederler. Buna ilaveten ülkelere geri dönen göçmenlerin yatırımlarından yararlanırlar. Göç veren ülkeler fazla işgücünü gelişmiş ülkelere ihraç ederek işsizlik oranlarının düşmesini sağlayabilirler. Göçmenler ise gittikleri ülkelere kendilerini geliştirip, yeni bilgi ve beceriler edinebilirler ve bu becerilerini ülkelere döndüklerinde uygulayabilirler. Ayrıca göçmenler kazandıkları işçi dövizleriyle ülkelere döndüklerinde yeni yatırımlar yapıp kendi işlerini kurabilir, ev ekonomilerine katkıda bulunabilirler.

İnsanoğlu küreselleşmenin sunduğu her türlü olumluluk ve olumsuzlukları yaşamaktadır. Küreselleşmenin bir ürünü olan döngüsel göç hareketlerinin de getirdiği avantajlar yanında birtakım dezavantajları bulunmaktadır. Göçmenlerin illegal olarak ülkeye giriş yapmaları veya yasal şartlara uyararak göç alan ülkeye gelip orada kaçak çalışmaları döngüsel göç hareketinin olumsuzluklarına örnektir. Bu göçmenlerin yerli işçilere nazaran çok düşük ücretlerle bir köle gibi sömürülmeleri, barınma sıkıntısı yaşamaları ve sosyal güvencelerinin olmaması kaçak istihdamın getirdiği diğer dezavantajlardır.

Bu olumsuzlukları gidermek amacıyla başta ABD, Kanada ve Almanya gibi gelişmiş ülkeler döngüsel göç programları oluşturmuşlardır. Bu programların kökeni 1960 ve 70’li yıllardaki geçici göç programlarına benzemektedir. Ancak Almanya’nın Gastarbeit gibi göç programları o dönemde başarısızlığa uğramış, yerli işçi ve göçmen işçi arasında ücret, çalışma saati ve sosyal güvence yönünden ayrımcılığa neden olmuştur. Döngüsel göç programları ise üçlü kazanım senaryosuna göre hazırlanmakta ve tamamen göçmenleri korumaya yöneliktir.

Türkiye’deki küresel döngüsel göçler ise genellikle ekonomik sebeplerden dolayı yurtdışından Türkiye’ye bir defadan fazla seyahat eden kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu göçlerde, göçmenlerin çoğu yasal yollarla ülkeye giriş yapmalarına rağmen, ya kalış koşullarını ihmal etmeleri ve kaçak olarak istihdam edilmeleri, ya da vize sürelerini aşmaları nedeniyle döngüsel göçler düzensiz bir göç türü olarak nitelendirilebilmektedir.

Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanan ülkelere Türkiye’ye yapılan göçler özellikle son 20 yılda hız kazanmıştır. Bu ülkelerin en önemlisi Türkiye’nin komşusu olan

Gürcistan'dır. Gürcistan'dan Türkiye'ye göçmenler genellikle yaz sezonunda özellikle çay, sonra az da olsa fındık, inşaat, turizm ve diğer işler için gelmektedirler. Çayın Rize ve Artvin gibi coğrafi açıdan yakın bölgede olması, toplama işleminin emek istemesi ve fındığa göre yevmiyesinin fazla olması bölgeye yapılan göçleri arttırmaktadır. Bu göçmenler yasal yollarla Sarp Sınır Kapısı'ndan Türkiye'ye giriş yapıp bu sektörlerde kaçak olarak çalışmaktadırlar.

Bu çalışma kapsamında Artvin, Rize ve Trabzon illerinde tarım, inşaat, turizm ve diğer hizmet sektörlerinde çalışan 410 Gürcü uyruklu göçmen işçi üzerinde bir anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada döngüsel göçe etki eden demografik faktörler ve ekonomik faktörler incelenerek Gürcistan'dan Türkiye'ye yapılan döngüsel göçlerin karakteristiği ile ilgili bulgular ortaya konmuştur.

Logit regresyon modeli sonuçlarına göre göçmenin Türkiye'de kazandığı ücret, Gürcistan'daki aylık geliri, göçmenin medeni durumu, cinsiyeti, göçmenin iş bağlantıları ve göçmenin Türkiye'deki çalışma saati ile döngüsel göç hareketi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmaya göre, Türkiye'de çalışılan dönemde Gürcülerin aylık net gelirleri 1000-1500 TL arasında iken, Gürcistan'daki aylık gelirleri 500 TL'nin altında olmuştur. Hatta ankete katılan Gürcülerin yaklaşık yarısı sabit bir kazancının olmadığını dile getirmiştir. Dolayısıyla Gürcü göçmenlerin birincil göç nedeninin ekonomik nedenler olduğu söylenebilmektedir. Bu çalışmadan çıkan sonuca göre, bu göç hareketinin makro düzey göç teorileri içersine girdiğini söylemek mümkündür. Ülkeler arasındaki ekonomik farklılıklar, özellikle ücret ve istihdam alanlarındaki fırsat farklılıkları bu göç hareketini neo-klasik makro göç teorisi kapsamında değerlendirilmesini uygun kılmaktadır.

Bir diğer bağımsız değişken olan iş bağlantıları ile döngüsel göçler arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunması orta düzey göç teorileri ile açıklanabilir. Bu teoriler içersinde bir alt teorem olan ağ teorisine göre göçü belirleyen unsurlar daha çok çevresel faktörlerdir. Ekonomik koşullar, iktidar politikaları, toplumsal değerler ve ulaşım imkânları gibi faktörler göç deneyiminin oluşmasında öncelikli rolü oynamakta, göçmenler ise toplumsal ağlar içinde hareket etmektedirler. Bu ağlar tarihsel süreçler içinde oluşurlar ve göçmenler kendilerinden önce göç eden akraba veya arkadaşlarının izlerini sürerek, bir başka deyişle sahip oldukları sosyal sermayenin mümkün kıldığı sınırlar içinde hareketlilik sergilerler. Gürcistan ile Türkiye arasında geçmişten gelen tarihsel ve kültürel bağların varlığı, iki ülke arasındaki coğrafi yakınlık ve ulaşım kolaylığı, sınır kapısının vizesiz geçişe açılması gibi iktidar politikaları gibi faktörler bu göç hareketiyle ilgili olan ağ teorisini güçlendirmektedir. Çalışmadan çıkan sonuca göre bu göç hareketinin gerek ağ teoremi gibi orta düzey, gerekse ekonomik nedenlerin ön planda olmasından dolayı neo-klasik makro iktisat teorisi gibi makro iktisadi göç teorileri ile açıklanabileceği görülmektedir.

Bir başka bağımsız değişken olan çalışma saati incelendiğinde ise göçmenlerin günde 8 saatten fazla çalıştığı görülmektedir. Gürcü işçiler, kendi ülkelerine göre Türkiye’de yüksek ücret elde etseler de, yerli işgücüne göre daha uzun saatlerle ve daha düşük ücretlerle çalıştırılmaktadırlar. Gürcü göçmenlerin kaçak çalıştıkları için sınırdışı edilme korkuları onları iş piyasasının şartlarına razı etmektedir. Bu da işverenin kanuni çalışma saatinin dışına çıkarak Gürcü göçmenlerin üzerinde emek sömürüsü yapmalarına neden olmaktadır. Burada döngüsel göç türü kısa süreli bir göç hareketi olduğu için, işveren kısa sürede yüksek verim elde etmek istemekte ve göçmeni bu yüzden olması gerekenden fazla çalıştırmaktadır. Bu da döngüsel göçmenin programsız bir şekilde istihdam edilmesinden kaynaklanmaktadır. ABD ve Kanada gibi gelişmiş ülkelerin döngüsel göç programlarında bile, göçmen işçilerin gerekirse haftalık 40 saatlik çalışma süresinin üzerinde istihdam edildiği görülmektedir. Ancak Gürcistan-Türkiye spontane göç örneğinde göçmenlerin sağlık sigortaları olmaksızın tehlikeli ve ağır işlerde çalıştırılmaları, işçilerin sağlıklarını tehlikeye sokmaktadır. Buna ilaveten göçmenin kaçak bir şekilde çalışması sınır dışı edilme korkusuyla hastaneye gitmemesine ve çok daha ağır sonuçların yaşanmasına neden olabilmektedir. 2016 yılında Türkiye’de yakalanan kaçak çalışan Gürcü göçmenlerin sayısı 2.679 olmuştur. Çalışma izni sayısı ise 2011 yılında 402 iken, 2015 yılında 8.000 kişinin üzerine çıkmıştır. Her yıl Türkiye’ye giriş yapan Gürcü sayısının milyonlar, döngüsel Gürcü göçmenlerin ise yüz binlerle ifade edildiği düşünüldüğünde bu sayılar halen istenilen düzeyde değildir.

Logit regresyon modeli sonuçlarına göre döngüsel göçü etkileyen demografik ve sosyal değişkenlere bakıldığında Gürcü döngüsel göçmenlerin genellikle erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Bu da dünya literatüründeki döngüsel göçmen yapısını desteklemektedir. Döngüsel göç kısa dönemli bir göç türü olduğu için eşler genellikle evde beklemekte, evli erkekler elde ettikleri işçi dövizlerini ülkelerindeki ailelerinin geçimini sağlamak için kullanmaktadır.

Uygulamanın ikinci kısmında ise ki kare analizi ile göç grubunun diğer değişkenler ile ilişkisi incelenmiştir. Buna göre göç grubu ile medeni durum, cinsiyet, eğitim durumu, çalışılan sektör, çalışma saati, Sarp Sınır kapısının vizesiz geçişe açılması, sürekli olarak Türkiye’de yaşama durumu, iş bağlantıları ve Türkiye dışında başka ülkelerde çalışma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Göç grubu ile beraber çalışmaya gelen kişi, yaş, ülkeye döndüklerinde Türkiye’de yaptığı aynı işi yapma durumu ve ilerde Türk vatandaşlığına geçme arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır.

Ki kare analizine göre göç grubunun daha çok evli göçmenlerden oluşması, Gürcistan’daki geçim sıkıntısı nedeniyle daha çok evlilerin Türkiye’ye göç etmesiyle yorumlanmıştır. Döngüsel göç grubunda daha çok erkeklerin tek başına göç ettiği düşünüldüğünde bu göçmenlerin genellikle eşlerini ve çocuklarını Gürcistan’da bırakıp Türkiye’de çalıştıkları söylenebilir. Döngüsel göçler kısa vadeli ve tekrarlayan göçler olduğu için göçmenlerin bu davranışı literatürdeki diğer örneklerle benzeşmektedir.

Anket sonuçlarına göre döngüsel göçmenlerin yüzde 62'si tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu da Gürcistan'dan gelen göçmenlerin ağırlıklı olarak çay ve fındık hasadı gibi sezonluk tarım işlerinde çalışıp ülkelerine döndüklerini göstermektedir. Benzer şekilde, Polonya'dan Almanya'ya yapılan döngüsel göçlerde de istihdam ağırlıklı olarak tarım ve tarımla ilgili sektörlerde gerçekleştirilmektedir. Türkiye'ye daimi ve geçici göç eden Gürcülerin ise tarımla daha az uğraştığı, diğer sektörler kapsamında ticaret ve esnafılık ile uğraştıkları söylenebilir. Tarım dışında döngüsel göçmenlerin % 11,6'sı inşaat, % 6,2'si ise turizm sektöründe çalışmaktadır. % 7'si hasta/yaşlı/çocuk bakıcılığı işinde çalışırken %12,4'ü diğer sektörlerde çalışmaktadır.

Literatürde gençlerin yaşlılara göre göç etmeye daha meyilli oldukları görülürken, yani göç grubu ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunurken, bu çalışmada ise göç grubu ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Göçmenler yaşlandıkça, yeni bir iş çevresi ve göç alan ülkeye adapte olmanın verdiği zorluklar daha da artmaktadır. Bu da yaşlıların döngüsel göç hareketlerini azaltmaktadır. Türkiye ile Gürcistan arasındaki coğrafi yakınlık, ulaşımın eskiye göre kolaylaşması ve ucuzlaşması ile ülke halkları arasındaki kültürel bağların kuvvetli olması, yaşlı göçmenlerin Türkiye'ye adaptasyonunu kolaylaştırıcı etmenler olabilir. Bu da döngüsel göç literatürüne aksi bir sonucun çıkmasına neden olmaktadır.

Göç grubunun eğitim durumu incelendiğinde ise daha çok ortaokul düzeyinde eğitim aldıkları görülmektedir. Göçmenin düşük eğitim düzeyine sahip olması spontane döngüsel göçün yaşandığı ülkelerde görülen bir durumdur. Örneğin, Belarus, Ukrayna ve Moldova gibi Doğu Avrupa ülkelerinden Rusya ve AB ülkelerine göç eden döngüsel göçmenlerin sadece yüzde 13-14'ü yükseköğretim kurumlarından mezundur. Literatürde programlı döngüsel göçün uygulandığı ülkelerde eğitim düzeyi arttıkça döngüsel göçler de artmaktadır.

Göçmenlere uygulanacak eğitim programlarının doğrudan yabancı yatırım akışları üzerinde olumlu etki yapması döngüsel göçlerde eğitimin bir diğer önemini ortaya koymaktadır. Özellikle spontane döngüsel göçlerde göçmenin eğitim düzeyinin düşük olması döngüsel göçlerde doğrudan yabancı yatırım etkisinin negatif olmasına neden olmaktadır. Programlı döngüsel göçlerdeki eğitim programı ise kalifiye göçmenlerin anavatanlarında doğrudan yatırım yapmalarını sağlayabilir. Bu da Gürcistan ile Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin ivmesini artırıcı bir etki yapabilir.

Ki kare analizine göre göç grubunun Türkiye dışında başka ülkelerde çalışma durumu ele alındığında döngüsel göçmenlerin büyük oranda Türkiye'den başka ülkede çalışmaya niyetli olmadığı görülmektedir. Göçmene başka hangi ülkelere çalışmaya gittiği sorulduğunda Ukrayna, Ermenistan ve Azerbaycan gibi yanıtlar verildiği görülmektedir. Bu durum coğrafi olarak yakınlığın Gürcü göçlerinde çok etkili olduğunu göstermektedir. Bu göç hareketi makro düzey bir göç hareketi olan neo-klasik makro iktisadi göç teorisi ile açıklanamamaktadır. Çünkü göç

sistemlerine göre, coğrafi yakınlık bu teoride önem taşımamakta, göç akımları ülkeler arasındaki ekonomik ve politik ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Ekonomik nedenler ve Sarp Sınır Kapısının vizesiz geçişe açılması gibi politik hamlelerin yanında, coğrafi yakınlık da Gürcü göçünün en önemli nedenlerinden biridir.

Çalışmada Gürcü göçmenlerin Gürcistan'da yaşadıkları şehir incelendiğinde ağırlıklı olarak Türkiye sınırına yakın bir şehir olan Gürcistan'daki Acara Özerk Cumhuriyet'inin başkenti olan Batum'un olduğu görülmektedir. Acara Özerk Cumhuriyeti'nin bir diğer önemli şehri Kobuleti'den gelen göçmen sayısı da Türkiye'de çalışan göçmenler içinde önemli bir yer tutmaktadır. 410 kişilik örnekleme Batum'dan 170, Kobuleti'den de 40 kişi olmak üzere toplam 210 kişi Acara Özerk Cumhuriyeti'nden gelmiştir. Bu da Gürcü göçmenlerin yarısından çoğunun Acara topraklarından geldiğini göstermektedir. Bu bölgenin Doğu Karadeniz Bölgesi ile tarihi, kültürel ve ticari bağlantılarının yoğun olduğu düşünüldüğünde, göçmen sayısının bu bölgede yoğun olması beklenen bir durumdur.

Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki işverenlerle yapılan derinlemesine görüşmeler ve gözlemler sonucunda Sarp Sınır Kapısı'nın vizesiz geçişe açılmasının alışveriş için gelen Gürcü sayısını arttırdığı, bunun da bölge ekonomisini canlandırdığı görülmektedir. Bununla birlikte Gürcü göçmenler yerli işgücünün çalışmak istemediği, düşük statülü ve fiziksel açıdan ağır işlerde istihdam edilmektedirler. Gürcü göçünün bu noktada yerli işgücünün işini elinden alan bir yapıda olduğu söylenemez. Bölgede yaşayan yerli işgücünün batı illerine göç etmesi, kalanların da sanayi ve hizmet sektörüne yönelmesi tarım sektöründe istihdam edilecek işgücüne ihtiyacı arttırmaktadır. Nitekim bölgedeki illerin GSYİH'si artmasına rağmen, bölgedeki tarım sektörünün GSYİH içindeki payı azalmaktadır. Vasıfsız işler için çoğu zaman yerli işgücü bulunamamakta, yedek işgücü olarak Gürcü göçmenler tarım, inşaat, bakıcılık, temizlikçilik gibi işlerde istihdam edilmektedir.

Çalışma sonucunda göçmenlerin Türkiye'de kazandıkları parayı en çok gıda kalemine harcadıkları görülmektedir. Bu kalemi giyim kalemi takip etmektedir. Gürcistan'da gıda ve giyim fiyatlarının Türkiye'ye göre pahalı olması, özellikle Türkiye-Gürcistan sınırına yakın Kemalpaşa, Hopa gibi şehirlerde ucuz alışveriş dükkânlarının varlığı, gıda ve giyim kalemlerinde harcamanın artmasına neden olmaktadır. Gürcü göçmenlerin Türkiye'de kazandıkları parayı en çok ulaşım harcamamaları ulaşım maliyetlerinin düşük olması ile açıklanabilir. Bunda coğrafi yakınlık ve ulaşım imkânlarının eskiye nazaran iyileşmesi de gösterilebilir.

Çalışma sonucunda araştırmaya katılan 410 Gürcü göçmenin büyük çoğunluğunun (270 kişi) Türkiye'de çalışmaya başladıktan sonra kazançlarının ancak yaşamaya yettiği görülmüştür. Ankete katılan 100 kişi ise maddi durumunun eskiye göre iyi olduğunu, ancak yeterli parayı biriktiremediğini dile getirmiştir. 40 kişi ise Türkiye'de çalışırken yeterli maddi birikim yaptığını

ve anavatanına işçi dövizini götürebildiğini ifade etmiştir. Göçmenler genel olarak ele alındığında gerek döngüsel, gerekse döngüsel olmayan göçmenlerin bölgede çalışan diğer göçmen grupların (Azeri, Kürt, Suriyeli vb.) etkisiyle ücretlerin işverenler tarafından aşağıya çekildiğini söylemek mümkündür. Bu durum son yıllarda Gürcü göçmenlerin işlerini kaybetmelerine veya daha düşük ücretlerle çalışmak durumunda bırakılmalarına neden olmaktadır. Kanada’da uygulanan SAWP döngüsel göç programındaki ikili iş anlaşmalarına göre, göçmenler aynı işte çalışan Kanadalıların kazandığı ücretten daha az bir ücretle çalıştırılmazlar. Buna “geçerli ücret tarifesi” adı verilmektedir. Dolayısıyla bu tarife göçmenlerin düşük ücretle sömürülmesinin önüne geçmektedir.

Son yıllarda yapılan çalışmalar döngüsel göçlerin hukuki boyutuna odaklanmaktadır. Küresel göçlerde döngüsellik kısıtlayıcı dışsal faktörlerin yaygınlaşması, ülkelerin yabancı uyruklu kişileri topraklarına almama gibi kanuni hakkı göçleri kısıtlamakta, devlet politikaları göçmenlerin döngüsel veya döngüsel olmayan göç şeklinde göç etmelerini belirlemede yardımcı olmaktadır. Örneğin, AB ve AB’ye üye olan devletlerin göç politikaları, mültecilerin AB’ye erişiminin engellenmesi esasına dayanmaktadır ve bu ülkeler Suriyeli mülteci sorununu üstlenmede isteksiz davranmaktadır. Kanada, sınırdışıların halk güvenliği üzerindeki istenmeyen etkilerini azaltmak için Jamaika gibi Karayip ülkeleriyle olan ilişkilerini yumuşatma stratejileri geliştirmektedir. Çünkü sınırdışı edilen döngüsel göçmenler ülkelerinde suçta karışmakta veya yeniden illegal yollarla göç alan ülkeye gitmek istemektedirler.

Bu noktada Türkiye’de Gürcü döngüsel göçmenlerin kabulünde planlı, programlı bir yol takip etmelidir. Bunun için göç veren ülke ile işbirliği yapmalı ve göç idaresi ofisleri aracılığıyla iş bağlantıları sağlanmalı, göçmenler nitelik ve niceliklerine göre istihdam açığı olan sektörlere aktarılmalıdır. Kötü alışkanlık bağımlısı, suçta meyilli göçmenler ülkeye sokulmamalıdır. Nitekim 2015 yılında 208 Gürcü vatandaşı Türkiye’de cezaevine girmiştir. İşledikleri suçlar arasında hırsızlık, dolandırıcılık ve hatta cinayetler bile bulunmaktadır.

Göçmenler Türkiye’de çalışırken iş eğitimleri de işverenler tarafından sağlanmalı, kayıtları yapılarak sosyal güvenceleri sağlanmalıdır. İşçilerin barınma ve yemek sıkıntısı giderilmeli, yerli halka adapte olmasının kolaylaştırılması sağlanmalıdır. Gürcistan ve Türkiye hükümetleri ortak bir göçmen sağlığı programı oluşturmalarıdır. Göçmenlerin çalışma saatleri Uluslararası Çalışma Örgütü standartlarına çekilmeli ve yerli işgücü kayırlmamalıdır. Oluşturulacak programlı bir döngüsel göç Türkiye, Gürcistan ve Gürcü göçmenlerin üçlü kazanımdan yararlanmalarını sağlayacaktır.

Avrupa Birliği’nin 8 Aralık 2016 tarihinde Gürcistan vatandaşlarının vizesiz seyahat etmelerini öngören anlaşma konusunda uzlaşmaya varması, Gürcistan’dan Türkiye’ye yapılan göçleri olumsuz yönde etkilemesi beklenmektedir. Türkiye’de işgücü açığı olan sektörlerde istihdamın sağlanması ve Doğu Karadeniz Bölgesi ekonomisinin geleceği için göç şartlarında iyileştirme yapılmalıdır. Ücret, sosyal güvenlik, çalışma şartları konularında iyileştirme

yapıldığında, yani bir diğerk ifade ile programlı bir döngüsel göç hareketi sağlandığında Gürcü göçmen işçi kaybı en aza indirilebilir. Arap ve Kürt kökenli göçmenlerin Doğu Karadeniz’de çalıştırılması kaçak istihdam sorununun devam etmesine neden olacaktır. Buna ilaveten bölge halkının bu göçmenlere adaptasyonu daha güç olabilir. Çünkü bölge halkı ile Gürcülerin tarihi ve kültürel bir geçmişı olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye’de tarım sektöründe Gürcü işçi istihdamını kaybetmemek için 2017 yılında Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı tarafından 6735 sayılı uluslararası iş gücü kanununun “çalışma izni muafiyeti” 13. maddesi çerçevesinde, mevsimlik tarımda (çay-fındık) çalışacak Gürcü vatandaşlarının Türkiye’de kalma sürelerini geçmeme kaydı ile bir takvim yılı içinde en fazla 90 gün süre ile izinsiz çalışabileceklerini belirten bir düzenleme yapılmıştır. Sonuç olarak, hükümetin bu kararı AB’ye çalışmak için vizesiz gidebilecek Gürcü vatandaşlarını Türkiye’de çalışmaya teşvik etmek ve hasat döneminde ürünün zamanında toplanabilmesi açısından önemli bir karar olmasına rağmen, uygulanan spontane göç hareketinin ve kaçak istihdamın getireceği olumsuzluklar göz ardı edilmemelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AB Genel Sekreterliği (2011), “Geçici ve Döngüsel Göç: Fırsatlar ve Zorluklar”, Bilgi Notu, Nisan-2011, Ankara.
- Abadan-Unat, Nermin (2006), **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa**, 2. Baskı, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adda, Jacques (2013), **Ekonominin Küreselleşmesi**, 7. Baskı, Çev: Sevgi İnceci, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aguinas, Doreen Rannveig ve Newland, Kathleen (2007), “How Can Circular Migration and Sustainable Return Serve as Development Tools”, **Global Forum on Migration and Development**, Brussels: King Baudouin Foundation.
- Akıncı, Buket vd. (2015), “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, 1(2), Temmuz-Aralık Sayısı, 58-83.
- Aktaş, Munise Tuba (2014), “Göç Olgusu Ekonomik Kalkınmada İtici Güç Olabilir Mi?”, **Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 7(1), 37-48.
- Akpınar, Taner (2010), “Türkiye’ye Yönelik Kaçak İşgücü Göçü”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 65 (3), 1-22.
- _____ (2011), “Uluslararası Kaçak İşgücü Göçlerine Yönelik Politikalar”, **Çalışma ve Toplum**, No. 3, 201-214.
- Al Rodhan, Nayef (2006), “Definitions of Globalization: A Comprehensive Overview and a Proposed Definition, **GCSP**, Program on the Geopolitical Implications of Globalization and Transnational Security.
- Altwater, Elmar ve Mahnkopf, Birgit (1996), **Grenzen der Globalisierung: Ökonomie, Ökologie und Politik in der Weltgesellschaft**. Münster: Westfälisches Dampfboot.
- Anghel, Remus Gabriel ve Horvath, Istvan (2009), **Migration Sociology: Romanian Theories and Study Cases**, Iași: Polirom Publishing House.
- Angenendt, Steffan (2009), “Labor Migration Management in Times of Recession: Is Circular Migration a Solution?”, **Transatlantic Academy Paper Series**, 1-20.
- _____ (2014), “Triple Win Migration: Challenges and Opportunities”, **Migration Strategy Group on Global Competitiveness**, 1-14.

- Arango, Joaquin (2000), "Explaining Migration: A Critical View", **International Social Science Journal**, 52 (165), 283-296.
- _____ (2004), "Theories of International Migration", **International Migration in the New Millennium**, 15-36.
- Arolat, Osman (2010), **Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü**, 2. Baskı, İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Avrupa Politika Merkezi (2011), **Geçici ve Döngüsel Göç: Fırsatlar ve Zorluklar**, Ankara: T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği.
- Bakırtaş, Tahsin (2012), "Küresel Gelişme Modelinde Uluslararası Göç Olgusu ve Yansımaları", **Alternatif Politika**, 4 (2), 232-261.
- Bakkal, Ufuk (2007), **Kayıt Dışı Ekonomi**, İstanbul: Derin Yayınları.
- Ballyn, Sue (2011), "The Why and The Therefore of Human Migration: A Brief Overview", **Lives in Migration: Rupture and Continuity**, 6-15.
- Bartram, David vd. (2017), **Göç Meselesinde Temel Kavramlar**, Ankara: Hece Yayınları.
- Basch, Linda vd. (1994), **Nations Unbound: Transnational Projects and The Deterritorialized Nation-State**. New York: Gordon and Breach.
- Basok, Tanya (2003), "Mexican Seasonal Migration to Canada and Development: A Community-based Comparison", **International Migration**, 41(2), 3-26.
- Bassina, Rouslana (2012), "The Future of Circular and Return Migration: Integrative Migration Frameworks and Decided Return as the Only Way Forward", **Major Research Paper**, 1-72.
- Battistella, Graziano (2014), **Global and Asian Perspectives on International Migration**, 1st. Edition, New York: Springer.
- Bayraklı, Cemile (2007), **Dış Göçün Sosyo Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Beck, Ulrich (2009), "Critical Theory of World Risk Society: A Cosmopolitan Vision", **Constellations**, 16(1).
- Becker, Joachim (1999), "Die Peripherie in der Kapitalischen Weltwirtschaft: Kontinuitaeten und Wandel Historischen Überblick", **Globalisierung und Peripherie HSK 14**.
- Bedford, Richard (2009), "Circular Migration: Reflections on Enduring Debate", **Labor Migration and its Development Potential in the Age of Mobility**, 5-10.
- Berend, Ivan (2011), **20. Yüzyıl Avrupa İktisat Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Beridze, Teimuraz (2005), "Measuring Georgia's Nonobserved Economy", **Problems of Economic Transition**, 48(4), 43-54.

- Bhattraï, Raju (2007), "Open Borders, Closed Citizenships: Nepali Labor Migrants in Delhi", **Intrernational Migration, Multi –Local Livelihoods and Human Security: Perspectives From Europe, Asia and Africa**, 30-31 August 2007, The Netherlands.
- Bildirici, Salih ve Aytekin, Barış (2016) "Küreselleşmenin Yerel İşgücü Piyasalarına Etkileri", **Fırsat ve Tehditleriyle Küreselleşme Olgusu**, Editör: Mustafa Talas, Sefa Salih Bildirici, Ankara: Edge Akademi.
- Bird, Kate ve Deshingkar, Priya (2012), "Circular Migration in India", **Overseas Development Institute**, Policy Brief No.4, 1-8.
- Birdal, Nur Banu Kavaklı (2012), "The Bracero and European Guestworker Programs Revisited: A Comparative Analysis", **Çalışma ve Toplum**, Sayı: 4.
- Bleaney, Michael (1985), **The Rise and Fall of Keynesian Economics: An Investigation of It's Contribution to Capitalist Development**, New York: St. Martin's Press.
- Boubtane, Ekrame vd. (2014), "Immigration and Economic Growth in the OECD Countries: 1986-2006", **IZA Discussion Paper No.8681**, 1-33.
- Boghean, Carmen (2016), "The Phenomenon of Migration: Opportunities and Challenges", *The USV Annals of Economics and Public Administration*, 16, 14-20.
- Borjas, George Jesus (1994), "The Economics of Immigration", **Journal of Economic Literature**, Vol. 32, 1667-1717.
- Brem, Maxwell (2006), "Migrant Workers in Canada: A review of the Canadian Seasonal Agricultural Workers Program", **North-South Institute**, 1-18.
- Brettel, Caroline ve Hollifield, James (2000), **Migration Theory: Talking Across Disciplines**, New York and London: Routledge.
- Brezis, Elise ve Krugman, Paul. (1996), "Immigration, Investment and Real Wages", **Journal of Population Economics**, Vol. 9, No. 1, 83-93.
- Burt, Geoff vd. (2016), "Deportation, Circular Migration and Organized Crime", **Jamaica Case Study Research Report**, 1-30.
- Cali, Massimiliano ve Cantore, Nicola (2010), "The Impact of Circular Migration on Source Countries: A Simulation Exercise", **Overseas Development Institute**, 1-56.
- Carbaugh, Robert (2005), **International Economics**, 10th Edition, Ohio: Thompson South Western.
- CARIM (2008), Proceedings of Two CARIM Meetings on Circular Migration, **Robert Schuman Centre for Advanced Studies**, Florence: European University Institute.

- Carling, Jorgen ve Pettersen, Silje Vatne (2014), "Return Migration Intentions in the Integration-Transnationalism Matrix", **International Migration**, 52 (6), 13-30.
- Cassarino, Jean-Pierre (2008), "Patterns of Circular Migration in the Euro-Mediterranean Area", **CARIM Analytic and Synthetic Notes**, 29, 1-13.
- Castells, Manuel (2010), **The Rise of the Network Society**, Oxford: Wiley-Blackwell Publications.
- Castles, Stephen ve Miller, Mark (1998), **The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World**, Second Edition, London: Guilford Press.
- Castles, Stephen (2006), "Back to the Future? Can Europe Meet its Labour Needs Through Temporary Migration?", **Oxford International Institute**, Working Paper Nr.1.
- _____ (2008), "Development and Migration-Migration and Development: What Comes First?", Social Science Research Council Conference on Migration and Development, 28 February-1 March 2008, New York City.
- Castles, Stephen ve Miller, Mark (2008), **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chand, Satish ve Clemens, Michael (2008), "Skilled Emigration and Skill Creation: A Quasi Experiment", **International and Development Economics Working Papers idec08-05**, International and Development Economics.
- Chanda, Nayan (2009), **Küreselleşmenin Sıradışı Öyküsü- Tacirler, Vaizler, Maceraperestler ve Savaşçılar Globalizmi Nasıl Şekillendirdiler?**, Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Chen, Hung Ju ve Fang, I-Hsiang (2013), "Migration, Social Security and Economic Growth", **Economic Modelling** 2, 386-99.
- Chiswick, Barry vd. (2000), **Are Immigrants Favorably Self-Selected? An Economic Analysis**, New York and London: Routledge.
- Chiswick, Barry ve Hatton, Timothy (2003), "International Migration and the Integration of Labor Markets", **National Bureau of Economic Research Papers**, January 2003.
- Codesal, Diana Mata (2007), "Circular Codevelopment: Codevelopment for Temporary Migration Programs", **Migration Studies**, Final Paper, 1-22.
- Collinson, Mark vd. (2003), "Highly Prevalent Circular Migration: Households, Mobility and Economic Status in Rural South Africa", **Conference on African Migration in Comparative Perspective**, Johannesburg, South Africa.
- Conroy, Ronan (2003), "Sample Size-A Rough Guide", **Beaumont Hospital Ethics**, 1-30.

- Constant, Amelie vd. (2012), "The Economics of Circular Migration", **IZA Discussion Paper No. 6940**.
- Crisp, Richard John (2006), "Policy Challenges of the New Diasporas: Migrant Networks and Their Impact on Asylum Flows and Regimes", **Policy Research Unit**, UNHCR, 1-11.
- Crowley, Philip John (2003), **The Translator**, New York: Harper Collins.
- Cullen, Julie Berry ve Parboteeah, K. Praveen (2010), **International Business: Strategy and the Multinational Company**, 1st Publication, New York: Routledge.
- Cuterela, Sandu (2012), "Globalization: Definition, Processes and Concepts", **Revista Romana de Statistica-Supplement Trim**, No:4.
- Çağlayan, Savaş (2006), "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Güz, Sayı: 17.
- Çelik, Mehmet Yunus (2012), "Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 32(2), 57-73.
- Çolak, Ömer Faruk ve Aktaş, Alaattin (2009), **Makro Ekonomik Göstergelerin Yorumlanması**, 1. Baskı, Ankara: Efil Yayınevi.
- ÇSGB (2011), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Yabancıların Çalışma İzinleri Raporu**, 144-166.
- _____ (2012), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Yabancıların Çalışma İzinleri Raporu**, 1-23.
- _____ (2013), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Yabancıların Çalışma İzinleri Raporu**, 1-24.
- _____ (2014), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Yabancıların Çalışma İzinleri Raporu**, 1-28.
- _____ (2015), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Yabancıların Çalışma İzinleri Raporu**, 1-28.
- Dammasch, Sabine (2007), "The System of Bretton Woods: A Lesson from History", <http://www.wv.uni-magdeburg.de/fwwdeka/student/arbeiten/006.pdf> (08.08.2017).
- Debroise, Olivier (2001), "Dreaming on the Pyramid: Responses to the Globalism in Mexican Visual Culture", **Discourse**, 23(2), 44-60.
- Deniz, Ahmet ve Aslan, Rabiye (2014), Türkiye Gürcistan Ekonomik ve Siyasi İlişkiler Kapsamında Sarp Sınır Kapısının Analizi, **International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, 9(2), 539-558.

- Devitt, Camilla (2011), "Circular Migration Between Italy and Morocco: A Case Study", **Robert Schuman Centre For Advanced Studies**, Florence: European University Institute.
- DeWaard, Jack vd. (2009), "International Migration Systems: Evidence From Harmonized Flow Data", **CDE Working Paper No: 7**, University of Wisconsin, Madison.
- De Vaus, David (1990), **Surveys in Social Research**, Second Edition, London: Unwin Hyman Ltd.
- DiBartolomeo, Anna vd. (2012), "Circular Migration in Eastern Partnership Countries: An Overview", **CARIM East Research Report**, Nr: 30, 1-15.
- Dicken, Peter. (2003), **Global Shift: Reshaping the Global Economic Map in the 21st Century**, 4th Edition, Thousand Oaks, California: Sage.
- Dikkaya, Mehmet ve Deniz, Fatih (2006), "Ekonomik Küreselleşmenin Yol Açtığı Problemler: Teorik Bir Bakış", **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:2, Sayı:3, 163-181.
- Dirik, Çiğdem (2007), **Küreselleşme Çerçevesinde Küresel Medya-Türk Medyası İlişkisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi.
- Donciu, Elena (2013), "Globalization and Foreign Direct Investments", **CES Working Papers**, 177-186.
- Docquier, Frederic (2013), "Cross-Border Migration, Employment and Economic Growth", **High Level Panel on the Post-2015 Development Agenda**, 1-40.
- DOKAP (2013), Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) Eylem Planı (2014-2018).
- Drucker, Peter Ferdinand (2003), **Geleceğin Toplumunda Yönetim**, İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Durand, Jorge (2007), "The Bracero Program: A Critical Appraisal", **Migracion y Desarrollo**, 25-40.
- Dzaleva, Tatjana ve Lazarovski, Spire (2011), "Globalization, Trade and Business", Fourth International Scientific Conference on Economic and Social Challenges, Tirana, Albania, 1-13.
- Ellerman, David (2005), "Labor Migration: A Developmental Path or a Low-Level Trap?", **Development in Practice**, 15(5), 617-30.
- Enriquez, Carmen Gonzalez ve Ramon, Miguel (2010), "Circular Migration Between Spain and Morocco: Something More Than Agricultural Work?", Meteikos Project, **Robert Schuman Centre for Advanced Studies**, 1-32.
- Eren, Aslan (2010), **Türkiye Ekonomisi**, 3. Baskı, Bursa: Ekin Yayıncılık.

- ERGEM (2014), "Georgian Diaspora and Migrant Communities in Germany, Greece and Turkey: Transnational Realities and Ties with Georgia", **Enhancing the Role of Georgian Migrants at Home Project**, Vienna.
- European Migration Network (EMN) (2010), "Temporary and Circular Migration: Empirical Evidence, Current Policy Practice and Future Options in EU Member States", **Migrationsverket**, 1-32.
- _____ (EMN) (2011), "Circular and Temporary Migration", **University of Luxembourg Report**, September 2011.
- Faist, Thomas (2000), **The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces**, Oxford: Clarendon Press.
- Fassmann, Heinz ve Franz, Yvonne (2010), "Integration Policies at the Local Level- Housing Policy for Migrants", **SR Forschungbericht**, Vol. 36, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Fisunoğlu, Mahir ve Tan, Bilge Köksel (2009), "Keynes Devrimi ve Keynesyen İktisat", **Ekonomik Yaklaşım**, 20(7), 31-60.
- Flint, Colin ve Taylor Peter (2014), **Siyasi Coğrafya** (Çev. Fulya Ereker), Ankara: Nobel Yayın.
- Foad, Hisham (2011), "FDI and Immigration: A Regional Analysis". **The Annals of Regional Science**.
- Foulkes, Christopher (2015), **Encyclopedia of Migration**, Dordrecht: Springer Netherlands.
- Friedberg, Rachel ve Hunt, Jennifer (1995), "The Impact of Immigrants on Host Country Wages, Employment and Growth", **The Journal of Economic Perspectives**, Vol. 9, No. 2, 23-44.
- Friedman, Thomas (1999), **The Lexus and the Olive Tree**, New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Gamlen, Alan (2014), "The New Migration and Development Pessimism", **Progress in Human Geography**, 38 (4), 581-597.
- Garber, Peter (1993), "The Collapse of the Bretton Woods Fixed Exchange Rate System", **National Bureau of Economic Research**, 461-494.
- Gardner, Reginald William. (1981), "Macrolevel Influences on the Migration Decision Process", G.F. De Jong & R. W. Gardner (ed.) **Migration Decision Making: Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries**, New York: Pergamon Press, 59-89.
- Geddes, Andrew (2015), "Temporary and Circular Migration in the Construction of European Migration Governance", **Cambridge Review of International Affairs**, 28(4), 571-588.

- Gelderblom, Derik ve Adams, Whynie. (2006), "The Limits and Possibilities of Migrant Workers", **Migration in South and Southern Africa: Dynamics and Determinants**, 227-248.
- Gertel, Jörg ve Sippel, Sarh (2014), **Seasonal Workers in Mediterranean Agriculture**, 1st Edition, New York: Routledge.
- Gheasi, Masood vd. (2013), "Migration and Foreign Direct Investment: Education Matters", **Annals of Regional Science**, 51, 73-87.
- Gibney, Matthew ve Hansen, Randall (2003), "Deportation and the Liberal State", **New Issues in Refugee Research Working Paper**, No. 77, February, Geneva.
- Gibson, John vd. (2013), "Development Impacts of Seasonal and Temporary Migration: A Review of Evidence from the Pacific and Southeast Asia", **Centre for Research and Analysis of Migration**, 8(13), 1-20.
- Gibson, John ve Mckenzie, David (2014), "Development through Seasonal Worker Programs: The Case of New Zealand's RSE Program", **Policy Research Working Paper**, Nr.6762.
- Giddens, Anthony (1990), **The Consequence of Modernity**. Cambridge, MA: Stanford University Press.
- _____ (1999), "Küreselleşmenin İklimleri", **Sosyal Demokrat Değişim Dergisi**, Sayı: 12.
- _____ (2008), **Ulus-Devlet ve Şiddet**, Çev. Cumhur Atay, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Gilpin, Robert (2001), **Global Political Economy**, Princeton: Princeton University Press.
- Government Offices of Sweden (2010), "Sweden's Committee for Circular Migration and Development", **Ministry of Justice Fact Sheet**, 1-4.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2015), **2014 Türkiye Göç Raporu**, Yayın No: 30.
- _____ (2016), **2015 Türkiye Göç Raporu**, Yayın No: 35.
- _____ (2017), **2016 Türkiye Göç Raporu**, Yayın No: 40.
- Grabel, Ilene (1995), "Speculation-led Economic Development: A Post Keynesian Interpretation of Financial Liberalization in the Third World", **International Review of Applied Economics**, 9 (2), 127-149.
- Greboz, Magdalena ve Hak, Andrzej (2015), "Multidimensional Character of Globalisation", **Zeszyty Naukowe Politechniki, Lodzkiej**, Nr. 1196, 69-82.
- Guilmoto, Christophe ve Sandron, Frederic (2001), "The Internal Dynamics of Migration Networks in Developing Countries", **Population: An English Selection**, 13 (2), 135-164.
- Gupta, Manash Ranjan ve Chakraborty, Bidisha (2006), "Human Capital Accumulation and Endogenous Growth in a Dual Economy", **Hitotsubashi Journal of Economics**, Vol. 47, No.2, 169-195.

- Haas, Hein De (2005), "International Migration, Remittances and Development: Myths and Facts", **Third World Quarterly**, 26 (8), 1269-1284.
- _____ (2010), "Migration Transitions: A Theoretical and Empirical Inquiry into the Development Drivers of International Migration", **International Migration Institute**, No. 24.
- Hagen-Zanker, Jessica (2008), "Why do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature", **MPRA Working Paper**, No. 28197.
- Hamamoto, Darrell ve Torres, Rodolfo, D. (2012), **New American Destinies: A Reader in Contemporary Asian and Latino Immigration**, 1st Edition, New York: Routledge.
- Harris, Richard (1995), "Capital, Power, and Inequality in Latin America", **Westview Press**, 279-280.
- Haug, Sonja (2012), "Migration and Return Migration: The Case of Italian Migrants in Germany", **Workshop of Labor Migration and Transnationalism in Europe**, Regensburg: Südost-Institut.
- Held, David vd. (1999), **Global Transformations: Politics, Economics and Culture**, Cambridge: Polity Press.
- Held, David ve McGrew, Anthony (2008), **Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması**, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Hennebry, Jenna ve Preibisch, Kerry (2010), "A Model for Managed Migration? Re-Examining Best Practices in Canada's Seasonal Agricultural Worker Program", **International Migration**, 50(1), 19-40.
- Herveus, Karin (2014), "The Concept of Circular Migration-Towards a Common EU Framework for Migration", **7th Nordic Working Life Conference**, Göteborg: Göteborg University.
- Hirst Paul ve Thompson, Greame (1998), **Küreselleşme Sorgulanıyor**, Çev: Çağla Erdem, Elif Yücel, Ankara: Dost Kitabevi.
- Hooghe, Marc vd. (2008), "Migration to European Countries: A Structural Explanation of Patterns, 1980-2004", **International Migration Review**, 42 (2), 476-504.
- Houghton, John ve Sheehan, Peter (2000), "A Primer on the Knowledge Society", **Center for Strategic Economic Societies**, No:18, 1-25.
- Hudeckova, Helena ve Kriz, Lukas (2004), "The Shuttle Migration with Regard to Social Potential of Rural Settlements", **Agriculture Economics Journals-Czech**, 50 (10), 457-464.
- Huffschmidt, Jörg (1997), "Dominanz Globalisierter Finanzmärkte", **Glasnost Information und Dokumentationssystem**, Berlin.

- Hugo, Graeme (2009), "Best Practice in Temporary Labour Migration for Development: A Perspective from Asia and the Pacific", **International Migration**, 47(5), 23-74.
- _____ (2013), "What We Know About Circular Migration and Enhanced Mobility", **Migration Policy Institute Policy Brief**, No.7, 1-31.
- Hussain, Ishrat (2000), "Impact of Globalization on Poverty in Pakistan", **Mahbubul Haque Memorial Seminar**, 15 July 2000.
- İçduygu, Ahmet ve Aksel, Damla (2012), "Türkiye'de Düzensiz Göç", **Uluslararası Göç Örgütü Türkiye**, Eylül 2012, Ankara.
- IMF (1997), "Meeting the Challenges of Globalization in Advanced Economies", **World Economic and Financial Surveys**.
- INEGI (2014), "A Collective Attempt at Defining Circular Migration", **Work Session on Migration Statistics**, Chisinau, Moldova, 10-12 September 2014.
- ILO (2009), "World of Work Report", International Labor Organization, **International Institute for Labor Studies**, 1-119.
- ILO ve OECD (2014), "Assessing the Economic Contribution of Labor Migration in Developing Countries As Countries of Destination", 1-4.
- IOM (2004), "Migration and History", **Section 1.3**, 1-23.
- _____ (2009), "Temporary and Circular Labor Migration: Experiences, Challenges and Opportunities", **IOM Series of Research Into Migration**, No:2.
- Jennissen, Roel (2007), "Causality Chains in the International Migration Systems Approach", **Population Research and Policy Review**, 26 (4), 411-436.
- Jha, Kumar (2016), "Climate Change and Internal Migration in India: Response of the State, Market, and the Civil Society", **Povert and Public Policy**, 8(1).
- Johnson, Jeff Dayton (2007), "Circular Migration: What Gains for Development?", **IOM International Dialogue on Migration**, Geneva: OECD Development Centre.
- Kamacı, Ahmet (2016), "Doğu Karadeniz'de İşgücü ve İstihdam", **Jomelips**, 1(1), 14-32.
- Kansu, Aydan (2010), **Döviz Kuru Sistemleri ve Döviz Krizleri: Türkiye 1994-2001 Krizleri**, İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Kap, Derya (2014), "Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları", **Akademik Perspektif**, Aralık 2014, 30-35.
- Karlık, Sadık Rıdvan (2007), **Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar**, 6. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.

- Kaya, İbrahim (2008), "Legal Aspects of Irregular Migration in Turkey", **CARIM Analytic and Synthetic Notes**, No.73.
- Kazgan, Gülten (2009), **Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Yeni Ekonomik Düzen**, 6. Baskı, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kazmierkiewicz, Piotr (2013), "Opportunities For Developing Circular Migration Schemes Between Georgia and the EU", **Georgian Young Lawyers' Association & Caucasus Institute for Peace Democracy and Development**, 1-19.
- Kepinska, Ewa (2013), "Gender Differentiation in Seasonal Migration: The Case of Poland", **Journal of Ethnic and Migration Studies**, 39(4), 535-555.
- Keynes, John Maynard (1936), **The General Theory of Employment, Interest and Money**, URL:<https://cas2.umkc.edu/economics/people/facultypages/kregel/courses/econ645/winter2011/generaltheory.pdf> (17.03.2017).
- Killick, Tony (1990), **A Reaction Too Far: Economic Theory and the Role of the State in Developing Countries**, London: Overseas Development Institute Press.
- King, Russell (2012), "Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer", **Working Paper, 3/12**, Willy Brandt Chair, Malmö University, Sweden.
- KNOMAD (2017), Migration and Remittances: Recent Developments and Outlook, April 2017.
- Kratzmann, Katerina vd. (2011), "Temporary and Circular Migration in Austria", **European Migration Network**, 1-78.
- Kruger, Hubert (2004), "Migration Trends in An Enlarged Europe", **European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions**.
- Kritz, Mary vd. (1992), **International Migration Systems: A Global Approach**, Oxford: Clarendon Press.
- Krugman, Paul (2006), **Macroeconomics**, 2nd Edition, New York: Worth Publishing.
- Krugman Paul vd. (2012), **Economie Internationale**, 9th. Edition, Paris: Pearson Education.
- Kugler, Maurice ve Rapoport, Hillel (2007), "International Labor and Capital Flows: Complements or Substitutes?", **Journal of Economic Letters** 94, 155-162.
- Kurekova, Lucia (2011), "Theories of Migration: Conceptual Review and Empirical Testing in the Context of the EU Eastwest Flows", **Paper Prepared for Interdisciplinary Conference on Migration: Economic, Social Challenge**, April 6-9, 2011, University College London.
- Kurz, Robert (1988), "Alles im Griff auf den Sinkenden Schiff", Forderverein Krisis.
- Lee, Everett (1966), "A Theory of Migration", **Demography**, 3(1), 47-57.

- _____ (1969), “A Theory of Migration”, **Migration**, Great Britain: Cambridge University Press, ss. 283-297.
- Lewer, Joshua ve Van den Berg, Hendrik (2003), “How large is International Trade’s Effect on Economic Growth?”, **Journal of Economic Surveys**, 17(3), 363-396.
- Lipietz, Alain (1982), “The So-Called Transformation Problem Revisited”, **Journal of Economic Theory**, 26 (1).
- Lordoğlu, Kuvvet (2007), “Türkiye’deki Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar”, **Çalışma ve Toplum**, Sayı: 3, ss. 11-31.
- Lordoğlu, Kuvvet ve Aslan, Mustafa (2015), “Beş Sınır Kenti ve İşgücü Piyasalarında Değişim: 2011-2014”, **Göç Dergisi**, 2(2), 249-267.
- Lordoğlu, Kuvvet (2015), “Türkiye’ye Yönelen Düzensiz Göç ve İşgücü Piyasalarına Bazı Yansımalar”, **Çalışma ve Toplum**, 1 (44), 29-44.
- Lundborg, Per (2010), “Immigration Policy for Circular Migration”, **Swedish Institute for European Policy Studies**, 1-54.
- Maddison, Angus (1995), “Monitoring the World Economy: 1820-1992”, OECD Development Centre Studies, Paris.
- Mandeeel, Elizabeth (2014), “The Bracero Program 1942-1964”, **American International Journal of Contemporary Research**, 4(1), 171-184.
- Marfleet, Philip (2006), **Refugees in a Global Era**, New York: Palgrave MacMillan.
- Marsella, Anthony ve Ring, Ed. (2003), “Human Migration and Immigration: An Overview”, in L.L. Adler&U.P. Gielen (Eds.), **Migration: Immigration and Emigration in International Perspectives**, 3-22.
- Marshall, Gordon (1999), **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Martin, Philip (2003), **Mexico- US Migration**, Washington DC: Institute for International Economics.
- Massey, Douglas (1999), “Why Does Immigration Occur? A Theoretical Synthesis”, **The Handbook of International Migration**, The Russell Sage Foundation.
- _____ (2011), “Epilogue: The Past and Future of Mexico-US Migration”, **Beyond la Frontera: The History of Mexico-US Migration**, 241-265.
- McKinnon, Ronald (2010), “Rehabilitating the Unloved Dollar Standard”, **Stanford Center for International Development**, Working Paper No. 419.

- Mendoza, Jorge Eduardo (2008), Economic and Social Determinants of Mexican Circular and Permanent Migration, **Analisis Economico**, 54 (23), 203-224.
- Migration Policy Institute (2006), **Immigration and America's Future: A New Chapter**, Report of the Independent Task Force on Immigration and America's Future, 1-153.
- Molnar, Iren Gabric ve Slavic, Agnes (2014). "The Impact of Emigration From Serbia to Hungary on the Human Resources of Vojvodina", **МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ**, 571-581.
- Mukerjee, Gaitam (2017), **Economics of Globalization: A Handbook**, First Edition, Bradford: University of Pittsburgh.
- Müslümov, Alövsat vd. (2003), **Döviz Kuru Sistemleri ve Türkiye'de Uygulanan Döviz Kuru Sistemlerinin Ekonomiye Etkileri**, İstanbul: TÜGİAD.
- Naing, Lin vd. (2006), "Practical Issues in Calculating the Sample Size for Prevalence Studies", **Archives of Orofacial Sciences**, 1, 9-14.
- Nair, Parvati (1991), "Asian Migration to the Arab World: Kerala (India)", **Tokyo United Nations University Press**, 19-55.
- Nakhoul, Tuğçe Elif (2014), **Uluslararası İşgücü Göçü ve Türkiye**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Nelson, Richard (1990), "U.S Technological Leadership: Where Did It Come From and Where Did It Go?", **Research Policy**, 19, 117-132.
- New Zealand Department of Labor (NZDoL) (2010), Final Evaluation Report of the Recognised Seasonal Employer Policy (2007-2009), **Department of Labor**, Wellington.
- Newland, Kathleen (2007), "Can Migrants, Countries of Origin and Countries of Destination All Win From Circular Migration", **Global Forum on Migration and Development**, Brussels: King Baudouin Foundation.
- _____ (2009), **Circular Migration and Human Development**, UNDP.
- _____ (2011), "Migration and Development Policy: What We Have Learned?", **Migration Policy Institute**, 1-7.
- Nohl, Arnd-Michael vd. (2011), **Göç ve Kültürel Sermaye: Türkiye, Almanya, Kanada ve Büyük Britanya'da Yüksek Vasıflı Göçmenler**, İstanbul: Kitapyayinevi Yayınları.
- Novy, Andreas vd. (1999), "Globalization and Periphery", **Globalisierung und Peripherie HSK** 14.
- OECD (1979), **Trends in International Migration**, Annual Report, Paris: OECD Report
- _____ (1993), **Intra-Firm Trade**, Paris: OECD Report.

- _____ (2004), **Migration for Employment Bilateral Agreements at a Crossroads**, Paris: OECD Publications.
- _____ (2013), **World Migration in Figures**, October-2013 Report, ss. 1-6.
- Olejarova, Eva (2007), “Labor Migration as a Socio-Economic Phenomenon: Slovakia and Czech Republic in a Comparative Perspective”, Central European University, **International Relations and the European Studies**.
- Ongayo, Antony Otieno (2010), “Circular Migration and Triple Win Discourse”, **Policy Consultation Conference on Circular Migration and Development**, Utrecht: DFD Background Paper.
- Orji, Anthony vd. (2015), “Financial Liberalization and Economic Growth in Nigeria: An Empirical Evidence”, **International Journal of Economics and Financial Issues**, 5(3), 663-672.
- Öner, Gülfer Ihlamur ve Öner, Aslı Şirin (2015), **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özcan, Deniz Ela (2017), “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **İş ve Hayat**, 183-215.
- Özkan, Gülçin (2008), “Küresel Mali Kriz: Makroekonomik Bir Yaklaşım”, **BDDK Küresel ve Uluslararası Finansal Sistemde Yeni Mimari Arayışları Konferansı**, 29 Ağustos 2008, İstanbul.
- Öztürk, Yusuf Kemal ve Kuşçu, Sinan. (2011), Finansal Serbestleşme: İlk Deneyimler ve Kriz, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 1(49), 10-20.
- Papademetriou, Demetrios ve O’Neil, Kevin (2004), “Efficient Practices for the Selection of Economic Migrants”, **Paper Prepared for the European Commission**, DG Employment and Social Affairs. Brussels: European Commission.
- Papava, Viladimer (2009), “Georgia’s Economy: Post-Revolutionary Development and Post-War Difficulties”, **Central Asian Survey**, Vol. 28, No. 2, 199-213.
- Peköz, Mustafa (2002), **Avrupa Birliği’nde Göçmenler, Almanya’da Türkler/Kürtler**, İstanbul: Gün Yayıncılık
- Petersen, William (1970), “A General Typology of Migration”, **Readings in the Sociology of Migration** (First Edition) içinde, Britain: Pergamon Press Ltd., 49-69.
- POEA (2012), **Phillipine Overseas Employment Administration Report**, 2007-2011 Overseas Employment Statistics.
- Postelnicu, Catalin (2013), “Interdependencies Between Migration and Globalization”, **Review of Economic Studies and Research Virgil Madgearu**, 6(2), 115-136.

- Preibisch, Kerry ve Binford, Leigh (2007), "Interrogating Racialized Global Labor Supply: An Exploration of the Racial/National Replacement of Foreign Agricultural Workers in Canada", **Canadian Review of Sociology and Anthropology**, 44(1), 5-36.
- Pusch, Barbara (2010), "İstenen ve İstenmeyen Konuklar: Türkiye'deki Yabancıların İş Hukuku Karşısındaki Durumu", **Türkiye'ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar-Bireysel Yaşamlar**, İstanbul: Kitapyayınevi Yayınları
- Ravenstein, Ernst Georg (1885), "The Laws of Migration", **Journal of the Statistical Society of London**, 48 (2), 167-235.
- Rodrik, Dani (1999), "The New Global Economy and Developing Countries: Making Openness Work", No. 24, **The Overseas Development Council**, Washington D.C.
- Rogers, Edward (2007), "Policy Proposals for Migration and Development", **The World Bank Conference**, 24 April 2007.
- Rowley, Chris (2017), "Whither Globalisation and Convergence? Asian Examples and Future Research", **Asia Pacific Business Review**, Vol. 23, No. 1, 1-9.
- Rutherford, Donald (2002), **Dictionary of Economics**, Second Edition, London: Routledge.
- Saad, Filho Alfredo ve Johnston, Deborah (2007), "Neoliberalism: A Critical Reader", **Geographical Research**, 45(1), March 2007.
- Sana, Maya Wambui (2012), **Circular Migration Between Guatemala and Canada: Perspectives of Guatemalan Migrant Workers**, Master Thesis, University of Helsinki Faculty of Social Sciences.
- Sarmita, Made vd. (2013), "Migration Intentions of Circular Migrants From Java to South Kuta District-Bali", **Romanian Review of Regional Studies**, Volume IX, Number 2, 38-46.
- Schmukler, Sergio (2004), "Financial Globalization: Gain and Pain for Developing Countries", **Economic Review**, 1-60.
- Scholte, Jan Aart (1999), **The Globalization of World Politics, An Introduction to International Relations**, New York: Oxford University Press.
- Scholte, Jan Aart (2001), "Civil Society and Democracy in Global Governance", **CSGR Working Paper**, No: 65/01, 1-23.
- Seymen, Oya Aytemiz ve Bolat, Tamer (2005), **Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik**, 1. Baskı, İstanbul: Nobel Yayınevi.
- Siddiqui, Anjum (2012), "Globalization: Pros and Cons", **Pakistan & Gulf Economist**, 31(52), 20-21.

- Siegel, Melissa vd. (2012), "Evaluation of the Blue Birds Circular Migration Pilot in the Netherlands", **Maastricht Graduate School of Governance**, 1-47.
- Sirojudin, Siroj (2009), "Economic Theories of Emigration", **Journal of Human Behaviour in the Social Environment**, 19 (6), 702-712.
- Skeldon, Ronald (1997), **Migration and Development**, Essex: Wesley Longman.
- _____ (2012), "Going Round in Circles: Circular Migration, Poverty Alleviation and Marginality", **International Migration**, 43-60.
- Smith, Adam (1776), **An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of the Nations**, R. Campell and S. Skinner (Ed.) ,1976 Oxford Publishing Edition, Indiana: Liberty Classics.
- Snowdon, Brian ve Vane, Howard (2012), **Modern Makroekonomi, Temelleri, Gelişimi ve Bugünü**, İstanbul: Efil.
- Solera, Gianluca (2017), **Citizen Activism and Mediterranean Identity**, Florence: Palgrave Macmillan,
- Solimano, Andres (2004), "Globalization History and International Migration: A View From Latin America", **International Labour Organization Working Paper**, 37, Geneva, July 2004.
- Soltero Jose ve Saravia, Romeo (2003), "Dimensions of Social Stratification and Anomie as Factors of Religious Affiliation in El Salvador", **Sociology of Religion**, 64(1), 1-19.
- Somersan, Semra (2004), **Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Soros, George (2002), **On Globalization**, New York: Public Affairs.
- Speare, Alden Jr. (1974), "Residential Satisfaction As an Intervening Variable in Residential Mobility", **Demography**, 11(2), 173-188.
- Stark, Oded (1991), **The Migration of Labor**, Cambridge: Basil Blackwell.
- Stearns, Peter (2010), **Globalization In World History**, London and New York: Routledge.
- Steger, Manfred B. (2013), **Globalization: A Very Short Introduction**, New York: Oxford University Press.
- Stiglitz, Joseph (2002), **Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı**, İstanbul: Plan B Yayıncılık.
- Strenski, Ivan (2004), "The Religion in Globalization", **Journal of the American Academy of Religion**, Vol: 72, 631-652.
- Sufian Burhan, Nik Ahmad ve diğerleri (2015), "Has Globalization Triggered Colective Impact of National Intelligence on Economic Growth", **Intelligence**, Vol: 48, 152-161.
- Şahin, Birsen (2010), "Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme", **Bilig**, Güz 2010, 55, 103-134.

- Şener, Bülent (2017), “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, 6(1), 1-31.
- Taylor, Edward (2006), “International Migration and Economic Development”, International Symposium on International Migration and Development, Turin, Italy, 28-30 June 2006.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2017), **Dünya Ekonomisindeki Son Gelişmeler Bülteni**, Sayı-1, Ocak-Mart.
- The Hague Process (2007), “Maximizing the Benefits of Circular Migration for the Netherlands in Response to the Migration and Development Debate”, **The Hague Process on Refugees and Migration Foundation**, 1-47.
- The North South Institute (2006), “Migrant Workers in Canada: A Review of the Canadian Seasonal Agricultural Workers Program”, Policy Brief, 1-18.
- Tiflis Büyükelçiliği Ticari Müşavirliği (2015), Gürcistan’ın Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri, Tiflis-2015.
- Todaro, Michael Paul (1998), **Economic Development in the Third World**, Jakarta: Erlangga.
- Toksöz, Gülay vd. (2012), “Türkiye’ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları”, **Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Ofisi**, İstanbul: IOM.
- Toros, Atilla (2008), **Sorunlu Bölgelerde Göç**, Ankara: Global Strateji Enstitüsü.
- Triandafyllidou, Anna (2009), “Attempting the Impossible: The Prospects and Limits of Mobility Partnerships and Circular Migration, **ELIAMEP Thesis**, 1/2009.
- Tsatsou, Panayiota (2009), “Reconceptualising Time and Space in the Era of Electronic Media and Communications”, **Journal of Media and Communication**, 1, 11-32.
- Tuna, Muammer (2014), **Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler**, 1. Basım, Ankara: Sentez Yayıncılık.
- TÜİK (2009), **Türkiye İstatistik Yıllıkları 1992-2009**, DİE Yayınları, Ankara.
- Türk Kızılayı (2017), Göç İstatistik Raporu, Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü, Mayıs-2017.
- Ulukan, Nihan Çiğerci ve Ulukan, Umut (2012), “Kriz ve Göç: Türkiye-Gürcistan Nüfus Hareketleri Üzerine Bir Tartışma”, **Türkiye Ekonomi Kurumu**, Sayı: 97, 1-11.
- Ulutaş, Çağla Ünlütürk (2013), “Almanya’da Göçmen, Kadın ve Temizlikçi Olmak”, **Çalışma ve Toplum**, No.2, 235-257.
- URL, “The Seasonal Agricultural Workers Program” <http://www.justicia4migrantworkers.org/bc/pdf/sawp.pdf> (17.12.2014).

- URL, www.globalization101.org (17.06.2017).
- URL, www.firstpost.com/world/cheated-unwanted-and-poor-the-indian-illegal-immigrant-in-the-gulf-580500.html (25.07.2017).
- URL <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1039212-polisi-bile-sasirtan-yontemler> (24.09.2017).
- URL <https://www.statista.com/statistics/268173/countries-with-the-largest-gross-domestic-product-gdp/> (28.02.2018).
- URL <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/>(10.02.2017).
- URL https://www.ethz.ch/content/dam/ethz/specialinterest/dual/kofdam/documents/Globalization/variables_2017.pdf (20.02.2018).
- UN (2013), “International Migration Report”, Department of Economic and Social Affairs, 1-22.
- ___ (2015), “International Migration Report”, Department of Economic and Social Affairs, 1-35.
- ___ (2016), “International Migration Report”, Department of Economic and Social Affairs, 1-22.
- Vadean, Florin ve Piracha, Matloob (2009), “Circular Migration or Permanent Return: What Determines Different Forms of Migration?”, **University of Kent Department of Economics Discussion Papers**, 9, 1-28.
- Vargas-Lundiu, R. vd. (2008), **International Migration, Remittances and Rural Development**, Rome: International Fund for Agricultural Development Publication.
- Vertovec, Steven (2007), “Circular Migration: The Way Forward in Global Policy?”, **International Migration Institute**, Working Paper No:4, 1-9.
- _____ (2009), **Anthropology of Migration and Multiculturalism: New Directions**, London: Routledge.
- Wallerstein, Immanuel (1974), **The Modern World System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century**, New York: Academic Press.
- Waters, Malcolm (1995), **Globalization**, London and New York: Routledge.
- Weede, Eric (2012), **Güç Dengesi, Küreselleşme ve Kapitalist Barış**, İstanbul: Liman Yayınevi.
- Weinstein, Michael (2005), **Globalization: What’s New?**, New York: Columbia University Press.
- Werner, Heinz (1996), “Temporary Migration of Foreign Workers”, **Temporary Migration for Employment and Training Purposes**. Strasbourg: European Commission.
- Wheelen, Thomas ve Hunger, J. David (2012), **Strategic Management**, 13th Edition, London: Pearson.

- Wickramasekara, Piyasiri (2011), "Circular Migration: A Triple Win or Dead End"**International Labor Organization**, Discussion Paper No: 15, 1-108.
- Wolpert, Julian (1966), "Migration as an Adjustment to Environmental Stress", *Journal of Social Issues*, 22 (4), 92-102.
- Wood, William (1994), "Forced Migration: Local Conflicts and International Dilemmas", **Annals of the Association of American Geographers**, 84 (4), December 1994, 607-634.
- World Bank (2002), "Globalization, Growth and Poverty", **A World Bank Policy Research Report**, January 2002.
- Zelinsky, Wilbur (1971), "The Hypothesis of The Mobility Transition", **Geographical Review**, 61, 219-249.
- Zieba, Maciej (2008), "Migration: A Challenge to the 21st Century", **Studies in Migration**, Vol.1, 1-201.
- Zimmermann, Klaus (2014), "Circular Migration: Why Restricting Labor Mobility can be Counterproductive", **IZA World of Labor**, 1, 1-10.
- Zubiashvili, Tamaz ve Silagadze Avtandil (2016), "Georgia's Economy Against the Background of the Associate Agreement with the European Union", **International Journal of Business and Management Studies**, 5 (2), 533-540.
- Zubritski Yev vd. (2011), **İlkel Topluluk, Köleci Toplum, Feodal Toplum**, Sevim Belli (çev.), İstanbul: Sol Yayınları.

EKLER

EK 1: ANKET FORMU

1) Türkiye’de ne kadar süre çalışmayı planlıyorsunuz?

() 1 yıldan az () 1 Yıldan fazla

2) Türkiye’ye çalışmak için ne kadar sıklıkla geliyorsunuz?

() Yılda 2-4 kez () 1-5 yılda 1-5 kez () 5 yılda 1 kez () Yılda 4 kereden fazla

3) Kiminle beraber çalışmaya geliyorsunuz?

() Tek başıma () Ailemle () Arkadaşlarımla () Akrabalarımla

4) Türkiye’de hangi sektörde çalışıyorsunuz?

() Tarım () İnşaat () Turizm () Hasta/Yaşlı/Çocuk Bakıcılığı () Diğer

5) Günde kaç saat çalışıyorsunuz?

() Günde 8 saatten az () Günde 8 saatten fazla

6) Türkiye’de yapacağınız iş ile ilgili size önceden bilgi veriliyor mu?

() Evet () Hayır

7) Ülkenize döndüğünüzde Türkiye’de yaptığınız işi yapıyor musunuz?

() Evet () Hayır

8) Türkiye dışında başka ülkelere de çalışmaya gidiyor musunuz? Evet () Hayır ()

Cevabınız evetse, hangi ülkeler olduğunu belirtin.....

9) Çalışmak için Türkiye’yi tercih etmenizdeki etkenler (Sizin için en çok önemli olan 3 seçeneği işaretleyiniz)

- () Daha Yüksek Ücret
() Coğrafi Yakınlık
() Ulaşım Kolaylığı
() Daha İyi Çalışma Şartları
() Türk İşverenlerin Daha Güvenilir Olması
() İş Bulma Kolaylığı
() Daha Önce Türkiye’ye Çalışmaya Gidenlerin Tavsiyeleri
() Tarihsel ve Kültürel Bağların Olması

10) Gürcistan’daki aylık kazancınız ne kadardır?

- () 500 liradan az () 500-1000 lira arası
() 1000-1500 lira arası () 1500-2000 lira arası
() Sabit kazancım yok.

11) Türkiye’de çalıştığınız dönemlerdeki toplam kazancınız ne kadardır?

- () 500 liradan az () 500-1000 lira arası
() 1000-1500 lira arası () 1500-2000 lira arası
() 2000 lira ve üstü

12) Türkiye’de bulunduğunuz sürede alışveriş için ortalama ne kadar harcıyorsunuz?

- () 100 liradan az () 100-500 lira arası
() 500-1000 lira arası () 1000 liradan fazla

13) Türkiye’de kazandığınız parayı en çok hangi kaleme harcıyorsunuz?

- Giyim Gıda Elektronik Mobilya Sosyal Aktiviteler İçki ve sigara Kumar Ulaşım
Diğer ise ne olduğunu söyleyiniz.....

14) Türkiye’de çalışmaya başladıktan sonra maddi durumunuzu nasıl tanımlarsınız?

- Kazancım ancak yaşamaya yetiyor. Maddi durumum eskisine göre daha iyi
 Yeterli sermaye biriktirebildim.

15) Türkiye’de çalışmaya başladıktan sonra karşılaştığınız zorluklar (Sizin İçin En Çok Önemli Olan 3 Seçeneği İşaretleyiniz)

- İşverenlerin dürüst olmayışı
 Düşük Ücretler
 Barınma Sıkıntısı
 Hırsızlık
 Yasal Engeller
 Sosyal Güvenlik

16) Sarp Sınır Kapısı’nın vizesiz geçişe açılması hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Olumlu Olumsuz

17) Şu an itibariyle ilerde sürekli olarak Türkiye’de yaşamayı düşünür müsünüz?

- Evet Hayır

18) Şu an itibariyle ilerde Türk vatandaşlığına geçmeyi düşünür müsünüz?

- Evet Hayır

19) Cinsiyetiniz:

- Kadın Erkek

20) Medeni Durumunuz:

- Bekar Türk ile evli Gürcü ile evli

21) Yaşınız:

22) Gürcistan’da yaşadığınız şehir:.....

23) Eğitim Durumunuz

- Okula gitmemiş İlkokul Ortaokul Lise Üniversite

ÖZGEÇMİŞ

Yılmaz Onur ARI, 13.06.1986 tarihinde Muęla'da doğdu. 1997 yılında Milas Sakarya İlkokulu'nu, 2004 yılında Milas Anadolu Lisesi'ni, 2008 yılında Eskiőehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi İngilizce İktisat Bölümü'nü, 2011 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İşletmecilik Yüksek Lisans programını bitirdi. 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalında doktora programına başladı.

ARI, evli olup İngilizce ve Almanca bilmektedir.